

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DEPARTAMENTUL ISTORIA ROMÂNILOR, UNIVERSALĂ ȘI
ARHEOLOGIE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: [94(478)+351.74]"1944/1946"(043.3)

MALACENCO ALEXANDRU

INSTITUȚIONALIZAREA PUTERII SOVIETICE
ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ ÎN ANII 1944 – 1946: CONTRIBUȚIA
ORGANELOR DE SECURITATE A STATULUI

611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Teză de doctor în istorie

Conducător științific: **ROTARU Liliana**, doctor în istorie,
conferențiar universitar

Consultanți științifici: **PETRENCU Anatol**, doctor habilitat în istorie,
profesor universitar

ȘIȘCANU Ion, doctor habilitat în istorie,
profesor universitar

XENOFONTOV Ion Valer, doctor în istorie,
lector universitar

Autor: **MALACENCO Alexandru**

CHIȘINĂU, 2022

© Malacenco Alexandru, 2022

CUPRINS

ADNOTARE.....	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9
1. REFLECTAREA ROLULUI ȘI CONTRIBUȚIEI ORGANELOR NKGB-MGB ÎN INSTITUȚIONALIZAREA PUTERII SOVIETICE ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ 1944 – 1946 ÎN LITERATURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI SURSE ISTORICE.....	19
1.1. Activitatea organelor NKGB-MGB în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice oglindită în istoriografie	19
1.2. Surse istorice privind rolul și contribuția organelor securității statului în procesul de instituționalizare a puterii sovietice în RSS Moldovenească.....	33
1.3. Concluzii la capitolul 1.....	42
2. ORGANELE SOVIETICE DE SECURITATE ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ ÎNTRE ANII 1944 – 1946.....	46
2.1. Restabilirea Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB) în RSS Moldovenească în perioada martie – august 1944.....	46
2.2. Evoluția structurii organizatorice a NKGB-MGB al RSS Moldovenești în perioada 1944 – 1946.....	60
2.3. Politica de cadre a URSS în formarea efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești.....	75
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	86
3. CONTRIBUȚIA ORGANELOR SECURITĂȚII DE STAT LA INSTITUȚIONALIZAREA ȘI CONSOLIDAREA PUTERII SOVIETICE ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ.....	93
3.1. Situația social-politică și militară în Basarabia martie – august 1944.....	93
3.2. Sarcinile organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească în primii ani postbelici.....	109

3.3. Măsurile și mijloacele de acțiune ale organelor NKGB-MGB în procesul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească	129
3.4. Concluzii la capitolul 3.....	138
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	144
BIBLIOGRAFIE.....	151
ANEXE.....	159
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	161
CV.....	162

ADNOTARE

Malacenco Alexandru, „Instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944 – 1946: contribuția organelor de securitate a statului”, teză de doctor în istorie, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade). Chișinău, 2022.

Structura tezei: lista abrevierilor, introducere, 3 capitole, a câte 3-4 subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 122 titluri, 142 pagini de bază, anexe, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului. Rezultatele obținute sunt publicate în 16 lucrări științifice (9 articole științifice, studii, precum și 7 rezumate).

Cuvinte-cheie: organele sovietice de securitate, organele securității statului, Basarabia, RSSM, NKGB, MGB, elemente „ostile”, instituționalizare, puterea sovietică, URSS.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul: cercetarea și estimarea rolului și contribuției organelor securității statului în restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSSM, în perioada 1944 – 1946. Obiectivele: analiza istoriografiei și a surselor istorice; reconstituirea procesului de restabilire a organelor sovietice de securitate în RSSM în martie – august 1944; stabilirea interdependenței dintre modificările în structura organizatorică a serviciilor sovietice de securitate în RSSM, politica de cadre și sarcinile NKGB-MGB în RSSM în 1944 – 1946; identificarea sarcinilor organelor sovietice de securitate în RSSM și argumentarea schimbărilor priorităților în activitatea NKGB-MGB de la o perioadă la alta; stabilirea măsurilor și mijloacelor de acțiune ale organelor NKGB-MGB și analiza specificului aplicării lor în procesul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSSM; estimarea rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească în primii ani postbelici.

Noutatea și originalitatea științifică. Teza este o primă lucrare științifică în domeniul istoriei care elucidează rolul și contribuția organelor securității statului în restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSSM în 1944 – 1946.

Problema științifică soluționată rezidă în argumentarea științifică a rolului organelor sovietice de securitate, care, prin mijloace și metode specifice, au contribuit la instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSSM în anii 1944 – 1946, inclusiv prin protejarea regimului de factorii „ostili” interni și externi; evidențierea tiparului comun aplicat de URSS în restabilirea organelor NKGB și a regimului sovietic în RSSM și în RSS Letonă, precum și în alte republici unionale reanexate în 1944; analiza metodelor și mijloacelor securității sovietice utilizate ca pârgii discrete pentru modelarea arhitecturii sociale în RSSM în primii ani postbelici.

Importanța teoretică a lucrării constă în confirmarea și relevarea rolului organelor sovietice de securitate în procesul restabilirii, instituționalizării și consolidării regimului sovietic în RSSM, precum și în stabilirea coraportului dintre modul de organizare și metodele și mijloacele utilizate în activitate de NKGB-MGB în 1944 – 1946, subiecte cercetate în premieră în spațiul istoriografic autohton; în includerea în circuitul științific a unor definiții privind modul de operare a organelor sovietice de securitate în activitatea lor în RSSM, în evidențierea distincției conceptuale dintre noțiunile utilizate eronat ca sinonime – „organele sovietice de securitate” și „organele securității statului” și altele.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele cercetării pot fi utilizate la elaborarea unor cursuri universitare privind istoria organelor sovietice de securitate din RSSM, în special pentru instituțiile și centrele de instruire specializate în pregătirea și perfecționarea cadrelor din sistemul organelor securității și apărării naționale, pot servi ca sursă științifică de referință la scrierea tezelor de licență, de masterat și de doctorat în domeniul istoriei, securității și apărării.

Aprobarea rezultatelor obținute. Aspecte ale problemei cercetate au fost prezentate la 10 conferințe naționale și internaționale, reflectate în 16 articole, studii și rezumate publicate în reviste științifice și volume în Republica Moldova, precum și în afara țării.

ANNOTATION

Malacenco Alexandru, "The institutionalization of Soviet Power in the Moldavian SSR in 1944 – 1946: the contribution of state security bodies", PhD thesis in history, specialty 611.02. History of Romanians (by periods). Chisinau, 2022.

Thesis structure: list of abbreviations, introduction, 3 chapters, 3-4 subchapters each, general conclusions and recommendations, bibliography contains 122 titles, 142 basic pages, Appendices, 1 table, statement of assumption of responsibility, author's CV. The obtained results have been published in 16 scientific papers (9 scientific articles, studies, as well as 7 abstracts).

Keywords: Soviet security bodies, state security bodies, Bessarabia, MSSR, NKGB, MGB, "hostile" elements, institutionalization, Soviet power, USSR.

The purpose and objectives of the thesis. Purpose: researching and assessing the role and contribution of state security bodies in the restoration, institutionalization and fortification of Soviet power in the MSSR, during 1944 – 1946; **Objectives:** to analyse the historiography and the relevant historical sources; to reconstitute the process of re-establishing the Soviet security organs in the MSSR in March – August 1944; to establish the connection between the changes in the organizational structure of the Soviet security services in the MSSR, the personnel policy and the tasks of the NKGB-MGB MSSR in 1944 – 1946; to analyze the socio-political context and the military situation in Bessarabia between March and August 1944; to establish the tasks of the Soviet security organs in the MSSR and explain the changes of priorities in the activity of the NKGB-MGB; to identify the measures and methods used by the NKGB-MGB bodies and to analyze the specifics of their application in the process of institutionalization and consolidation of Soviet power in the MSSR; to assess the role and the contribution of the NKGB-MGB bodies to the institutionalization and fortification of Soviet power in MSSR between 1944 and 1946.

Scientific novelty and originality. The thesis is the first scientific work in the field of history, which outlines the role and importance of state security bodies in the restoration, institutionalization and fortification of Soviet power in the MSSR in 1944 – 1946, mainly on the basis of unclassified archival materials included in the first time in the scientific circuit.

The scientific problem solved concerns the scientific reasoning of the Soviet security bodies' role in the institutionalization and fortification of Soviet power in the MSSR in 1944 – 1946, through specific means and methods, including the protection of the regime from internal and external "hostile" elements; highlights the common pattern of the USSR in re-establishing the NKGB bodies and the Soviet regime in the MSSR, in the Latvian SSR, as well as in other re-annexed union republics in 1944; analyzes the methods and means used by Soviet intelligence as discrete levers for modeling the social architecture in the MSSR, in the first postwar years.

Theoretical importance of this paper is to confirm and highlight the role played by the Soviet security bodies in the restoration, institutionalization and fortification of the Soviet regime in the MSSR, as well as to acknowledge the methods and means used by the NKGB-MGB for this purpose between 1944 – 1946, topics that were studied for the first time in the local historiographical field; the importance also stems from the inclusion into the scientific circuit of definitions of the methods and means used by Soviet security bodies in their work in the MSSR, highlighting the conceptual distinction between the notions misused as synonyms "Soviet security bodies" and "state security bodies".

The applicative value of the paper. The results of the research can be used to develop university courses on the history of Soviet security bodies in the MSSR, especially for institutions and training centers specialized in the training and capacity building of personnel in the national security and defence system, but can also serve as a scientific source for writing bachelor's, master's and doctoral dissertations in the field of history, security and defence.

Approval of the results obtained. Some aspects of the researched matters were presented within 10 national and international conferences, published in 16 articles, studies and abstracts in scientific journals and volumes in the Republic of Moldova, as well as abroad.

АННОТАЦИЯ

Малаченко Александру, «Институализация советской власти в Молдавской ССР в 1944-1946 гг.: вклад органов госбезопасности», докторская диссертация по истории, специальность 611.02. История румын (по периодам). Кишинёв 2022.

Структура диссертации: Список сокращений, введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 122 наименований, 142 базовых страниц, приложения, 1 таблица, сведения об ответственности, автобиография. Опубликовано 16 научных статей (9 научных статей, проведенные исследования, 7 резюме). **Ключевые слова:** Советские органы безопасности, органы государственной безопасности, Бессарабия, МССР, НКГБ, МГБ, «враждебные» элементы, институализация, советская власть, СССР.

Цель и задачи: исследование и оценка роли органов государственной безопасности в восстановлении, институализации и укреплении советской власти в МССР в 1944 –1946 гг.; **Задачи:** анализ историографии; воссоздать процесс восстановления советских органов безопасности в МССР в период 1944 г.; установить взаимозависимость изменений в организационной структуре советских органов безопасности МССР, кадровой политики и задач в 1944 – 1946 гг.; выяснение общественно-политической и военной ситуации в Бессарабии в период 1944 г.; выявить задачи органов НКГБ-МГБ в МССР и аргументировать смену приоритетов в их деятельности; установить меры и средства действий органов НКГБ-МГБ и проанализировать особенности их применения в процессе институализации и укрепления советской власти в МССР; оценить роль и вклад органов НКГБ-МГБ в институализацию и укрепление советской власти в МССР. **Научная новизна и оригинальность.** Диссертация является первой научной работой, в которой освещается роль и вклад органов государственной безопасности в восстановление, институализацию и укрепление советской власти в МССР в 1944 –1946 гг., с использованием рассекреченных архивных материалов. **Решение научной проблемы -** научное обоснование роли советских органов безопасности, что конкретными средствами и методами способствовали институализации и укреплению советской власти в МССР в 1944 – 1946 гг., защищая режим от внутренних и внешних «враждебных» факторов; подчеркивается общая модель, применяемая в СССР при восстановлении органов НКГБ и советского режима в МССР и Латвийской ССР, в других республиках, повторно аннексированных в 1944 г.; произведен анализ советских методов и средств органов, что служили незаметными рычагами в формировании социальной архитектуры в МССР в первые послевоенные годы. **Теоретическая значимость** работы состоит в подтверждении и выявлении первичной роли органов госбезопасности в восстановление, институализации и укреплении советского режима в МССР, в установлении соотношения между спецификой организации НКГБ-МГБ и методов и средств, использованных в их деятельности в 1944 –1946 гг. – вопросы, впервые исследованные в нашей историографии; во включении в научный оборот дефиниций, методов и средств, используемых органами госбезопасности в работе в МССР; в определении концептуальных различий между понятиями, ошибочно используемыми ранее как синонимы «советские органы безопасности» и «органы государственной безопасности». **Практическая значимость.** Работа может использоваться при разработке университетских курсов по истории МССР, а также учреждениями, специализирующимися на обучении персонала в системе органов национальной безопасности и обороны; может быть использована как научная и теоретическая база для написания бакалаврских, магистерских и докторских диссертаций. **Утверждение полученных результатов.** Концепты были представлены на 10 национальных и международных конференциях, отражены в 16 статьях, исследованиях и рефератах, опубликованных в научных журналах и сборниках в Республике Молдова и за рубежом.

LISTA ABREVIERILOR

ACNSAS – Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității din România

ANRM – Arhiva Națională a Republicii Moldova

AOSPRM – Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova

ASISRM – Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova

CC – Comitetul Central

CIA – Agenția Centrală de Informații a Statelor Unite (*Central Intelligence Agency*)

FZO – Școli sovietice de meserii pentru fabrici și uzine (*Школа фабрично-заводского-обучения*)

KGB – Comitetul Securității Statului (*КГБ – Комитет государственной безопасности*)

MGB – Ministerul Securității Statului (*МГБ – Министерство государственной безопасности*)

n.a. – nota autorului

NKGB – Comisariatul Poporului al Securității Statului (*НКГБ – Народный комисариат государственной безопасности*)

NKVD – Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne (*НКВД – Народный комисариат Внутренних Дел*)

OGPU – Direcția Centrală Politică de Stat (*ОГПУ – Объединённое государственное политическое управление*)

PC (b) – Partidul Comunist (bolșevic)

PC(b) M – Partidul Comunist (bolșevic) al Moldovei

PCUS – Partidul Comunist al Uniunii Sovietice

RASSM – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească

RDG – Republica Democrată Germană

RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească

SIS – Serviciul de Informații și Securitate

SSI – Serviciul Special de Informații al României

SUA – Statele Unite ale Americii

SMERȘ – Direcția Generală de Contrainformații Militare din cadrul Comisariatului Poporului al Apărării al URSS (*СМЕРШ* de la aglutinarea cuvintelor «Смерть шпионам» – „moarte spionilor”)

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. Odată cu încheierea războiului sovieto-german și a reîmpărțirii lumii postbelice, zona de influență a Uniunii Sovietice în Europa Centrală și de Est a crescut semnificativ. În general, teritoriile acaparate de către Uniunea Sovietică după anul 1945 pot fi divizate în două categorii distincte: teritorii anexate de către URSS și teritorii ocupate sau aflate în zona de influență sovietică. În acest context, pentru a-și înrădăcina regimul, cu valorile și orânduirea socială specifice, pe lângă dominația teritorială, puterea sovietică urmărea să se impună imperativ și ideologic în spațiile noi achiziționate.

Basarabia, făcând parte din categoria teritoriilor care au fost (re)anexate de Uniunea Sovietică, a suportat multiple transformări social-economice și acțiuni derivate din politicile de sovietizare, care aveau menirea de a instituționaliza și de a consolida puterea sovietică în acest spațiu și de a modela o republică unională conform canoanelor dictate de Moscova.

La modul general, pentru statele care au făcut parte din zona de influență a Uniunii Sovietice, fie că au fost sub dominația puterii sovietice, dar în special cele care au fost încorporate în URSS, procesul de sovietizare a lăsat amprente profunde în societățile și conștiințele popoarelor respective, care continuă să fie resimțite chiar și în prezent. Și dacă Armatei Roșii i se datorează „eliberarea” teritorială, organelor de partid le revenea misiunea de reprezentare, organizare a puterii sovietice în teritoriu și elaborare a politicilor de sovietizare în funcție de specificul zonei. Atunci, organele sovietice de securitate aveau rolul de a lucra (cu) populația din umbră pentru asigurarea unei atmosfere pe cât de posibil favorabile în rândul băștinașilor – constituirea bazei sociale în vederea derulării procesului de sovietizare, instituționalizare și consolidare a regimului sovietic în teritoriu.

Deși organele de securitate sovietice reprezintă unul dintre instrumentele principale care au fost utilizate de puterea sovietică pentru a-și instituționaliza și consolida regimul în republică, anumite lucrări ample, studii monografice care să elucideze rolul și contribuția acestor structuri în instaurarea și indigenizarea regimului sovietic în RSS Moldovenească nu au fost elaborate. O analiză mai detaliată a lucrărilor scrise de cercetătorii și istoricii din Republica Moldova, care se referă la perioada dominației sovietice în RSS Moldovenească, urmează a fi inclusă de autor în compartimentul dedicat istoriografiei. Dar, generalizând, putem menționa că subiectul privind structurile de securitate sovietice din RSS Moldovenească (NKGB-MGB, NKVD, SMERȘ) este abordat fragmentar și reflectat contextual, preponderent din perspectiva represiunilor comise, însă nu se referă nemijlocit la activitatea acestor instituții, metodele și mijloacele utilizate,

precum și la rolul lor în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească. Ținând cont de faptul că RSS Moldovenească a fost o republică unională timp de circa cinci decenii, cu toate efectele și consecințele asupra societății și populației care derivă din acest statut, elucidarea în baza metodologiei științifice a rolului organelor sovietice de securitate și a pârghiilor utilizate de acestea, care au contribuit „din umbră” la înrădăcinarea și impregnarea orânduirii sovietice nu doar la nivel social-economic, dar și politico-ideologic, reprezintă un subiect de actualitate important și de interes constant în mediul cercetătorilor.

Cercetarea istoriei regimului comunist din RSS Moldovenească ar fi incompletă, dacă neglijează analiza atentă și minuțioasă a organizării și funcționării mașinării securității sovietice, precum și a rolului pe care aceasta l-a jucat în instituționalizarea și consolidarea acestui regim.

Astfel, în plan teoretico-științific, persistă un deficit acut de lucrări care să acopere problema de cercetare a tezei noastre. În acest sens, importanța investigării științifice a subiectului lucrării devine indispensabilă pentru știința istorică din Republica Moldova. Sursele noi de arhivă introduse de autor în circuitul academic oferă un fundament științific pentru elucidarea rolului și contribuției organelor sovietice de securitate în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSSM în primii ani postbelici.

Încadrarea temei în preocupările internaționale, naționale, zonale. Activitatea organelor sovietice de securitate după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial rămâne a fi unul dintre cele mai importante și actuale subiecte pentru cercetarea secolului XX, care suscită interesul științific în mediul istoricilor din țările Europei Centrale și de Est. Având în vedere rolul acestor instituții în consolidarea regimului comunist în spațiile dominate de Uniunea Sovietică, includerea în circuitul științific a surselor noi de arhivă completează și nuanțează atât cunoașterea științifică, cât și înțelegerea acestui proces complex. În unele state din spațiul ex-sovietic (spre exemplu, Țările Baltice, mai nou Ucraina), o mare parte din dosarele de arhivă ale securității sovietice au fost deschise, astfel încât documente valoroase care permit reconstituirea tabloului istoric din perioada dominației Uniunii Sovietice și a contribuției organelor sovietice de securitate la acest fapt, au devenit accesibile publicului larg și cercetătorilor. Alte state din spațiul ex-sovietic (ca Belarus) păstrează și în prezent sub parafă de secretizare o mare parte din dosarele de arhivă privind serviciile de securitate sovietice, motiv din care cercetătorii au acces fragmentar la documente ce ar permite elucidarea, analiza și cercetarea contribuției organelor de securitate în procesul de sovietizare și consolidare a regimului comunist. Dacă toate statele din fosta Uniune Sovietică ar consimți deschiderea arhivelor și desecretizarea dosarelor de documente care vizează activitatea serviciilor de securitate din perioada regimului sovietic, acest

fapt ar dinamiza interacțiunea dintre istorici și cercetători la nivel regional și chiar internațional, ceea ce ar permite elaborarea unor lucrări ample, studii comparative și multiaspectuale privind rolul acestor structuri în instituționalizarea și menținerea puterii sovietice în republicile unionale pentru decenii la rând. Dar, având în vedere specificul acestor instituții – serviciilor de securitate, în speță ale celor din spațiul ex-sovietic, precum și accesul limitat la materialele de arhivă, cercetătorii sunt nevoiți să opereze cu informații fragmentare, care permit doar parțial elucidarea subiectelor de interes științific.

Considerăm că investigarea problemei contribuției organelor securității statului în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească este oportună și din punct de vedere al *aplicabilității practice*. Cunoașterea specificului metodologiei activității organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească ne va permite să estimăm și să conștientizăm impactul durabil pe care acestea l-au avut asupra societății noastre, sens în care lucrarea va servi drept suport științific pentru elaborarea diverselor cursuri universitare și campanii de informare în masă privind comportamentul securității sovietice în raport cu populația locală, în vederea educării populației și cultivării unui spirit combativ în societate pentru prevenirea apariției unor elemente cu tentă totalitaristă. Altfel spus, urmează ca toate aceste demersuri împreună să fie orientate spre un scop major – dezvoltarea culturii de securitate în societatea din Republica Moldova. Totodată, rezultatele respective ar putea fi utilizate pentru deducerea unor aspecte din modul de acțiune al așa-ziselor forțe de securitate ale autorităților neconstituționale de la Tiraspol, care, în esență, sunt o extensie moștenită de la organele sovietice de securitate, ceea ce ar putea fi util pentru analiza și diminuarea impactului activității acestora.

Cadrul cronologic și geografic. Tema cercetată vizează intervalul cronologic 1944 – 1946. Limita cronologică inferioară a lucrării de față reprezintă martie 1944, când trupele Armatei Roșii au pătruns pe teritoriul Basarabiei și alături de acestea s-au instalat și aparatul de stat, organele de partid și serviciile de securitate sovietice, marcând reinstaurarea regimului sovietic în acest spațiu. Anul 1946 reprezintă limita cronologică superioară a cercetării, deoarece în acest an a avut loc reforma instituțiilor de stat în Uniunea Sovietică și, prin extensie, a celor din republicile unionale și, implicit, în RSS Moldovenească, care a vizat reorganizarea Sovietului Comisarilor Norodnici în Sovietul Miniștrilor al URSS, a comisariatelor în ministere, precum și a organelor securității – din Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB) în Ministerul Securității de Stat (MGB). Această etapă de transformare instituțională în URSS marca tranziția de la anii războiului la perioada de pace, iar, în același timp, adaptarea statului sovietic la noile realități postbelice, atât pe plan intern, cât și pe plan extern.

În ceea ce privește *cadrul geografic* care este inclus în cercetarea prezentă, ne vom referi la RSS Moldovenească. Astfel, pentru segmentul temporal martie – august 1944 vom utiliza preponderent denumirea Basarabia, iar după reocuparea *in corpore* a teritoriul basarabean de către Armata Roșie la 23 august 1944, vom utiliza sintagma RSS Moldovenească, dar pentru o comoditate intelectuală vom utiliza sintagma *spațiul basarabean*, pentru toată perioada cronologică a lucrării.

Scopul lucrării și obiectivele. În lucrarea tezei, **scopul** propus este identificarea și estimarea rolului și contribuției NKGB-MGB în procesul de restabilire, instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească, în perioada anilor 1944 – 1946. Scopul tezei determină necesitatea realizării următoarelor **obiective**:

- să analizăm istoriografia problemei și să identificăm gradul de cercetare a rolului și contribuției NKGB-MGB în procesul de restabilire, instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944 – 1946;
- să reconstituim procesul de restabilire a organelor sovietice de securitate în teritoriul RSS Moldovenească în perioada martie – august 1944;
- să stabilim interdependența dintre modificările în structura organizatorică a serviciilor sovietice de securitate în RSS Moldovenească, politica de cadre și sarcinile NKGB-MGB în RSS Moldovenească în 1944 – 1946;
- să analizăm contextul social-politic și situația militară din Basarabia în perioada martie – august 1944;
- să identificăm sarcinile organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească și să argumentăm schimbările priorităților în activitatea NKGB-MGB de la o perioadă la alta;
- să stabilim măsurile și mijloacele de acțiune ale organelor NKGB-MGB și să analizăm specificul aplicării lor în procesul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească;
- să estimăm rolul și contribuția organelor NKGB-MGB în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească în primii ani postbelici.

Ipoteza de cercetare. Organele sovietice de securitate, după reocuparea Basarabiei în martie - august 1944, au jucat un rol fundamental în procesul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească, atât în ultimul an de război, cât și în primii ani postbelici.

Metodologia cercetării științifice

Definirea termenilor. Pentru a oferi o claritate a perspectivei din care a fost elaborată prezenta cercetare și pentru a nu admite confuzii, autorul consideră necesar să definească și să facă o distincție clară între termenii „sovietizare” și „instituționalizare a puterii sovietice” în RSS Moldovenească. Astfel, în percepția autorului, termenul de „sovietizare” poate fi definit ca proces complex și amplu de înrădăcinare forțată a sistemului sovietic în teritoriul acaparat de URSS, în care sunt exportate instituțiile și practicile de tip sovietic, cuprinzând dimensiunea politică, social-economică și culturală, precum și integrarea acestora în sistemul politic comunist. Relevantă în acest context este constatarea făcută de academicianul britanic Edward Rees în una dintre lucrările sale, – „sovietizarea implica politizarea și ideologizarea tuturor aspectelor vieții”¹, explicând că „Partidul Comunist ocupa poziția centrală în cadrul statului ca partid unic, susținut de birocrăția de stat, de poliția secretă și de forțele armate”². Pentru spațiul basarabean, ca și pentru alte teritorii nonrusești care au fost încorporate în URSS, sovietizarea implica un element distinctiv și foarte important pentru metropola sovietică – politica agresivă de deznaționalizare, din care deriva rusificarea și impunerea limbii ruse (rusianizarea), ce avea drept scop asimilarea culturală și lingvistică a populației băștinașe³.

Pe de altă parte, în opinia autorului, „instituționalizarea puterii sovietice” în RSS Moldovenească este un proces inerent sovietizării, derulat în primii ani postbelici, care vizează nemijlocit edificarea și organizarea ansamblului instituțiilor sovietice în teritoriul republicii și conferirea acestora unui caracter oficial, legitim și permanent. Considerăm că formarea unui cadru instituționalizat de către puterea sovietică în teritoriul încorporat, în cazul dat în RSS Moldovenească, era un imperativ firesc, o condiție *sine qua non*, determinată, pe de o parte, de necesitatea legitimării puterii exercitate în fața populației băștinașe, iar pe de altă parte, de asigurarea caracterului continuu al acesteia sub apanajul strict al Moscovei.

Prin urmare, îmbinarea interpretării istorice cu abordarea politologică devine inevitabilă, ba chiar necesară, în exercițiul de analiză și studiere a procesului de instituționalizare a puterii sovietice în RSS Moldovenească în perioada de referință. Din prisma unei abordări politologice, „instituționalizarea puterii” reprezintă ansamblul instituțiilor și regulilor constituite care

¹ Rees, Edward (Editor), Apor, Balazs (Editor), Apor, Péter (Editor). *The Sovietization of Eastern Europe, New Perspectives on the Postwar Period*, Washington, DC, New Academic Publishing, 2008, p. 5.

² Ibidem, p. 5.

³ Pop, Adrian. *Componente ale politicii de deznaționalizare în Moldova sovietică*. În: Adrian Pop, eds. *Sub povara graniței imperiale*, București: Recif, 1993, p. 35; Enciu, Nicolae. *Considerații privind particularitățile regimului totalitar comunist din Moldova sovietică (1924-1991)*. În: *Akademios, Revistă de știință, inovare, cultură și artă*, nr. 4(19), 2010, p. 42.

desemnează statul, iar organelor sale constituie instrumente și pârghii ale puterii prin care actorul statal exercită funcțiile sale⁴.

Astfel, reieșind din cele definite, în lucrarea prezentă, cercetarea va fi axată anume pe explicarea și analiza contribuției și rolului organelor NKGB-MGB, metodele și mijloacele specifice utilizate în procesul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească în perioada anilor 1944-1946. Dacă studiile existente privind cercetarea procesului de sovietizare a spațiilor geografice controlate de URSS sunt axate, în mare parte, pe analiza liniară a contextului social-politic și istoric încadrat în repere cronologice corespunzătoare, atunci în lucrarea noastră ne vom concentra pe explorarea pe verticală, sau în profunzime, a resorturilor ascunse din spatele sovietizării spațiului basarabean, anume prin elucidarea contribuției organelor NKGB-MGB în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească.

Majoritatea autorilor care s-au preocupat de subiectul restabilirii puterii sovietice în RSS Moldovenească utilizează termenul *organele securității statului*, inclusiv atunci când se referă la activitatea NKGB-MGB în RSS Moldovenească. Utilizând această sintagmă și în cazul în care avem în vedere organele securității unionale, dar și atunci când ne referim la cele republicane, riscăm să inducem în eroare. Or, utilizând termenul organele securității statului în raport cu NKGB-MGB al RSS Moldovenești (Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului și Ministerul Securității Statului)⁵, cititorul neavizat poate interpreta că RSS Moldovenească a fost un stat veritabil. Întru evitarea confuziilor și interpretării incoerente, considerăm oportun să explicăm faptul că în teza prezentă vom utiliza termenul *organele securității statului* cu referire la NKGB-MGB-KGB al URSS, iar *organele/structurile sovietice de securitate* în raport cu NKGB-MGB-KGB al RSS Moldovenești.

De asemenea, necesitatea definirii și explicării termenilor o considerăm utilă și oportună din motiv că va conferi o claritate și vom evita ambiguitățile în utilizarea și interpretarea lor în demersul nostru științific.

⁴ Safta, Marieta. *Drept constituțional și instituții politice. Vol. 1.: Teoria generală a dreptului constituțional: drepturi și libertăți*. Ediția a 4-a, revizuită. București, Editura Hamangia, 2018, p. 22; Goriuc, Silvia, Crasnobaev, Adrian. *Unele aspecte ale puterii de stat ca formă instituționalizată oficial a puterii poporului*. În: *Revista Administrare Publică*, nr. 3 (103), 2019, p. 49.

⁵ NKGB (НКГБ – Народный Комиссариат Государственной Безопасности СССР) – Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului al URSS. Acronimul provine de la denumirea oficială a poliției politice secrete a URSS între anii 1941 (februarie – iulie), 1943–1946. Ulterior, din martie 1946, NKGB a fost transformat în Ministerul Securității Statului, cunoscut cu abrevierea MGB, care se tâlmăcește în rusă ca Министерство Государственной Безопасности СССР. Pentru detalii a se vedea: Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. Органы ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ. 1917 - 1991*. Справочник. Москва: Издание МФД, 2003, с. 7, 634.

Metodologia. Tematica abordată în lucrarea de față reprezintă o cercetare complexă, fapt care a determinat recurgerea la o metodologie variată. Prin urmare, au fost utilizate următoarele instrumente de cercetare științifică:

- *metoda comparativă* – ne-a servit la compararea și confruntarea multor date și informații găsite în volume de documente cu sursele de arhivă cercetate. Prin intermediul metodei comparative am putut distinge specificul „comportamentului” și organizării instituției organelor sovietice ale Securității Statului (NKGB-MGB) în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească, atât în condițiile războiului, cât și în perioada primilor ani postbelici (în condițiile de pace). De asemenea, în baza metodei comparative am cercetat modelul de restabilire a organelor NKGB în RSS Moldovenească, în comparație cum a avut loc procesul în RSS Letonă în vederea identificării elementelor comune și distincte, în contextul reocupării acestor spații de către Armata Roșii în cursul anului 1944;
- *metoda analizei* – ne-a servit ca instrument util pentru studierea și analizarea multiplelor documente din care au fost sintetizate informațiile esențiale ale cercetării. Metoda analizei a stat la baza cercetării și examinării rolului și contribuției organelor sovietice ale securității de stat în procesul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească în perioada anilor 1944 – 1946, precum și în exercițiul delimitării unor etape distincte în acest proces complex;
- *metoda diacronică și istorică* – prin intermediul acestor metode am putut trata și interpreta aspectele tematicii lucrării în mod cronologic și evolutiv în contextul istoric. Cu suportul, în special, al metodologiei cercetării istorice a fost verificată acuratețea informației cuprinse în documentele de arhivă cu documente din arhive străine sau cu lucrări de memorialistică. Așadar, prin aceste metode de cercetare, studiind structura organizatorică a organelor securității statului în RSS Moldovenească în contextul perioadei istorice de referință, am putut evidenția evoluția și transformările instituționale parcurse, corelând cu noua conjunctură externă și internă în care s-a pomenit URSS în primii ani postbelici.
- *metoda cantitativă* – prin numărul mare de materiale documentare cercetate, în bibliografia lucrării se regăsesc referințe la patru arhive diferite, inclusiv la arhive din afara țării, de unde au fost consultate materiale documentare inedite.

Dimensiunea **teoretico-științifică a lucrării** este fundamentată prioritar în baza materialelor documentare inedite desecretizate, care preponderent provin din fondurile de arhivă de la Chișinău, precum și din afara țării. Cercetarea temei a fost facilitată de accesul la

documente recent declassificate din arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova (ASISRM), relevante pentru subiectul lucrării, care nu au fost incluse în circuitul științific până acum. Alte surse documentare inedite au fost consultate în arhive din afara țării ca rezultat al efectuării unui stagiu de cercetare la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS) din România. De asemenea, în munca de cercetare a temei lucrării au fost întâmpinate și unele impedimente de ordin obiectiv, care limitau accesarea diverselor materiale de arhivă din străinătate, în special din Federația Rusă. Cu toate acestea, obstacolul în cauză a fost depășit prin identificarea, extragerea și studierea multiplelor documente expuse, inclusiv volume de documente editate de istoricii ruși în sursele informaționale online (biblioteci online), bazate pe surse documentare declassificate din arhivele Serviciului Federal de Securitate (FSB) al Federației Ruse și alte arhive de stat de la Moscova.

Așadar, lucrarea prezentă este fundamentată pe cercetări în arhivele din Republica Moldova, de asemenea pe surse documentare valoroase identificate în arhiva CNSAS din România, precum și pe o bibliografie diversificată: volume de documente editate, lucrări generale și de specialitate, memorii, publicații periodice, dicționare, enciclopedii, studii și articole de specialitate și surse online. Un alt aspect important în elaborarea demersului științific în cauză reprezintă abordarea interdisciplinară a tematicii cercetării, prin utilizarea conceptelor, termenilor și interpretărilor din mai multe științe – preponderent istorie, securitate, politologie și drept.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza a fost structurată în următoarele compartimente: Anotare; Lista abrevierilor; Introducere; Capitolul I. Reflectarea rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească 1944 – 1946 în literatura științifică și surse istorice; Capitolul II. Organele securității statului în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946; Capitolul III. Contribuția organelor securității statului la instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească; Concluzii și recomandări; Bibliografie și Anexe.

În **Introducere** este argumentată actualitatea și importanța problemei științifice cercetate, este analizată încadrarea temei în preocupările internaționale și naționale, este definit cadrul cronologic și geografic, sunt expuse scopul, obiectivele și ipoteza cercetării, definirea unor termeni-cheie utilizați în lucrare; de asemenea, este prezentată metodologia cercetării problemei noastre științifice.

În primul capitol – **Reflectarea rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească 1944 – 1946 în literatura științifică și surse istorice** – sunt analizate istoriografia și sursele istorice (documente inedite,

edite și memorii) ale rolului și contribuției organelor de securitate a statului în procesul de restabilire, instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944 – 1946. De asemenea, este elucidat gradul de cercetare a problemei noastre în literatura de specialitate. Cercetările istoriografice și sursele istorice au fost clasificate în câteva categorii, fiind identificate „petele albe” în istoriografia problemei. Capitolul este împărțit în două subcapitole, în primul fiind examinată istoriografia sovietică și cea postcomunistă. În al doilea subcapitol sunt analizate izvoarele arhivistice, majoritatea cărora au fost supuse analizei științifice în premieră, materialele documentare editate și memoriile consultate pentru investigarea problemei lucrării tezei de doctorat.

În al doilea capitol – **Organele sovietice de securitate în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946** – este cercetată restabilirea organelor NKGB în RSS Moldovenească în martie – august 1944, analiza comparativă cu procesul restabilirii organelor sovietice de securitate în RSS Letonă, tangențial și în alte republici unionale; sunt determinate condițiile de activitate ale organelor sovietice de securitate în acest spațiu, precum rolul lor la crearea premiselor pentru restabilirea puterii sovietice în perioada menționată. În al doilea subcapitol este analizată evoluția structurii organizatorice a NKGB-MGB în RSS Moldovenească, au fost examinate și cauzele care au determinat unele reorganizări instituționale, precum și transformarea NKGB din comisariat în MGB – Ministerul Securității de Stat al RSS Moldovenești, în 1946. În al treilea subcapitol a fost cercetată politica de cadre a URSS în formarea efectivului NKGB-MGB în RSS Moldovenească, fiind analizată structura etnică a efectivului, dinamica completării cu cadre a organelor sovietice de securitate ale republicii, corelația politicii de cadre cu sarcinile ce urmau a fi îndeplinite de de efectivul NKGB în contextul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în republică, calitatea profesională și abuzurile din partea angajaților față de populația locală.

În al treilea capitol – **Contribuția organelor securității de stat la instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească** – este analizată situația social-politică și militară în Basarabia în martie – august 1944, care au determinat condițiile de organizare și activitate ale NKGB în acest segment temporal. În al doilea subcapitol sunt analizate, în baza documentelor inedite, specificul sarcinilor organelor sovietice de securitate în republică, atât în condițiile de război (1944) în acest spațiu, cât și în primii ani postbelici. De asemenea, a fost analizată prin comparație schimbarea priorităților de sarcini în activitate de la o perioadă la alta, precum și factorii care au determinat această schimbare. În al treilea subcapitol, cu suportul surselor de arhivă, au fost elucidate metodele, măsurile și mijloacele antrenate de organele

sovietice de securitate în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească cu tentative de antrenarea populației locale a republicii în proces.

În **Concluziile generale** au fost formulate rezultatele cele mai importante obținute în urma investigării științifice a problemei lucrării noastre, precum și recomandări care au reieșit din teza de doctorat elaborată.

1. Reflectarea rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească 1944 – 1946 în literatura științifică și surse istorice

1.1. Activitatea organelor NKGB-MGB în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice oglindită în istoriografie

Pentru a înțelege pe deplin cât de profund și minuțios au lucrat structurile sovietice de „poliție secretă” în vederea modelării destinului țărilor Europei de Est și, implicit, al RSS Moldovenești, Republica Moldova de astăzi, va fi necesar să se mai scurgă ceva timp, precum și o mai multă voință politică, pentru a fi elucidate aceste părți ale istoriei mai puțin cunoscute. Cercetătorii români *Alina Ilinca* și *Liviu Marius Bejenaru* într-un studiu scot în evidență că „o problemă a țărilor care au avut de înfruntat regimuri represive în secolul XX este cea privitoare la modul în care au înțeles să se raporteze la un trecut dificil”⁶. În același timp, este de remarcat faptul că țările fostului lagăr socialist, cât și țările ex-sovietice, din Europa Centrală și de Est s-au raportat diferit la trecutul lor recent, prin adoptarea diverselor cadre legale ce au permis lustrația, precum și „prin deschiderea arhivelor secrete către publicul larg la diferite etape de timp și la diferite niveluri”⁷.

Istoria serviciilor secrete sovietice din spațiul basarabean, reocupat în martie – august 1944 de către Armata Roșie, a fost posibil de abordat în istoriografia Republicii Moldova pentru prima dată după destrămarea URSS.

Deși în procesul de documentare au fost identificate puține lucrări care abordează direct sau tangențial unele elemente ale problemei rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944-1946 și care ne-au susținut efortul de a soluționa problema științifică propusă, acestea pot fi clasificate în câteva grupe:

1. *Istoriografia sovietică;*
2. *Istoriografia postcomunistă*, pe care am împărțit-o, la rândul său, în:
 - *Lucrări cu caracter general;*
 - *Lucrări speciale;*
3. *Surse istorice*, pe care le-am divizat în următoarele categorii:

⁶ Ilinca, Alina, Bejenaru, Liviu M. *Legislația privind accesul la documentele serviciilor secrete ale fostelor regimuri represive din Europa de Est. O analiză comparativă*. CNSAS, Colecția Studii, *Totalitarism și rezistență, teroare și presiune în România comunistă*, București 2001, p. 298.

⁷ Stan, Lavinia (ed.). *Transitional Justice in Eastern Europe and the former Soviet Union: Reckoning with the Communist Past*. London, Routledge. 2009, p. 247.

- *Surse inedite;*
- *Surse edite;*
- *Memorii.*

I. *Istoriografia sovietică*

În istoriografia sovietică, subiectul privind organele de securitate a statului a fost cercetat doar în interiorul sistemului, de către specialiștii centrelor de instruire și cercetare afiliate KGB al URSS. Cercetările elaborate sub formă de lucrări, manuale, reviste de specialitate cu articole teoretice și practice, care erau destinate doar pentru circuitul închis, nu au fost accesibile decât după destrămarea URSS și după deschiderea arhivelor în unele țări ex-sovietice, anume Țările Baltice⁸. Menționăm că din rândul lucrărilor sovietice consultate, doar câteva ne-au fost utile pentru investigarea științifică a problemei lucrării noastre, pe care le vom analiza mai jos.

Problematica serviciilor secrete ale URSS era unul dintre cele mai tabuizate subiecte în societatea sovietică, iar cercetări asupra activității organelor securității statului, chiar dacă au fost elaborate, erau inaccesibile publicului larg, pentru că acestea erau secretizate. Prin urmare, în procesul de documentare pentru elaborarea cercetării noastre am identificat două lucrări editate în anii '70, destinate pentru uzul intern al angajaților KGB al URSS, una dintre care reprezintă un dicționar cu termeni de specialitate⁹, iar cealaltă lucrare abordează istoria organelor sovietice de securitate pentru perioada 1918 – 1971¹⁰.

Astfel, prima lucrare din această categorie pe care am analizat-o este „Dicționarul privind activitatea de contrainformații”, editat în anul 1972 la Moscova, de către Școala Superioară a KGB al URSS „Felix Dzerjinski”¹¹. Din primele pagini ale lucrării am constatat că la întocmirea dicționarului respectiv, parafat cu „strict secret”, și-au adus contribuția o echipă editorială formată din 17 specialiști sovietici, care includea – experți în strategia și tactica spionajului „statelor imperialiste”, activitatea de contrainformații și contraspionaj, istoria organelor sovietice ale securității statului, criminalistica sovietică, jurisprudență și drept internațional, filaj etc.¹². Conform echipei editoriale, dicționarul în cauză reprezintă o primă încercare de sistematizare a terminologiei cekiste (într-o ordine alfabetică) din diverse ramuri ale teoriei și practicii

⁸ Zeci de ediții ale revistelor de specialitate « KGB сборник», «Труды высшей школы КГБ », precum și alte lucrări despre activitatea organelor sovietice destinate pentru uzul intern și utilizate pentru educarea, instruirea și pregătirea ofițerilor KGB, pot fi consultate la adresa indicată [citat: 17.12.2021]. Disponibil: <https://www.kgbdocuments.eu/kgb-journals-and-books/>

⁹ *Контрразведывательный Словарь*. Москва: Высшая Краснознаменная Школа КГБ, 1972, 371 с.

¹⁰ Чебриков, Виктор М. (coord.), *История советских органов государственной безопасности: Учебник*, Москва: Высшая Краснознаменная Школа КГБ, 1977, 639 с.

¹¹ *Контрразведывательный Словарь*. op. cit., 371 с.

¹² *Ibidem*, p. 2, 6.

contrainformative¹³. De asemenea, în prefața lucrării sovietice, echipa editorială precizează că „Dicționarul privind activitatea de contrainformații” este destinat pentru practicieni și cercetătorii științifici (*desigur doar celor asociați Școlii Superioare KGB și altor instituții instructiv-educative conexe, care erau secretizate*), audienților și cursanților școlilor speciale ale KGB URSS¹⁴.

Dicționarul sovietic ne-a servit drept un instrument pentru descifrarea unor termeni de specialitate identificați în documentele de arhivă și în alte surse bibliografice de specialitate. Definițiile extrase din dicționar ne-au permis elucidarea unor elemente privind metodele și mijloacele utilizate de organele sovietice NKGB-MGB în activitatea sa în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946. Desigur, la consultarea Dicționarului, am privit dintr-o optică critică aspectele politico-ideologice invocate, care erau specifice perioadei sovietice.

Cea de-a doua lucrare din categoria *istoriografiei sovietice* este manualul despre „Istoria organelor sovietice ale securității statului” parafat cu „strict secret”, care a fost editat în anul 1977 la Moscova, de către Școala Superioară a KGB al URSS „Felix Dzerjinski”¹⁵. La redactarea manualului respectiv și-au adus contribuția 4 generali-locotenenți ai KGB în calitate de membri ai colegiului de redacție, precum și un colectiv de 9 autori¹⁶. Prefața lucrării, alcătuită în spiritul științei și ideologiei sovietice, subliniază rolul organelor securității de stat în edificarea Uniunii Sovietice și rolul luptei de clasă în consolidarea puterii sovietice, în construcția socialismului, în victoria Armatei Roșii pe fronturile de luptă, în confruntările cu structuri de spionaj adversare Moscovei, în lupta cu elemente ostile din interiorul țării¹⁷, precum și alte aspecte. De asemenea, este accentuată ideea precum că întreaga activitate a organelor sovietice ale securității de stat a fost orientată în lupta cu adversarii interni și externi ai Uniunii Sovietice, sub conducerea nemijlocită a PCUS și a Guvernului sovietic¹⁸. Manualul sovietic destinat pentru școlile și cursurile KGB, precum și pentru subdiviziunile operative ale KGB, compartimentat în 12 capitole, ne prezintă o istorie a organelor sovietice ale securității de stat, începând cu înființarea lor, în anul 1918, până în 1971¹⁹. De asemenea, în lucrare sunt reprezentate un șir de scheme cu organigramele structurilor sovietice de securitate în funcție de transformările survenite de-a lungul deceniilor²⁰. Din primul capitol al manualului, autorii evidențiază importanța studierii istoriei organelor sovietice ale securității de stat în școlile unde sunt instruiți

¹³ Ibidem, p. 6.

¹⁴ Ibidem, p. 5.

¹⁵ Чебриков, Виктор М., *op. cit.*, 639 с.

¹⁶ Ibidem, p. 2, 4.

¹⁷ Ibidem, p. 3.

¹⁸ Ibidem, p. 3, 4.

¹⁹ Ibidem, pp. 635-638.

²⁰ Ibidem, p. 637, 638.

noile generații de ofițeri ai KGB. Desprindem că istoria organelor sovietice de securitate reprezintă una dintre disciplinele speciale care se studia în mod obligatoriu în instituțiile de învățământ ale KGB al URSS²¹.

Manualul „Istoria organelor sovietice ale securității statului” ne-a fost util pentru cercetarea noastră, pentru că ne-a indicat și explicat transformările organizatorice ale NKGB în primii ani postbelici, precum și direcțiile prioritare în activitatea de contrainformații, acestea fiind expuse din perspectiva centrului unional Moscova. Prin extensie, aceste elemente ne-a permis să coroborăm, în baza surselor de arhivă inedite, cu schimbările produse la nivel republican asupra NKGB al RSS Moldovenești, pe de o parte, precum și să completăm tabloul cunoașterii privind evoluția structurii organizatorice a NKGB republican în primii ani postbelici, pe de altă parte. În manualul sovietic este bine elucidat rolul organelor securității statului în consolidarea puterii sovietice și a URSS ca actor statal de-a lungul celor câteva decenii ale istoriei statului sovietic. De asemenea, am privit critic caracterul apologetic față de canoanele regimului comunist sovietic al manualului despre „Istoria organelor sovietice ale securității statului”, în care sunt elogiuate principiile ideologice ale PC și ale regimului totalitar sovietic. Menționăm că în manualul sovietic, fără a deduce exact motivele, lipsesc referințe la RSS Moldovenească și la NKGB-MGB republican în contextul primilor ani postbelici, spre deosebire de alte foste republici unionale – Belarus, Ucraina și Țările Baltice. Există doar câteva referințe la NKVD al RSS Moldovenești redate în contextul izbucnirii războiului germano-sovietic în iunie 1941 și organizării unităților speciale ale NKVD în vederea combaterii diversioniștilor și agenților parașutiști desanțați de forțele naziste contra URSS²².

Aceste două lucrări de sorginte sovietică au fost posibile de consultat de către cercetători și publicul cointerestat, aproximativ la o distanță de până la un deceniu de la destrămarea URSS, grație deschiderii treptate a arhivelor din unele țări din Europa de Est, cum ar fi Țările Baltice²³.

Prin urmare, concluzia care rezultă din analiza surselor istoriografice din categoria istoriografiei sovietice ne arată că anumite aspecte reflectate în aceste două lucrări ne-au facilitat descifrarea unor elemente, metode și mijloace specifice activității și (re)organizării NKGB-MGB în perioada anilor 1944 – 1946 în RSS Moldovenească.

²¹ Ibidem, p. 3.

²² Ibidem, p. 344.

²³ „Mai mult, deschiderea parțială a arhivelor în anumite foste republici sovietice, ca Letonia și Estonia, a dezvăluit informații semnificative despre poliția secretă sovietică. Un fost manual KGB despre istoria poliției secrete sovietice între 1917 – 1977, care rămâne un document ultrasecret în Rusia, poate fi accesat online grație deschiderii arhivelor letone”. Vățulescu, Cristina. *Cultură și Poliție Secretă în Comunism*. Iași: Editura Polirom, 2017, p. 45.

II. Istoriografia postcomunistă

Al doilea grup de surse istoriografice cu referire la tema noastră o alcătuiesc cele elaborate și tipărite după căderea cortinei de fier. După intrarea în colaps a Uniunii Sovietice la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 ai secolului trecut, țările din fostul lagăr socialist, precum și țările ex-sovietice (Țările Baltice, Republica Moldova, Georgia, Ucraina etc.) s-au pomenit în tranziție de la trecutul totalitar comunist spre regimul democratic, ceea ce a determinat în aceste state încercări de reconsiderare a trecutului și a fost nevoie de deschiderea arhivelor. Constituirea istoriografiei postcomuniste despre epoca socialistă și cea sovietică, care a dominat în aceste state, a fost posibilă datorită deschiderii arhivelor în țările menționate, ceea ce a permis ca fonduri documentare să fie accesibile pentru cercetare și pentru publicul larg.

Primul val al deschiderii arhivelor secrete ale fostelor structuri de securitate ale regimurilor comuniste s-a înregistrat în rândul țărilor din fostul lagăr socialist în următoarea ordine cronologică: Germania – 1990, 1992; Cehia – 1996, 2002, 2004; Bulgaria – 1997, 2006; România – 1999; Polonia – 1997, 2006; Slovacia – 2002; Ungaria – 2003²⁴. De menționat că statele baltice dintre țările ex-sovietice au fost printre primele care și-au deschis arhivele secrete către publicul larg, fiind o excepție pozitivă printre celelalte state din fostul lagăr sovietic, încadrându-se în primul val: Estonia – 1995; Lituania – 2006; Letonia – 2007²⁵. Deschiderea arhivelor a produs un număr impresionant de cercetări, studii și direcții noi de cercetare a istoriei regimurilor comuniste din țările lagărului sovietic și lagărului socialist²⁶. Dar, în Republica Moldova, după schimbările politice din 2009, urmate de accesarea partidelor proeuropene în parlamentul țării, în anul 2010 a fost creată *Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova*, prin Decretul Președintelui interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu nr. 165-V din 14 ianuarie 2010²⁷, care a permis accesul pentru membrii comisiei în cauză (cercetători, istorici, juriști, sociologi etc.), la consultarea și studierea fondurilor „arhivelor secrete” ale fostului KGB al RSS Moldovenești²⁸.

²⁴ Stan, Lavinia, op. cit., p. 256, 257.

²⁵ Ibidem, p. 256, 257.

²⁶ Spre exemplu: Nollendorfs, Valters, Oberlander, Erwin (eds.). *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations, 1940-1991: Selected Research of the Commission of the Historians of Latvia, Symposium of the Commission of the Historians of Latvia, vol. 14*. Riga: The Historical Institute of Latvia, 2005, 383 p.; *Occupied Latvia, 1940 – 1990: Research of the Commission of the Historians of Latvia, vol.19*. Riga: Institute of the History of Latvia Publishers, 2007, 507 p.; Tismăneanu, Vladimir (coord.) *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Raport Final*. București, 2005, 663 p.

²⁷ Tașcă, Mihai, Postică, Alexandru. *Accesul la arhive în Republica Moldova. Studiu și Jurisprudență*. Chișinău: Pontos, 2011, p. 55.

²⁸ Oliinyk, Anna (ed.). *Open access to the KGB archives in Eastern Partnership. Analytical report*. Kyiv 2017 p. 35, 50.

Fondul de arhivă privind persoanele supuse represiunii în anii sovietici, care este unul dintre cele mai mari, a constituit masa fundamentală a documentelor care au fost declassificate și supuse cercetării și liberului acces după instituirea *Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar* în 2010 în Republica Moldova. Astfel se explică motivul din care în istoriografia din Republica Moldova domină studiile axate prioritar pe componenta represivă a regimului sovietic, iar rolul și contribuția organelor sovietice de securitate și a mecanismelor, instrumentelor discrete utilizate în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946, a rămas un subiect de cercetare fără atenție din partea istoricilor până în prezent.

În urma analizei lucrărilor care se referă tangențial sau direct la unele elemente ale problemei noastre de cercetare, acestea au fost ordonate și clasificate în două categorii, în funcție de gradul și profunzimea abordării rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944-1946: *lucrări cu caracter general și lucrări speciale*.

I. *Lucrări / studii cu caracter general*

Lucrările, studiile și cercetările din această categorie se referă la istoria contemporană și cuprind segmentul cronologic – sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și perioada postbelică. În paginile lucrărilor²⁹ menționate sunt abordate o multitudine de aspecte (social-economice, politice, ideologice, educaționale, represiuni, rezistența antisovietică, deznaționalizarea, colectivizarea forțată, foamete, deportări) ale regimului sovietic în RSS

²⁹ Moraru, Anton. *Istoria românilor: Basarabia și Transnistria*. Chișinău: Editura Aiva, 1995, 559 p.; Gribincea, Mihai. *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944-1950*. Cluj-Napoca: Dacia, 1995, 188 p.; *Lucrarea tezei de doctorat a fost publicată sub titlul –* Șișcanu N., Elena. *Regimul totalitar bolșevic în RSS Moldovenească (1940 – 1952)*, Chișinău: editura Civitas, 1997, 100 p.; Șișcanu N., Elena. *Basarabia sub regimul bolșevic (1940-1952)*. București: Editura Semne, 1998, 184 p.; Moraru, Anton, Negrei, Ion. *Reinstaurarea și consolidarea regimului comunist în RSS Moldovenească. Evoluția vieții politice (1944-1956)*. În: Cugetul, revistă de istorie și cultură, Chișinău, nr. 1-2, 1999, pp. 32-39; Stăvilă, Veaceslav. *De la Basarabia românească la Basarabia sovietică, 1939 – 1945*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2000, 152 p.; Cașu, Igor. *"Politica națională" în Moldova sovietică, 1944 – 1989*. Chișinău: Cardidact, 2000, 213 p.; Petrencu, Anatol. *Basarabia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, (1939 – 1945)*. Chișinău: Prut Internațional, 2006, 224 p.; Șevcenco, Ruslan. *Viața politică în RSS Moldovenească (1944 – 1961): Monografie*. Chișinău: Pontos, 2007, 227 p.; Cașu, Igor. *Începuturile resovietizării Basarabiei și starea de spirit a populației (martie – septembrie 1944)*. În: Diana Dumitru, Igor Casu, Andrei Cușco, Petru Negura (eds.), *Al Doilea Război Mondial: memorie și istorie în Estul și Vestul Europei*. Chișinău: Cartier, 2012, pp.121-140; Cașu, Igor. *Political Repressions in Moldavian SSR After 1956: Towards a Typology Based on KGB files*. În: *Dystopia. Journal of Totalitarian Ideologies and Regimes*, vol. I, 2012, no. 1–2, pp. 89–127; Memei Alexei. *Teroarea comunistă în RASSM (1924 – 1940) și RSSM (1944 – 1947)*. Chișinău: Editura Serebia, 2012, 784 p.; Cașu, Igor. *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924 – 1956*. Ediția a II-a, Chișinău: Cartier, 2015, 387 p.; Lisnic, Dumitru. *Elitele Moldovei Sovietice. Recrutare, rețele informale, identități sociale și etnice în Bălți, 1940 – 1941, 1944 – 1950*. Chișinău: ARC, 2019, 288 p.; Țăranu, Mariana S. *Represiunea și rezistența din RSSM în perioada primei ocupații sovietice, 1940-1941*. Chișinău: Lexon-Prim, 2021, 416 p.

Moldovenească, care au susținut efortul de a întregi și de a completa cadrul general al lucrării noastre.

Complementar, pe lângă studiile monografice din care am desprins date generale utile pentru prezentul demers științific, au fost identificate câteva lucrări în care sunt abordate unele elemente ale problemei noastre de cercetare. Acestea au fost analizate în ordine cronologică, examinând fiecare autor în parte, în ordinea apariției.

Astfel, prima lucrare la care facem referire este monografia „Rezistența antisovietică în Basarabia, 1944 – 1950”³⁰, publicată în 1997 la Chișinău, – istoricul Elena Postică, în baza unor surse inedite provenite din Arhiva Ministerului Securității Naționale al Republicii Moldova, Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova, Arhiva Națională a Republicii Moldova și Arhiva Judecătoriei Supreme, analizează fenomenul rezistenței antisovietice în RSS Moldovenească. Lucrarea reprezintă o primă tentativă de a include în circuitul științific problema rezistenței antisovietice din Basarabia în primii ani postbelici, a formelor și metodelor de manifestare contra regimului sovietic. De asemenea, cu suportul documentar din studiul monografic al istoricului Elena Postică, am confruntat cu sursele de arhivă utilizate în lucrarea noastră, ceea ce ne-a permis să confirmăm și să întregim unele elemente referitor la lupta organelor NKGB-MGB cu grupurile de rezistență antisovietice (inclusiv sub formă armată), ce se manifestau în diverse localități ale RSS Moldovenești, denumite în directivele organelor securității sovietice republicane - „elemente ostile și antisovietice”. Deși, obiectul de studiu al monografiei „Rezistența antisovietică În Basarabia, 1944 – 1950” îl constituie problema rezistenței antisovietice, formele și metodele de manifestare în acest spațiu, unele elemente ale problemei noastre de cercetare – contribuția organelor sovietice de securitate în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în 1944 – 1946, au fost abordate tangențial.

Din aceeași subcategorie a lucrărilor care tratează unele elemente ale problemei noastre de cercetare este studiul monografic al politologului Valentin Beniuc „Instituționalizarea puterii politice totalitare în Moldova postbelică (cercetare istorico-politologică)”³¹, publicat la Chișinău în 1998. Menționăm că lucrarea în cauză are un caracter interdisciplinar, în care autorul Valentin Beniuc a îmbinat cercetarea politologică cu cea istorică asupra regimului totalitar sovietic în Moldova între limitele cronologice 1944 – 1950. Cu toate că în titlul lucrării date este prezent cuvântul „instituționalizare”, în corpul monografiei autorul Valentin Beniuc omite expunerea

³⁰ Postică, Elena. *Rezistența antisovietică în Basarabia, 1944-1945*. Chișinău: Știința, 1997, 240 p.

³¹ Beniuc, Valentin. *Instituționalizarea puterii politice totalitare în Moldova postbelică (cercetare istorico-politologică)*. Monografie. Chișinău: USM, 1998, 270 p.

unei definiții a termenului respectiv, care este specific politologiei. De asemenea, autorul Beniuc Valentin afirmă în lucrarea sa că „rolul decisiv în procesul reinstaurării regimului totalitar în Moldova în perioada postbelică, în calitate de factor de forță, i-a revenit NKVD-ului, structurilor SMERȘ, comisariatelor militare, grupurilor de grăniceri amplasate pe teritoriul RSSM”³², însă nu menționează și despre organele sovietice de securitate NKGB, (începând cu martie 1946 – MGB), care au jucat un rol esențial în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946. Așadar, deducem că, deși în lucrarea politologului Beniuc Valentin au fost tangențial abordate unele elemente ale studiului nostru, nemijlocit la problema cercetării noastre nu s-a referit, după cum am constatat mai sus.

O altă lucrare în care se face tangențial referire la organele sovietice de securitate din RSS Moldovenească în primii ani postbelici este cea a istoricului Țurcanu Ion „Moldova antisovietică: Aspecte din lupta basarabenilor împotriva ocupației sovietice. 1944 – 1953”³³. În lucrarea respectivă, organele sovietice de securitate sunt menționate ca instituții represive ce combăteau manifestările antisovietice în Moldova postbelică. Considerăm relevant de menționat că istoricul Țurcanu Ion în corpul lucrării sale utilizează denumirea „KGB” pentru structura sovietică de securitate din RSS Moldovenească³⁴, ceea ce nu corespunde cu realitățile perioadei 1944 – 1953 analizate în lucrare de autor. De fapt, între anii 1944 – martie 1946, structura sovietică de securitate din RSS Moldovenească avea denumirea oficială de Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB), din 16 martie 1946 NKGB a fost transformat din comisariat în minister – Ministerul Securității Statului (MGB)³⁵, iar în 13 martie 1953, MGB al RSS Moldovenești a fuzionat cu MAI al RSS Moldovenești, formând o instituție unică³⁶. „Exact peste un an, la 13 martie 1954, prin decizia Prezidiului CC al PCUS, MAI a fost din nou divizat, securitatea statului devenind „comitet” (KGB – Комитет Государственной Безопасности)”³⁷. Astfel, din 13 martie 1954 până pe 27 august 1991, este o perioadă în care organele sovietice de securitate în RSS Moldovenească au fost cunoscute sub denumirea – KGB sau Comitetul Securității de Stat³⁸.

³² Ibidem, p. 70.

³³ Țurcanu, Ion. *Moldova antisovietică: Aspecte din lupta basarabenilor împotriva ocupației sovietice. 1944-1953*. Chișinău: Prut Internațional, 2000, 331 p.

³⁴ Ibidem, p. 43, 53, 54, 64, 82, 83, 105, 118, 120, etc.

³⁵ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, op. cit., c. 634, 635.

³⁶ Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete și Basarabia, dicționar 1918 – 1991*. București, Editura Militară, 2008, p. 179.

³⁷ Ibidem, p. 179.

³⁸ După proclamarea independenței Moldovei la 27 august 1991, Comitetul Securității de Stat al republicii a fost desființat abia la 9 septembrie 1991, în baza acestuia fiind creat Ministerul Securității Naționale al Republicii Moldova. [citat: 17.12.2021]. Disponibil: <https://www.sis.md/ro/content/istoric>.

Subiectul organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească în primii ani postbelici este abordat și în paginile lucrării academicianului Pasat Valeriu – „Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești, 1940 – 1950”³⁹, publicată la Moscova în 2006. Având ca tematică centrală a lucrării problema deportărilor în masă din RSS Moldovenească în epoca stalinistă, istoricul tratează colateral subiectul organelor sovietice de securitate, preponderent din prisma rolului represiv și a metodelor violente aplicate de acestea în depășirea provocărilor social-politice cu care se confrunta regimul sovietic în RSS Moldovenească, la etapa incipientă⁴⁰. Monografia este bazată pe un suport documentar consistent cu referințe la surse din arhivele de la Moscova și de la Chișinău. Astfel, conchidem că în lucrarea istoricului Pasat Valeriu au fost abordate sumar unele elemente ale problemei noastre de cercetare, fapt ce poate fi explicat prin aceea că autorul în monografie s-a concentrat prioritar asupra obiectului de studiu – rolul factorului represiv în soluționarea problemelor sociale și politice ale regimului sovietic din RSS Moldovenească în perioada de referință, dar nu pe problematica rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în republică în primii ani postbelici.

O altă lucrare importantă pentru cercetarea problemei noastre este monografia aceluiași autor – istoricul Pasat Valeriu – „RSS Moldovenească în epoca stalinistă, 1940 – 1953”⁴¹. În lucrarea menționată, autorul abordează unele aspecte ale politicii de cadre în organele securității sovietice în RSS Moldovenească în primii ani postbelici⁴², susținând că aparatul NKGB al RSS Moldovenești „s-a constituit în fond din rândul cekiștilor veniți din alte regiuni ale URSS”⁴³. Monografia istoricului Pasat Valeriu a constituit un suport valoros, întrucât ne-a susținut efortul în confruntarea cu materialului arhivistic utilizat în cercetarea noastră, fapt ce ne-a permis confirmarea și întregirea tabloului referitor la politica de cadre a URSS în formarea efectivului organelor NKGB-MGB în RSS Moldovenească în primii ani postbelici. Un element specific pe care îl distingem în lucrarea în cauză a istoricului Pasat Valeriu este că, atunci când se referă la organele sovietice de securitate, obișnuiește să utilizeze în locul abrevierii oficiale, derivată din limba rusă (NKGB, MGB, KGB), abrevierea tradusă în limba română: CPSS – Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB), MSS – Ministerul Securității Statului (MGB), CSS – Comitetul Securității Statului (KGB). Menționăm că, tradițional, în literatura de specialitate străină denumirile organelor sovietice de securitate sunt utilizate cu abrevierea

³⁹ Pasat, Valeriu. *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești, 1940 – 1950*. Moscova: ROOSSPEN, 2006, 456 p.

⁴⁰ Ibidem, pp. 177-189.

⁴¹ Pasat, Valeriu. *RSS Moldovenească în epoca stalinistă, 1940 – 1953, Chișinău: Cartier, 2011, 684 p.*

⁴² Ibidem, pp. 184-190.

⁴³ Ibidem, p. 185.

oficială din limba rusă și nu sunt traduse⁴⁴. În mod firesc, pentru majoritatea cititorilor, acronimele desemnând organele sovietice de securitate au o conotație negativă, fiind asociate cu represiune, frică și teroare. Tendința istoricului Pasat Valeriu de a evita acronimele originale pentru denumirea instituțiilor în cauză ar putea fi interpretată ca o tentativă de a disocia organele sovietice de securitate de percepțiile negative inerente acestora.

De asemenea, pentru cercetarea noastră au fost utile paginile dedicate rolului poliției secrete în regimul totalitar, din lucrarea filosofului Hannah Arendt „Originile totalitarismului”⁴⁵. Astfel, datele desprinse din lucrarea menționată, confruntate cu informațiile identificate în noile surse de arhivă, ne-au confirmat că regimul sovietic, prin definiție de sorginte totalitară, prin intermediul organelor sale de securitate (NKGB - MGB), s-a reinstaurat în Basarabia într-un mod exemplar conform principiilor totalitare descrise de Hannah Arendt. Lucrarea analizată ne-a fost utilă pentru elucidarea aspectelor referitoare la faptul că regimul sovietic din RSS Moldovenească nu se preocupa doar de eradicarea „elementelor ostile” lui, ci, prin intermediul organelor de securitate, identifica și din fașă înlătura „purtătorii de tendințe” ostile, în vederea neadmiterii oricăror spirite de opoziție și de supunere totală a societății.

Cea mai recentă lucrare relevantă pentru cercetarea noastră, cu titlul „Biserica ortodoxă și puterea sovietică în RSS Moldovenească (1940 – 1991)”⁴⁶ a fost publicată în 2019 de academicianul Pasat Valeriu. Problema științifică pusă în discuție de autor se referă la relația bisericii ortodoxe cu regimul sovietic din RSS Moldovenească, istoricul concluzionând că politica de stat în raport cu biserica era definită de „limitarea sistematică a activității bisericii”, alături de oferirea „anumitor indulgențe” motivate de pragmatismul de moment și de interesele de lungă durată ale autorităților⁴⁷. În ceea ce privește problema cercetării noastre, în această lucrare autorul Pasat Valeriu a abordat aspecte privind percepția securității sovietice din RSS Moldovenească față de atitudinea preoțimii basarabene în raport cu regimul în perioada 1944-

⁴⁴ Christopher, Andrew, Gordievsky Oleg. *KGB: The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*. New York: HarperCollins, 1992, 776 p.; Parrish, Michael. *Soviet security and intelligence organizations, 1917-1990: a biographical dictionary and review of literature in English*. 88 Post Road West, Westport: Greenwood Publishing Group, 1992, 704 p.; Courtois, Stéphane, and Mark Kramer. *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1999, 858 p.; Christopher, Andrew; Mitrokhin, Vasili. *The sword and the shield: the Mitrokhin archive and the secret history of the KGB*. New-York: Basic Books, 2001, 700 p.; Pringle, Robert W. *Historical dictionary of Russian and Soviet intelligence*. The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland, Toronto, Oxford, 2006, 365 p.; Birstein, Vadim J. *Smersh: Stalin's Secret Weapon*. London: Biteback Publishing Ltd, 2013, 598 p.; Christopher, Andrew. *The Secret World: A History of Intelligence*. Yale University Press, 2018, 960 p., precum și alte lucrări.

⁴⁵ Arendt, Hannah. *Originile totalitarismului*. trad.: Ion Dur, Mircea Ivănescu. Ed. a 3-a. București: Humanitas, 2014, pp. 517- 539.

⁴⁶ Pasat, Valeriu. *Biserica ortodoxă și puterea sovietică în RSS Moldovenească (1940 – 1991)*. Chișinău: Editura Cartier, 2019, 565 p.

⁴⁷ Ibidem, p. 539.

1945⁴⁸, date care au fost utile pentru completarea și confruntarea cu informațiile din sursele noi de arhivă utilizate la elaborarea tezei.

II. *Lucrări speciale*

Studiile și cercetările, selectate în această categorie, se referă la istoria organelor sovietice de securitate care acoperă anii celui de-al Doilea Război Mondial și perioada postbelică. În paginile lucrărilor respective sunt abordate aspecte ale activității structurilor sovietice de securitate în RSS Moldovenească și în unele țări din Europa Centrală și de Est, date biografice ale conducătorilor organelor de securitate din Moldova sovietică, precum și unele elemente despre transformările instituționale parcurse de organele sovietice de securitate. Radiografierea lucrărilor din această categorie ne-a permis să identificăm multiple goluri istoriografice în lucrările respective ce țin de problema noastră de cercetare, ceea ce ne-a determinat orientarea investigațiilor științifice, direcția elucidării aspectelor necercetate anterior. De asemenea, în procesul analizei istoriografice a acestor categorii de lucrări am selectat fiecare autor în parte, respectând principiul cronologic al publicării lucrărilor.

În acest sens, din palmaresul impresionant de lucrări și volume de documente editate ale istoricului rus, Nikita V. Petrov⁴⁹, am consultat unele la elaborarea cercetării noastre. Menționăm că istoricul Nikita V. Petrov este considerat unul dintre specialiștii notorii în istoria organelor de securitate ale Uniunii Sovietice, iar în lucrările sale am putut analiza și observa o viziune de la centru spre periferie, și anume mecanismele prin care Moscova gestiona și exercita controlul în republicile unionale și autonome ale URSS pe filiera organelor sovietice de securitate. Aceste elemente au fost confruntate cu sursele inedite de arhivă utilizate în lucrarea noastră, fapt ce ne-a permis reconstituirea aspectelor ce țin de structura organizatorică a NKGB, MGB al RSS Moldovenești, transformările și reorganizările organelor sovietice de securitate prin care treceau la Moscova în primii ani postbelici și cum se răsfrângeau asupra organelor în republica unională. Lucrările istoricului Petrov Nikita V. ne-a pus la dispoziție un șir de biografii a conducătorilor și angajaților organelor NKVD-NKGB-MGB-KGB ale URSS, precum și ale republicilor unionale, fapt ce ne-a oferit un suport prețios pentru cercetarea politicii de cadre în organele NKGB-MGB

⁴⁸ Ibidem, p. 139, 140.

⁴⁹ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ. 1917 – 1960*. Справочник. Москва: Издание МФД., 1997, 352 с.; Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, op. cit., 768 с.; Petrov, Nikita, Skorkin, Konstantin. *Кто руководил НКВД СССР 1934-1941, Справочник*. Москва: Zvenia, 1999 [citat: 17.01.2021]. Disponibil: <http://old.memo.ru/history/nkvd/kto/biogr/index.htm>; Петров, Н. В. *Сталин и органы НКВД-МГБ в советизации стран Центральной и Восточной Европы. 1945 – 1953 гг. Stalinisme en Sovjetisering 1945-1953: Een studie van archiefmateriaal over Stalin, de NKVD-MGB, Duitsland en andere landen in Centraal- en Oost-Europa*. Amsterdam, 2008, PhD thesis., 328 p.; Петров, Н. В. *Справочник, Кто руководил органами госбезопасности 1941–1954*. Москва: Звенья, 2010, 1008 с.; Ulterior, istoricul rus și-a publicat teza de doctor cu titlul: Петров, Н. В. *По сценарию Сталина: роль органов МВД и МГБ СССР в советизации стран Центральной и Восточной Европы. 1944 – 1953 гг.* Москва: РОССПЭН, 2011, 351 с.

din RSS Moldovenească pentru primii ani postbelici⁵⁰. Deși în lucrările menționate nu sunt expuse date absolut complete, totuși informațiile identificate ne-au permis să descifrăm tendințele dominante referitoare la politica de cadre a URSS în formarea statelor de personal ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești în primii ani postbelici. Multiple elemente și aspecte importante ale problemei noastre de cercetare au fost abordate în volumele istoricului Nikita V. Petrov, cu care am completat lucrarea noastră și am putut compara și explica forma structurii instituționale a organelor NKGB și MGB de la centru la periferie și viceversa.

În spațiul de limbă română, problema rolului organelor NKGB și MGB în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946 rămâne a fi un subiect aproape necercetat. Astfel, una dintre puținele și primele lucrări apărute în spațiul istoriografic din Republica Moldova, consacrate istoriei serviciilor secrete ale Moldovei și ale altor state, a fost semnată de doi autori – Tudor Botnaru⁵¹ și Alexandru Ganenco⁵². Ambii au activat și au deținut funcții de conducere în KGB al RSSM, precum și în Ministerul Securității Naționale al Republicii Moldova. Cu toate că lucrarea a fost intitulată cuprinzător – *Istoria Serviciilor Secrete (1940–2007)*⁵³, autorii s-au concentrat, de fapt, pe prezentarea biografiilor conducătorilor serviciilor secrete din mai multe state, printre care și Moldova, pe perioada 1940 – 2007. De menționat că în lucrare lipsesc trimiteri la anumite surse documentare sau bibliografice, îndeosebi în capitolul consacrat conducătorilor serviciilor secrete ale Moldovei în anii 1940 – 2007⁵⁴. Un fapt controversat privind acest subiect este descris de istoricul Ruslan Șevcenco în una din lucrările sale⁵⁵, care, practic, îi acuză de plagiat pe autorii Tudor Botnaru și Alexandru Ganenco. Astfel, conform celor enunțate de istoricul Ruslan Șevcenco, capitolul dedicat biografiilor scurte a conducătorilor organelor de securitate din Moldova între anii 1940 – 2001 (cuprins între paginile 88 – 104)⁵⁶ a fost preluat de autorii Tudor Botnaru și Alexandru Ganenco fără a face vreo referință la sursa autentică. De facto „materialul a fost elaborat și publicat de istoricul Ruslan Șevcenco în martie 2000, sub pseudonimul „Valeri Lavrov” în ziarul

⁵⁰ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, op. cit., cc. 249-300; Петров, Н. В. *1941 – 1954*, op. cit., cc. 133-960.

⁵¹ Tudor Botnaru a fost președinte al KGB al RSS Moldovenești între anii 1990 – 1991, ulterior, între anii 1997 – 1999 a fost în fruntea MSN al Republicii Moldova (Ministerul Securității Naționale), general de divizie, din 1963 până în 1991 a fost angajat în KGB al RSS Moldovenești, pentru mai multe detalii a se vedea: Șevcenco, Ruslan. *Viața politică*, op. cit., pp. 200-202, p. 204, 205.

⁵² Ganenco Alexandru a activat în organele securității din 1982 și până în 2000, ajuns în grad de colonel. A se vedea Botnaru, Tudor, Ganenco, Alexandru. *Istoria Serviciilor Secrete (1940 – 2007) [Breviar]*. Chișinău: Museum, 2004, coperta posterioară.

⁵³ Botnaru, Tudor, Ganenco, Alexandru, op. cit., 220 p.

⁵⁴ În speță, de la pagina 88 până la 104 a lucrării în cauză, unde sunt expuse date biografice despre conducătorii serviciilor de securitate din RSS Moldovenească și din Republica Moldova, începând cu 1940 și până în anii de după obținerea independenței, nu sunt făcute trimiteri la sursele bibliografice consultate. Ibidem, pp. 88-104.

⁵⁵ Șevcenco, Ruslan. *Viața politică*, op. cit., pp. 208-209.

⁵⁶ Botnaru, Tudor, Ganenco, Alexandru. op. cit., pp. 88-104.

„Novoe Vremea” cu titlul «История секретной службы: трагикомедия в 13 действиях», dedicat istoriei serviciilor secrete moldovenești 1940 – 2000⁵⁷.

Conchidem că, deși lucrarea „Istoria Serviciilor Secrete (1940 – 2007)” este prima care abordează subiectul serviciilor secrete în spațiul istoriografic din Republica Moldova, istoricul Ruslan Șevcenco intervine cu argumentele sale de rigoare, prin care îi acuză pe autorii Tudor Botnaru și Alexandru Ganenco de plagiat pentru preluarea conținutului unui capitol din lucrare, care nu se raportează la nicio referință de sursă documentară sau bibliografică, fapt care pune la îndoială valoarea științifică a informațiilor expuse.

O lucrare amplă din punct de vedere al limitelor cronologice este cea a istoricului Pavel Moraru, „Urmașii lui Felix Dzerjinski: organele Securității Statului în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. 1940 – 1991”⁵⁸, care are un caracter de analiză istorică și ne prezintă într-o formă laconică istoria activității organelor securității ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (NKVD-NKGB-MGB-KGB). Lucrarea este o primă analiză cu caracter general a activității organelor sovietice de securitate în spațiul dintre Prut și Nistru, începând cu 1940 și până la destrămarea URSS în 1991. Autorul, în funcție de sursele documentare de care a dispus, s-a concentrat pe evidențierea rolului NKVD în timpul războiului germano-sovietic din 1941–1944, revenirea organelor sovietice în anul 1944, rolul organelor sovietice de represiune „în lupta cu rezistența antisovietică basarabeană, persecutarea bisericii ortodoxe din RSS Moldovenească, deportări, precum și activitățile KGB-MAI în perioada poststalinistă în republică până în anul 1991”⁵⁹. În studiul respectiv, autorul s-a bazat în mare parte pe surse istoriografice, însă mai puțin pe surse documentare inedite de arhivă⁶⁰. Totodată, istoricul Pavel Moraru se rezumă doar la unele referințe episodice la instituțiile NKGB, MGB pentru perioada anilor 1944 – 1946, fără a aborda nemijlocit anumite aspecte ale problemei științifice investigate în lucrarea noastră. Golul istoriografic constatat în lucrarea cercetătorului Pavel Moraru poate fi explicat prin lipsa accesului la surse relevante de arhivă în etapa elaborării lucrării de către autor, luându-se în considerare anul publicării lucrării menționate, atunci când în Republica Moldova guvernarea regimul Voronin, iar accesul în arhiva SIS era foarte limitat pentru cercetători.

Lucrarea istoricului Pavel Moraru – „Serviciile Secrete și Basarabia 1918 – 1991”⁶¹, în formă de dicționar alfabetic, dedicată tematicii serviciilor secrete care au acționat în Basarabia în secolul al XX-lea, se remarcă a fi printre puținele de acest gen în spațiul istoriografic din

⁵⁷ Șevcenco, Ruslan. *Viața politică*, op. cit., p. 208.

⁵⁸ Moraru, Pavel. *Urmașii lui Felix Dzerjinski: organele Securității Statului în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. 1940 – 1991*. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2008, 272 p.

⁵⁹ Ibidem, p. 1.

⁶⁰ Ibidem, pp. 242 - 253.

⁶¹ Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete*, op. cit., 319 p.

Republica Moldova. Dicționarul respectiv, bazat pe un suport documentar din fondurile arhivistice de la Chișinău, București și Pitești (România), ne-a fost util ca instrument de lucru în procesul elaborării cercetării noastre, facilitând completarea lucrării cu explicarea unor aspecte legate de servicii secrete străine care au operat în Basarabia-RSS Moldovenească în contextul limitelor cronologice ale problemei de cercetare. Din dicționarul menționat au fost extrase date prețioase referitoare la conducerea NKGB, ulterior MGB al RSS Moldovenești, și unele aspecte ale activității acestor organe. Totuși, remarcăm o baza documentară consistentă utilizată de autor la elaborarea dicționarului cu referire la istoria serviciilor secrete românești pe teritoriul Basarabiei, în speță, pentru anii celui de-al Doilea Război Mondial, în raport cu suportul documentar extrem de limitat privind organele sovietice de securitate din RSS Moldovenească. În paginile lucrării sale, istoricul Pavel Moraru consemnează problema accesului limitat pentru cercetători în arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova în contextul perioadei de referință a elaborării dicționarului, situație care explică lipsa aproape totală a unor studii științifice ce ar aborda problema activității organelor securității statului în Moldova sovietică⁶².

În anul 2013, cercetătorul Pavel Moraru revine la problema serviciilor secrete sovietice în Basarabia cu lucrarea „SMERȘ în Basarabia, 1944 – 1954”⁶³. Acest studiu monografic abordează un subiect inedit pentru spațiul istoriografic din Republica Moldova cu referire la structurile sovietice SMERȘ în Basarabia, în care autorul se concentrează prioritar pe analiza activității structurilor sovietice de contrainformații militare SMERȘ în Europa și în RSS Moldovenească în anii celui de-al Doilea Război Mondial, precum și pe organizarea activității organelor interne NKVD-MAI în republică în primul deceniu postbelic. Atestăm că nici în această monografie istoricul Moraru Pavel nu abordează problema cercetării noastre, instituția NKGB fiind menționată episodic ca organ de securitate în RSS Moldovenească, spre exemplu în legătură cu transformarea instituției din „comisariat al poporului” în „minister” – MGB în 1946⁶⁴, fără a detalia subiectul, din motivul lipsei de materiale documentare necesare pentru a acoperi cu studii aceste goluri istoriografice.

În teza de doctor habilitat a istoricului Pavel Moraru „Serviciile de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada anilor 1918 – 1944”⁶⁵, publicată în 2016, se abordează prioritar subiectul serviciilor secrete românești în Basarabia în perioada de referință reflectată în

⁶² Ibidem, p. 89, 90.

⁶³ Moraru, Pavel. *SMERȘ în Basarabia 1944 – 1954*. București: Editura Militară, 2013, 334 p.

⁶⁴ Ibidem, p. 176.

⁶⁵ Moraru, Pavel. *Serviciile de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada anilor 1918 – 1944*. Teza de dr. hab. în istorie. Chișinău, 2016, 342 p.

titlul lucrării. Privitor la structurile sovietice de securitate, autorul se limitează cu referințe la activitatea contrainformativă a SMERȘ, de identificare și capturare a agenturii românești din Basarabia reocupată și a arhivelor aparținând serviciilor de informații românești de pe Frontul de Est⁶⁶, fără a fi menționate organele NKGB din RSS Moldovenească sau anumite aspecte ale problemei noastre de cercetare.

Deși istoricul Moraru Pavel, specializat în istoria serviciilor secrete în perioada secolului XX, în unul din studiile sale mai recente, în care analizează unele aspecte privind activitatea și organizarea structurilor de securitate din RSSM în perioada 1940 – 1991⁶⁷, pentru anul 1944 omite să menționeze revenirea în Basarabia, alături de celelalte instituții, a unuia dintre cele mai importante organe de securitate ale URSS – Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB). Autorul amintit s-a concentrat preponderant pe analiza reorganizării instituționale a NKVD la nivel republicii în RSSM, în contextul celei de-a doua ocupații a Basarabiei de către Armata Roșie în primăvara – vara anului 1944, neglijând abordarea subiectului privind restabilirea NKGB în acest segment temporal.

1.2. Surse istorice privind rolul și contribuția organelor securității statului în procesul de instituționalizare a puterii sovietice în RSS Moldovenească

Garantarea accesului liber la arhive pentru cetățeni, deopotrivă pentru cercetători și istorici, definește condiția *sine qua non* pentru o societate democratică. Pe cât de ilustrativ, pe atât de relevant se înscriu în această cheie spusese filosofului francez, Jacques Derrida, precum că „democratizarea efectivă se poate măsura întotdeauna conform acestui criteriu esențial: participarea și accesul la arhive, constituirea și interpretarea lor”⁶⁸.

„Acolo unde istoricului i s-a permis să investigheze, astăzi există biblioteci de referințe științifice”, menționa sugestiv istoricul și politicianul român, Mihai Răzvan-Ungureanu într-un început de carte⁶⁹. Cercetarea științifică în domeniul istoriei, fundamentată pe surse documentare de arhivă, oferă instrumentariul necesar pentru o cunoaștere și reconstituire a tabloului istoriei cât mai aproape de realitatea obiectivă a trecutului. Dar, în procesul muncii complexe de investigare științifică, istoricului îi revine o misiune ingrată pe tărâmul cercetării, în care trebuie să îndeplinească o sarcină deloc ușoară, de a accede la fonduri relevante de arhivă, pentru a aduce la cunoștința cercetătorilor și a celor interesați de istorie materiale documentare inedite

⁶⁶ Ibidem, pp. 216 - 228.

⁶⁷ Moraru, Pavel. *Organizarea și activitatea structurilor securității statului din RSSM (1940 – 1991)*. În: Liliana Corobca (editor), *Panorama vomunismului în Moldova sovietică*. București: Polirom, 2019, pp. 305-335, 312-314.

⁶⁸ Derrida, Jacques. *Archive Fever: A Freudian Impression*. Chicago: University of Chicago Press, 1996, p. 4.

⁶⁹ Banu, Florian. *De la SSI la SIE, O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948 – 1989)*. Cuvânt-înainte de Mihai Răzvan-Ungureanu. București: Editura Corint, 2016, p. 10.

ferite de ochiul publicului larg. De multe ori, informația documentară din arhivele dosite, care într-un regim posttotalitar (postsovietic, în cazul nostru), în eventualitatea publicării, ar putea produce disconfort unor interese/persoane implicate în activitățile fostului regim.

Cercetătorul Cristina Vățulescu⁷⁰ consemna cu perspicacitate că „în toată Europa de Est, succesorii mai mult sau mai puțin reformați ai poliției secrete care au moștenit arhivele s-au manifestat cu încăpățănare împotriva deschiderii porților acestora”⁷¹. Republica Moldova nu a constituit vreo excepție în acest sens. „Dar perspectiva de la periferie poate să dezvăluie destul de multe și despre centru. La nivel practic, întâmplarea face ca arhivele unora dintre foștii sateliți să fie semnificativ mai accesibile decât arhivele sovietice, oferind astfel informații neprețuite despre aspecte din istoria sovietică, încă secretă în Rusia. Mai ales în cazul unei instituții expansioniste, precum poliția secretă sovietică, mijloacele prin care a încercat să se multiplice în cadrul diferiților sateliți ai URSS sunt la fel de importante pentru înțelegerea fenomenului ca și acțiunile ei din propria țară”⁷². Dar, acest obiectiv ar fi fost irealizabil fără consultarea și analiza critică a surselor de arhivă ale fostului KGB, în cazul nostru, al Moldovei sovietice.

Parcurgerea surselor istoriografice, în mare parte consacrată abuzurilor și represiunilor din partea structurilor sovietice de securitate din RSS Moldovenească în primii ani postbelici, a determinat concentrarea atenției noastre asupra documentării științifice a activității mai puțin cunoscute a organelor NKGB - MGB în RSS Moldovenească. Astfel, elaborarea cercetării noastre nu ar fi fost posibilă fără accesul la materiale documentare de arhivă care până în prezent nu au fost înscrise în circuitul științific. În acest scop, la demersurile personale din partea autorului au fost desecretizate aproximativ 700 de file din Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova (ASISRM), relevante pentru problema cercetată în lucrarea prezentă. Sursele documentare cercetate în arhive le-am ierarhizat într-o ordine a relevanței și a volumului de dosare studiate în format fizic: Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, Arhiva Națională a Republicii Moldova, Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova și Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității din România.

În elaborarea studiului nostru, pe lângă izvoarele arhivistice inedite, de asemenea, au fost utilizate documente editate, precum și, într-o mică măsură, surse memorialistice pe care le-am găsit utile cercetării problemei științifice a lucrării noastre, pe care le vom analiza critic în continuare.

⁷⁰ Cristina Vățulescu este profesor cu origini românești, asociat la Universitatea New York, SUA.

⁷¹ Vățulescu, Cristina, op. cit., p. 42.

⁷² Ibidem, pp. 39-40.

Surse inedite

Cele mai importante surse arhivistice care au stat la baza elaborării tezei, provin, în cea mai mare parte, din Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, din fondul administrativ, inventarele 6 și 8.

Prin urmare, din inventarul 6, la cererea și propunerea autorului, după cum a fost menționat supra, au fost declassificate dosarele 1, 3, 4, 9, 10, vol. 18; 15, vol. 30, ce includ directive și ordine ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești, pentru perioada anilor 1944 – 1949. Per ansamblu, fiecare dosar în parte, din cele menționate, acoperă perioada cronologică de un an, începând cu 1944 și până în anul 1949. În acestea se conțin numeroase directive, ordine și indicații ale conducerii NKGB-MGB al RSS Moldovenești privind organizarea activității operaționale a NKGB-MGB în primii ani postbelici în teritoriul basarabean „eliberat” de Armata Roșie, începând cu primăvara anului 1944. Remarcăm că cea mai mare parte a documentelor din dosare – „directive”, „ordine” – erau parafate cu „Strict secret” și semnate de către Mordoveț Iosif, șeful NKGB al republicii unionale, ulterior, din 1946 – MGB.

Pentru cercetarea aspectelor ce țin de organizarea activității și revenirea NKGB-ului sovietic în decursul lunilor martie – august 1944, odată cu reocuparea Basarabiei de către Armata Roșie și restabilirea RSS Moldovenești, am valorificat documentele din dosarul 1, inventarul 6, intitulat „Directivele NKGB al RSS Moldovenești pentru anul 1944”⁷³ („directive”, „ordine”, „buletine informative”, „note de sinteză” etc.). De asemenea, dosarele menționate ale inventarului 6, pentru limitele cronologice ale cercetării noastre, au constituit un izvor important de cunoaștere a unor dimensiuni mai puțin cunoscute ale activității organelor NKGB-MGB: mijloacele și metodele de identificare și curmare a „elementelor ostile” regimului sovietic din rândul populației băștinașe a RSS Moldovenești, accentele plasate de conducere în executarea sarcinilor prioritare de către efectiv, deosebirea și modificarea sarcinilor prioritare ale NKGB atât în condiții de război, cât și în perioada postbelică, infiltrarea și controlarea diverselor medii sociale – țărani, tineret, intelectualitate, preoțime, acțiunile derulate de NKGB-MGB în detectarea și eradicarea „elementelor antisovietice”, cercetarea de către organele securității a stării de spirit a populației în raport cu măsurile social-politice ale regimului sovietic în republică.

Totodată, din aceleași dosare consemnate mai sus, am valorificat date și informații prețioase referitoare la reorganizarea și transformarea instituțională a NKGB din Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului în – MGB – Ministerul Securității statului în RSS

⁷³ Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova (ASISRM), Fondul administrativ (F. a.) inv. 6, d. 1, 128 f.

Moldovenească în 1946, după care am observat și modificarea priorităților în activitatea operațională, începând cu anul 1946. Deși sursele de arhivă în acest aspect nu conțin date complete și directe referitoare la transformările instituționale parcurse de NKGB în MGB, prin coroborare cu informațiile din literatura de specialitate am putut reconstitui evoluția structurii organizatorice a organelor sovietice de securitate din RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946. De asemenea, din documentele dosarelor în cauză, am extras date valoroase referitoare la aspectele ce țineau de conlucrarea dintre organele NKGB, NKVD și SMERȘ, în vederea realizării sarcinilor strategice în condiții de război – „purificarea” teritoriului basarabean de „elemente ostile”, în contextul reocupării de către Armata Roșie și reinstaurare a puterii sovietice în cursul anului 1944. Nu în ultimul rând, din materialul dosarelor expuse, am extras și date importante, deși nu complete, însă care ne-au permis să elucidăm unele atribuții funcționale ale unor subdiviziuni ale NKGB al RSS Moldovenești.

Din inventarul 8, cu excepția dosarului 7, dosarele 27, 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10 conțin ordine cu referire la administrarea, promovarea și sancționarea (*pentru încălcări, abuzuri și abateri disciplinare* etc.) personalului NKGB-MGB al RSS Moldovenești, precum și informații despre efectivul de conducere, de execuție și de ierarhie inferioară, ce acoperă perioada anilor 1944 – 1947. Dosarul 7 din acest inventar acoperă anii 1944 – 1947 și conține multiple ordine ce țin de aspecte administrative, organizarea logistică a instituției NKGB-MGB al RSS Moldovenești în perioada de referință, procesul de raportare a activității operative a efectivului din subordine către conducerea de vârf, despre vaccinarea efectivului contra tifosului exantematic care bântuia în republică în cursul anului 1944 și 1945⁷⁴.

Informațiile din materialele dosarelor consultate ale inventarului 8 au constituit un bogat izvor documentar pentru studierea politicii de cadre a URSS în formarea efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești în primii ani postbelici. Multiplele ordine și dispoziții ale conducerii organelor de securitate ale RSS Moldovenești referitoare la personal ne-au oferit date importante despre cadrele încorporate în NKGB-MGB ale republicii. În baza surselor documentare menționate, am putut urmări funcția deținută, instituția și locul de muncă anterior al celor care urmau să completeze statele de personal ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești. Toate aceste elemente analizate împreună, alături de numele de familie ale cadrelor cekiste, care, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, erau cu onomastică specifică rusă, ucraineană, evreiească, caucaziană etc., originea cărora era evident străină românilor basarabeni, ne-a oferit un punct de

⁷⁴ ASISRM, F. a., inv. 8, d. 7, 119 f.

sprijin în formularea concluziilor privind politica de cadre implementată de URSS în formarea efectivului NKGB-MGB în republică.

Considerăm ca fiind important de evidențiat că sursele inedite de arhivă cercetate nu au oferit date directe despre politica de cadre a URSS în formarea efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești. Ca urmare a analizei minuțioase a tuturor informațiilor desprinse din documentele respective, în coroborare cu informațiile identificate în sursele istoriografice, ne-a permis să descifrăm tendințele dominante ale politicii de cadre a URSS în constituirea efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești în primii ani postbelici.

Urmare a unui stagiu de cercetare în Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității din România (ACNSAS), am avut ocazia de a selecta și studia surse de arhivă care ar avea tangență cu problema științifică a lucrării noastre⁷⁵. Materiale studiate din dosarele arhivei au fost incluse pentru prima dată în circuitul științific. Sursele documentare se referă la starea de spirit a populației din nordul Basarabiei în cursul lunii iulie 1944, situația militară din acest spațiu, date despre comportamentul autorităților sovietice în raport cu localnicii, impunerea rechizițiilor obligatorii, fărădelegile comise de NKVD, mobilizarea forțată în Armata Roșie etc., elemente cu care am completat tabloul contextului social-politic în primăvara – vara anului 1944 în Basarabia.

O altă parte a documentelor de arhivă valorificate în lucrarea prezentă provin din fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova (ANRM) și ale Arhivei Organizațiilor Social - Politice a Republicii Moldova (AOSPRM). Pentru cercetarea noastră, din fondurile de arhivă ale ANRM am consultat următoarele inventare:

- Fondul R-2848 – „Sovietul de Miniștri al RSSM 1940 – 1998” (inv. 22);
- Fondul R-2948 – „Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM 1940 – 1986” (inv. 1);
- Fondul 680 – „Inspectoratul regional de siguranță din Basarabia 1919 – 1944” (inv. 1).

Din Fondul R-2848 am studiat un șir de documente din care am extras informații din notele informative ale Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești pentru anul 1944 referitoare la cantonarea temporară a instituțiilor sovietice în orașul Soroca în martie 1944, insuficiența de spațiu în oraș pentru toate instituțiile, apoi date despre situația sanitară și izbucnirea epidemiei de tifos în RSS Moldovenească odată cu reocuparea de către Armata Roșie în primăvara – vara anului 1944.

Sursele documentare consultate din Fondul R-2948 ne-au oferit unele elemente ce țin de cadrul legislativ extrase din Constituția RSS Moldovenești, adoptată la 10 februarie 1941, cu

⁷⁵ ACNSAS, Fond documentar, dosar nr. 008911, vol. 28; dosar nr. 013949.

suportul cărora am putut reconstitui structura organelor teritoriale ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești și legătura acestora cu divizarea teritorial-administrativă a republicii în primii ani postbelici.

Din Fondul 680 am consultat unele rapoarte, dări de seamă ale Biroului Siguranței din Basarabia pentru luna martie 1944, din care am extras aspecte referitoare la situația sanitară din acest spațiu, ceea ce ne-a permis să completăm reconstituirea contextului social-politic în regiune odată cu revenirea Armatei Roșii și retragerea administrației române pentru segmentul temporal martie – august 1944.

Din fondurile AOSPRM, pentru cercetarea noastră a fost consultat Fondul 51 „Comitetul Central al Partidului Comunist al Moldovei” pentru anii 1940 – 2006 (alcătuit din 77 inventare), în speță dosarele inventarului 2 privitoare la corespondența dintre CC al PC (b) al Moldovei cu Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB), din care am extras date de interes pentru completarea unor elemente ale problemei noastre de cercetare, privitoare la organizarea activității instituționale a organelor securității în republică, după reinstalarea în RSS Moldovenească, neregulile în transferul instituțional al NKGB de la Soroca la Chișinău în septembrie 1944, informații referitoare la epidemia de tifos ce bântuia în republică.

Surse editate

Unul dintre primele volume de documente, apărut în primii ani de independență, este al academicianului Valeriu Pasat, publicat în 1994 la Moscova în limba rusă – „Трудные страницы истории Молдовы 1940 – 1950 гг.”⁷⁶, care în premieră istoriografică a pus în discuție unele elemente referitoare la metodele și mijloacele utilizate de organele NKGB-MGB în primii ani postbelici în procesul sovietizării Basarabiei, subiect care a fost tratat mai amănunțit în lucrarea noastră. De asemenea, în volumul de documente sunt abordare și alte aspecte importante ale dominației regimului sovietic în Basarabia între anii 1940 – 1950: operațiunile deportării în masă din RSS Moldovenească, deschiaburirea, identificarea și curmarea elementelor antisovietice, contracararea „elementelor ostile” în rândul preoțimii și altor culte religioase. Din materialul documentar inclus în volum de către istoricul Valeriu Pasat, circa 1/3 din documente provin din Arhiva Ministerului Securității Naționale al Republicii Moldova (astăzi Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova)⁷⁷, altele din Arhiva

⁷⁶ Pasat, Valeriu. *Трудные страницы истории Молдовы 1940 – 1950 гг.* Москва: Terra, 1994, 800 с.

⁷⁷ Tașcă, Mihai, Postică, Alexandru. *Accesul la arhive*, op. cit., p. 83; Istoricul Cașu Igor consemnează în unul din studiile sale privitor la accesul în „Arhivele poliției politice sovietice în Moldova” că „unul dintre cele mai valoroase fonduri de documente legate de politicile represive ale poliției politice sovietice a fost distrus, în anii 1994 – 1995, ca urmare a publicării volumului de documente editat de Valeriu Pasat («Трудные страницы истории Молдовы 1940 – 1950 гг. Москва: Terra, 1994»). Pentru detalii: vezi Cașu, Igor. *The archives of Soviet political police in*

Președintelui Federației Ruse, din Centrul de Păstrare și Conservare a Documentelor de Istorie Contemporană a Rusiei, Arhiva de Stat a Federației Ruse etc. În volumul istoricului Valeriu Pasat, am observat că pentru anii 1944, 1945 și 1946 sunt incluse foarte puține documente⁷⁸, ceea ce ne ilustrează că istoricul nu a avut la dispoziție multiple surse documentare pentru a acoperi acești ani. Spre exemplu, pentru anul 1944, în volumul respectiv este expus doar un singur document, care ne vorbește despre preocuparea organelor NKGB în vederea depistării și lichidării „elementelor ostile și culăcești”⁷⁹ în RSS Moldovenească. În pofida numărului redus de surse documentare publicate în volum pentru perioada cronologică 1944 – 1946, care constituie segmentul temporal al lucrării noastre, lucrarea istoricului Valeriu Pasat ne-a servit drept suport valoros în completarea și confruntarea cu materialul arhivistic utilizat în cercetarea noastră. Deși în volumul de documente „Трудные страницы истории Молдовы 1940 – 1950 гг.” sunt redată acțiunile organelor NKGB-MGB din perspectiva represivă în contextul sovietizării RSS Moldovenești, istoricul Valeriu Pasat nu se preocupă în lucrarea sa în a contura rolul și contribuția organelor sovietice de securitate în consolidarea și instituționalizarea puterii sovietice în republică.

Documente publicate în Federația Rusă, cu materiale provenite, în mare parte, din arhiva FSB și altor servicii secrete ruse, în care am găsit informații relevante referitoare la activitatea organelor sovietice de securitate în Basarabia, este culegerea de documente editate în șase volume, a câte două cărți – cu excepția volumului 6, de către „Societatea pentru studierea istoriei serviciilor speciale autohtone”, împreună cu Academia Serviciului Federal de Contrainformații al Federației Ruse⁸⁰. În special, pentru lucrarea noastră evidențiem că nu toate volumele de

Moldova. In: Oliinyk, Anna (ed.). *Open access to the KGB archives in Eastern Partnership. Analytical report*. Kyiv 2017, p. 33, 34.

⁷⁸ Pasat, Valeriu. *Трудные страницы*, op. cit., c. 789.

⁷⁹ Ibidem, p. 29.

⁸⁰ *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том I. Книга 1. Накануне (ноябрь 1938 г. – декабрь 1940 г.). Москва: А/О Книга и бизнес, 1995, 464 с.; *Органы государственной безопасности в Великой Отечественной войне. Сборник документов*,. Том 1, Книга 2. Накануне (1 января – 21 июня 1941 г.). Москва: Книга и бизнес, 1995, 398 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том II. Книга 1. Начало (22 июня – 31 августа 1941 г.). Москва: Русь, 2000, 718 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том II. Книга 2. Начало. (1 сентября – 31 декабря 1941 г.). Москва: Русь, 2000, 670 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том III. Книга 1. Крушение «Блицкрига» (1 января – 30 июня 1942 г.). Москва: Русь, 2003, 704 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том III. Книга 2. От обороны к наступлению. (1 июля – 31 декабря 1942 г.). Москва: Русь, 2003, 716 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том IV. Книга 1. Секреты операции «Цитадель» (1 января – 30 июня 1943 г.). Москва: Русь, 2008, 814 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник*

documente ne-au fost utile, deoarece nu abordează direct problema cercetării noastre. Cu toate acestea, în volumele rusești am găsit documente publicate despre NKGB al RSS Moldovenești în contextul organizării măsurilor represive privind deportările din iunie 1941⁸¹, elucidarea rolului grupelor operative ale NKGB în pregătirea terenului pentru reinstaurarea regimului sovietic în teritoriul „eliberat” de către Armata Roșie⁸².

De asemenea, în vederea identificării unor similitudini și folosirii unor analogii, ne-a fost utilă coroborarea surselor documentare edite din volumele rusești cu sursele inedite de arhivă, pentru a identifica un anumit tipar după care se conducea Moscova în restabilirea și edificarea instituțională a NKGB în RSS Moldovenească în cursul anului 1944, pe de o parte, precum și organizarea și restabilirea NKGB în RSS Letonă, pe de altă parte⁸³. Analizând volumele de documente menționate, desprindem caracterul elogios utilizat de autori în raport cu structurile de securitate și informații ale URSS în cursul anilor celui de-al Doilea Război Mondial, ceea ce ne induce ideea că aceștia nu au fost imparțiali în procesul de selectare din arhivele FSB și alte arhive ruse a documentelor publicate.

Volumele de documente ale istoricului rus Nikita V. Petrov ne-au fost utile pentru consultarea cadrului legislativ ca să putem urmări și reconstitui evoluția structurii organizatorice a NKGB-MGB al RSS Moldovenești în primii ani postbelici, în sensul în care instituția era racordată la noul context intern și extern al URSS după încheierea Războiului Doi Mondial. Totodată, din sursele publicate în volumele istoricului rus Nikita V. Petrov, ulterior schimbarea din comisariat al poporului al securității statului în minister al securității statului – MGB, coroborând cu datele culese din noile materiale documentare, am întregit tabloul transformărilor organelor sovietice de securitate la nivelul RSS Moldovenești⁸⁴, aspecte care nu au mai fost cercetate în istoriografia din Republica Moldova.

документов. Том IV. Книга 2. Великий перелом (1 июля – 31 декабря 1943 г.). Москва: Русь, 2008, 810 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том V. Книга 1. Вперед на запад (1 января – 30 июня 1944 г.). Москва: Кучково поле, 2007, 728 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том V. Книга 2. Границы СССР восстановлены (1 июля – 31 декабря 1944 г.). Москва: Кучково поле, 2007, 896 с.; *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том VI. Победа (1 января – 9 мая 1945 г.). Москва: Кучково поле, 2014, 560 с.

⁸¹ *Органы государственной безопасности* (1 января – 21 июня 1941 г.), *op. cit.*, с. 265-266.

⁸² *Органы государственной безопасности* (1 января – 30 июня 1944 г.), *op. cit.*, с. 9.

⁸³ *Органы государственной безопасности* (1 июля – 31 декабря 1944 года), *op. cit.*, сс. 112-114.

⁸⁴ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. 1917—1960, *op. cit.*, сс. 159-327; Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, *op. cit.*, сс. 301-732.

Memorii

O altă categorie de surse bibliografice consultate în cercetarea problemei noastre au fost memoriile. Cu toate că Hanna Arendt evidențiază că „memoriile reprezintă, în secolul nostru, cel mai înșelător dintre genurile literare”⁸⁵, aceste surse pot oferi detalii interesante în descoperirea și cercetarea trecutului, dar care necesită a fi verificate atent și minuțios printr-un spirit critic riguros.

O primă lucrare din această categorie în care sunt reflectate episodice unele elemente ale activității organelor NKGB în spațiul basarabean în perioada anilor celui de-al Doilea Război Mondial, utile pentru lucrarea noastră, este volumul cu memoriile lui Gavriil Volkov⁸⁶, președintele KGB al RSS Moldovenești între anii 1979 – 1989. De remarcat că perioada cronologică a lucrării noastre, anii 1944-1946, în memoriile lui Gavriil Volkov este vag acoperită cu informații. În schimb, în lucrare se găsesc multe elemente de interes despre activitatea serviciilor de spionaj străine în Basarabia interbelică în confruntare cu structurile de spionaj ale URSS și cazul spionilor sovietici – „Gheorghe Emanuel și familia Zoti”⁸⁷. Autorul, Volkov Gavriil, ne relatează aceste episoade, în baza materialelor documentare pe care le-a consultat în arhivele KGB. Pentru perioada postbelică, autorul se axează mai mult pe experiențele și aprecierile sale referitoare la activitatea sa în KGB în alte republici unionale, precum și în RSS Moldovenească în anii '80 și la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, însă fără a face mențiuni specifice despre tematica respectivului studiu. Menționăm, de asemenea, caracterul profund ideologizat al lucrării, în sensul atașamentului față de trecutul sovietic.

„Memoriile unui maestru al spionajului sovietic” – Pavel Sudoplatov ne pune la dispoziție o perspectivă de cunoaștere impresionantă prin prisma experienței sale vaste de activitate în structurile de spionaj ale URSS în epoca stalinistă⁸⁸. În lucrarea în cauză, am găsit utile informații expuse în memoriile lui Pavel Sudoplatov, pe care le-am coroborat și verificat cu sursele de arhivă, fapt ce ne-a permis întregirea tabloului cu referire la unele elemente ale structurii organizatorice a NKGB al RSS Moldovenești și la elucidarea unor atribuții funcționale ale unei subdiviziuni NKGB⁸⁹.

⁸⁵ Arendt, Hannah. *Crizele republicii*. trad. Dur, Ion și Cenușer, I. D. București: Humanitas, 1999, p. 16.

⁸⁶ Волков, Г. *Взгляд через десятилетия. Очерки генерал-лейтенанта КГБ о личной жизни и чекистских операциях в России, Западной Украине, Казахстане и Молдавии*. Кишинев: СИБ РМ, 2004, 278 с.

⁸⁷ Ibidem, cc. 94-152.

⁸⁸ Sudoplatov, P., Sudoplatov, A., Scheckter, J. L., Scheckter, L. P. *Misiuni speciale. Memoriile unui maestru al spionajului sovietic*. București: ElitLitera, 2013, 734 p.

⁸⁹ Ibidem, p. 344, 347.

1.3. Concluzii

1. În urma analizei istoriografiei, am concluzionat că nu au fost elaborate lucrări științifice ample care să abordeze problematica rolului și contribuției organelor securității statului prin metodele și mijloacele sale specifice, aplicate în spatele instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944 – 1946. Totodată, am dedus că puținele lucrări din spațiul istoriografic din Republica Moldova care tratează subiectul organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească se referă preponderent la rolul represiv și metodele violente aplicate de acestea în raport cu populația locală. Una din cauzele care justifică lipsa de cercetări privind problema lucrării noastre este accesul limitat la izvoare documentare relevante, care, având în vedere specificul discret al activității organelor de securitate, încă sunt puțin accesibile, atât în arhivele de la Chișinău, cât și în cele de la Moscova.

În funcție de complexitatea abordărilor și de gradul de reflectare a subiectului, rolul și contribuția organelor securității statului în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946, sursele istoriografice pot fi sistematizate în:

- I. *Istoriografie sovietică;*
- II. *Istoriografie postcomunistă.*

La rândul său, istoriografia postcomunistă se clasifică în:

- a. *Lucrări cu caracter general;*
- b. *Lucrări speciale.*

Tematica serviciilor secrete sovietice create și restabilite în Basarabia reocupată în anul 1944 de către Armata Roșie a fost abordată fragmentar în istoriografia Republicii Moldova, pentru prima dată, după destrămarea URSS. Anterior, din motive binecunoscute, problema respectivă nu a fost cercetată, fiind unul dintre cele mai tabuizate subiecte în societatea din RSS Moldovenească, în particular, și în cea sovietică, în ansamblu. Cu toate acestea, în istoriografia sovietică, subiectul privind organele de securitate a statului a fost cercetat, doar în interiorul sistemului, de către specialiștii centrelor de instruire, educație și formare a ofițerilor KGB. Cercetările elaborate sub formă de lucrări, manuale, reviste de specialitate cu articole teoretice și practice, care erau destinate doar pentru circuitul închis, nu au fost accesibile decât după destrămarea URSS și după deschiderea arhivelor în unele țări ex-sovietice, anume în Țările Baltice. Din rândul acestor lucrări, doar câteva ne-au fost utile pentru cercetarea problemei noastre științifice ce au fost editate în anii '70, destinate pentru uzul intern al angajaților KGB al URSS, care abordează istoria serviciilor sovietice de securitate și anumite aspecte ce ne-au facilitat descifrarea unor elemente, metode și mijloace specifice activității organelor NKGB-MGB din RSS Moldovenească în perioada anilor 1944 – 1946. Desigur, aceste lucrări defineau

discursul istoriografic sovietic. Totodată, în *istoriografia sovietică* nu am identificat o lucrare dedicată exclusiv istoriei organelor de securitate din RSS Moldovenească, fiind atestate doar unele mențiuni despre NKGB, NKVD ale republicii unionale în lucrări generale privind istoria organelor de securitate ale URSS.

Sursele istoriografice din perioada *postcomunistă* trecute în revistă se referă preponderent la subiectul privind sovietizarea Basarabiei în primii ani postbelici, dar care se focalizează prioritar pe cercetarea și analiza componentei represive a regimului – deportări, foametea, colectivizarea forțată, rusificarea, deznaționalizarea basarabenilor etc., subiecte care, indubitabil, sunt de o importanță deosebită pentru cunoașterea și rememorarea trecutului nostru tragic. Această categorie de *lucrări generale* ne-au susținut efortul de a întregi și de a completa tabloul cercetării (cadrul general) al demersului nostru științific.

Predilecția istoricilor pentru cercetarea aspectelor represive a regimului sovietic din Basarabia poate fi explicată prin faptul că masa fundamentală a documentelor, care au fost declassificate și supuse cercetării și liberului acces după instituirea *Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar* în 2010 în Republica Moldova, au constituit fondurile de arhivă privind persoanele supuse represiunii în anii sovietici. Pe de altă parte, accesul la fondurile de arhivă cu documente relevante pentru cercetarea rolului și contribuției organelor sovietice de securitate și a mecanismelor, instrumentelor discrete utilizate în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946, a fost limitat, motiv pentru care problema cercetării noastre nu a fost în atenția istoricilor până în prezent. Din același motiv, în multiple studii monografice care au ca obiect de studiu regimul sovietic în Basarabia, atestăm un gol istoriografic pentru anul 1944.

Această lacună istoriografică a fost acoperită prin inițiativa și demersurile personale ale autorului tezei pentru a declassifica un șir de dosare din arhiva SIS (aproximativ 700 de file), care prezintă o valoare istorică pentru cercetarea științifică a istoriei organelor securității sovietice în RSS Moldovenească în primii ani postbelici, începând cu revenirea acestora în martie 1944 în Basarabia.

Menționăm că analiza surselor istoriografice nu este una exhaustivă, dar am selectat lucrările care au cel mai înalt grad de relevanță pentru cercetarea subiectului lucrării prezente. Desigur, celelalte lucrări care au fost consultate și citate pe parcursul studiului în cauză ne-au fost utile, la rândul lor, dar într-un grad mai mic, pentru completarea unor elemente ale problemei noastre supuse cercetării științifice.

Puținii cercetători care s-au preocupat de studierea istoriei organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească tratează secvențial și sumar unele elemente ale subiectului

elucidat în lucrarea noastră. În *lucrările cu caracter general și special*, NKGB-MGB din RSS Moldovenească sunt abordate preponderent din perspectiva rolului represiv al acestora, fără a trata și elucida contribuția semnificativă a organelor de securitate în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească. Totodată, în istoriografia occidentală nu au fost identificate studii monografice care să reflecte subiectul demersului nostru științific, ci doar lucrări care abordează rolul poliției secrete în regimurile totalitare, utile pentru completarea unor elemente ale problemei cercetate.

Așadar, conchidem că timp de 30 de ani de la independență, în spațiul istoriografic din Republica Moldova au fost scrise multiple lucrări care au avut preponderent drept obiectul principal de studiu regimul sovietic în Basarabia, însă puține dintre ele abordează doar fragmentar unele elemente ale rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946.

2. Baza documentară a cercetării rolului și contribuției organelor sovietice de securitate în restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946 a constituit-o *sursele istorice*, după cum urmează:

a. documentele inedite – documentele identificate în ASISRM, ACNSAS, ANRM și AOSPRM. Majoritatea surselor arhivistice care au constituit baza documentară a cercetării noastre provin, în cea mai mare parte, din Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova și pentru prima dată sunt incluse în circuitul științific. Pe lângă materialele documentare cercetate în arhivele de la Chișinău, au mai fost consultate materiale documentare în arhive din afara țării în fondurile Arhivei Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității din România (ACNSAS), care, de asemenea, sunt introduse pentru prima dată în circuitul științific. Din materialele de arhivă cercetate în fondurile ACNSAS am desprins informații prețioase pentru completarea tabloului social-politic și a situației militare din Basarabia în perioada martie – august 1944. Materialele documentare despre organele sovietice de securitate din RSS Moldovenească, depozitate în arhivele din Republica Moldova și din Federația Rusă, nu au fost valorificate în mod complet, deoarece unele dintre ele, nu excludem că ar fi fost distruse, iar altele, încă sunt păstrate secretizate, deci, inaccesibile pentru cercetare pentru o anumită perioadă.

b. documentele editate – publicate în culegeri, editate după 1991, care, în mare parte, cuprind materiale declassificate din arhivele Serviciului Federal de Securitate (FSB) al Federației Ruse, precum și din alte arhive de stat de la Moscova. Din aceeași categorie de izvoare fac parte și *memoriile* consultate în elaborarea cercetării noastre. Volumele de documente și memoriile

publicate în ultimele trei decenii, consultate pentru lucrarea dată, au constituit o sursă importantă pentru investigarea științifică a rolului și contribuției organelor sovietice de securitate în restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946, dar nu au reușit să acopere în întregime problema cercetării noastre. Prin urmare, această lacună a fost acoperită prin cercetarea și valorificarea documentelor inedite din arhivele din Republica Moldova și din afara țării, care au avut o importanță fundamentală în elaborarea lucrării noastre.

2. Organele sovietice de securitate în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946

2.1. Restabilirea Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB) în RSS Moldovenească în perioada martie – august 1944

Subiectul privind organele sovietice de securitate după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial rămâne a fi unul dintre cele mai importante pentru cercetarea evenimentelor secolului XX, care suscită interesul științific în mediul istoricilor din țările Europei Centrale și de Est. După cum bine remarca istoricul francez Nicolas Werth, specializat în istoria Uniunii Sovietice, odată cu sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și ocuparea de către armata sovietică a unei mari părți a Europei, începea o nouă eră a expansiunii sovietice⁹⁰. Teritoriile acaparate de către Uniunea Sovietică după anul 1945 pot fi divizate în două categorii distincte: teritorii anexate de URSS și teritorii ocupate sau aflate sub dominația sovietică.

O descriere comprehensivă a stării de fapt din acea perioadă referitoare la extinderea orbitei de influență a Uniunii Sovietice asupra țărilor din Europa Centrală și de Est este oferită de către intelectualul român, savant, fizician și om de știință, George Manu, în lucrarea sa *În spatele cortinei de fier – România sub ocupație rusească*⁹¹, unde menționează: „Teritoriile anexate de Uniunea Sovietică totalizează 450 000 km², aproximativ de două ori suprafața Marii Britanii, cu 23 000 000 locuitori (mai mult decât Canada, Australia și Noua Zeelandă luate la un loc). Ele se compun din teritorii luate de la Finlanda (Petsamo, Salla, malurile lacului Ladoga și istmul Careliei), Estonia, Lituania și Letonia, precum și partea orientală a Poloniei (175 000 km² și 11 000 000 locuitori), Rusia subcarpatică, Bucovina de Nord și Basarabia. Cei 23 milioane locuitori au fost anexați la Uniunea Sovietică, fără ca nimeni să le ceară părerea, deci nerespectându-se punctul 2 din Charta Atlanticului. Printre aceștia numai 9 000 000 sau 40% sunt ruși, ucraineni sau bieloruși, restul de 14 000 000, adică 60%, n-au nimic comun cu vechile popoare care compuneau republicile unite ale Uniunii Sovietice în 1939. Aceste 14 milioane sunt repartizate astfel: 3 milioane polonezi, care în principiu trebuie să fie transferați în ceea ce mai rămâne din Polonia, 2 milioane de români, din care un mare număr au fost deja deportați în

⁹⁰ Persak, Krzysztof, Kamiński, Łukasz (eds.), *A handbook of the communist security apparatus in East Central Europe 1944-1989*. Warsaw: Institute of National Remembrance, 2005, p. 13.

⁹¹ Propriul manuscris, semnat cu pseudonimul *Testis Dacicus*, George Manu l-a redactat în 1947 în limba engleză și l-a tradus în limba română, iar ulterior l-a transmis în mai multe exemplare misiunilor americane și britanice din România, în vederea informării celor două Puteri Occidentale, SUA și Imperiul Britanic, despre expansiunea sovietică în regiune și cu precădere în România în primii ani postbelici. Moldovan, Silviu B. (ed.), *Testis Dacicus (George Manu), În spatele Cortinei de Fier, România sub ocupație rusească*, București: editura Mica Valahie, 2011. 455 p.

interiorul Rusiei, 2 milioane evrei, al căror număr a fost, probabil, redus, 1 milion și jumătate germani, care trebuiesc transferați spre vest în ce mai rămâne din Germania, dar care în cea mai mare parte au fost deportați spre est, în Uniunea Sovietică, apoi 2 milioane și jumătate lituanieni, 1 milion [și] jumătate letoni, 1 milion estoni, aproape 200 000 alte naționalități și în sfârșit 300 000 de finlandezi, care pentru a doua oară în 6 ani cunosc exodul voluntar spre vest, pentru a putea continua viața lor de cetățeni liberi în ceea ce a mai rămas din Finlanda independentă.

Teritoriile sub ocupație sau sub controlul rus se întind asupra a 10 țări diferite, și anume: Finlanda, Polonia, Cehoslovacia, Germania Centrală și Orientală, Austria Orientală, Ungaria, România, Iugoslavia, Albania și Bulgaria. Aceste teritorii totalizează 1 650 000 km², adică o suprafață egală cu a Marii Britanii, Franței și Spaniei luate la un loc și 120 000 000 locuitori (cam tot atâta cât au Statele Unite)”⁹² .

„Oriunde ajungea Armata Roșie, Uniunea Sovietică înființa întotdeauna o nouă instituție care avea forma și comportamentul modelului sovietic. Pentru a spune lucrurilor pe nume, structura noii forțe de poliție secretă nu era niciodată lăsată la voia întâmplării, a circumstanțelor sau a deciziei politicianilor. Și, deși au existat unele diferențe de stil sau de moment, crearea noilor forțe de poliție secretă a urmat tipare remarcabil de similare în toată Europa de Est”⁹³, precum și în țările Europei Centrale aflate sub orbita de influență a Moscovei.

„De regulă, controlul unui teritoriu anexat de către Uniunea Sovietică se obținea prin utilizarea unui conglomerat de instrumente, având ca fundament trinomul puterii sovietice: Armata Roșie, organele de partid și structurile de securitate”⁹⁴.

În această cheie, „în contextul confruntărilor militare în cadrul celui de-al Doilea Război Mondial, după ce trupele sovietice au trecut râul Nistru în luna martie 1944, împreună cu Armata Roșie în Nordul Basarabiei s-au instalat și organele sovietice represive: NKGB, NKVD și SMERȘ⁹⁵, care constituiau „sabia și scutul” partidului. Implicit, prezența *in corpore* a organelor sovietice de securitate pe teritoriul basarabean, parțial acaparat de Armata Roșie, reflectă aspirațiile strategice ale URSS privind (re)sovietizarea Basarabiei și transformarea acesteia în republică unională”⁹⁶. „Dacă ar fi fost doar venirea Armatei Roșii, atunci era necesar și suficient

⁹² Ibidem, pp. 113-114.

⁹³ Applebaum, Anne. *Cortina de Fier, Represiunea sovietică în Europa de Est, 1945 – 1956*, București: Litera, 2015, p. 125.

⁹⁴ Malacenco, Alexandru. *Serviciile de securitate în teritoriile „eliberate” de către URSS în primii ani postbelici*. În: Cristina Preutu, Anatol Petrencu (coord.) „Fațete ale Comunismului în România și în R(A)SS Moldovenească. Politică, Societate și Economie”, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași 2020, p. 61.

⁹⁵ Se are în vedere Direcția Generală de Contrainformații SMERȘ (contrainformațiile militare) a Comisariatului Poporului pentru Apărare al URSS.

⁹⁶ Malacenco, Alexandru. *Conlucrarea NKGB cu NKVD și SMERȘ în RSS Moldovenească (1944)*. În: *Akademios, Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă*, nr. 4(51), 2018, p. 91.

doar să fie însoțită de structurile de contrainformații militare și atât, pentru că aceste organe erau o componentă inerentă a forțelor armate sovietice”⁹⁷.

Ținând cont de contextul general descris al expansiunii sovietice și de aspirațiile puterii sovietice de consolidare a regimului său în teritoriile achiziționate, în prezentul subcapitol ne propunem să analizăm etapele de restabilire și edificare a organelor NKGB în RSS Moldovenească de către URSS, începând cu martie 1944. Astfel, vom realiza obiectivul propus de a înțelege cum a fost constituită instituția și care a fost contribuția și rolul acesteia în procesul de instituționalizare și consolidare a regimului sovietic în republică în primii ani postbelici. În continuare ne propunem ca, în baza documentelor noi de arhivă identificate, să reconstituim fidel, în măsura în care datele extrase permit acest lucru, procesul de creare a NKGB al RSS Moldovenești începând cu martie 1944, de la numirea conducerii comisariatului securității, organizarea logistică a instituției în teritoriul republicii, până la transferarea sediului acesteia de la Soroca la Chișinău.

Din capul locului, este important de menționat că, la fel ca și în alte instituții, structura de securitate sovietică a fost de asemenea prezentă în RSS Moldovenească încă din 1940, în acea etapă fiind parte componentă a NKVD al RSS Moldovenești. Respectiv, la 8 august 1940, prin Ordinul NKVD al Uniunii Sovietice cu nr. 00961, s-a creat NKVD al RSS Moldovenești, la conducerea căruia a fost numit Sazîkin Nikolai, adjunctul său fiind Mordoveț Iosif⁹⁸. Conform istoricului Moraru Pavel, în procesul organizării și edificării instituției în teritoriul ocupat, „unele structuri raionale ale NKVD și-au amenajat sediile chiar în lăcașurile sfinte, așa cum s-a întâmplat la Soroca, unde biroul NKVD-ului și-a început activitatea în localul parohiei din oraș”⁹⁹.

La 3 februarie 1941, NKVD al Uniunii Sovietice a suferit o reorganizare instituțională, fiind divizat în NKVD al URSS și NKGB al URSS¹⁰⁰. Prin urmare, după transformările instituțiilor menționate la nivel unional, aceleași schimbări structurale au fost aplicate și la nivel republican. Astfel, a fost înființat NKGB al RSS Moldovenești în frunte cu Sazîkin Nikolai, care a fost la cârma instituției din 26 februarie 1941 până în 18 iulie 1941, adjunctul său fiind același Mordoveț Iosif, cei doi rămânând la conducerea securității moldovenești până la începutul războiului germano-sovietic în 22 iunie 1941¹⁰¹. Totodată, din materialele documentare publicate

⁹⁷ Петров, Н. В. *Сталин и органы НКВД-МГБ*, op. cit., c. 69-70.

⁹⁸ Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete*, op. cit., p. 172.

⁹⁹ Ibidem, p. 172.

¹⁰⁰ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *1917 – 1960*, op. cit., c. 26.

¹⁰¹ Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete*, op. cit., p. 172, 175.

desprindem că NKGB republican în tandem cu NKVD, în 1941¹⁰², a jucat un rol cheie în tentativa autorităților sovietice de reconfigurare a structurii sociale a populației RSS Moldovenești, conform canoanelor sovietice. Astfel, prin elaborarea listelor cu „elementele antisovietice”, în care erau incluși proprietari de pământ, marii producători, marii comercianți, funcționari de rang înalt, funcționari ai poliției și jandarmeriei, agenți ai Siguranței, lideri ai partidelor politice, albgardiști, mari proprietari de clădiri, primari, foști ofițeri în armata română, țaristă, intelectualii, etc.¹⁰³, aceștia erau considerați ca dușmani ai regimului sovietic din republică, iar NKGB și NKVD erau responsabili pentru pregătirea deportărilor în masă ale acestora în URSS pe 12-13 iunie 1941¹⁰⁴.

„După 22 iunie 1941, odată cu înaintarea trupelor româno-germane pentru eliberarea Basarabiei de sub ocupația sovietică, organele NKVD-NKGB ale RSS Moldovenești s-au retras, celelalte autorități sovietice (printre ultimele) din teritoriul Basarabiei lăsând pe loc mai mulți agenți-informatori și teroriști (aparatul de agentură)”¹⁰⁵.

La începutul lunii martie 1944, odată cu ocuparea Nordului Basarabiei de către trupele Armatei Roșii, la Soroca, desemnată capitală temporară a RSS Moldovenești, s-au instalat aparatul partidului comunist¹⁰⁶, împreună cu ideologii săi și organele sovietice de securitate. Așadar, printre primele instituții sovietice care s-au stabilit inițial cu sediul la Soroca a fost Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului – NKGB, în frunte cu ucraineanul Mordoveț Iosif Lavrentievici (1944 – 1955)¹⁰⁷.

Mordoveț Iosif Lavrentievici era cel care urma să edifice structura de securitate din RSS Moldovenească în anii postbelici în consonanță cu spiritul modelului sovietic. S-a născut în 1899, în localitatea Nedai-Voda, Krivoi Rog, Ucraina, într-o familie de țărani ucraineni, și a decedat în 1976 la Chișinău. În 1930 și-a început activitatea în organele sovietice de securitate. De-a lungul carierei sale a activat în OGPU-NKVD-NKGB-MGB-KGB¹⁰⁸. După ocuparea sovietică a Basarabiei la 28 iunie 1940, Mordoveț Iosif a fost printre cei care și-au adus aportul la instalarea și consolidarea regimului sovietic în acest spațiu, inițial în funcția de comisar

¹⁰² Cașu, Igor. *Dușmanul de clasă*, op. cit., pp. 144-156.

¹⁰³ Кашу, Игорь. *У истоков советизации Бессарабии. Выявление "классового врага", конфискация имущества и трудовая мобилизация, 1940 – 1941*. Сборник документов. Chișinău: Cartier, 2014, ss. 409-410; *Органы государственной безопасности* (1 января – 21 июня 1941 г.), op. cit., s. 265-266; Mariana Țăranu S., op. cit., p. 358ю

¹⁰⁴ Кашу, Игорь. *У истоков*, op. cit., ss. 41-416; Mariana Țăranu S., op. cit., p. 127, 128.

¹⁰⁵ Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete*, op. cit., p. 176, 177.

¹⁰⁶ Moraru, Anton. *Istoria românilor*, op.cit., p. 403.

¹⁰⁷ Malacenco, Alexandru. *First directives of the Soviet NKGB in Bessarabia, March-August 1944*. În: Dumitru-Cătălin Rogajanu și Gherghina Boda (coord.), *Istorie, Cultură și Cercetare – History, Culture and Research*, vol. IV. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2020, p. 185.

¹⁰⁸ Petrov, Nikita, Skorkin, Konstantin. *1934-1941*, op., cit.

adjunct al NKVD al RSS Moldovenești (7 august 1940 – martie 1941), apoi în funcția de comisar adjunct al NKGB al RSS Moldovenești (martie 1941 – 25 iulie 1941)¹⁰⁹. Mordoveț Iosif a părăsit teritoriul basarabean odată cu retragerea autorităților sovietice din Basarabia în iunie 1941. Până în 1944, Mordoveț Iosif a ocupat un șir de funcții în grupele speciale ale NKVD pe fronturile de luptă ale Armatei Roșii. În martie 1944, revine de pe front pentru a prelua conducerea NKGB al RSS Moldovenești în contextul reocupării Basarabiei de către Armata Roșie¹¹⁰.

Conform documentului inedit identificat de autor în arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, înregistrat cu nr. 1/1 din 6 aprilie 1944, „în baza ordinului Comisarului Poporului pentru Securitatea Statului al URSS – Comisarul Securității de Stat de rangul I – tovarășul Merkulov, eu (*n.a.* Mordoveț Iosif) sunt desemnat în funcția de comisar adjunct al Securității Statului a RSS Moldovenești, iar din 18 martie 1944 exercit interimatul funcției de comisar al poporului Securității de Stat”¹¹¹. Astfel, în baza informației extrase din documentul menționat, coroborate cu date din biografia lui Mordoveț Iosif¹¹², deducem că acesta a exercitat interimatul funcției de comisar al poporului Securității de Stat din 18 martie 1944 până la 31 iulie 1944, după care a fost întărit în calitate de comisar al NKGB al RSS Moldovenești. De asemenea, conform datelor biografice ale lui Mordoveț Iosif, în perioada 21 februarie – 31 iulie 1944, acesta exercita prin cumul și funcția de șef adjunct al Direcției contrainformații SMERȘ a Frontului II Ucrainean¹¹³.

Totodată, ținând cont de aspectele cronologice evidențiate în ordinul nr. 1/1 din 6 aprilie 1944, desprindem că, la data de 18 martie 1944, instituția NKGB al RSS Moldovenești deja era cantonată în Nordul Basarabiei.

Pentru edificarea și organizarea aparatului instituțional al NKGB al RSS Moldovenești, la 25 mai 1944, comisarul securității Mordoveț Iosif, a semnat ordinul nr. 002 privind statele de personal¹¹⁴. Potrivit documentului, „se anunța repartizarea cadrelor conform statelor de funcții ale Comisariatului pentru Securitatea Statului al RSS Moldovenești, ordinul urmând să fie implementat începând cu data de 1 mai 1944. Documentul structurează într-un tabel denumirea funcției, numărul de poziții, numele și prenumele securiștilor, gradul și funcția ocupată anterior”¹¹⁵. Referitor la personalul NKGB al RSS Moldovenești, componența etnică a acestuia, precum și alte aspecte de interes vor fi tratate în mod separat într-un alt subcapitol al lucrării.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete*, op. cit., p. 163.

¹¹¹ ASISRM, F. a. inv.8, d. 27, f. 151.

¹¹² Petrov, Nikita, Skorkin, Konstantin. *1934 – 1941*, op., cit.

¹¹³ ASISRM, F. a. inv.8, d. 27, f. 3; Petrov, Nikita, Skorkin, Konstantin. *1934 – 1941*, op. cit.

¹¹⁴ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, f. 2.

¹¹⁵ Ibidem, f. 3.

După numirea conducerii NKGB al RSS Moldovenești și completarea statelor de personal ale instituției cu cadre, efectivul de comandă al Comisariatului Securității se preocupa de crearea și dezvoltarea infrastructurii de comunicații între subdiviziunile și organele periferice cu aparatul central al structurii de securitate. În acest sens, la 9 iunie 1944 a fost semnat ordinul nr. 011, parafat „Secret”, privind constituirea Secției de Radiocomunicații, în vederea asigurării schimbului cifrat de comunicații între comisariat și organele sale periferice¹¹⁶. În continuare, ordinul menționat stipulează că transmiterea materialelor pe căile radio se realizează cu sancțiunea șefului NKGB al RSS Moldovenești și adjuncților acestuia, iar din unitățile teritoriale, cu sancțiunea șefilor organelor periferice¹¹⁷. De asemenea, conducerea NKGB al RSS Moldovenești transmitea indicații către șeful Secției de Radiocomunicații, tovarășului Patașov, privind organizarea punctelor de emisie radio în raioanele republicii, precum și trimiterea în teritoriu a radiștilor cu aparatură radio. Tot la indicația conducerii NKGB al RSS Moldovenești, șeful Direcției 5, tovarășul Marsanov, trebuia să trimită în raioanele indicate criptografi cu documente cifrate corespunzătoare, necesare organizării infrastructurii de comunicații cifrate. Având în vedere importanța stațiilor radio prin care se asigura transmisiunea datelor, precum și faptul că acestea erau secrete, în sarcina șefilor subunităților NKGB al RSS Moldovenești era pusă responsabilitatea de păstrare strictă a acestor stații, precum și a documentelor operative din gestiune¹¹⁸.

În același timp, pe lângă indicațiile privind crearea și organizarea comunicațiilor securizate, conducerea NKGB al RSS Moldovenești stabilește și obligativitatea de raportare zilnică a lucrului efectuat de subunitățile operative. Astfel, prin directiva nr. 3 din 9 iunie 1944, Mordoveț Iosif ordonă ca, începând cu 10 iunie 1944, la adresa sa să fie transmise zilnic note privind activitatea desfășurată¹¹⁹. Notele trebuiau să includă informații despre activitatea desfășurată de întregul efectiv operativ al subunității, începând de la cea mai mică treaptă ierarhică – asistentul împluternicitului operativ – și mai sus, privind activitatea operativă de agentură și de investigații¹²⁰. De asemenea, notele urmau să fie remise către Secretariatul NKGB al RSS Moldovenești nu mai târziu de ora 12.00. Pentru asigurarea controlului asupra lucrului cu rețeaua de agentură și informatori, șefii direcțiilor operative urmau să prezinte graficul de

¹¹⁶ Ibidem, f. 31.

¹¹⁷ Ibidem, f. 31.

¹¹⁸ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, f. 31.

¹¹⁹ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 7, f. 3.

¹²⁰ Ibidem, f. 3.

întâlniri cu sursele întregului efectiv operativ, începând cu 10 iunie 1944 și până la sfârșitul lunii¹²¹.

Pe lângă informațiile stipulate expres în ordinul menționat, analizând meticulozitatea cu care Comisarul NKGB al RSS Moldovenești punea bazele procesului de raportare a activității operative a efectivului din subordine, deducem că structura de securitate era condusă cu o mână de fier chiar din primele luni de la restabilirea acesteia, Mordoveț Iosif având dorința imperativă de a ține mâna pe pulsul situației și de a cunoaște evoluțiile din teren la zi.

Tot la subiectul privind stabilirea procedurilor de raportare internă dintre aparatul central al NKGB al RSS Moldovenești și organele sale periferice din teritoriu prezintă relevanță directiva cu parafă „strict secret”, fără număr de înregistrare, consemnată cu titlul „Despre ordinea raportării secțiilor județene și raionale ale NKGB al RSSM”¹²². Conform documentului menționat, „se stabilesc următoarele tipuri de mesaje și periodicitatea raportării operaționale ale acestora de către direcțiile județene și raionale ale NKGB al RSSM:

1. Buletine speciale privind arestarea agenților parașutiști ai inamicului;
2. Buletine speciale cu privire la situații excepționale și manifestări antisovietice;
3. Buletine speciale despre arestarea spionilor serviciilor străine de spionaj;
4. Informări urgente privind depistarea organizațiilor antisovietice semnificative, cele mai importante explorări cu suportul agenturii și dosare de investigații;
5. Mesaje despre starea de spirit a populației;
6. Raportări o dată la 5 zile;
7. Raportări lunare”¹²³.

Un alt element privind organizarea activității instituției NKGB al RSS Moldovenești îl desprindem din ordinul nr. 1 din 21 mai 1944, semnat de Mordoveț Iosif, prin care era stabilit programul zilei de lucru al efectivului structurii de securitate¹²⁴. Conform indicațiilor stipulate în ordinul menționat, oficial, ziua de muncă în NKGB al RSS Moldovenești avea următorul program:

- Începutul zilei de muncă: de la ora 09.00;
- Pauză de masă: de la ora 16.00 până la ora 19.00;
- Sesiunea de seară: de la ora 19.00 până la ora 01.00¹²⁵.

¹²¹ Ibidem, f. 3.

¹²² ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, ff. 23-29.

¹²³ Ibidem, f. 23.

¹²⁴ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 7, f. 1.

¹²⁵ Ibidem, f. 1.

Din același ordin, desprindem că șefii de subunități trebuiau să delege supravegherea respectării de către efectivul NKGB al RSS Moldovenești a graficului menționat în responsabilitatea secretarilor. Fără permisiunea șefilor sau adjuncților subunităților, părăsirea locului de muncă din varii motive de către ofițerii NKGB nu era admisă¹²⁶. Evidențiem că, din documentul menționat, desprindem că programul de lucru după care activa efectivul NKGB al RSS Moldovenești era unul extins, cel mai probabil, acest fapt fiind determinat de condițiile de război în care se afla teritoriul basarabean. Pe parcurs, graficul zilei de muncă suferea anumite schimbări, în funcție de indicațiile șefului NKGB al RSS Moldovenești, Mordoveț Iosif¹²⁷.

Așadar, după transferarea aparatului central al NKGB al RSS Moldovenești la Chișinău, în temeiul ordinului nr. 17 din 31 august 1944, comisarul NKGB al RSS Moldovenești, în legătura cu „lipsa curentului electric în oraș și imposibilitatea de a activa pe timp de noapte”, ordona schimbarea orarului zile de muncă al tuturor direcțiilor comisariatului securității conform următorului program:

- Începutul zilei de muncă: de la ora 7.00;
- Pauza de masă: între orele 15.00 și 16.00;
- Încheierea zilei de muncă: la ora 21.00¹²⁸.

În contextul în care NKGB era în toiul procesului de restabilire și organizare a aparatului instituțional și a activității nemijlocite a subunităților sale după transferul la Chișinău, condițiile de austeritate dictate de starea de război în care se afla teritoriul republicii creau dificultăți pentru funcționarea eficientă a organelor securității sovietice în RSS Moldovenească. În acest sens, este elocventă scrisoarea nr. 0345 din 1 noiembrie 1944¹²⁹, prin care comisarul Mordoveț Iosif se adresează însuși secretarului CC PC(b) al RSS Moldovenești – Salogor Nikita – conducerea de vârf a republicii unionale, cu rugămintea de a interveni pentru soluționarea problemei asigurării aparatului NKGB cu sursă de curent electric. În scrisoarea enunțată, comisarul evidențiază că o bună parte din activitățile structurii de securitate se desfășoară pe înserate, dar, având în vedere lipsa curentului electric, buna desfășurare a acestora este obstrucționată. Deși problema dată a fost adusă la cunoștința autorităților competente în repetate rânduri, nu s-au luat anumite măsuri pentru remedierea situației¹³⁰.

Condițiile de război în care se afla teritoriul RSS Moldovenești în vara anului 1944 determinau nu doar programul zilei de muncă și eficacitatea activității organelor securității în

¹²⁶ Ibidem, f. 1.

¹²⁷ Ibidem, f. 8, 17, 24.

¹²⁸ Ibidem, f. 17.

¹²⁹ AOSPRM, f. 51, inv. 2, d. 45, f. 23.

¹³⁰ Ibidem, f. 23.

ansamblu, dar și posibilitatea efectivului NKGB de a-și lua concediile de odihnă. În acest sens, ca urmare a primirii mai multor cereri de concediu din partea angajaților comisariatului securității, prin ordinul nr. 18/84 din 18 august 1944, comisarul NKGB al RSS Moldovenești, făcând referire la ordinul expres al NKGB al URSS, interzicea categoric plecarea în concedii atâta timp cât pe teritoriul RSS Moldovenești aveau loc acțiuni militare¹³¹.

În același context belic, din ordinul nr. 12 din 27 iulie 1944 privind „starea de pregătire de luptă pentru apărarea antiaeriană a NKGB al RSS Moldovenești”¹³², desprindem informații privind măsurile necesare a fi întreprinse de către efectivul NKGB al RSS Moldovenești în contextul unui eventual atac aerian asupra teritoriului republicii controlat de autoritățile sovietice. Astfel, conform documentului, „comandatul NKGB al RSS Moldovenești, locotenentul-major al Securității Statutului, tovarășul Nehoroșevu, în termen de 5 zile, să asigure clădirile de serviciu ale comisariatului cu butoaie de apă și lăzi cu nisip”¹³³, pentru ca, în cazul unui eventual atac aerian, mijloacele necesare pentru stingerea incendiilor să fie la îndemână. Șefilor de direcții li se ordona ca „în termen de 5 zile să sape tranșee pentru adăpost cu forțele efectivului”¹³⁴. De asemenea, șefii de direcții erau responsabili pentru organizarea unor grupuri de 3-5 oameni din rândul efectivului operativ din subordine în fiecare subunitate, care erau însărcinați cu păstrarea și salvarea documentelor în cazul unui atac aerian¹³⁵. Șefului Direcției administrative, logistică, finanțe a NKGB al RSS Moldovenești, tovarășul Leah, trebuia să i se pună la dispoziție un mijloc de transport corespunzător pentru transportarea documentelor din subunitățile NKGB în timpul atacurilor aeriene¹³⁶.

De asemenea, din documentele analizate de autor reiese că conducerea structurii de securitate a RSS Moldovenești se preocupa inclusiv și de economisirea consumabilelor necesare pentru buna funcționare a aparatului instituțional al NKGB al RSS Moldovenești. În acest sens, în scopul economisirii rechizitelor de birotică, prin ordinul nr. 11 din 13 iulie 1944, se institua o centralizare a transmiterii corespondenței pe interiorul Comisariatului Securității, conform unui grafic prestabilit. Spre exemplu, direcțiile și secțiile NKGB al RSS Moldovenești trebuiau să transmită corespondența către secretariat zilnic, până la ora 12.00¹³⁷.

Un alt document din care desprindem condițiile de austeritate impuse efectivului NKGB al RSS Moldovenești este ordinul nr. 51 din 14 iulie 1944. Conform ordinului menționat,

¹³¹ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 7, f. 18.

¹³² Ibidem, f. 12.

¹³³ Ibidem, f. 12.

¹³⁴ Ibidem, f. 12.

¹³⁵ Ibidem, f. 12.

¹³⁶ Ibidem, f. 12.

¹³⁷ Ibidem, f. 11.

conducerea structurii de securitate impunea limite lunare stricte la cantitatea combustibilului utilizat pentru autovehiculele din gestiunea NKGB al RSS Moldovenești. Depășirea limitei cantității de combustibil stabilite pentru consum se interzicea în mod categoric. În cazul admiterii unei astfel de situații, șoferul era pedepsit material, iar în caz de economisire, șoferul era remunerat¹³⁸.

Realitățile deduse din ultimele două documente se explică prin faptul că procesul de instituționalizare a NKGB al RSS Moldovenești se desfășura pe timp de război și impunea necesitatea gestionării optime, în condiții austere, a resurselor din dotare.

În timp ce în nordul Basarabiei instituționalizarea NKGB-ului era în plină desfășurare, Armata Roșie se pregătea pentru „eliberarea” centrului și sudului teritoriului basarabean și avansarea liniei frontului în decursul lunii august 1944. Organele provizorii ale puterii sovietice care se instaurau în RSS Moldovenească în condițiile de război erau formate din grupuri operative raionale, județene și orașenești, constituite din militari și lucrători ai organelor sovietice de securitate, în temeiul hotărârii Biroului CC al PC(b) M din 23 februarie 1944¹³⁹. Aceste grupuri operative se deplasau în teritoriul republicii împreună cu unitățile militare ale Fronturilor ucrainene II și III¹⁴⁰. În special, grupele operative NKGB și NKVD, pe lângă crearea propriilor aparate instituționale, aveau sarcina de „purificare a teritoriului” de elemente ostile, în vederea asigurării unui climat favorabil pentru formarea instituțiilor organelor de partid, sovietice și a celor economice în spațiul „eliberat” de Armata Roșie¹⁴¹.

În acest context, conducerea NKGB al RSS Moldovenești semnează ordinul nr. 0034 din 19 august 1944, prin care dispunea crearea unui grup operativ al NKGB al RSS Moldovenești pentru organizarea activității operative de agentură pe teritoriul în proces de „eliberare” al RSS Moldovenești¹⁴². Conducerea grupului operativ creat era formată din:

- șeful grupului – asistentul comisarului NKGB al RSS Moldovenești, colonelul Milștein;
- șeful adjunct al grupului, responsabil pentru dimensiunea operațională – șeful direcției 2 a NKGB, locotenent-colonel al Securității Statului Podobed;
- șeful adjunct al grupului, responsabil pentru probleme administrative – șeful Direcției administrative, finanțe și logistică a NKGB, maior al Securității Statului, Rodina¹⁴³.

În componența grupului operativ erau incluse 60 de persoane, atât din rândul efectivului operativ de comandă și execuție, cât și angajați ai subunităților de asigurare logistică și

¹³⁸ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, f. 193.

¹³⁹ Șevcenco, Ruslan. *Viața politică*, op. cit., p. 14.

¹⁴⁰ Ibidem, p. 14.

¹⁴¹ *Органы государственной безопасности* (1 января – 30 июня 1944 года), op. cit., c. 9.

¹⁴² ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, ff. 57-60.

¹⁴³ Ibidem, f. 59.

comunicații (criptograf, șoferi, ofițeri de gardă, supraveghetori ai penitenciarului etc.)¹⁴⁴. Pentru asigurarea comunicațiilor dintre grupul operativ și NKGB al RSS Moldovenești, Mordoveț Iosif a dispus includerea a doi radiști în componența grupului¹⁴⁵. De asemenea, prin ordinul menționat, Mordoveț Iosif dispunea ca grupul operativ să fie la dispoziția forțelor armate ale Fronturilor ucrainene II și III nu mai târziu de 20 august 1944¹⁴⁶.

Considerăm că ordinul nr. 0034 din 19 august 1944 privind crearea grupului operativ al NKGB al RSS Moldovenești pentru organizarea activității operative de agentură pe teritoriul în proces de „eliberare” al RSS Moldovenești reprezintă una din piesele importante în completarea tabloului referitor la restabilirea și instituționalizarea aparatului NKGB și formarea structurilor teritoriale în spațiul RSS Moldovenești în decursul perioadei martie – august 1944. Având în vedere că din documentul menționat reiese clar că un grup de cadre din NKGB se deplasa împreună cu trupele Armatei Roșii spre teritoriul ce urma să fie „eliberat”, prezintă interes sarcinile și acțiunile acestuia în contextul organizării bazei pentru instituirea aparatului sovietic de securitate, în paralel cu acțiunile militare aflate în derulare.

În acest sens, ar fi deosebit de valoroase documentele privind corespondența dintre grupul operativ și centrala NKGB al RSS Moldovenești, începând cu 20 august 1944. Admitem, cu o doză mare de probabilitate, că acest tip de documente, precum și altele care ar reflecta aportul grupurilor operative ale securității sovietice în edificarea NKGB al RSS Moldovenești, eventual și în decursul operațiunilor militare „eliberatoare” din martie 1944, ar putea fi găsite în arhiva SIS, dar nu au fost desecretizate încă, sau în arhivele de stat de la Moscova, Federația Rusă. Astfel, pentru a elucida pe deplin valoarea acestui document inedit și a reconstitui tiparul de acțiune al securității sovietice în teritoriile noi achiziționate, urmează să îl analizăm în coroborare cu o analiză comparativă realizată de autor într-un studiu anterior, privind rolul jucat de grupurile operative în restabilirea NKGB în republicile baltice în anul 1944¹⁴⁷, luând ca exemplu NKGB din RSS Letonă. Apreciem că această comparație este potrivită din considerentul că spațiul basarabean a fost reocupat în cursul anului 1944 aproape în paralel cu cele trei republici baltice de către URSS, iar din sursele cercetate vom putea determina dacă puterea sovietică acționa după un anumit tipar în reinstaurarea dominației sale după reanexarea acestor spații.

Astfel, în toiu confruntărilor militare în cel de-al Doilea Război Mondial, odată cu preluarea inițiativei strategice, URSS a preluat, după lupta de la Stalingrad din 1943, trecând de

¹⁴⁴ Ibidem, ff. 57-59.

¹⁴⁵ Ibidem, f. 59.

¹⁴⁶ Ibidem, f. 60.

¹⁴⁷ Malacenco, Alexandru. *Serviciile de securitate*, op. cit., pp. 57-75.

la operațiuni defensive la cele de ofensivă, rolul grupurilor operative NKGB, devenea tot mai important în lupta pe frontul invizibil din spatele câmpului de luptă¹⁴⁸. Subdiviziunile specializate ale NKGB-ului sovietic de la Moscova formau grupuri operative și le desantau în spatele liniilor inamice cu misiuni în regiunile ocupate de forțele Germaniei naziste¹⁴⁹. Prin urmare, „în scopul demascării agenturii structurilor de informații străine, desfășurării activității diversioniste și de spionaj în spatele adversarului, în data de 30 noiembrie 1943, conform ordinului lui V. N. Merkulov (șeful NKGB de la Moscova), au fost create grupurile operative ale NKGB RSS Lituaniană, Letonă și Estoniană”¹⁵⁰. Astfel, „revenirea instituției Comisariatului Securității în teritoriul leton a început odată cu cea de-a doua ocupație de către Armata Roșie a statului baltic, din luna iulie 1944, atunci când grupele operative prezente în republică au format aparatul NKGB al RSS Letone”¹⁵¹.

Dintr-un document relevant, publicat într-un volum ce conține materiale edite provenite din arhiva Serviciului Federal de Securitate (FSB) al Federației Ruse, desprindem informații concludente referitoare la restabilirea NKGB-ului sovietic în teritoriul Letoniei în anul 1944¹⁵², ceea ce ne permite exercițiul comparației cu procesele similare din RSS Moldovenească. În continuare, documentul reprezintă un raport informativ al NKGB RSS Letone, transmis către NKGB al URSS, intitulat „Despre activitatea operativă de agentură în teritoriul eliberat”, datat cu 6 august 1944, din care desprindem că „în toate regiunile eliberate ale RSS Letone au fost constituite și deja activează organele NKGB. A fost trimisă un grup operativ în frunte cu comisarul adjunct al securității statului RSS Letone în raionul Mitava – Tukums, cu acoperirea următoarelor regiuni: Mitava, Bausk, Ekabpil, Libav, Kuldig, Tukumsk și Ventspils. Au fost întreprinse măsuri în vederea stabilirii comunicațiilor și organizării activității operaționale zilnice în subunitățile teritoriale ale NKGB. Până la eliberarea capitalei RSS Letone, Comisariatul Securității este dislocat în orașul Ludza, împreună cu Consiliul Comisarilor Poporului și CC PC (b) al Letoniei”¹⁵³, similar cum a fost și în RSS Moldovenească, pentru perioada martie – august 1944, atunci când autoritățile sovietice, inclusiv NKGB, s-au instalat temporar la Soroca, până la

¹⁴⁸ Ibidem, p. 67.

¹⁴⁹ Ibidem, p. 67.

¹⁵⁰ Шойгу, Сергей К. (coord.), *Великая Отечественная война 1941–1945 годов*, том. 11, *Политика и стратегия Победы: стратегическое руководство страной и Вооруженными силами СССР в годы*. Москва: Кучково поле, 2015, p. 439.

¹⁵¹ Bergmanis, Aldis, Jansons, Ritvars, Zalite, Indulis. *The Activities and the Main Repressive Tasks of Latvian SSR Agencies of National Security 1944–1956*. In: Valters Nollendorfs, Erwin Oberlander (eds.) *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations, 1940-1991: Selected Research of the Commission of the Historians of Latvia, Symposium of the Commission of the Historians of Latvia, vol. 14*. Riga, The Historical Institute of Latvia, 2005, p. 272.

¹⁵² *Органы государственной безопасности* (1 июля – 31 декабря 1944 года), op. cit., 2007, ss. 112-114.

¹⁵³ Ibidem, c. 113.

„eliberarea” capitalei Chișinău¹⁵⁴. La același subiect, istoricul leton Ritvars Jansons subliniază într-un studiu¹⁵⁵, bazându-se pe surse de arhivă, precum că grupurile operative ale organelor securității statului reprezentau nucleul constituirii subunităților teritoriale ale organelor represive ale RSS Letonia¹⁵⁶, coroborând cu sursele de arhivă de la Chișinău, deducem că același model era similar și pentru cazul structurării organelor teritoriale ale NKGB al RSS Moldovenești¹⁵⁷.

Așadar, în baza celor analizate mai sus, considerăm că trimiterea de către NKGB al RSS Moldovenești a grupului operative în teritoriul în proces de „eliberare” nu era nicidecum un element specific doar reocupării spațiului basarabean de către Armata Roșie, pentru că același model de acțiune era aplicat și în procesul de reocupare teritorială a altor republici unionale, în cazul dat, RSS Letonă. Acest fapt este confirmat prin datele reflectate într-un document edit ce provine din Arhiva Centrală a FSB al Federației Ruse, care ne ilustrează clar că tiparul de acțiune sau „programul de luptă” respectiv era similar și pentru (re)anexarea celorlalte teritorii de către URSS – Ucraina, Belarus, Țările Baltice, inclusiv Basarabia etc.¹⁵⁸.

NKGB al URSS trimitea grupuri operative în teritoriile noi încorporate după un tipar prestabilit, având ca scop pregătirea terenului pentru cantonarea instituțională a structurii de securitate, adică a unui NKGB de nivel republican, în contextul reinstaurării regimului sovietic. În acest context, putem deduce cu un grad înalt de probabilitate că sarcinile grupului operativ al NKGB al RSS Moldovenești în procesul de „eliberare” a întregului teritoriu basarabean erau similare cu cele ale grupului operativ dislocat în RSS Letonă, eventual și în celelalte două republici baltice:

- demascarea agenturii structurilor de informații străine;
- desfășurarea activității diversioniste și de spionaj în spatele adversarului;
- stabilirea comunicațiilor și organizarea activității operaționale a NKGB;
- inițierea procesului de constituire a structurilor periferice ale aparatului NKGB în teritoriile în proces de „eliberare”.

Evidențiem că, având în vedere faptul că în primăvara – vara anului pe teritoriul Basarabiei se desfășurau acțiuni militare în contextul celui de-al Doilea Război Mondial, instituționalizarea aparatului de securitate în RSS Moldovenească s-a desfășurat etapizat, în tandem cu avansarea liniei frontului pe măsura „eliberării” teritoriului basarabean de către

¹⁵⁴ Malacenco, Alexandru. *Serviciile de securitate*, op. cit., p. 66.

¹⁵⁵ Jansons, Ritvars. *Activities of the security services of the Latvian SSR (1944 – 1956)*. In: VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti, ed. K. Jarinovska, Rīga: LPSR VDK zinātniskās izpētes komisija, LU Latvijas vēstures institūts, 2016, pp. 97-115.

¹⁵⁶ Ibidem, p. 110.

¹⁵⁷ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, ff. 57-60.

¹⁵⁸ *Органы государственной безопасности* (1 января – 30 июня 1944 года), op. cit., c. 9, cc. 5-9.

trupele Armatei Roșii. Astfel, procesul de edificare și organizare a activității NKGB al RSS Moldovenești a început în martie 1944 la Soroca, unde comisarul Mordoveț Iosif a emis un șir de ordine care puneau bazele funcționării aparatului de securitate: numirea conducerii NKGB al RSS Moldovenești, repartizarea cadrelor, crearea infrastructurii de comunicații securizate, stabilirea graficului de lucru etc.

După ce Armata Roșie a ocupat *in corpore* teritoriul Basarabiei, la sfârșitul lunii august 1944, a avut loc transferarea instituțiilor RSS Moldovenești, inclusiv a NKGB-ului republican, de la Soroca la Chișinău¹⁵⁹. Din documentele noi cercetate, deducem că primele directive semnate de Mordoveț Iosif la reședința NKGB al RSS Moldovenești transferată la Chișinău datează cu sfârșitul lunii august 1944¹⁶⁰.

Transferul aparatului NKGB al RSS Moldovenești de la Soroca la Chișinău la sfârșitul lunii august 1944 a fost realizat cu multiple încălcări din partea angajaților Comisariatului Securității. Spre exemplu, Președintele Comitetului Executiv al județului Soroca, K. Sablin, la 4 septembrie 1944, informa președintele Sovietului Comisarilor Norodnici al RSS Moldovenești – Tihon Konstantinov, despre faptul că conducătorii instituțiilor care se transferă la Chișinău nu înștiințează conducerea județeană și alte instituții abilitate despre plecarea acestora, nu predau încăperile și bunurile avute în gestiune, nu sunt raportate cheltuielile pentru utilizarea spațiilor respective, ceea ce duce la rezultate nedorite, adică la distrugerea fondului locativ și alte pierderi în detrimentul statului¹⁶¹. Drept dovadă, K. Sablin menționează neregulile depistate în cazul transferului organelor NKGB al RSS Moldovenești la Chișinău. Astfel, „făcând referire la presupusele indicații ale comisarului adjunct al NKGB, tovarășul Ivanov, locotenentul-major Nehoroșev a sustras toată mobila din încăperile pe care le ocupa comisariatul în Soroca, casa de pe strada Koronskogo, 34, care este închisă cu lacăt. O parte din bunurile respective deja sunt duse la Florești pentru a fi transportate la Chișinău. Din aceeași casă a fost sustrasă mobila profesoarei Vieru, care în luna mai, la rugămintea direcției județene a NKGB, a fost transmisă prin act în gestiunea temporară a NKGB. În pofida protestelor profesoarei, mobila nu a fost restituită până în prezent. Locotenentul-major Nehoroșev cunoaște faptul că mobila îi aparține profesoarei, dar nu o restituie. Casele eliberate încă nu au fost predate, motiv din care în casa care se află la colțul străzilor Kotovski și Karl Marx au fost înlăturate cablurile de electricitate, toate yalele de la uși...¹⁶².

¹⁵⁹ Malacenco, Alexandru. *Serviciile de securitate*, op. cit., p. 66.

¹⁶⁰ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 7, f. 17; inv. 6, d. 1, f. 84.

¹⁶¹ AOSPRM, F. 51, inv. 2, d. 62, f. 21-21v.

¹⁶² Ibidem, f. 21.

Scoatem în evidență că din datarea documentelor de arhivă cercetate am extras date valoroase cu care am putut întreprinde reconstituirea itinerarului cronologic al instalării poliției secrete sovietice – NKGB, în Basarabia, de la Soroca la Chișinău, în primăvara–vara anului 1944¹⁶³.

2.2. Evoluția structurii organizatorice a NKGB-MGB al RSS Moldovenești în perioada 1944 – 1946

Edificarea și organizarea NKGB al RSS Moldovenești are o legătură indisolubilă cu reorganizările parcurse de către organele securității statului ale URSS, atât în anii celui de-al Doilea Război Mondial, cât și în primii ani postbelici. Pentru a înțelege mai complet evoluția structurii organizatorice a NKGB al RSS Moldovenești, este justificată trecerea în revistă în mod succint a datelor ce se referă la transformările instituționale ale NKGB-ului sovietic din anii celui de-al Doilea Război Mondial.

În această perioadă, poliția secretă sovietică – NKGB a parcurs câteva reorganizări instituționale. Astfel, prin Ordinul Sovietului Suprem al URSS din 14 aprilie 1943, din componența NKVD al URSS, iarăși, ca și în anul 1941, a fost constituit autonom Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului al URSS (NKGB al URSS). Structura NKGB al URSS a fost determinată de hotărârea Biroului Politic II 40/91 din 14 aprilie 1943, „Despre formarea NKGB al URSS”, anunțată prin decretul Sovietului Comisarilor Poporului al URSS nr. 393-129cc din 14 aprilie 1943”¹⁶⁴. Din hotărârea Biroului Politic II 40/91 din 14 aprilie 1943 „Despre formarea NKGB al URSS” prezintă interes prioritar pentru subcapitolul de față aspectul care este reflectat în pct. 6, conform căruia „organizarea comisariatelor pentru securitatea statului la nivelul republicilor unionale și autonome, iar în regiuni – direcție a Comisariatului pentru Securitatea Statului”¹⁶⁵.

Pe măsura apropierei frontului germano-sovietic de teritoriul basarabean la începutul anului 1944, ocuparea Basarabiei de către URSS devenea iminentă. În primăvara anului 1944, în nordul Basarabiei, odată cu trupele Armatei Roșii, au revenit și organele de securitate ale Uniunii Sovietice. Una dintre primele instituții sovietice care s-au stabilit inițial cu sediul la Soroca a fost Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului – NKGB, începând cu luna martie 1944. În fruntea NKGB al RSS Moldovenească a fost numit ucraineanul Mordoveț Iosif, la care autorul s-a referit mai detaliat în capitolul precedent. Acesta a avut ca obiectiv edificarea și reorganizarea

¹⁶³ Malacenco, Alexandru. *Comisariatul poporului pentru securitatea statului al RSS Moldovenești: structura organizatorică (1944-1946)*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2020, nr. 1-2(121-122), p. 130.

¹⁶⁴ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *1917 – 1960*, op. cit., c. 34.

¹⁶⁵ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, op. cit., cc. 622-623.

„poliției secrete”¹⁶⁶ pe teritoriul RSS Moldovenești în spiritul modelului sovietic. Despre Comisarul Poporului pentru Securitatea Statului din RSS Moldovenească și Mordoveț Iosif, ziarul „Sovetskaia Moldavia” scria, în anul 1946, în mod elogios, că de la numirea sa în această funcție „tovarășul Mordoveț a făcut multe pentru consolidarea puterii sovietice în republică”¹⁶⁷. „Conform aprecierilor colegilor de serviciu, Mordoveț Iosif era un profesionist de marcă, reușind într-o perioadă minimă, în condițiile unei economii semidistruse, secondate de haos și panică, să restabilească aparatul organelor securității de stat, în mare parte, cu ofițeri aduși din Rusia, Ucraina și alte republici ale URSS”¹⁶⁸.

Sursele noi de arhivă cercetate de către autor ne dezvăluie că NKGB al RSS Moldovenești se subordona entităților ierarhic superioare: la nivel republican – CC al PC (b) Moldovenesc, iar la nivel unional – conducerii NKGB al Uniunii Sovietice, informând constant structurile menționate despre situația în republică¹⁶⁹.

Structura organizatorică a Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului din RSS Moldovenească reprezenta o replică de dimensiuni mai mici a organigramei NKGB-ului URSS, edificată și organizată în conformitate cu mărimea teritorială a republicii unionale. Astfel, numărul, denumirea și atribuțiile subdiviziunilor NKGB al RSS Moldovenești erau în mare parte similare cu cele ale NKGB al URSS. Așadar, structura organizatorică a aparatului central al NKGB al RSS Moldovenești în perioada anilor 1944 – 1945 avea următoarea configurație:

- **Conducerea** (comisarul de stat, adjunctul comisarului de stat, comitetul de partid);
- **Secretariat;**
- **Direcția 1** (informații externe);

¹⁶⁶ Referitor la interpretările și explicarea sintagmei „poliție secretă” sau „poliție politică”, istoricul român Florian Banu ne oferă precizări valoroase în unul din studiile sale, prin care opinează că „în istoriografie nu există încă un consens în privința trăsăturilor definitorii ale poliției politice”, dar, în accepțiunea sa, „prin „poliție politică” se înțelege orice structură organizată de către puterea de stat, capabilă să obțină, să analizeze și să sintetizeze informații cu caracter politic și personal despre adversarii politici ai partidului/partidelor de guvernământ sau ai șefului statului în vederea operării unor contramăsuri. Desigur, faptele istorice ne arată că au existat suficient de multe structuri organizate chiar de partide politice care efectuau astfel de operații, însă credem că numai subordonarea mijloacelor extraordinare ale statului modern, alături de posibilitatea de a aresta și trimite în justiție inamicii politici, pe baza datelor obținute de structurile informative, conferă unei astfel de structuri caracterul de poliție politică”. Banu, Florian. „Strămoșii” Securității – structuri de poliție politică din România în perioada 23 august 1944 – 30 august 1948. În: Aurel Pentelescu, Gavril Preda (eds.), *Clipe de viață. Comandorul dr. Ilie Manole la 60 de ani*. Ploiești: Editura Karta-Graphic – Printing, pp. 456-484; Un alt cercetător, Cristina Vățulescu, în una din lucrările sale menționează că „literatura de specialitate recentă folosește termenii de „poliție politică”, „poliție secretă” și „servicii de securitate”, adeseori interșanjabil. [...] „Poliția politică”, sintagmă care denumește poliția însăși, are și ea avantajul că este folosită atât de poliția secretă, cât și de criticii și de specialiștii contemporani. Totuși, folosirea ei în mod obișnuit, de diferite segmente de public, este dovada unor confuzii, mai degrabă, decât a dialogului – regimul politic l-a folosit ca pe un compliment la adresa organelor lui de securitate, în vreme ce criticii au făcut uz de el din perspectiva discursului despre drepturile omului, în care se face o distincție clară între delictele de ordin penal și cele politice”. Vățulescu, Cristina, op. cit., p. 15.

¹⁶⁷ Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete*, op. cit., p. 163.

¹⁶⁸ Ibidem, p. 164.

¹⁶⁹ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 11.

- **Direcția 2** (contrainformații și contraspionaj¹⁷⁰);
- **Direcția 4** (informativ-diversionistă)¹⁷¹;
- **Direcția 5** (criptare – decriptare);
- **Direcția 6** (paza conducătorilor de partid și de stat);
- **Direcția operativă**;
- **Direcția de investigații**;
- **Secția „A”** (evidențe – arhivă);
- **Secția „B”** (utilizarea tehnicii operative);
- **Secția „B”** (trierea corespondenței poștale);
- **Direcția cadre**;
- **Direcția administrativă, logistică, finanțe**;
- **Organele periferice**: direcțiile județene, raionale, orașenești și direcțiile raionale din stânga Nistrului¹⁷².

Așadar, din organigrama menționată observăm că nomenclatorul subunităților NKGB al RSS Moldovenești începea cu direcția 1 (întâi), responsabilă de *activitatea informativă externă*, sau, altfel spus, subunitatea de spionaj a republicii unionale. Consecutiv, contraspionajului, conform nomenclatorului NKGB al RSS Moldovenești, îi era atribuită direcția 2 (doi).

Având la bază ordinul NKGB al Uniunii Sovietice nr. 00391 din 12 octombrie 1944, Mordoveț Iosif – comisarul NKGB al RSS Moldovenești, la 30 octombrie 1944, a emis ordinul cu nr. 158, prin care stabilea structura statelor de personal a direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești¹⁷³. Deci, din start desprindem că la temelia constituirii structurii statelor de personal și a organigramei serviciului sovietic de spionaj al RSS Moldovenești în anul 1944 au stat ordonanțele exprese ale NKGB-ului unional de la Moscova.

Analizând conținutul ordinului nr. 158 din 30 octombrie 1944, observăm că ordinul propriu-zis are o anexă ce reprezintă un document tabelar în care sunt enumerate statele de

¹⁷⁰ Contraspionaj – componentă specializată a activității contrainformative, care presupune identificarea planurilor și obiectivelor spionajului și asigurarea prevenirii, contracarării și neutralizării acțiunilor acestuia. Maior Gerge.C. *SPIONII, cine sunt, ce fac. O incursiune în spionajul contemporan*. București: RAO, 2013, p. 409. În literatura de specialitate, pot fi găsite și alte definiții ale acestei noțiuni, dar în esență păstrând același sens.

¹⁷¹ Din 14 aprilie 1943, după ce Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului a fost separat de NKVD, direcția/directoratul 4 din cadrul NKVD a fost transferat sub controlul NKGB-ului. Pavel Sudoplatov în perioada mai 1943 – octombrie 1946 a fost șeful direcției 4 a NKGB-MGB URSS, subdiviziune specializată în organizarea operațiunilor diversioniste și teroriste în spatele inamicului, precum și peste hotarele URSS. Gogun, Alexander. *Comandourile lui Stalin: partizanii ucraineni (1941–1944)*. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2018, p. 35; Петров, Н. В. *1941–1954*, op.cit., c. 52.

¹⁷² ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, ff. 3-19, 104v, 327, 328; inv. 6, d. 1, f. 99; Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ. 1917—1960. Справочник*. Москва: Издание МФД., 1997, c. 34.

¹⁷³ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, f. 327.

funcții repartizate pentru fiecare subdiviziune a direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești¹⁷⁴. Așadar, direcția de spionaj a RSS Moldovenești era formată din 3 secții și secretariatul, avea 17 funcții în total, dintre care 6 funcții erau de conducere¹⁷⁵ (a se vedea în anexe tabelul nr.1).

Conform sursei documentare studiate, direcția 1 a NKGB al RSS Moldovenești avea următoarea structură organizatorică:

- **conducerea** direcției (2 funcții);
- **secretariatul** (4 funcții);
- **secția 1** – *activitatea informativă în România* (4 funcții);
- **secția 2** – *activitatea informativă în emigrație* (4 funcții);
- **secția 3** – *evidența a informației* (în rusă: *учётное информационное отделение*; 3 funcții)¹⁷⁶.

Adițional, menționăm că șeful adjunct al direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești deținea prin cumul și funcția de șef al secției 1 – *activitatea informativă în România*¹⁷⁷.

În contextul în care nu au fost identificate alte documente de arhivă care ar explica atribuțiile și competențele secțiilor direcție 1 a NKGB enumerate mai sus, putem doar să deducem din denumire aria de activitate a acestora.

Nu este întâmplător că în structura organizatorică a direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești secția cu numărul 1 se ocupa de activitatea informativă anume în România. Aceasta se explică, pe de o parte, prin realitățile politico-geografice din acea perioadă, iar pe de altă parte, prin afinitatea istorică și culturală dintre RSS Moldovenească (Basarabia) și România. Așadar, RSS Moldovenească se afla la granița de vest a URSS, mărginindu-se cu România, țară care, în anii celui de-al Doilea Război Mondial, între 1941 – 1944, a luptat cu Uniunea Sovietică. Un alt element care nu poate fi neglijat și care, din perspectiva Moscovei, genera amenințări pentru securitatea republicii unionale, și implicit pentru interesele Uniunii Sovietice, era faptul că Basarabia, în perioada interbelică, a făcut parte din Regatul României. Mai mult decât atât, lingvistic, cultural și istoric, Basarabia era un spațiu geografic inerent al României, ceea ce era (și este) evident și bine cunoscut pentru cercurile conducătoare de la Moscova¹⁷⁸. Acestea fiind spuse și având în vedere că activitatea informativă privind România era structural situată în prim-plan în organigrama direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești, secția fiind

¹⁷⁴ Ibidem, f. 328.

¹⁷⁵ Ibidem, f. 328.

¹⁷⁶ Ibidem, f. 328.

¹⁷⁷ Ibidem, f. 328.

¹⁷⁸ Фурман, Дмитрий. *Молдавские молдаване и молдавские румыны: влияние особенностей национального сознания молдаван на политическое развитие Республики Молдова* // Доклады Института Европы № 206, Москва: Издательство «Русский сувенир», 2007, сс. 278-315.

condusă nemijlocit de șeful adjunct al direcției 1, se conturează importanța deosebită pe care NKGB-ul o acorda obținerii clandestine a informațiilor de interes din România în primii ani postbelici.

Deși, așa cum am menționat mai sus, în documentele de arhivă consultate nu au fost reflectate informații care ar stipula și explica sarcinile secției 1 a direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești. Cu toate acestea, autorul a identificat Ordinul comisarului Mordoveț Iosif cu nr. 0012 datat cu 24 octombrie 1945, din care deducem că una din prioritățile de activitate a secției 1 a direcției de spionaj republicii era depistarea, infiltrarea și curmarea reminiscentelor cuiburilor de legionari¹⁷⁹. În documentul menționat, în contextul unui incident în activitatea informativ-operativă asupra legionarilor, comisarul NKGB al RSS Moldovenești transmitea conducerii direcției 1, și nemijlocit ofițerilor din secția 1 (*responsabilă de activitatea informativă în România*), indicații privind necesitatea asigurării unei pregătiri temeinice și a unui control riguros a agenturii ce urma să fie trimisă în exteriorul republicii¹⁸⁰. Mai mult decât atât, conținutul ordinului relevă că de către secția 1, prin intermediul agenților sub acoperire, erau create cuiburi de legionari fantomă în vederea de a le identifica și infiltra pe cele autentice din afara republicii, în cazul de față, din România. Totodată, apreciem că prin asemenea acțiuni operaționale, subunitatea de spionaj a republicii unionale încerca să detecteze conexiunile și persoanele cuiburilor de legionari din stânga Prutului în rândurile băștinașilor RSS Moldovenești.

Astfel, deducem că legionarii reprezentau un pericol extern pentru regimul sovietic din RSS Moldovenească, iar având în vedere că subiectul era la control la însuși comisarul Mordoveț Iosif, considerăm că combaterea acestui element ostil era tratată cu o deosebită atenție și importanță de structura de spionaj a NKGB-ului RSS Moldovenești. În acest context, Volkov Gavriil, fost șef al KGB al RSS Moldovenești între anii 1979 – 1989, ne confirmă în memoriile sale că legionarii constituiau unul dintre cele mai ostile elemente regimului sovietic în Basarabia, în contextul (re)instaurării acestuia, de combaterea și depistarea cărora se ocupau organele sovietice de securitate¹⁸¹.

În același timp, apare la suprafață o întrebare pertinentă: de ce, totuși, legionarii rămâneau ferm a fi în atenția NKGB-ului sovietic în RSS Moldovenească, chiar și în primii ani postbelici, având în vedere că URSS reocupase acest teritoriu și deținea controlul total, mai mult ca atât, a subjugat și a transformat România în stat satelit al Moscovei? Răspunsul a fost găsit în

¹⁷⁹ ASISRM, F. a. inv.8, d. 7, f. 76.

¹⁸⁰ Ibidem, f. 76.

¹⁸¹ Волков, Г. op. cit., cc.147-152.

urma identificării și cercetării unor documente declassificate ale CIA al SUA, ce au fost incluse în circuitul științific, precum și al unei monografii, în care sunt expuse date veridice că legionarii au fost recrutați de CIA în primii ani postbelici, în vederea antrenării acestora în organizarea grupărilor de rezistență anticomuniste din România¹⁸², ceea ce nu exclude eventuale legături ale acestora cu grupările antisovietice din RSS Moldovenească, fapt prin care se explică și preocuparea NKGB față de pericolul legionarilor la adresa regimului sovietic din republică în această perioadă. Menționăm că elucidarea mai completă a acestui subiect ar putea fi realizată doar într-o lucrare științifică separată.

Evidențiem că interesul „spionajului moldovenesc” pentru România se încadra în prioritățile NKGB-ului unional, unde, fiind respectată o anumită simetrie, activitatea informativă privind România făcea parte din direcția 1 a Direcției generale informații externe a NKGB-ului Uniunii Sovietice¹⁸³. Analizând structura organizatorică a NKGB-MGB al URSS între anii 1943-1946, deducem că România s-a situat în topul intereselor informative ale NKGB al URSS până în 1946, de comun cu Germania, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia și Grecia¹⁸⁴. Situația s-a schimbat în 1946, când, după restructurarea NKGB-ului în MGB, direcția 1 și 2 a subunității de spionaj a MGB-ului sovietic se ocupa de SUA și Marea Britanie, în contextul începutului „Războiului Rece”. La această etapă, activitatea informativă în România (precum și în Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Grecia, Iugoslavia, Albania, Bulgaria) era gestionată de direcția 5 a MGB al URSS¹⁸⁵, fapt ce ne permite să deducem că pentru spionajul sovietic la nivel unional țările din imediata vecinătate a URSS au trecut în plan secundar în lista priorităților informative. Dar, în pofida schimbărilor de priorități pe această dimensiune la Moscova, admitem că la nivel republican, din anul 1946 încolo, pentru direcția 1 a MGB al RSS Moldovenești, România, totuși, a rămas o țintă constantă.

Revenind la analiza structurii organizatorice a direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești, în mod consecutiv urma secția 2 – *activitatea informativă în emigrație*. Din denumirea secției 2 deducem că sarcina acesteia era derularea activității informative (de spionaj) în rândul basarabenilor care s-au refugiat în afara hotarelor URSS. În acest context, menționăm că după ce Basarabia a fost reocupată de către Armata Roșie în primăvara – vara anului 1944, la fel ca și în 1940 – 1941, mulți dintre basarabeni s-au refugiat cu familiile lor în România¹⁸⁶. Dar, conform

¹⁸² Aparaschivei, Sorin. *Spionajul american în România: 1944 – 1948*. București: Editura Militară, 2013, pp. 262-268; Sandu, Traian. *Istoria Gărzii de Fier. Un fascism românesc*. Trad. din fr. de Simona Modreanu. – Ed. a 2-a, Chișinău: Ed. Cartier, 2020, pp. 432-434.

¹⁸³ Петров, Н. В. 1941–1954, op.cit., c. 36.

¹⁸⁴ Ibidem, c. 36.

¹⁸⁵ Петров, Н. В. op.cit., c. 37.

¹⁸⁶ Mihai Gribincea, op.cit., p. 22.

articolului 5 al Convenției de armistițiu semnată la 12 septembrie 1944, „România era obligată să predea Uniunii Sovietice cetățenii sovietici luați cu sila ori evacuați”¹⁸⁷. Având în vedere cele expuse, admitem că activitatea informativă a secției 2 a direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești era orientată preponderent pe basarabenii refugiați în România.

Referitor la secția 3 a direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești – *de evidență a informației*, considerăm că aceasta era responsabilă de stocarea și sistematizarea informației conform anumitor criterii și algoritme specifice.

În cele din urmă, constatăm că ordinul nr. 158 din 30 octombrie 1944 analizat mai sus include doar date despre organigrama direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești și numărul statelor de funcții atribuite fiecărei subunități. În schimb, ordinul nr.108 emis cu an mai târziu, la 2 martie 1945, denumit „Completarea statelor de personal titular al direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești”, prezintă datele de identitate ale cadrelor care ocupau funcțiile respective¹⁸⁸, subiect pe care îl vom prezenta detaliat în următorul subcapitol.

Urmare a documentelor cercetate, considerăm că din punct de vedere organizatoric structura organelor teritoriale ale NKGB al RSS Moldovenești era formată din următoarele subunități: *direcții județene, direcții raionale și direcții orășenești*. Astfel, organele periferice ale NKGB al RSS Moldovenească în teritoriul republicii se ramificau în 6 direcții județene (Chișinău, Bălți, Soroca, Orhei, Bender, Cahul), direcții raionale, direcțiile raionale din stânga Nistrului și direcțiile orășenești¹⁸⁹. Menționăm că materialele de arhivă ce au fost consultate nu reflectă date complete referitoare la numărul direcțiilor raionale, direcțiilor orășenești și direcțiilor raionale din stânga Nistrului ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești. Totodată, în una dintre lucrările sale, istoricul Pavel Moraru, făcând referință la documente din arhiva Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova și alte surse istoriografice, menționează că după ce, „în lunile mai – iunie 1944, au fost aprobate statele de funcțiuni și structura organizatorică a direcțiilor județene, orășenești și raionale ale NKVD al RSS Moldovenești s-au constituit 6 direcții județene (Chișinău, Bălți, Orhei, Bender, Soroca și Cahul) și 52 direcții raionale”¹⁹⁰, precum și „șapte (7) direcții raionale NKVD al RSS Moldovenești aflate în stânga Nistrului”¹⁹¹. Deducem astfel că organele teritoriale ale NKGB în republică s-au constituit după un model similar cu structurile teritoriale ale NKVD al RSS Moldovenești, într-o mare măsură

¹⁸⁷ Ibidem, p. 22; Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944, semnat între guvernul român, pe de o parte, și guvernele Uniunii Sovietice, Regatul Unit și Statele Unite ale Americii, pe de altă parte. Pentru detalii a se vedea adresa web: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/31>

¹⁸⁸ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 1, f. 141, 140, 139.

¹⁸⁹ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 99; inv. 8, d. 27, ff. 100-101, 104v.

¹⁹⁰ Moraru, Pavel. *SMERȘ*, op. cit., p. 159.

¹⁹¹ Ibidem, p. 191.

corespunzător divizării teritorial-administrative a RSS Moldovenești în primii ani postbelici. În consolidarea acestei constatări, ilustrativ în acest sens, menționăm articolul 73. al Constituției RSS Moldovenești adoptată la 10 februarie 1941, care stipula că „în conformitate cu condițiile raionului, în baza legislației URSS și a RSS Moldovenești, cu aprobarea Sovietului Comisarilor Norodnici al RSS Moldovenești, Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne (NKVD) și Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului formează, pe lângă sovietele raionale ale deputaților muncii, direcțiile sale”¹⁹². Corespunzător, după restructurările instituționale din martie 1946, atunci când NKGB a fost transformat în MGB, același articol 73 al Constituției RSS Moldovenești și-a păstrat esența, doar că denumirea instituțiilor a fost modificată¹⁹³.

În continuare, din aceleași materiale de arhivă cercetate, desprindem că o direcție județeană a NKGB al RSS Moldovenești era constituită din câteva direcții raionale. Fiecare direcție județeană, direcție raională și orășenească era condusă de un șef. În ordine ierarhică, direcțiile raionale se subordonau direcțiilor județene din care acestea făceau parte. Direcțiile județene, la rândul lor, raportau către NKGB al RSS Moldovenești, atât pentru activitatea acestora, cât și pentru direcțiile raionale pe care le coordonau. Însă, direcțiile raionale din stânga Nistrului se subordonau și raportau nemijlocit către NKGB al RSS Moldovenești¹⁹⁴.

Deosebirea dintre modul de raportare și subordonare a subunităților teritoriale din dreapta și stânga Nistrului față de centrala de la Chișinău a NKGB al RSS Moldovenești dovedește o atitudine privilegiată față de direcțiile raionale din stânga Nistrului ale NKGB¹⁹⁵. Deducem că acest fapt se explică prin parcursul istoric diferit al spațiului dintre cele două maluri ale Nistrului. Având în vedere că raioanele din stânga Nistrului au constituit nucleul teritorial la formarea în 1924 a Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești¹⁹⁶ în componența URSS (în RSS Ucraineană), precum și faptul că teritoriul respectiv nu a fost parte a României în anii interbelici, spre deosebire de Basarabia, și a parcurs mai devreme etapele „tradiționale” ale sovietizării

¹⁹² Constituția RSS Moldovenești adoptată la 10 februarie 1941. ANRM, F. 2948, inv. 1, d. 87, f. 21, 22.

¹⁹³ Ibidem, f. 21, 22.

¹⁹⁴ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 41.

¹⁹⁵ În acest context, este relevantă aprecierea istoricului Dumitru Lisnic precum că, la nivelul unităților teritorial-administrative, raioanele din stânga Nistrului, aveau de asemenea un „statut superior față de raioanele de pe malul drept al Nistrului”. Potrivit cercetătorului, „regiunea din stânga Nistrului care intra în componența RSSM a rămas împărțită în raioane, la fel ca restul teritoriului URSS, raioanele transnistrene fiind subordonate direct autorităților de la Chișinău și având deci un statut superior față de raioanele de pe malul drept al Nistrului, care făceau parte din județe”. Lisnic, Dumitru. op. cit., p. 43.

¹⁹⁶ Istoricul sovietic de origine evreiască ce a activat în RSS Moldovenească, Mihail Bruhis (emigrat ulterior în Israel) constata că sovieticii, în vederea legitimizării pretențiilor pentru anexarea Basarabiei, au recurs la crearea RASSM în 1924. Astfel, „după eșuarea conferinței sovieto-române în problema Basarabiei, la Viena, în martie – aprilie 1924, în URSS se luau măsuri, în ritm alert, pentru crearea, pe teritoriul Ucrainei, a unei amenințări permanente împotriva Statului Român – Republica Autonomă Moldovenească”. Bruhis, Mihail. *Rusia, Romania și Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1940*. Chișinău: Universitas, 1992, pp. 148-171.

(deznaționalizare, colonizare cu alogeni, colectivizare, deportări, foamete¹⁹⁷, represii etc.)¹⁹⁸, raioanele din stânga Nistrului ale RSS Moldovenești beneficiau de un tratament preferențial¹⁹⁹, comparativ cu cele din dreapta Nistrului, inclusiv la capitolul de promovare a cadrelor din rândul populației băștinașe, care erau privite a fi mai loiale față de regimul sovietic.

În anul 1944, la indicația expresă a NKGB al URSS din ordinul nr. 00427 din 4 noiembrie 1944, în structura direcțiilor județene ale NKGB al RSS Moldovenești a fost aplicată o completare structurală, care venea să întărească capabilitățile contrainformative ale securității sovietice în republica unională. Astfel, în conformitate cu ordinul NKGB al URSS, conducerea NKGB al RSS Moldovenești semnează ordinul nr. 0063 din 28 noiembrie 1944, prin care dispune crearea „direcției 2” în direcțiile județene din Chișinău, Soroca, Bălți, Bender, Orhei și Cahul²⁰⁰. Așadar, conform ordinului indicat, se făceau modificări în organizarea statelor de personal ale instituției NKGB pentru definitivarea creării direcției 2 în fiecare direcție județeană, căreia i se atribuiau state de funcții și cadre suplimentare, câte un șef de direcție și doi lucrători operativi în fiecare județ. Per total, reieșea că conducerea Comisariatului Securității RSS Moldovenești își fortifica potențialul direcției 2 a NKGB – responsabilă de activitatea de contrainformații și contraspionaj, cu 18 cadre noi în organele teritoriale²⁰¹.

Măsurile orientate la sporirea capacităților direcției 2 a NKGB al RSS Moldovenești în județele republicii în noiembrie 1944, în condițiile când URSS și-a restabilit controlul total asupra teritoriului republicii, ne ilustrează clar aspirațiile de consolidare a regimului sovietic în RSS Moldovenească, prin „înțesarea mrejei contrainformative” a securității sovietice.

În primii ani postbelici, conducerea de la Moscova era preocupată de perfecționarea și adaptarea structurii organizatorice a organelor securității statului, în sensul în care să fie cât mai eficientă la executarea sarcinilor în noul context creat după sfârșitul războiului²⁰². Prin urmare, odată cu încheierea celui de-al Doilea Război Mondial au fost desființate unele subdivizuni ale NKGB, care au fost create pentru activitate în condițiile războiului, spre exemplu: organele de

¹⁹⁷ Un „raport de sinteză nr.16” al poliției secrete sovietice – OGPU, ce datează „din 23 iulie anul 1925”, referitor la situația din regiunile URSS afectate de „recolta precară”, confirmă foametea în masă în RASS Moldovenească în 1925. Береловича, А., Данилов, В. *Советская деревня глазами ВЧК-ОГПУ-НКВД. 1923–1929, том 2, Документы и материалы*. Москва: Издательство РОССПЕН, 2000, с. 333, 335.

¹⁹⁸ Cașu, Igor. *Dușmanul de clasă*, op. cit., pp. 21-118; Guzun, Vadim. *Marea foamete sovietică, 1926–1936*.

Baia Mare: Editura Universității de Nord, 2011, pp. 41-103; Dragnev, Demir. Jarcuțchi, Ion. Negru, Elena și alții. *O istorie a Regiunii Transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*. Chișinău: Civitas, 2007, pp. 265-294.

¹⁹⁹ „Drept urmare, după 1940 și apoi 1944, RSSM va fi condusă decenii la rând de o elită transnistreană rezultată din epurările de cadre din timpul *Mării Terori*, o elită mult mai obedientă față de interesele Kievului și ale Moscovei în regiune și mult mai indiferentă față de interesele moldovenilor decât cea care fusese înlăturată în anii 1937-1938”. Cașu, Igor. *Dușmanul de clasă*, op. cit., p. 117.

²⁰⁰ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, f. 100.

²⁰¹ Ibidem, f. 101.

²⁰² Чебриков, Виктор М., op. cit., с. 454.

contrainformații create pe lângă unitățile Armatei Roșii, subunitățile cenzurii militare ale NKGB, precum și alte subunități speciale²⁰³.

Din materialele de arhivă și sursele istoriografice cercetate, am stabilit că unele măsuri privind desființarea unor subdiviziuni ale NKGB unional, spre sfârșitul conflagrației mondiale, s-au răsfrânt și la nivelul NKGB-ului republican, în cazul nostru în RSS Moldovenească. Însă, cu toate acestea, am constatat că structura instituțională a NKGB al RSS Moldovenești a suferit schimbări ne semnificative între anii 1944-1946. Astfel, în condițiile adaptării NKGB-ului sovietic la noile realități postbelice în RSS Moldovenească, în temeiul indicațiilor NKGB al URSS, Mordoveț Iosif emite ordinul nr.112 din 6 martie 1945 privind desființarea direcției 4 (informativ-diversionistă) a NKGB al RSS Moldovenești²⁰⁴, specificul atribuțiilor căreia erau utile pe timp de război. Conform ordinului, personalul direcției 4, precum și tot patrimoniul logistic urmau să fie transferate în direcția 1 a NKGB al RSS Moldovenești²⁰⁵. În același context, peste un an de zile, la nivel unional, prin „ordinul MGB al URSS (succesorul instituțional al NKGB) cu nr. 00447 din 9 octombrie 1946, direcția 4 a fost dizolvată”²⁰⁶.

Însă, pentru a înțelege specificul activității direcției 4 a RSS Moldovenești până la desființare, este relevant de menționat ordinul nr. 4/007 din 27 mai 1944, semnat de Mordoveț Iosif și șeful direcției 4 a NKGB RSS Moldovenești, maiorul Breanțev, care, în contextul „impulsionării activității informative pe teritoriul inamicului”, solicită direcțiilor teritoriale să recurgă la „selectarea din rândul agenturii verificate și a noilor candidați la recrutare a persoanelor apte pentru a fi antrenate în spatele adversarului cu misiuni informativ-diversioniste și sarcini speciale”²⁰⁷. „La selectarea candidaților și pregătirea recrutării, urma să se țină cont de următoarele:

- agentura diversionistă să fie selectată din contingentul cu viziuni patriotice, care s-a manifestat loial în perioada Războiului de Apărare a Patriei;
- persoanele date să dispună pe teritoriul ocupat de inamic de posibilități de legalizare sau acoperire a prezenței acestora, conexiuni etc.;
- să aibă legături de rudenie pe teritoriul nostru, ca un element care ar garanta sau ar preveni eventuala trădare;
- să cunoască limbile germană, română sau moldovenească”²⁰⁸.

²⁰³ Ibidem, p. 454, 455.

²⁰⁴ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 1, f. 146.

²⁰⁵ Ibidem, f. 146.

²⁰⁶ Петров, Н. В. Кокурин, А. И. 1917—1960, op. cit., c. 35.

²⁰⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, ff. 16-16v.

²⁰⁸ Ibidem, f. 16.

În anii celui de-al Doilea Război Mondial, direcția 4 (informativ-diversionistă) a NKGB al URSS avea în aria de responsabilitate organizarea acțiunilor subversiv-teroriste și diversioniste în spatele liniilor inamice pe teritoriile ocupate de germani în timpul războiului, organizarea războiului de partizani, crearea rețelelor de agenți în teritoriul ocupat, infiltrarea agenților secreți în formațiunile de partizani inamici etc.²⁰⁹.

Din noile materiale de arhivă, cercetate și coroborate cu cele istoriografice, desprindem că sarcinile direcției 4 (informativ-diversionistă) a NKGB al URSS, ca și în cazul altor direcții ale securității sovietice la nivel unional, erau transpuse și către direcția respectivă din NKGB al RSS Moldovenești, fiind doar adaptate la specificul teritorial, geografic și situația politico-militară din zonă.

În primii ani postbelici, din necesitatea de a introduce denumirile general acceptate în practica internațională și abandonarea titlaturilor specifice din anii revoluției din 1917, prin legea Sovietului Suprem al URSS din 15 martie 1946, Sovietul Comisarilor Poporului a fost transformat în Consiliul de Miniștri, comisariatele poporului – în ministere, comisarii – în miniștri²¹⁰.

În acest context, în primul trimestru al anului 1946, Uniunea Sovietică a cunoscut o restructurare amplă a instituțiilor de stat, de la nivelul unional până la nivelul republicilor unionale și autonome din componența URSS. Aceste restructurări instituționale au fost determinate de factorii decizionali de la Moscova, iar ca urmare Sovietul Suprem al URSS, care „în data de 16 martie 1946 adoptă Legea URSS privind transformarea Sovietului Comisarilor Poporului și comisariatele în Sovietul Miniștrilor și ministere ale URSS”. În mod analogic, legea a fost adoptată și în republicile unionale din componența Uniunii Sovietice²¹¹.

Astfel, potrivit Ordinului NKGB al URSS nr. 00107 din 22 martie 1946, în conformitate cu hotărârea Sovietului Suprem al URSS din 15 martie 1946, Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB) al URSS a fost redenumit în Ministerul Securității de Stat al URSS (abreviat – MGB URSS). Conform pct. 2 al ordinului respectiv, comisariatele poporului pentru securitatea statului ale republicilor unionale și autonome sunt redenumite în ministere ale securității de stat ale republicilor unionale și autonome, iar comisarii poporului pentru securitatea statului – miniștri ai securității statului²¹². Corespunzător, au fost redenumite direcțiile locale și

²⁰⁹ Gogun, Alexander. op. cit., p. 24; Sudoplatov P., Sudoplatov A., op. cit., p. 344, 347; Петров, Н. В., Кокурин, А. И. 1917—1960, op. cit., c. 34.

²¹⁰ Коржихина, Т. П. *Советское государство и его учреждения: ноябрь 1917 г. – декабрь 1991: учебник*. 2-е Эд., Москва: РГГУ, 1994, с. 210.

²¹¹ Ibidem, p. 200.

²¹² Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, op. cit., c. 634, 635.

secțiile din cadrul NKGB în direcții și secții ale MGB²¹³. Odată cu metamorfoza instituțională, prin care poliția secretă sovietică a fost transformată, în 1946, din comisariat al poporului în minister, adică din NKGB în MGB, instituția a fost supusă unui șir de restructurări interne, atât la nivel unional, cât și la nivelul republicilor.

În măsura în care sursele cercetate au permis elucidarea subiectului privind tranziția NKGB-ului la MGB în RSS Moldovenească, a fost stabilit că în decursul anului 1946 au fost operate mai multe reorganizări în interiorul instituției. Restructurarea instituțională a fost făcută în conformitate cu directivele Moscovei, așa cum se desprinde din documentele de arhivă²¹⁴. Documentul semnat la 13 aprilie 1946 de către ministrul securității statului al RSS Moldovenești, general-maiorul Mordoveț Iosif, stipula că, „conform indicației nr. 28 a MGB URSS din 23 martie 1946, legitimațiile și permisele de acces eliberate personalului MGB-ului RSS Moldovenești pe foile cu antetul NKGB, până la următoarea înștiințare, să fie considerate valabile. De asemenea, organelor periferice li se permite utilizarea foilor cu antet din posesie cu ștampila NKGB al RSS Moldovenești pentru corespondența interministerială”²¹⁵.

În contextul restructurării securității sovietice din martie 1946, sarcinile și atribuțiile pe dimensiunea de contrainformații a NKGB(MGB)-ului sovietic au suferit modificări, fiind adaptate la noile realități postbelice, atât la nivel central, cât și la nivelul republicilor unionale. În cazul RSS Moldovenești, ilustrativ în acest sens este documentul parafat cu „strict secret”, număr de înregistrare 3/98 din 16 decembrie 1946, semnat de ministrul securității de stat, general-maiorul Mordoveț Iosif, și de șeful Direcției 2 a MGB al RSS Moldovenești, maiorul Iakovlev, în care sunt menționate atribuțiile și sarcinile acestei Direcții după restructurările operate în decursul anului 1946. Documentul era adresat tuturor organelor teritoriale ale MGB al RSS Moldovenești – direcții județene, direcții raionale și direcțiile din stânga Nistrului. Conform acestui document, „în legătură cu ultimele reorganizări ale organelor noastre și constituirii direcției de contrainformații, în atribuțiile sale intră:

a) Desfășurarea luptei contra agenturii trimise sau recrutate în interiorul țării de către serviciile de informații engleze, americane și ale altor structuri informative ale Occidentului sau Orientului;

b) Derularea activă a măsurilor operative de agentură în vederea depistării emisarilor oficiali, deconspirarea agenților serviciilor de informații care au luptat împotriva URSS (ai

²¹³ Ibidem, c. 635.

²¹⁴ ASISRM, F. a., inv. 6, d. 4, f. 74.

²¹⁵ Ibidem, f. 74.

României, Germaniei, Japoniei), agenți care au fost lăsați pentru a se infiltra adânc în mediu și care au fost activi în perioada de ocupație sau care au fost trimiși în perioada curentă;

c) Derularea activă a măsurilor operative de agentură în vederea demascării agenților serviciilor de informații străine, veniți sau intenționat dislocați în scopuri de spionaj în rândurile repatriaților. [...]”²¹⁶.

În mare parte, acestea erau trei mari priorități de activitate, aranjate în ordine ierarhică, ale Direcției 2 contrainformații pe dimensiunea de contraspionaj a MGB-ului RSS Moldovenești, în urma restructurărilor efectuate la începutul anului 1946. Un alt element de interes, desprins din aceeași sursă documentară, este că recrutarea rețelei de agentură pentru realizarea sarcinilor enumerate se făcea doar cu aprobarea conducerii MGB al RSS Moldovenești²¹⁷, ceea ce ne evidențiază importanța acordată noilor priorități de activitate pe liniile de contrainformații trasate de Moscova, pentru protejarea și consolidarea regimului sovietic în republică. Totodată, atribuțiile Direcției 2 enumerate mai sus ne dezvăluie că la nivelul anului 1946, pentru MGB al RSS Moldovenești, adversarii numărul unu ai serviciilor contrainformative ale URSS erau deja emisarii serviciilor de informații americane și engleze, foști aliați din anii celui de-al Doilea Război Mondial. Complementar, din sursele documentare de arhivă, deducem că demascarea și contracararea activității agenturii serviciilor de informații ale României, Germaniei naziste etc., ce a fost prioritară în anii războiului pentru NKGB al RSS Moldovenești, în anul 1946 este trecută pe plan secund.

Cercetarea surselor inedite pentru anii 1944, 1945, 1946, precum și a surselor istoriografice ne permite să conchidem că preocupările contrainformative ale securității sovietice a RSS Moldovenești pentru demascarea agenturii serviciilor de informații anglo-americane, în conformitate cu indicațiile de la Moscova, încep din anul 1946. Drept dovadă reprezintă decizia CC al PC(b) URSS din 20 august 1946 „Cu privire la intensificarea luptei cu agentura spionajului american și englez”, prin care conducerea politică de la Moscova sublinia carențele majore către organele securității statului în detectarea și combaterea agenturii aglo-americane, precum și necesitatea activizării luptei contra acestor elemente ca fiind un obiectiv prioritar de acum încolo²¹⁸.

²¹⁶ Ibidem, f. 253.

²¹⁷ Ibidem, f. 255.

²¹⁸ În primii ani postbelici, membrii Coaliției Națiunilor Unite au devenit dușmani: reîncepea confruntarea între lumea comunistă și lumea capitalistă. În atare condiții, această problemă a devenit extrem de actuală pentru organele de securitate sovietice și nu doar. Activitatea contrainformativă s-a concentrat asupra combaterii spionajului anglo-american, care trimitea agenți pe calea aerului în misiuni speciale în spațiul sovietic, pentru culegerea informațiilor, organizarea sau stabilirea contactelor cu organizațiile antisovietice din URSS. Problema combaterii spionajului anglo-american era și în atenția conducerii țării și a partidului. Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete*, op. cit., p.178, 179; Чебриков, Виктор М., op. cit., c. 463, 464, 465.

Totodată, „Direcția a 6-a a fost transformată, în 1946, în Direcția „Pază”, iar Direcția 5 și-a schimbat numărul de ordine, devenind Direcția a 6-a. De asemenea, au fost create câteva subunități: Direcția a 4-a (Investigații), Direcția „Inspekția Ministrului”, Secția „Д” (confeccionarea și expertiza documentelor), Secția „О” (clerul) și Secția „Р” (contrainformații radio). În noiembrie 1946, direcția operativă (*a NKGB-ului*) a fost reorganizată în Direcția 5 (incluzând secția Politică Secretă și secția Filaj)”²¹⁹.

În perioada anului 1946, după ce poliția politică sovietică a fost transformată din comisariat al poporului în Minister al Securității Statului, organigrama MGB al RSS Moldovenești era structurată în felul următor:

- **Conducerea** (ministrul, adjunctul ministrului, comitetul de partid);
- **Secretariat;**
- **Direcția 1** Informații externe;
- **Direcția 2** Contrainformații și contraspionaj;
- **Direcția 4** Investigații²²⁰
- **Direcția 5** Operativă (secțiile „Politică Secretă”²²¹ și Filaj);
- **Direcția 6** (criptare – decriptare);
- **Secția „А”** (evidențe – arhivă);
- **Secția „Б”** (utilizarea tehnicii operative);
- **Secția „В”** (trierea corespondenței poștale);
- **Secția „Д”** (confeccionarea și expertiza documentelor);
- **Secția „Р”** (contrainformații radio);
- **Secția „О”** (lucru operativ asupra clerului tuturor cultelor religioase);
- **Direcția paza conducătorilor de partid și de stat;**
- **Direcția inspekția ministrului;**
- **Direcția cadre;**
- **Direcția administrativă, logistică, finanțe;**

²¹⁹ Date despre transformările organigramei NKGB-MGB al RSS Moldovenești între anii 1944 – 1946 [citat: 28.01.2020]. Disponibil: http://shieldandword.mozohin.ru/nkgb4353/terr_org/respublik/moldav.htm

²²⁰ Subunitate ce asigura căutarea agenților ai serviciilor de informații străine infiltrați în URSS, precum și alte elemente ostile regimului sovietic. Петров, Н. В., Кокурин, А. И. 1917 – 1960, op. cit., c. 35.

²²¹ Secția „Politică Secretă”(отдел секретно-политический), asigura „lupta contra activităților ostile ale membrilor partidelor și grupurilor antisovietice, foștilor albgardiști, clerici antisovietici, sectanți, precum și naționaliști care nu aveau legături cu organizațiile naționaliste de peste hotare. Din 14 aprilie 1943, Subunitatea „Politică Secretă” a intrat în componența direcției (2) Contrainformații a NKGB URSS. Контрразведывательный словарь. Секретно-политический отдел (СПО). Толкование [citat: 28.01.2020]. Disponibil: <https://counterintelligence.academic.ru/869/>

- **Organele periferice:** direcțiile județene, raionale, orașenești și direcțiile raionale din stânga Nistrului²²².

Analiza surselor documentare inedite de arhivă și a surselor istoriografice a arătat că date complete privind descrierea atribuțiilor funcționale ale fiecărei subunități al NKGB-MGB al RSS Moldovenești lipsesc. Cel mai probabil, acest fapt se datorează caracterului secret al activității organelor de securitate, motiv pentru care sursele documentare care ar putea completa acest vid de cunoaștere sunt încă dosite în arhivele SIS al Republicii Moldova și în arhivele de stat din Federația Rusă. În același timp, din materialele de arhivă cercetate, desprindem că fiecare din direcțiile NKGB-MGB al RSS Moldovenești prezentate în organigramele elaborate de autor era ramificată în alte subunități, în funcție de specificul și prioritățile de activitate. Însă informațiile identificate sunt fragmentare și nu permit reconstituirea completă a organigramei detaliate a NKGB-MGB al RSS Moldovenești. Cu toate acestea, datele și informațiile depistate din sursele cercetate ne-au permis să întocmim organigramele NKGB-MGB al RSS Moldovenești pentru perioada 1944 – 1946, fapt ce ne oferă o claritate și o cunoaștere primară asupra evoluției structurii instituționale a poliției secrete edificată de sovietici în RSS Moldovenească, în perioada anilor 1944 – 1946.

Sursele documentare publicate²²³ indică faptul că majoritatea reorganizărilor interne ale subunităților NKGB-MGB la nivel unional se răsfrângeau și asupra celor de la nivelul republicilor unionale și autonome, însă existau și anumite excepții. În opinia autorului, aceste excepții erau determinate de noua conjunctură internațională în care s-a pomenit Uniunea Sovietică după 1945. Iminența unei confruntări cu noii adversari în persoana foștilor aliați, apărută la orizont în contextul începutului Războiului Rece, determina necesitatea creării și organizării unei subunități specializate în cadrul NKGB al URSS (ulterior MGB) responsabile de spionajul atomic. Astfel, în vederea obținerii de către URSS a datelor și informațiilor utile pentru construcția propriei arme nucleare, „la 15 noiembrie 1945, în componența NKGB-ului a fost organizat departamentul „K” angajat în crearea bombei atomice. De asemenea, prin ordinul comun al NKGB și NKVD al URSS nr. 0014/0032 din 10 ianuarie 1946, departamentul „C” (responsabil de explorarea și prelucrarea materialelor privind problema atomică) a fost transferat de la NKVD al URSS la NKGB al URSS”²²⁴. Prin urmare, asemenea subunități ale NKGB al URSS ca departamentele „K” și „C” nu se regăseau în organigrama NKGB (nici a succesorilor

²²² Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *1917—1960*, op. cit., c. 35, 36; Structura subunităților teritoriale ale MGB al RSS Moldovenești s-a păstrat până în anul 1952, după care s-a modificat, cu reforma administrativ-teritorială a republicii, atunci când în locul județelor au fost formate regiuni. НКГБ – МГБ Молдавской ССР [citat: 28.01.2020]. Disponibil: http://shieldandsword.mozohin.ru/nkgb4353/terr_org/respublik/moldav.htm

²²³ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, op. cit., c. 634, 635.

²²⁴ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *1917—1960*, op. cit., c. 35.

instituționali – MGB și KGB) al RSS Moldovenești, iar prin extensie, cu o doză înaltă de probabilitate, putem estima că nu se regăseau nici în celelalte republici unionale din componența URSS. Chestiunile și sarcinile de ordin strategic ale Uniunii Sovietice erau executate și îndeplinite de către structurile și subunitățile centrale ale serviciilor speciale sovietice, iar la nivelul republicilor unionale se realizau obiectivele de ordin republican și local, desigur în consonanță cu cele dictate de la Moscova.

Analiza evoluției structurilor organizatorice ale NKGB-MGB în perioada anilor 1944 – 1946 relevă că din succesiunea numerică a subunităților instituției lipsește Direcția 3. Prin urmare, la nivel unional, începând cu 4 mai 1946, a avut loc o schimbare și o extindere cardinală a structurii MGB al URSS, atunci când în locul lui V. Merkulov, ministru al securității de stat al URSS a fost numit V. Abakumov, care conducea până la acea dată Direcția Contrainformații „SMERȘ”²²⁵ a Ministerului Forțelor Armate al URSS, care a fost trecută în structura MGB URSS. În temeiul acestei hotărâri, în cadrul MGB al URSS a fost inclusă Direcția contrainformațiile militare în calitate de Direcție generală autonomă a III-a²²⁶.

Cu toate acestea, sursele documentare cercetate nu reflectă anumite date ce ar atesta eventuala constituire similară a Direcției 3 de Contrainformații militare în cadrul a MGB-ului al RSS Moldovenești în anul 1946. În opinia subsemnatului, Direcția 3 de Contrainformații militare este specifică unui stat autentic, independent, în care suveranitatea este deținută de popor, liber de a determina politica internă și externă a țării, cu structuri de securitate și forțe armate proprii, capabile să protejeze siguranța națională și integritatea teritorială.

2.3. Politica de cadre a URSS în formarea efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești

Războiul pe frontul invizibil are o natură distinctă, este permanent și nu cunoaște pacea comparativ cu războaiele clasice, care presupun implicarea confruntării forțelor militare. Dar personalul implicat în această confruntare perpetuă cu elementele adverse regimului, în funcție de prioritățile trasate de conducerea politică, utilizează diverse mijloace și metode specifice pentru a îndeplini scopul. Despre aceste categorii de persoane și activitatea lor „nevăzută” se

²²⁵ Direcția Generală de contrainformații SMERȘ îndeplinea funcția de contrainformații în sectorul militar și se subordona Comisariatului Poporului pentru Apărare. Atribuțiile de bază ale organului de contrainformații militare SMERȘ al URSS prevedeau: lupta contra activității spionajului inamic, diversionismului, terorismului, precum și a altor activități subversive ale serviciilor străine de spionaj în subunitățile și corpurile Armatei Roșii; lupta contra elementelor antisovietice, pătrunse în subunitățile și corpurile Armatei Roșii; lupta contra trădătorilor de patrie și a dezertorilor din rândurile trupelor Armatei Roșii etc. Organele de contrainformații SMERȘ sunt o structură centralizată prezentă pe fronturi, în secțiile contrainformații SMERȘ ale armatelor, districtelor militare, corpurilor de armată, diviziilor, brigăzilor și în alte subunități ale Armatei Roșii etc. Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, op. cit., cc. 623-626.

²²⁶ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *1917 – 1960*, op. cit., c. 35; Чебриков, Виктор М., op. cit., c. 455.

vorbește și se scrie rar. În această cheie, cercetătorul american Michael Parrish, în una din lucrările sale, menționează sugestiv că „serviciile de informații și securitate, chiar și cele din statele democratice, sunt extrem de timide când vine vorba despre dezvăluirea operațiunilor și personalului acestora”²²⁷, însă sunt și anumite excepții. De cele mai multe ori umbra anonimatului domină activitatea desfășurată de cadrele organelor de securitate și informații, a căror muncă fie a rămas păstrată în arhive, fie nu.

În cazul lucrării de față, datorită eforturilor autorului dictate de interesul îmbogățirii cunoașterii istorice, au fost identificate și declassificate surse documentare noi din arhivă, ce au constituit un instrument prețios în cercetarea și elucidarea politicii de cadre în formarea efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești în primii ani postbelici.

Astfel, politica de cadre aplicată de URSS în procesul constituirii efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești reprezintă o componentă inerentă a instituționalizării puterii sovietice în teritoriul încorporat, în cazul de față, a instituționalizării organelor securității sovietice în republica unională moldovenească. Prin urmare, în acest subcapitol ne vom concentra asupra analizării specificului politicii de cadre a URSS în formarea efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești, în vederea descifrării tendințelor acestei politici. De asemenea, pentru a explica tendințele urmărite de Moscova în politica completării cu personal a organelor securității sovietice ale RSS Moldovenești, ne vom concentra și pe analiza componentei etnice a efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești. Totodată, vom examina cine anume, din perspectiva regimului sovietic, erau cadrele cele mai capabile delegate de URSS să realizeze din culise în cel mai eficient și loial mod sarcinile aferente instituționalizării și indigenizării puterii sovietice în RSS Moldovenească. Elucidarea acestor aspecte inedite ne va permite să înțelegem cine erau ostașii invizibili din prima linie a „frontului din umbră”, precum și rolul lor în procesul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească, începând cu anul 1944.

În acest sens, în cercetarea materialelor de arhivă au fost identificate un șir de documente relevante²²⁸ pentru studierea politicii de cadre a URSS în procesul formării efectivului NKGB-MGB al RSS Moldovenești. Astfel, în contextul restabilirii NKGB al RSS Moldovenești pe teritoriul Basarabiei reocupate de sovietici, începând cu primăvara anului 1944, în data de 25 mai, comisarul securității Mordoveț Iosif a semnat ordinul cu nr. 002 privind statele de personal, parafat cu „strict secret”²²⁹. Conform documentului, se anunța „repartizarea cadrelor conform statelor de funcții ale Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului al RSS Moldovenești,

²²⁷ Parrish, Michael. op. cit., p. 12 (XII – prefață).

²²⁸ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10.

²²⁹ Ibidem, f. 2.

ordinul urmând să fie implementat începând cu 1 mai 1944”²³⁰. Documentul structurează într-un tabel denumirea funcției, numărul de poziții, numele și prenumele securiștilor, gradul și funcția ocupată anterior²³¹. Analizând datele prezentate în documentul menționat, observăm că la etapa reinstalării NKGB-ului sovietic în nordul Basarabiei, în primăvara anului 1944, multiple funcții nu erau acoperite cu cadre.

Este important de menționat că numărul statelor de funcții aprobat la etapa inițială de restabilire a securității sovietice în RSS Moldovenească avea loc atunci când doar partea de nord a Basarabiei era sub controlul sovietic, stare de fapt valabilă până la 24 august 1944, când întreg spațiul basarabeian a fost ocupat de Armata Roșie. De asemenea, apreciem că, odată cu restabilirea RSS Moldovenești și mutarea capitalei la Chișinău la sfârșitul lunii august 1944, statele de funcții ale comisariatul securității republicii au fost mărite pe parcurs. În acest sens, istoricul Valeriu Pasat, în baza documentelor de arhivă cercetate, menționează că, la 1 ianuarie 1945, schema de state a aparatului NKGB al RSS Moldovenești prevedea 1127 de funcții, dintre care doar 912 erau ocupate²³².

Coroborarea datelor prezentate de istoricul Valeriu Pasat în una din lucrările sale²³³ cu informațiile noi identificate în materialele de arhivă, care vizează starea de fapt a efectivului NKGB al RSS Moldovenești chiar din prima etapă a restabilirii securității sovietice în republică, ne permite să deducem că statele de personal ale securității sovietice au fost mărite considerabil după ce teritoriul basarabeian a fost „eliberat” în totalitate de trupele Armatei Roșii și aparatul central al NKGB al RSS Moldovenești s-a mutat cu sediul de la Soroca, la Chișinău. Dacă, în mai 1944 organele sovietice de securitate aflate în proces de restabilire în RSS Moldovenească aveau circa 288 de funcții, dintre care doar 164 erau ocupate²³⁴, atunci, în urma unor calcule, deducem că la începutul anului 1945 statele de personal ale NKGB al RSS Moldovenești s-au mărit cu 25,6% după numărul de funcții și cu circa 18% după numărul cadrelor angajate *de facto*, față de mai 1944, când puterea sovietică deținea controlul doar asupra nordului Basarabiei și raioanelor din stânga Nistrului. Creșterea numărului de cadre ale NKGB al RSS Moldovenești în acest interval relativ scurt relevă că în ianuarie 1945 organele securității sovietice erau deja bine ancorate structural în teritoriul RSS Moldovenești, având cu circa 18% mai multe cadre decât în anul 1944, care lucrau pentru instituționalizarea și consolidarea regimului sovietic în republică.

²³⁰ Ibidem, f. 2.

²³¹ Ibidem, f. 3.

²³² Pasat, Valeriu. *RSS Moldovenească în epoca*, op. cit., p. 185.

²³³ Ibidem, p. 185, 186.

²³⁴ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, f. 2, ff. 2-19.

De asemenea, din tabelul din Ordinul nr. 002 din 25 mai 1944 menționat anterior, desprindem informații valoroase despre componența etnică a efectivului organelor securității sovietice ale RSS Moldovenești. Astfel, analizând numele de familie ale cekiștilor aparatului central al NKGB al RSS Moldovenești incluse în tabelul la care ne referim, constatăm că majoritatea cadrelor securității sovietice recent reînstaurate în nordul Basarabiei erau de origine slavă, precum și unele de origini evreiești²³⁵. Prin urmare, caracterul alogen al efectivului NKGB al RSS Moldovenești desprins din sursele de arhivă studiate ne conturează tendința metropolei sovietice de a completa statele de personal ale aparatului comisariatului securității al republicii cu cadre aduse din interiorul URSS.

Tot la subiectul dat, istoricul Valeriu Pasat, în una din lucrările sale²³⁶, prezintă un șir de date factologice despre componența etnică a aparatului NKGB-MGB al RSS Moldovenești, însă fără a accentua accesul vădit limitat al moldovenilor – reprezentanții populației majoritare a republicii, în calitate de angajați ai aparatului de securitate al RSS Moldovenești. Cu toate acestea, istoricul Valeriu Pasat menționează în lucrarea sa că majoritatea cadrelor NKGB al RSS Moldovenești erau venite din alte regiuni ale URSS, dintre care „695 de angajați (76%) erau ruși, 92 de persoane (10%) erau ucraineni, 47 (5%) erau evrei și doar 40 (4,4%) erau moldoveni”²³⁷. Deci, în baza informațiilor prezentate în una din lucrările sale de istoricul Valeriu Pasat²³⁸, consolidate cu noile materiale de arhivă, desprindem tendința clară a puterii sovietice de a angaja în NKGB al RSS Moldovenești preponderent cadre aduse din interiorul Uniunii Sovietice, limitând la maxim prezența angajaților din rândul moldovenilor în această instituție. Politica de cadre de aducere a personalului pentru completarea statelor de funcții ale organelor securității sovietice ale RSS Moldovenești a rămas neschimbată de-a lungul anilor, dovadă a acestui fapt fiind raportul cu privire la munca cu cadrele a MGB al RSS Moldovenești din primul semestrul al anului 1947, menționat de istoricul Valeriu Pasat în lucrarea sa, în care se constată că de selectarea și pregătirea „cadrelor naționale de cekiști” în perioada de referință secția cadre nu s-a ocupat deloc²³⁹.

Totodată, puținele cadre ale organelor securității sovietice ale RSS Moldovenești, cu nume de familie de origine basarabeană identificate în sursele de arhivă, observăm că erau promovate în funcțiile inferioare din punct de vedere ierarhic în cadrul comisariatului securității republicii. Astfel, conform Ordinului nr. 16 din 13 iunie 1944, semnat de către comisarul adjunct

²³⁵ Ibidem, f. 2, ff. 3-19.

²³⁶ Pasat, Valeriu. *RSS Moldovenească în epoca*, op. cit., p. 186, 187.

²³⁷ Ibidem, p. 186.

²³⁸ Ibidem, p. 186.

²³⁹ Ibidem, p. 187.

al NKGB al RSS Moldovenești, V. Ivanov, responsabil de cadre, în pozițiile de personal auxiliar de deservire a Direcției administrative, logistică, finanțe a comisariatului securității a RSS Moldovenești, sunt numite persoane a căror nume de familie sunt vădit de origine basarabeană: Știrbu Ana Pantelei, Bordeian Vera Ivan, Răilean Valentin Feodor²⁴⁰. De asemenea, în documentele de arhivă studiate pentru primii ani postbelici (1945 – 1947), au fost identificate mai multe cadre NKGB-MGB al RSS Moldovenești cu numele familiei de origine basarabeană, dar care ocupau diverse funcții de ierarhie inferioară în aparatul comisariatului securității republicii, cum ar fi: gardieni ai penitenciarului al NKGB RSS Moldovenești²⁴¹, traducători²⁴², șoferi, dactilografi și portari²⁴³, personal auxiliar²⁴⁴.

Astfel, deducem că materialele de arhivă²⁴⁵ și sursele istoriografice²⁴⁶ analizate nu au oferit date absolut complete despre efectivul NKGB-MGB al RSS Moldovenești. Cu toate acestea, informațiile identificate în sursele documentare inedite și edite ne permit să descifrăm tendințele dominante referitoare la politica de cadre a URSS în formarea statelor de personal ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești, în primii ani postbelici²⁴⁷. Deși numărul de cadre stabilite nu este exhaustiv, faptul că majoritatea erau de origine slavă ne evidențiază conturarea unei tendințe privind formarea efectivului securității sovietice din RSS Moldovenească, în primii ani postbelici, preponderent din cadre alogene aduse din Uniunea Sovietică, precum și limitarea la maximum a numărului de cadre din rândul populației autohtone – români-moldoveni²⁴⁸. Putem deduce că acest fapt se explică prin necesitatea regimului sovietic de a avea în cadrul aparatului său de securitate din RSS Moldovenească persoane loiale, libere de afinități național-culturale cu populația autohtonă a republicii, pentru a putea realiza fără oricare constrângeri morale sarcinile NKGB-MGB al RSS Moldovenești în vederea indigenizării și consolidării puterii sovietice în acest ținut.

Complementar, în susținerea concluziei formulate de autor și în lumina noilor surse identificate, în continuare ne propunem să analizăm structura etnică a efectivului în primii ani postbelici a uneia dintre cele mai conspirate subunități a Comisariatului Poporului Securității

²⁴⁰ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 27, f. 132.

²⁴¹ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 2, f. 102; d. 1, f. 192; d. 3, ff. 131, 156, 180, 247; d. 8, ff. 20, 79, 173; d. 4, ff. 65, 117, 120; d. 9, ff. 41, 144.

²⁴² ASISRM, F. a. inv. 8, d. 1, f. 161; d. 27, f. 141.

²⁴³ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 2, ff. 19, 20, 40; d. 3, ff. 96, 179v; d. 8, f. 108; d. 4, ff. 2, 5, 46, 64, 172, 192; d. 9, ff. 28, 35, 97; d. nr. 10, ff. 64, 88, 162.

²⁴⁴ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 3, f. 223; inv. nr. 8, d. 8, f. 79; d. 10, f. 220.

²⁴⁵ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, 3, 4, 9, 10, vol. 18; 15, vol. 30; inv. 8, d. 27, 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10.

²⁴⁶ Петров, Н. В., Кокурин, А. И. *Лубянка. 1917 – 1991*, op. cit., cc. 249-300; Петров, Н. В. *1941–1954*, op. cit., cc. 133-960.

²⁴⁷ Malacenco, Alexandru. *Poliția secretă a RSS Moldovenești – efectiv și sarcini în primii ani postbelici*. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Revistă științifică, seria științe umanistice*, 2019, nr. 10 (130), p. 177.

²⁴⁸ Ibidem, p. 180, 181.

Statului al RSS Moldovenești – Direcția 1 – Direcția de informații externe (spionaj)²⁴⁹. Astfel, la 2 martie 1945 a fost emis Ordinul Nr. 108, denumit „Completarea statelor de personal titular al Direcției 1 a NKGB RSS Moldovenești”, care prezintă datele de identitate ale cadrelor care ocupau funcțiile respective²⁵⁰.

Astfel, în baza ordinului menționat, autorul a elaborat un tabel care cuprinde structura organizatorică a Direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești în anul 1945, funcțiile, cadrele subunității, precum și gradul deținut de acestea (*pentru mai multe detalii, a se vedea tabelul nr. 1 din anexă*). Analiza numelor de familie a celor 17 cadre ale structurii de spionaj a RSS Moldovenești ne permite să deducem că aceștia erau de origine străină, adică aduși din URSS. Evidențiem următoarele naționalități: ruși – Breanțev, Colesnicova, Petrov etc., ucraineni – Mordoveț etc., evreu – Vainberg, armean – Madakian²⁵¹. Astfel, desprindem că numele de familie ale cadrelor cekiste, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, erau de origine specifică rusă, ucrainescă, evreiască, caucaziană etc., deci, cu onomastică evident străină spațiului basarabean²⁵².

Remarcăm o singură posibilă excepție, mai exact Muntean Andrei Efimovici, împuternicit operativ superior al secției 3²⁵³, care, după nume, ar putea fi băștinaș. Dar, având în vedere că toate celelalte cadre ale Direcției 1 erau de origine străină, admitem cu un grad înalt de probabilitate că Muntean A. era fie originar din stânga Nistrului din fosta RASSM, fie din RSS Ucraineană.

Având în vedere că în perioada 1944-1953 tendința politicii de cadre a URSS era de a completa efectivul NKGB-MGB al RSS Moldovenești cu personal loial adus din interiorul Uniunii Sovietice²⁵⁴, nu este de mirare că și efectivul uneia dintre cele mai secrete subunități - Direcția 1 a NKGB al RSS Moldovenești era formată din alogeni.

În același context, atestăm că statele de personal ale Secretariatului Direcției 1 includea și funcția de traducător. Deși nu este stipulat expres, este logic să admitem că rolul traducătorului în direcție era de a intermedia comunicarea dintre ceilalți 16 „spioni moldoveni” și populația băștinașă a RSS Moldovenești.

²⁴⁹ Referitor la subiectul privind structura etnică a efectivului direcției 1 a NKGB al RSS Moldovenești și despre unele atribuții funcționale, autorul, în baza unor surse documentare noi, recent declassificate a elaborat un studiu detaliat. A se vedea: Malacenco, Alexandru. *Cine a activat în serviciul „spionajului moldovenesc” în anii 1944-1945?*. În: Rotaru, Liliana (coord.), *Latinitate, Romanitate, Românită: Volumul conferinței științifice internaționale*, Ed. a 4-a, 6-7 noiembrie 2020, Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 213 – 221.

²⁵⁰ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 1, f. 141, 140, 139.

²⁵¹ Ibidem, f. 140, 139.

²⁵² Zagaevschi, Vladimir. *Nume de familie românești arhaice și derivatele lor în zone periferice și insulare*. În: Revista „Limba Română”, Nr. 4(226), 2014, pp. 135-142.

²⁵³ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 1, f. 139.

²⁵⁴ Malacenco, Alexandru. *Politia Secretă a RSS Moldovenești*, op. cit., p. 180, 181.

Un alt document care prezintă interes vizând subiectul componenței etnice a efectivului securității sovietice în Basarabia este directiva nr. 24 din 21 noiembrie 1944 a comisarului Mordoveț Iosif, care stipula că tot efectivul operativ al NKGB al RSS Moldovenești era obligat să studieze „limba moldovenească” conform graficului săptămânal prestabilit²⁵⁵. Conform documentului, erau formate șase grupe pentru studierea „limbii moldovenești”, dintre care primele includeau efectivul subdiviziunilor operative, iar ultimele două grupe erau formate din personalul secretariatului NKGB-ului „moldovenesc”, direcția cadre, secția „A”, etc. Totodată, frecventarea orelor de studiu era obligatorie, fiind la control la comisarul Mordoveț Iosif²⁵⁶.

Prin extensie, având în vedere că, conform indicației din 21 noiembrie 1944 a lui Mordoveț Iosif, tot efectivul operativ era obligat să frecventeze cursurile de studiere a „limbii moldovenești”, putem deduce că personalul operativ al NKGB al RSS Moldovenești *in corpore* era adus din interiorul Uniunii Sovietice, cel puțin pentru anii 1944 – 1945. În același timp, bazându-ne pe sursele documentare cercetate, deducem că pentru perioada primilor ani postbelici, din rândurile personalului operativ al NKGB-MGB al RSS Moldovenești nu făcea parte nici un moldovean, iar categoria acestor cadre era formată exclusiv din alogeni veniți din Uniunea Sovietică.

Totodată, în baza noilor documente de arhivă studiate de autor, observăm că și în anul 1946 politica de cadre a NKGB al URSS, de a completa efectivul securității sovietice din RSS Moldovenească cu cadre alogene, din interiorul Uniunii Sovietice, a rămas neschimbată. În acest sens, sunt relevante un șir de ordine de numire în funcție semnate de Mordoveț Iosif, prin care cadrele din diverse subdiviziuni ale organelor securității sovietice și din structurile de contrainformații ale SMERȘ erau desemnate să suplinească diverse poziții în cadrul MGB al RSS Moldovenești²⁵⁷. Menționăm următoarele exemple de astfel de transferuri:

- „căpitanul Buligak Iosif Karpovici – împluternicit operativ superior al direcției raionale Bravicieni a MGB, a direcției județene Orhei, venit din Direcția Contrainformații (abreviată în limba rusă: УКР)²⁵⁸ SMERȘ a Districtului Militar Moscova, din 30 martie 1946.
- Locotenent-major Smirnov Pavel Ivanovici – împluternicit operativ al Direcției județene Soroca, venit din Direcția Generală Contrainformații SMERȘ, din 4 aprilie 1946.

²⁵⁵ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 7, f. 25.

²⁵⁶ Ibidem, f. 25, 25v.

²⁵⁷ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 3, f. 112, 120, 126, 133, 139, 141, 148, 154, 179, 186, 204, 214, 243; inv. 8, d. 8, f. 1, 3, 6, 13, 19, 91, 238.

²⁵⁸ Abreviată „УКР” se descifrează în limba rusă – Управление Контрразведки – în limba română – Direcția de Contrainformații.

- Venit din Direcția Contrainformații SMERȘ a Districtului Militar Moscova, căpitanul Klimenko David Israelovici – șef adjunct al secției 1 a direcției 2 a MGB al RSS Moldovenești, din 20 martie 1946²⁵⁹.

- „Venit din Direcția Cadre a MGB al URSS, maior Nagornîi Trofim Ivanovici, numit împuternicit operativ superior al secției 1 a direcției 2 a MGB al RSS Moldovenești pe orașul Chișinău, din 30 iulie 1946.

- Venit din Direcția Contrainformații a MGB al Districtului Militar din Dalniy Vostok, locotenent-major Kariukina Alexandra Semenovicea, numită împuternicit operativ superior al secției 1 a direcției 2 a MGB al RSS Moldovenești pe orașul Chișinău, din 20 iulie 1946.

- Sergentul Bales – Kogan Sofia Iosifvna în rezerva de cadre după funcția de supraveghetor superior în penitenciarul intern al direcției Cahul, venită din Direcția cadre a MGB al URSS, din 2 decembrie 1946²⁶⁰.

Astfel, deducem că la doi ani de la „eliberarea” Basarabiei și instituționalizarea puterii sovietice și a aparatului NKGB-MGB în RSS Moldovenească, securitatea regimului în acest ținut continua să fie pusă pe seama cadrelor venite din exteriorul republicii – din URSS, care erau considerate ca fiind cele mai de încredere și mai loiale regimului sovietic.

Referitor la calitatea și profesionalismul cadrelor aduse din URSS pentru completarea statelor de personal ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești în primii ani postbelici, din sursele de arhivă extragem un șir de ordine și directive prin care șeful securității republicii Iosif Mordoveț remarcă lipsa de disciplină și nemulțumirea sa față de executarea sarcinilor, indicațiilor și respectarea cadrului legal din partea cekiștilor. Prin urmare, pe lângă multiple nemulțumiri exprimate de comisarul Mordoveț Iosif față de conducătorii subdiviziunilor instituției privind modul incompetent prin care erau executate indicațiile sale și directivele NKGB al URSS și RSS Moldovenești, șeful NKGB semnalează un **nivel modest** al activității de investigații a organelor periferice, abuzurile și încălcările comise. Documentul cu nr. 2/0117 din 10 iunie 1944, semnat de Mordoveț Iosif, demonstrează că „inspectarea stării activității de investigație și analiza dosarelor de investigație transmise către NKGB al RSSM din direcțiile județene și secțiile raionale, relevă că organele periferice ale NKGB încă nu au atins nivelul convenit în activitatea investigativă. Direcțiile județene ale NKGB al RSSM gestionează ineficient activitatea investigativă în raioane, nu oferă suficient suport practic, și, prin urmare, continuă să existe persoane arestate fără temei, în baza materialelor neverificate, anumiți lucrători operativi ai subdiviziunilor județene și raionale ale NKGB nu respectă regulile elementare în activitatea de

²⁵⁹ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 3, f. 112, 120, 126.

²⁶⁰ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 8, f. 3, 13, 238.

investigații, admit încălcări ale prevederilor Codului procesual-penal. De regulă, activitatea de investigații pentru multe cazuri se realizează superficial și nesistematic, protocoalele de chestionare se întocmesc incompetent și fără acuratețe, în protocoale nu sunt indicate corectările, lipsește timpul începerii și încheierii interogării, traducătorii nu sunt informați despre responsabilitatea privind corectitudinea traducerii, conform art. 89 al Codului penal al RSS Ucrainene²⁶¹.

Ținem să menționăm că în RSS Moldovenească se aplicau, cu titlul provizoriu, codurile RSS Ucrainene, inclusiv Codul penal și Codul de procedură penală, începând cu 14 decembrie 1940, urmare a Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS²⁶². Deci, aplicarea bazei legislației penale a RSS Ucrainene pe teritoriul RSS Moldovenești s-a prelungit până 1961, după care la Chișinău a fost finalizat și intrat în vigoare Codul penal și de procedură penală al republicii unionale²⁶³.

Revenind la șeful securității RSS Moldovenești – Mordoveț Iosif și efectivul NKGB, desprindem din sursele consultate pentru anul 1944 o multitudine de ordine și directive prin care comisarul reiterează necesitatea și importanța îndeplinirii acestora, exprimându-și, totodată, nemulțumiri repetate, și avertizează subalternii cu sancțiuni, inclusiv pentru abuzurile comise²⁶⁴. Spre exemplu, prin directiva nr. 2/049 din 26 mai 1944, menționează că „raportarea operațională de către structurile periferice ale NKGB față de comisariatul central se află exclusiv la un nivel foarte scăzut. Rapoartele de activitate, mesajele speciale despre cele întâmplare, investigațiile de interes sporit și alte date, care neîntârziat trebuie să fie anunțate către NKGB, de organele periferice nu sunt prezentate, sau sunt prezentate cu mare întârziere, motiv din care NKGB nu poate transmite la timp indicațiile corespunzătoare pe dosarele de investigații, să informeze NKGB al URSS și CC al PCM (b). Prezentarea cu întârziere a documentelor indicate organele NKGB le explică prin faptul prezenței deficiențelor la comunicații, în timp ce comunicațiile speciale ale Comisariatului Poporului pentru Comunicații deserveșc neîntrerupt toate raioanele eliberate regulat peste o zi²⁶⁵. În contextul aceleiași directive, Mordoveț Iosif, în mod imperativ, intervine cu indicații către șefii secțiilor județene și ai grupurilor operative ale NKGB al RSS

²⁶¹ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 38.

²⁶² Сурилов, Алексей В. *История государства и права Молдавской ССР (1917 – 1959)*. Кишинев: Картеа Молдовенеаскэ, 1963, с. 193.

²⁶³ Guceac, Ion. *Legislația în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească*. În: Liliana Corobca, eds. *Panorama Comunismului în Moldova sovietică: context, surse, interpretări*. Iași: Polirom, 2019, p. 293.

²⁶⁴ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 11, 38, 45, 51, 56, 60, 61, 75, 102.

²⁶⁵ Ibidem, f. 11.

Moldovenească, care sunt atenționați ca „raportările operaționale să fie prezentate exact în termenii indicate [...], iar pentru tergiversarea acestora cei vinovați vor primi sancțiuni”²⁶⁶.

Pentru anii 1945 și 1946, din materialele de arhivă autorul a analizat numeroase rapoarte și note în care sunt reflectate abuzurile, fărâdelegile în activitate față de populația locală, „încălcarea legislației revoluționare”, „pierderea documentelor de serviciu”, „încălcarea conspirației în lucrul cu documentele”, „falsificarea actelor” „încălcarea disciplinei de muncă”, „în stare de ebrietate la serviciu”, „șantajarea deținuților și luarea de mită”, „confiscarea ilegală a bunurilor”, „arestări fără teme”, „încălcările legilor sovietice în raport cu poporul moldovenesc”, „calitatea nesatisfăcătoare a investigațiilor” etc., toate comise de către ofițerii NKGB-MGB al RSS Moldovenești²⁶⁷.

Astfel, comisarul NKGB al RSS Moldovenești, printr-o circulară 1/2/0061 din 7 decembrie 1945, adresată conducătorilor organelor periferice, menționează că „într-un șir de raioane și județe au fost înregistrate fapte în legătură cu încălcări grave ale legislației sovietice față de populația moldovenească. Sunt admise insultări dure ale cetățenilor, aplicarea constrângerilor fizice, sustragerea ilegală a bunurilor, iar în cazuri particulare sunt reținuți și arestați țărani pentru un termen scurt, fără a avea vreun temei și drept pentru aceasta”²⁶⁸. În aceeași ordine de idei, Mordoveț Iosif urmează să informeze CC al PC (b) M, solicită de la șefii subunităților teritoriale ale NKGB al RSS Moldovenești să trimită neîntârziat, până în data de 15 decembrie 1945, rapoarte cu informații referitoare la „toate cazurile care au avut loc privind încălcarea legilor sovietice în raport cu populația băștinașă”²⁶⁹ în sectorul fiecăruia din gestiune. Având în vedere că șeful NKGB solicita imperativ rapoarte de la subunitățile teritoriale cu referire la toate cazurile de încălcări ale legislației sovietice în raport cu populația locală, cu mențiunea – „pentru informarea CC al PC (b) M”, luând în considerație datarea documentului – decembrie 1945, considerăm că această acțiune era un exercițiu de culegere informațiilor pe asemenea cazuri în teritoriu pentru a cunoaște dinamica stării de spirit, nu din purtarea de grijă față de băștinași din partea autorităților sovietice, ci pentru dări de seamă și raportare la sfârșit de an către conducerea de vârf a RSS Moldovenești.

De asemenea, desprindem date concludente dintr-o circulară semnată de Mordoveț Iosif datată cu 29 ianuarie 1945, adresată întregului efectiv de conducere al NKGB al RSS Moldovenești, precum și șefilor subunităților teritoriale, informează despre mai multe cazuri

²⁶⁶ Ibidem, f. 11.

²⁶⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, ff. 31-33, 36, 73, 77, 86, 95, 105, 137; inv. 8, d.1, f. 176; inv. 8., d. 8. f. 14, 21, 23, 24, 30, 35, 193, 198, 205, 218; inv. 8. d. 3, f. 117.

²⁶⁸ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 137.

²⁶⁹ Ibidem, f. 137.

privitor la degradarea morală și profesională din partea mai multor ofițeri NKGB prin abuzurile și nelegiuirile admise în activitate²⁷⁰. Spre exemplu, ofițerul Ivanov P. P. al secției raionale NKGB Râspopeni, „în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu, pierzând vigilența politică și fiind în stare de ebrietate în compania unor persoane necunoscute, a pierdut cazul de anchetă”²⁷¹. Un alt exemplu de lipsă a disciplinei de muncă și abuz în activitate se referă la șeful secției raionale NKGB Rezina, locotenent-major al Securității Statului, Matveev, care a deturnat munca operativă, inducându-i în eroare pe superiorii săi²⁷². Ofițerul NKGB Matveev „în adresarea către persoanele din mediul intelectualității, se comporta netacticos, se exprima necenzurat, fără vreun temei amenința cu arestarea și efectua trageri cu foc de armă în gol”²⁷³. Ulterior, ofițerul Matveev a fost sancționat cu eliberarea din serviciu și retrogradare în funcție²⁷⁴.

Totodată, Mordoveț Iosif, în contextul numeroaselor fărădelegi comise de către ofițerii NKGB, atenționa că „o parte din efectivul operativ uită despre faptul că organele noastre trebuie să lucreze pe teritoriul recent eliberat de ocupații româno-germani, în condițiile unei munci active din partea elementelor naționaliste-burgheze, religioase și profasciste, precum și a chiaburilor. Tot felul de excese, încălcări ale legislației revoluționare și manifestări amorale din parte ofițerilor NKGB sunt utilizate de elementele ostile în activitatea subversivă”²⁷⁵.

Așadar, în baza surselor de arhivă cercetate, deducem că în rândurile cadrelor NKGB-MGB al RSS Moldovenești, care aproape în întregime erau venite din URSS, în contextul reinstaurării și instituționalizării regimului sovietic, se înregistrau multiple cazuri de abuzuri, fărădelegi față de populația locală, precum și încălcarea legislației sovietice. De asemenea, ofițerii NKGB-MGB erau sancționați aspru pentru incompetența manifestată în activitatea cekistă de investigații; ilustrative în acest sens sunt ordinele și directivele semnate de șeful Mordoveț Iosif, prin care sancționa dur ofițerii NKGB-MGB care încălcau legislația sovietică în republică. Prin urmare, tragem concluzia că procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească a fost însoțit de multiple abuzuri față de populația băștinașă și încălcări constante ale legislației sovietice din partea cadrelor organelor NKGB-MGB, fapt care alimenta spiritul ostil față regimul sovietic în republică, iar aceasta, prin extensie, trezea nemulțumiri tocmai și în cercurile conducătoare ale RSS Moldovenești²⁷⁶.

²⁷⁰ Ibidem, ff. 31-33.

²⁷¹ Ibidem, f. 32.

²⁷² Ibidem, f. 31.

²⁷³ Ibidem, f. 31.

²⁷⁴ Ibidem, f. 31.

²⁷⁵ Ibidem, f. 32.

²⁷⁶ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, ff. 31-33.

2.4. Concluzii la capitolul 2

Având în vedere că în primăvara – vara anului 1944 pe teritoriul Basarabiei se desfășurau acțiuni militare în contextul celui de-al Doilea Război Mondial, instituționalizarea Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului (NKGB) în RSS Moldovenească s-a desfășurat etapizat, simetric cu avansarea liniei frontului pe măsura „eliberării” teritoriului basarabean de către trupele Armatei Roșii. Astfel, din datarea directivelor analizate, desprindem că, la 18 martie 1944, instituția NKGB al RSS Moldovenești, în frunte cu ucraineanul Mordoveț Iosif, deja era cantonată în nordul Basarabiei, fiind printre primele instituții sovietice care s-au stabilit inițial cu sediul la Soroca. Procesul de edificare și organizare a activității NKGB al RSS Moldovenești a început prin emiterea de către comisarul Mordoveț Iosif a unui șir de ordine și directive care puneau bazele funcționării infrastructurii instituționale NKGB: numirea conducerii NKGB al RSS Moldovenești, completarea statelor de personal cu cadre, crearea rețelelor de comunicații securizate pentru interacțiunea rapidă între subunitățile instituției, organizarea corespondenței interne, stabilirea graficului de lucru al efectivului.

Starea de război în care se afla teritoriul RSS Moldovenești în răstimpul martie – august 1944 determina atât condițiile de muncă ale efectivului NKGB al RSS Moldovenești (program de lucru prelungit, lipsa concediilor), cât și necesitatea gestionării optime, în condiții austere, a resurselor din dotare (economisirea rechizitelor de birotică, limite lunare stricte la cantitatea combustibilului utilizat pentru automobile). Altfel spus, în baza surselor inedite de arhivă incluse pentru prima dată în circuitul științific, deducem că procesul de restabilire și instituționalizare a aparatului NKGB al RSS Moldovenești se desfășura atât în condiții de război, cât și într-un climat de austeritate a resurselor în raza teritoriului „eliberat” în Nordul Basarabiei și a raioanelor din stânga Nistrului.

Totodată, din documentele de arhivă cercetate de autor, deducem că structura de securitate a RSS Moldovenești era condusă cu o mână de fier chiar din primele luni de la restabilirea acesteia, Mordoveț Iosif având dorința imperativă de a ține mâna pe pulsul situației și de a cunoaște evoluțiile din teren la zi.

Un rol esențial în restabilirea și instituționalizarea NKGB-ului sovietic pe întreg teritoriul RSS Moldovenești, în răstimpul martie – august 1944, i-a revenit grupurilor operative ale NKGB. Așadar, la indicația conducerii NKGB al RSS Moldovenești a fost creată un grup operativ format din 60 de persoane, care urma să fie la dispoziția forțelor armate ale Fronturilor ucrainene II și III ale Armatei Roșii în operațiunea de „eliberare” a centrului și sudului Basarabiei în august 1944. Sarcina grupului operativ era de a organiza activitatea operativă de agentură, precum și „purificarea” teritoriului în proces de „eliberare” al RSS Moldovenești de

elementele ostile. Toate aceste acțiuni aveau scopul de pregătire a terenului, a infrastructurii instituționale și logistice, precum și de creare a unei atmosfere prielnice pentru cantonarea aparatului structurii de securitate, adică a unui NKGB de nivel republican, în contextul reinstaurării puterii sovietice în RSS Moldovenească.

În urma analizei comparative bazate pe surse de arhivă noi și documente edite, am stabilit că tiparul restabilirii organelor NKGB în Basarabia în cursul anului 1944, conține elemente de similitudine cu modul revenirii și creării NKGB în republicile unionale baltice, în contextul celei de-a doua ocupații sovietice. Spre exemplu, revenirea instituției comisariatului securității în teritoriul leton a început odată cu cea de-a doua ocupație de către Armata Roșie a statului baltic, din luna iulie 1944, atunci când grupele operative prezente în republică au format aparatul NKGB al RSS Letone. Grupa operativă în frunte cu comisarul adjunct al securității sovietice din RSS Letonă a întreprins măsuri în vederea stabilirii comunicațiilor și organizării activității operaționale zilnice în subunitățile teritoriale ale NKGB. Până la eliberarea capitalei RSS Letone, comisariatul securității este dislocat în orașul Ludza, împreună cu Consiliul Comisarilor Poporului și CC PC (b) al Letoniei, așa cum în RSS Moldovenească NKGB s-a aflat temporar la Soroca între martie – august 1944.

Așadar, considerăm că grupurile operative ale organelor securității statului ale URSS formau nucleul constituirii organelor NKGB și al subunităților sale teritoriale, atât în RSS Moldovenească, cât și în RSS Letonă, precum și în celelalte două republici baltice, în contextul celei de-a doua ocupații sovietice în anul 1944.

Prin urmare, deducem că restabilirea de către URSS a aparatului instituțional al NKGB al RSS Moldovenești în teritoriul republicii a avut loc odată cu ocuparea treptată a teritoriului Basarabiei în primăvara – vara anului 1944 de către Armata Roșie.

Din punct de vedere al structurii organizatorice, NKGB-MGB al RSS Moldovenești reprezenta o replică de dimensiuni mai mici sau o copie în miniatură a „poliției secrete” sovietice a URSS. Totodată, structura organizatorică teritorială a NKGB-MGB al RSS Moldovenești avea un specific determinat de mărimea teritorială, precum și de divizarea teritorial-administrativă în perioada anilor 1944 – 1946, fiind compusă din șase direcții județene, secții raionale, orășenești și secții raionale din stânga Nistrului. În ordine ierarhică, secțiile raionale se subordonau direcțiilor județene din care făceau parte. Direcțiile județene, la rândul lor, raportau către NKGB al RSS Moldovenești atât despre activitatea sa, cât și despre secțiile raionale pe care le coordonau, spre deosebire de direcțiile raionale din stânga Nistrului, care se subordonau și raportau nemijlocit NKGB al RSS Moldoveneștii. Astfel, comparând relația dintre centru și periferie în cadrul NKGB al RSS Moldovenești, deducem că modelul de subordonare aplicat

pentru secțiile raionale din dreapta Nistrului este distinct față de tipul de relaționare cu secțiile raionale din stânga Nistrului, ultimele având privilegiul de a raporta direct centralei NKGB de la Chișinău. Această deosebire se explică prin faptul că raioanele din stânga Nistrului au făcut parte din teritoriile URSS moștenite de la Imperiul Rus și erau considerate ca având un grad mai înalt de loialitate comparativ cu teritoriul de pe malul drept al Nistrului, care a făcut parte din România, stat adversar URSS-ului în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

Numărul, denumirea și atribuțiile subdiviziunilor NKGB - MGB al RSS Moldovenești erau în mare parte similare cu cele ale NKGB - MGB al URSS, însă cu unele excepții. Una dintre diferențele semnificative dintre NKGB-MGB al URSS și NKGB-MGB al RSS Moldovenești consta în faptul că organigrama „poliției secrete” a RSS Moldovenești nu includea Direcția 3 de Contrainformații militare. Având în vedere că RSS Moldovenească a fost creată ca o entitate statală artificială la 2 august 1940, din teritoriul basarabean anexat de URSS, care nu dispunea de forțe armate proprii și de alte atribute inerente unui stat suveran, prezența subunității de contrainformații militare (Direcția 3) în structura NKGB-MGB al RSS Moldovenești nu era dezirabilă din punctul de vedere al metropolei sovietice.

Din materialele de arhivă și sursele istoriografice cercetate, dezvăluim că structura instituțională a NKGB al RSS Moldovenești nu a suferit schimbări semnificative între anii 1944 – 1946. Astfel, în condițiile adaptării NKGB-ului sovietic la noile realități postbelice în RSS Moldovenească, în temeiul indicațiilor NKGB al URSS, Mordoveț Iosif emite ordinul nr. 112 din 6 martie 1945 privind desființarea Direcției 4 (informativ-diversionistă) a NKGB al RSS Moldovenești, specificul atribuțiilor căreia erau utile în condiții de război. Conform ordinului, personalul Direcției 4, precum și tot patrimoniul logistic urmau să fie transferate în Direcția 1 (structura de spionaj) a NKGB al RSS Moldovenești.

În urma cercetării surselor de arhivă și coroborării cu datele din surse istoriografice, am putut elucidă subiectul privind tranziția NKGB-ului în MGB în RSS Moldovenească, în urma căreia am constatat că în decursul anului 1946 au fost operate mai multe reorganizări în interiorul instituției. Din materialele declasificate din arhiva SIS al Republicii Moldova, am dedus că restructurarea instituțională în martie 1946 – transformarea NKGB din Comisariatul Poporului al Securității Statului în MGB – Ministerul Securității Statului – a fost efectuată în conformitate cu directivele Moscovei. În contextul dat, am stabilit că sarcinile prioritare pe dimensiunea de contrainformații și informații a MGB-ului sovietic, de asemenea, au suferit modificări, fiind adaptate la noile realități postbelice, atât la nivel central, cât și la nivelul republicilor unionale.

Documentele noi de arhivă cercetate ne ilustrează că sarcinile și prioritățile contrainformative ale MGB al RSS Moldovenești, începând cu anul 1946, se concentrău prioritar

pe demascarea și infiltrarea agenturii serviciilor de informații anglo-americane. Așadar, deducem că din anul 1946 agenții anglo-americani încep a fi considerați adversarii numărul unu ai organelor contrainformative ale MGB al RSS Moldovenești, iar agenturile serviciilor de informații ale României, Germaniei naziste etc. – care erau obiectul prioritar de activitate pentru NKGB al RSS Moldovenești în anii războiului, în anul 1946 au fost trecuți în plan secund. Cu toate acestea, în pofida schimbărilor unor priorități, la nivel republican admitem că din anul 1946 încolo, în plan informativ pentru direcția 1 a MGB al RSS Moldovenești, România, totuși, a rămas o țintă constantă. Această considerație se explică prin faptul că la Moscova se știa bine despre realitatea politico-geografică dintre RSS Moldovenească și România, despre afinitatea istorică și cultural-lingvistică comună de pe ambele maluri ale Prutului, elemente care necesitau a fi controlate atent și permanent de către metropola sovietică, chiar și prin intermediul structurii de spionaj a RSS Moldovenești. Revenind de la mica divagație, conchidem că transpunerea sarcinilor prioritare pentru MGB al RSS Moldovenești – curmarea agenturii serviciilor de informații anglo-americane, în concordanță cu ordinele MGB-ului unional în anul 1946, marca intrarea URSS într-o nouă eră a confruntărilor pe arena internațională, și anume – începutul Războiului Rece.

În urma analizei surselor documentare inedite de arhivă și a surselor istoriografice, desprindem că date complete privind descrierea atribuțiilor funcționale ale fiecărei subunități a NKGB-MGB al RSS Moldovenești lipsesc, cu excepția Direcției 1 (direcția de spionaj) a NKGB. Cel mai probabil, acest fapt se datorează caracterului secret al activității organelor de securitate, motiv din care sursele documentare care ar putea completa acest vid de cunoaștere sunt încă dosite în arhivele SIS al Republicii Moldova și în arhivele de stat din Federația Rusă. Așadar, Direcția 1 (de spionaj) a NKGB al RSS Moldovenești era formată din trei secții și secretariatul avea 17 funcții în total, dintre care șase funcții erau de conducere.

Din documentele studiate desprindem clar că la temelia constituirii structurii statelor de personal și a organigramei direcției de spionaj a NKGB al RSS Moldovenești în anul 1944 au stat ordonanțele exprese ale NKGB-ului unional. În esență, Direcția 1 a NKGB al RSS Moldovenești, din prisma priorităților de activitate care reies din denumirea secțiilor, era o extensie a spionajului sovietic de la Moscova. Astfel, rolul Direcției 1 a NKGB a RSS Moldovenești era de a proteja regimul sovietic de pericolele externe. Din documentele cercetate, deducem că unul din pericolele externe pentru regimul sovietic din RSS Moldovenească erau considerați legionarii. Combaterea acestui element ostil era tratată cu o deosebită atenție și importanță de structura de spionaj a NKGB al RSS Moldovenești, care, prin agenții gestionați de secția 1 a direcției 1, erau create cuiburi de legionari fantomă în vederea identificării și infiltrării

pe cele autentice din afara republicii, în cazul de față, din România. Totodată, apreciem că, prin asemenea acțiuni operaționale, subunitatea de spionaj a republicii unionale încerca să detecteze conexiunile și persoanele cuiburilor de legionari din stânga Prutului în rândurile băștinașilor RSS Moldovenești.

În același timp, din materialele de arhivă studiate, desprindem că fiecare din direcțiile NKGB-MGB al RSS Moldovenești prezentate în organigramele expuse în lucrare era ramificată în alte subunități, în funcție de specificul și prioritățile de activitate. Însă informațiile identificate sunt fragmentare și nu permit reconstituirea completă a organigramei detaliate a NKGB-MGB al RSS Moldovenești. Cu toate acestea, datele și informațiile depistate din sursele cercetate ne-au permis să întocmim organigramele NKGB-MGB al RSS Moldovenești pentru perioada 1944 – 1946, fapt ce ne oferă o claritate și o cunoaștere primară asupra evoluției structurii instituționale a poliției secrete edificate de sovietici în RSS Moldovenească, în perioada anilor 1944 – 1946, în corelație cu problema consolidării și protejării puterii sovietice în republică.

În procesul restabilirii, instituționalizării și transformărilor a NKGB-MGB în RSS Moldovenească între 1944 – 1946, un rol semnificativ l-a avut politica de cadre gestionată de Moscova în formarea efectivului structurilor de securitate ale republicii unionale. Ca rezultat al unor calcule efectuate în baza datelor noi de arhivă, coroborate cu cele extrase din surse istoriografice, am stabilit că, la începutul anului 1945, statele de personal ale securității sovietice din RSS Moldovenească au fost mărite cu 25,6% după numărul de funcții și cu circa 18% după numărul cadrelor angajate *de facto*, comparativ cu mai 1944, atunci când instituția dată era în proces de restabilire. Creșterea numărului de cadre ale NKGB al RSS Moldovenești în acest interval relativ scurt relevă că în 1945 organele securității sovietice erau deja bine ancorate structural în teritoriul RSS Moldovenești, având cu circa 18% mai multe cadre decât în anul 1944, care lucrau pentru instituționalizarea și consolidarea regimului sovietic în republică.

Informațiile decupate din sursele documentare inedite și edite ne-au permis să identificăm multiple cadre ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești, al căror număr nu pretinde a fi unul exhaustiv. Totuși, faptul că majoritatea celor identificați de autor erau de origine slavă, ne relevă tendința de formare a efectivului securității sovietice din RSS Moldovenească, în primii ani postbelici, preponderent din cadre alogene (ruși, ucraineni, bieloruși, evrei etc.), aduse din Uniunea Sovietică, precum și limitarea la maximum a numărului de cadre din rândul populației autohtone – români-moldoveni.

Documentele inedite din arhiva SIS al Republicii Moldova ne demonstrează că dintre puținele persoane din rândul populației băștinașe din RSS Moldovenească, care erau angajate în

NKGB-MGB al republicii, ocupau exclusiv funcții ierarhic inferioare: gardieni în penitenciarul securității, portari, șoferi, personal auxiliar, dactilografi și traducători.

Putem deduce că această tendință se explică prin necesitatea regimului sovietic de a avea în cadrul aparatului său de securitate din RSS Moldovenească persoane loiale, libere de afinități național-culturale cu populația autohtonă a republicii, pentru a putea realiza, fără anumite constrângeri morale sau de alt ordin, sarcinile NKGB-MGB al RSS Moldovenești, în vederea indigenizării și consolidării puterii sovietice în acest ținut într-o perioadă cât mai restrânsă. Politica de cadre de aducere a personalului pentru completarea a statelor de funcții ale organelor securității ale RSS Moldovenești a rămas neschimbată de-a lungul anilor, dovadă a acestui fapt fiind raportul cu privire la munca cu cadrele a MGB al RSS Moldovenești din primul semestru al anului 1947, menționat de istoricul Valeriu Pasat în lucrarea sa.

Totodată, în lumina noilor surse declasificate ce provin din arhiva SIS, am stabilit că întreg efectivul uneia dintre cele mai conspirate subunități ale NKGB al RSS Moldovenești – Direcția 1, responsabilă de activitatea de spionaj peste hotarele unionale, care între anii 1944 – 1945 avea 17 state de funcții, era format doar din alogeni: ruși, evrei, ucraineni etc.

De asemenea, evidențiem indicația din 21 noiembrie 1944 a lui Mordoveț Iosif, conform căreia întreg efectivul operativ era obligat să frecventeze cursurile de studiere a „limbii moldovenești”, ceea ce ne permite să ne consolidăm concluzia că personalul operativ al NKGB al RSS Moldovenești era *in corpore* adus din interiorul Uniunii Sovietice, cel puțin pentru anii 1944 – 1945.

Referitor la calitatea și profesionalismul cadrelor aduse din URSS pentru completarea statelor de personal ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești în primii ani postbelici, din sursele de arhivă extragem un șir de ordine și directive prin care șeful securității republicii Mordoveț Iosif remarcă lipsa de disciplină și nemulțumirea sa față de executarea sarcinilor, indicațiilor și respectarea cadrului legal din partea cekiștilor. Prin urmare, pe lângă multiple nemulțumiri exprimate de comisarul Mordoveț Iosif față de conducătorii subdiviziunilor instituției privind modul incompetent prin care erau executate indicațiile sale și directivele NKGB URSS și RSS Moldovenești, șeful NKGB semnaleză un nivel modest al activității de investigații ale organelor periferice, abuzurile și încălcările comise.

În același timp, bazându-ne pe sursele de arhivă consultate, concluzionăm că în rândurile cadrelor NKGB-MGB al RSS Moldovenești, care aproape în întregime erau venite din URSS, în contextul reinstaurării, instituționalizării și consolidării regimului sovietic în republică, se înregistrau multe cazuri de abuzuri, fărădelegi față de populația locală, precum și încălcarea legislației republicane și unionale. Așadar, desprindem concluzia că procesul de edificare și

fortificare a puterii sovietice în RSS Moldovenească a fost însoțit de multiple abuzuri față de populația băștinașă și încălcări constante ale legislației sovietice din partea cadrelor organelor NKGB-MGB, fapt care alimenta spiritul ostil față regimul sovietic în republică, iar aceasta, în consecință, trezea nemulțumiri, inclusiv în conducerea RSS Moldovenești.

3. Contribuția organelor securității statului la instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească

3.1. Situația social-politică și militară în Basarabia martie – august 1944

Subiectul privind rolul și contribuția organelor NKGB-MGB în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească nu poate fi elucidat fără a ne referi la contextul social-politic care a marcat acest teritoriu în perioada martie – august 1944. Schimbările multiple care au avut loc în Basarabia în această perioadă relativ scurtă, martie – august 1944 (apropierea liniei frontului dintre părțile beligerante ale celui de-al Doilea Război Mondial, evacuarea autorităților române, iminența reinstaurării regimului sovietic), au avut un impact direct și major asupra vieții populației din Basarabia. Din capul locului evidențiem că deși această perioadă este începutul unor schimbări care au lăsat o amprentă semnificativă în istoria acestui spațiu, segmentul temporal martie – august 1944 din Basarabia este foarte puțin studiat. În spațiul istoriografic basarabean nu au fost elaborate lucrări ample care ar descrie detaliat evenimentele în continuă dinamică care aveau loc în primele luni ale revenirii regimului sovietic și ocuparea în întregime a teritoriului Basarabiei. Cu toate acestea, evidențiem că subiectul privind situația social-politică și militară din Basarabia în perioada martie – august 1944 a fost cercetat de puțini istorici, dar care preponderent în lucrările lor sau concentrat pe tematica stării de spirit a populației basarabene²⁷⁷.

În acest context, pentru a contribui la reconstituirea evenimentelor din acest episod istoric de cotitură din istoria contemporană a Basarabiei, autorul a cercetat dosare cu documente inedite din fondurile Arhivei Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, din Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), precum și din fondurile Agenției Naționale a Arhivelor (ANA): fondurile de arhivă ale Arhivei Naționale a Republicii Moldova (ANRM) de la Chișinău; fondurile de arhivă a Direcției Arhiva Organizațiilor Social-Politice (DAOSP). Astfel, concluziile formulate la finele acestui subcapitol sunt fundamentate exclusiv pe surse documentare de arhivă, care sunt introduse pentru prima dată în circuitul științific, care redau evenimente, stări de spirit ale populației, elemente ale situației militare din RSS Moldovenească, comportamente ale autorităților sovietice din perioada de referință, precum și situația sanitară în Basarabia în primăvara – vara anului 1944.

²⁷⁷ Stăvilă, Veaceslav. op. cit., pp. 110-115; Cașu, Igor. *Începuturile resovietizării*, op. cit., pp. 121-140.

Înfrângerea trupelor româno-germane în bătălia de la Stalingrad din 1942-1943 de către armata sovietică a marcat punctul de cotitură în desfășurarea celui de-al Doilea Război Mondial. Prin urmare, situația pe frontul de luptă s-a schimbat cardinal în favoarea Armatei Roșii, „ceea ce a impus armatele româno-germane să se retragă continuu spre vest. Deja la sfârșitul anului 1943, frontul era în apropierea Transnistriei, iar în luna ianuarie 1944, administrația românească s-a evacuat în dreapta Nistrului”²⁷⁸.

Apropierea frontului germano-sovietic de teritoriul Basarabiei la începutul primăverii anului 1944 prefața transformarea provinciei în teatru de război, cu urmări grave asupra populației și viitorului acestui ținut. Având în vedere că la etapa respectivă Basarabia se afla sub administrația românească, structurile de informații și contrainformații române erau cele care monitorizau situația în acest teritoriu, reflectând situația în buletine informative, note de informații, ordine etc²⁷⁹. În acest sens, pentru a desprinde informații relevante privind starea de spirit a populației basarabene și a reda atmosfera ce preceda „eliberarea” teritoriului basarabean de trupele Armatei Roșii, dar și măsurile care erau întreprinse de autoritățile române, în continuare, ne propunem să analizăm un șir de surse documentare editate referitoare la acest subiect, dar și materiale de arhivă inedite, identificate în arhivele CNSAS. Totodată, autorul a identificat un șir de informații relevante din sursele documentare declasificate din arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, din care au fost desprinse elemente de interes la subiectul cercetat.

Încă de la începutul anului 1944, conducerea României și autoritățile române din Basarabia, anticipând evoluția situației militare a Frontului de Răsărit*, sub presiunea apropierii sale de teritoriul țării, se preocupau de întreprinderea măsurilor necesare pentru evacuarea populației și administrației din provinciile de est în Vechiul Regat.

Ordinul circular nr. 78 din 9 ianuarie 1944 al Inspectoratului de Jandarmi Chișinău, cu parafa „Confidențial”, ne informează despre acțiunile de pregătire a autorităților române din Basarabia pentru „evacuarea întreprinderilor industriale, școli, subzistențe, vite pe picioare, familiile și averea personalului aparținând instituțiilor (mai puțin mobilierul) și populației căreia

²⁷⁸ Moraru, Pavel. *Serviciile de informații și siguranță românești*, op. cit., p. 194.

²⁷⁹ Ibidem, pp.192-193.

* Frontul de luptă germano-sovietic al celui de-al Doilea Război Mondial se mai numește în literatura de specialitate *Frontul de Răsărit*, care a fost teatrul de război dintre cele patru țări ale Axei (Germania Nazistă, Italia, România și Ungaria) pe de-o parte, și Uniunea Sovietică, pe de altă parte, începând cu 22 iunie 1941 până în mai 1945.

i se admite evacuarea. Hotărârea pentru evacuarea populației o va lua armata, cu autoritățile civile și cu avizul organelor polițienești”²⁸⁰.

Schimbarea cu pași rapizi a situației pe frontul de luptă în defavoarea armatelor româno-germane la începutul anului 1944 și iminența invaziei Armatei Roșii pe teritoriul țării impuneau conducerii României o necesitate strategică de analiză și planificare a acțiunilor privind evacuarea Basarabiei și a altor provincii. În cadrul ședinței Consiliului de Miniștri din 26 ianuarie 1944, mareșalul Ion Antonescu, conducătorul statului, enunța că „în ce privește evacuarea populației, noi trebuie să urmărim un principiu, care are la bază un interes superior al neamului românesc”²⁸¹.

De asemenea, conducătorul statului în cursul aceleiași ședințe a Consiliului de Miniștri insistă cu o viziune strategică asupra evacuărilor din Basarabia și alte provincii amenințate de ocupația inamicului sovietic. Mareșalul menționează că „vom scoate din Bucovina, după cum vom scoate și din Basarabia, dacă nenorocirea va veni peste noi, și vom scoate și din Moldova, însă numai ce este strict necesar, căci nu se poate ca neamul românesc să piară. Deci nu vom evacua din Bucovina și Basarabia decât elemente tinere – aceasta este ceea ce am spus și dlui general Șteflea, – care sunt capabile de luptă, căci dacă îi lăsăm acolo vor fi băgați de bolșevici în luptă, precum și elementele din administrație, care nu pot să rămână. Dar cei din mica administrație, învățătorii, preoții trebuie să rămână să-i convingem prin propagandă și prin acțiunea dvs. să rămână pe loc. Nu putem goli aceste ținuturi străbune moldovenești de românii noștri, pentru că vor fi imediat ocupate de către ucraineni, ruși, polonezi și alte națiuni și nu vom mai putea să ne întoarcem acolo, de unde plecăm odată pentru totdeauna”²⁸².

Totodată, referindu-se la pericolul ocupației sovietice în Basarabia, mareșalul Ion Antonescu afirma că „intelectualii sunt amenințați să fie deportați. Pe de altă parte, Basarabia n-a trăit niciodată de pe urma intelectualilor; a fost o masă de țărani, dusă de cnut. Noi n-am putut să formăm elite pentru această provincie; va mai trece încă multă vreme până ce să se formeze aceste elite”²⁸³.

În condițiile când pierderea teritoriilor din estul țării era iminentă, potrivit mărturiilor lui Eugen Cristescu²⁸⁴, „Președinția Consiliului de Miniștri și Marele Stat-Major au dat ordin tuturor

²⁸⁰ Guzun, Vadim. *Problema transnistreană. Trecerea Nistrului și repatrierea românilor din Uniunea Sovietică: documente de politică internă și externă, 1941–1944*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2015, pp. 590-592.

²⁸¹ Ibidem, p. 612.

²⁸² Ibidem, p. 612, 613.

²⁸³ Ibidem, p. 701.

²⁸⁴ Eugen Cristescu (n. 3 aprilie 1895, comuna Grozești, județul Bacău – m. 12 iunie 1950, penitenciarul Văcărești). Eminent funcționar al Siguranței Statului, devenit director general al SSI în perioada 1940 – 1944. A condus activitățile informative și contrainformative românești în Campania de eliberare a Basarabiei și nordului Bucovinei (iunie – iulie 1941), precum și în teritoriile dezrobite, unde a reușit, prin funcționarii săi, să formeze o importantă

serviciilor informative să creeze în orașele principale din Basarabia și Moldova o serie de legături informative și mijloace de transmisiuni spre a fi informați de regimul ce se va aplica populației române de trupele sovietice, guvernul român considera că Basarabia și Bucovina vor aparține și în viitor statului român. Conform ordinului Marelui Stat-Major, acești rezidenți informativi trebuiau să trimită informații asupra situației generale din teritoriu. Recrutarea rezidenților informativi se făcea prin bună învoială de șefii de centre, sau delegații lor, după care li se făcea o școală de instructaj. În Bucovina, din cauza precipitării evenimentelor, nu s-a creat o rețea informativă. În Basarabia s-a realizat ceva în orașul Chișinău și la Iași”²⁸⁵.

Pe lângă documentele care relevă planurile strategice ale conducerii României în raport cu Basarabia în contextul apropierei trupelor sovietice, au fost identificate un șir de ordine, rapoarte și buletine informative ale structurilor de informații și contrainformații românești, care reflectă nemijlocit situația în care s-a pomenit populația de rând din Basarabia. Astfel, prin prisma documentelor prezentate mai jos, putem vedea care era atmosfera și starea de spirit în rândul băștinașilor, generate de apropierea Armatei Roșii de Basarabia și evacuarea autorităților române.

În acest context, la 11 aprilie 1944, Ordinul Direcției Generale a Poliției și Siguranței nr.1094 S informa că „în planul general de informațiuni pe anul 1944, au fost enumerate, printre altele, și următoarele cauze provocatoare de nemulțumiri sociale:

- Situația de pe frontul de luptă, în cazul care s-ar apropia de granițele țării;
- Evenimentele evacuărilor ca măsură preventivă de apărare pasivă...”²⁸⁶.

Documentul Siguranței române continuă cu informații despre evenimentele din luna martie 1944, când „frontul de luptă germano-sovietic a pătruns pe teritoriul țării..., la început în Basarabia, iar apoi în Moldova. Parte din populația românească uneori chiar și din cea minoritară, a părăsit în grabă zona de luptă, refugiindu-se spre centrul țării, de unde a fost îndrumată spre regiunile sau localitățile dinainte stabilite. Evacuarea populației civile s-a făcut, după posibilitățile cu trenul, cu automobilele, cu căruțe sau chiar pe jos. Această populație care și-a părăsit tihna unui cămin spre a lua drumul pribegiei, lipsită de confort și plină de grija zilei de mâine, se găsește, desigur, sub imperiul unei stări de spirit specifice. Nemulțumită de noua situație este, de asemenea, și populația din regiunile prevăzute pentru a primi refugiați, din cauza

rețea de agenți... Specialiștii contemporani în istoria serviciilor secrete îl apreciază pe fostul șef al SSI. „Eugen Cristecu – spune Mihai Pelin – a fost coordonatorul unuia dintre cele mai eficiente servicii de informații care au acționat în anii celui de-al Doilea Război Mondial”. A se vedea: Moraru, Pavel. *Serviciile Secrete*, op. cit., p. 70.

²⁸⁵ Ibidem, p. 98.

²⁸⁶ ACNSAS, Fond documentar, dosar nr. 008911, vol. 28, f. 193.

rechiziționării totale sau parțiale de locuințe, precum și din cauza speculei care înfloarește oriunde se produce o intensificare bruscă a consumului”²⁸⁷.

„Buletinul de interceptare telefoane” al Secției a II-a Contrainformații a S.S.I. din 27 martie 1944 informa despre situația frontului de luptă, înaintarea sovieticilor din nordul Basarabiei spre centru și peste râul Prut, despre retragerea haotică a autorităților române și a trupelor germane, precum și fărâdelegile comise. Așadar, „în ziua de 26 martie, se semnalează lupte îndârjite pe șoseaua Rezina – Rîbnița, între unitățile motorizate germane și sovietice. Forțele sovietice se apropie de Ungheni. Forțele germane se retrag spre Chișinău și, mai departe, cu direcția Huși. Toată lumea fură pe capete, în frunte cu germanii, care au devastat depozitul de la Stânceni și care se omoară unul pe altul în plină stradă. Au dat foc la arhive, iar unitățile umblă brambura. Nu mai este nici un picior de armată română prin Chișinău. E o debandadă generală. Toți germanii pradă, nu există depozit care să nu fie devastat. Este necesar să se dea ordin pentru împușcarea pe loc a celor care pradă. Linia frontului se menține pe segmentul Sculeni – Rezina”²⁸⁸.

Același buletin de informații continuă cu evenimentele din 27 martie: „Sovieticii au trecut Prutul prin două puncte: pe la sud-est de Lipcani și pe la est de Dorohoi. Partizanii au ocupat satul Bădărăi, Movila Ruptă și Ripiceni, unde sunt și trupe regulate sovietice. Pe Prut nu există trupe germane. Podul de la Sculeni a fost aruncat în aer”²⁸⁹.

La sfârșitul lunii martie – începutul lunii aprilie 1944, frontul germano-sovietic pe teritoriul Basarabiei s-a stabilizat pe aliniamentul Sculeni – Orhei – Dubăsari – râul Nistru până la Marea Neagră²⁹⁰, care impunea o divizare a teritoriului Basarabiei pe termen scurt în două părți separate între taberele beligerante: nordul Basarabiei sub ocupația sovietică, unde se restabilește RSS Moldovenească, cu capitala temporară la Soroca, și teritoriul basarabean rămas în zona de administrație românească cu centrul administrativ la Chișinău. Această situație de pe frontul de luptă s-a menținut pentru o perioadă scurtă, până la sfârșitul lunii august 1944, după care Basarabia a fost reocupată *in corpore* de sovietici. Conform documentelor edite, trupele Frontului Ucrainean II și III ale Armatei Roșii au acaparat capitala Chișinău la 24 august 1944²⁹¹.

²⁸⁷ Ibidem, f. 193.

²⁸⁸ Troncotă, Cristian, Spânu, Alin. *Documente S.S.I. privind spațiul sovietic. 22 august 1939 – 23 august 1944*. București, 2004, p. 362, 363.

²⁸⁹ Ibidem, p. 363.

²⁹⁰ Moraru, Pavel. *Serviciile de informații și siguranță românești*, op. cit., p. 205.

²⁹¹ *Молдавская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941- 1945. Сборник документов и материалов в 2-х томах*. Кишинёв: Штиинца, 1976, сс. 435-438.

În martie 1944, împreună cu Armata Roșie, la Soroca „s-au întors Prezidiul Sovietului Suprem al RSS Moldovenești, în frunte cu F. Brovko, și CC al PC (b) din Moldova, în frunte cu secretarul doi, N. Salagor. Aceste organe superioare de stat și de partid și-au început activitatea prin crearea organelor locale de conducere. La 1 iulie 1944, în toate satele din județele Bălți și Soroca, au fost formate organele puterii sovietice și 145 organizații de partid de bază, organe economice și obștești”²⁹². Din surse documentare noi identificate în arhivele de la Chișinău, desprindem că orașul Soroca nu a fost suficient de încăpător pentru cantonarea, chiar și temporară, a tuturor instituțiilor sovietice, unele dintre ele fiind transferate la Bălți și la Florești. Ilustrativă în acest sens este hotărârea nr. 139 a Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești din 19 iulie 1944, care prevedea că „avându-se în vedere insuficiența acută de spațiu locativ și spațiu pentru autorități în orașul Soroca în scopul găzduirii comisariatelor, organizațiilor și instituțiilor” Sovnarkom-ului al RSS Moldovenești, în jur de 24 organizații responsabile de aprovizionare cu producție, de achiziții, vânzări etc., urmau să fie transferate la Bălți și Florești²⁹³.

Referitor la comportamentul autorităților sovietice și atitudinea față de populația locală desprindem date concludente din nota SSI din 22 mai 1944, privind „Comportarea Sovietelor în teritoriile românești ocupate”²⁹⁴. Conform documentului, „din informații obținute de la prizonieri și neverificate încă, rezultă că în aceste regiuni se fac tatonări în vederea colectivizării. Populația însă se opune cu vehemență contra acestor idei. Bărbații mobilizați din aceste regiuni sunt instruiți parte în localitățile la est de Nistru (Regimentul 41 Rezerva Fălești la Cernăuți, la Moghilev). În Basarabia s-a introdus sistemul administrativ sovietic, înființându-se în diferite localități sovietele respective, în care sunt membri desemnați chiar de localnici. În centre mai mari s-au deschis sucursalele Băncii de Stat, deoarece în aceste provincii circulă rubla. Soldații sovietici pot schimba mărcile în ruble, socotindu-se RKKS egal 10 ruble. Până în prezent nu au fost deschise nicăieri magazine sau cooperative de aprovizionare. Bisericile sunt deschise, însă se resimt din cauza lipsei de preoți. În timpul înaintării, trupele sovietice au împărțit populației diferite alimente găsite în depozite. Casele părăsite se dau la nevoie prin grija Sovietelor locale”²⁹⁵.

Același document informativ al SSI continuă a ne expune despre faptul că „inamicul (sovietic) în ultimul timp a început să practice o nouă metodă de propagandă prin folosirea

²⁹² Moraru, Anton. *Istoria românilor*, op. cit., p. 403.

²⁹³ ANRM, F. R-2848, inv. 22, d. 4, ff. 116-117.

²⁹⁴ Troncotă, Cristian, op.cit., p. 367.

²⁹⁵ Ibidem, p. 367.

ostașilor noștri (români) în captivitate, pe care îi trec peste linia frontului cu scopul de a influența spiritul de luptă al celorlalți soldați luptători”²⁹⁶.

„În același timp, pentru a obține bunăvoința populației și a influența atât starea de spirit, cât și pe cea a ostașilor de pe front, sovieticii afirmă că, actualmente, prizonierii români căzuți în captivitate în anii 1941-1943 nu mai sunt ținuti în lagăre, ci repartizați pe la diferite fabrici și uzine. Astfel, se semnalează numeroși prizonieri români lucrând la Melitopol, Stalino și Stalingrad”²⁹⁷.

Prezintă interes deosebit și directiva NKGB al RSS Moldovenești nr. 1/00143 din 5 iunie 1944 privind „Arestarea chiaburilor reveniți din România”²⁹⁸, din care desprindem îngrijorarea securității sovietice a republicii unionale față de activismul „chiaburilor”. Potrivit directivei, în perioada „ocupației” germano-române, „chiaburii” deportați au revenit pe teritoriul basarabean, stabilindu-se în satele de baștină. La etapa respectivă, aceștia sabotau activ autoritățile sovietice locale în desfășurarea campaniilor agricole. De asemenea, documentul prevede un șir de măsuri necesar a fi întreprinse de NKGB al RSS Moldovenești pentru a remedia situația, subiect asupra căruia ne vom opri la punctul doi din acest capitol.

Un alt document identificat de autor în arhiva CNSAS de la București este „Nota informativă nr. 53” din 5 iulie 1944, cu parafa Secret, din partea Statului Major al ARMATEI a 3-a române, care reflectă informații valoroase privind procesul de (re)instaurare a regimului sovietic în Basarabia. Documentul prezintă informații oferite de un grup de șase basarabeni refugiați din teritoriul ocupat, veniți peste linia frontului. Refugiații oferă un șir de informații cu caracter militar și despre mișcarea noilor mobilizați, descriu diverse cazuri care relevă atitudinea sovieticilor față de populația locală, comportamentul basarabenilor în raport cu autoritățile sovietice și oferă date despre organizarea administrativă a teritoriului basarabean ocupat de trupele sovietice (nordul Basarabiei)²⁹⁹. Potrivit sursei documentare citate, autoritățile sovietice, precum și militarii sovietici comiteau devastări, jafuri, arestări, fărâdelegi în adresa populației locale din Nordul Basarabiei. Totodată, autoritățile sovietice făceau mobilizări forțate din rândul populației a bărbaților de la 17 la 57 ani, inclusiv a femeilor de la 16-32 ani, care nu aveau sarcini familiare, de asemenea făceau rechiziții de la populație pentru necesitățile Armatei Roșii care lupta pe front³⁰⁰.

²⁹⁶ Ibidem, p. 368.

²⁹⁷ Ibidem, p. 368.

²⁹⁸ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 35.

²⁹⁹ ACNSAS, Fond documentar, dosar nr. 013949, ff. 78-80.

³⁰⁰ Ibidem, f. 80.

De asemenea, din document desprindem atmosfera tensionată dintre militarii sovietici și populația băștinașă din apropierea liniei frontului, care era supusă strămutării forțate. Atitudinea armatei sovietice față de manifestările de nemulțumire ale populației era dură și necruțătoare, fiind cazuri soldate cu morți și decese. Astfel, în document este menționat că „toată populația din comunele de la sud de șoseaua Bălți – Orhei între Sângerei și Răut, a fost evacuată la Nord de această șosea. Pe timpul evacuării, au fost cazuri când populația s-a opus, așa de exemplu cazul privind locuitorii din comuna Dumbrăvița (15 km. nord – est Cornești Tg.). Cu această ocazie a fost omorât de către populație un locotenent rus și doi militari evrei. A fost nevoie de intervenția armatei, care a tras asupra populației ce se opunea. Au fost morți și răniți în rândurile populației”³⁰¹. Averele populației din comunele evacuate a fost sechestrată și devastată de către ostașii armatei sovietice³⁰².

Totodată, în document sunt descrise mai multe cazuri concrete de violuri ale femeilor basarabene comise de ostașii Armatei Roșii: Ecaterina Dimitriu, vârsta 20 de ani, Varvara Canțîr, vârsta 28 de ani, Tatiana Popescu, fără a-i fi indicată vârsta, toate trei originare din comuna Cornova, Județul Orhei, precum și Sofia Munteanu, originară din comuna Drăgănești, județul Bălți³⁰³.

Pe lângă jafurile, violurile și arestările abuzive din partea autorităților sovietice, din materialele documentare inedite din fondurile de arhivă CNSAS desprindem că „populația imediat după instalarea sovietelor sătești, a fost impusă la *dări în natură*, cam după următoarea normă:

- Cei care au până la 5 hectare pământ au fost obligați să dea la stat, pentru fiecare hectar, câte 40 kg. cereale, zece kg. carne, lapte, ouă etc.

- Cei care au peste șase hectare, câte 100 kg. cereale de hectar și 25 kg. carne. Cine nu avea cantitatea impusă, trebuia să cumpere. În afară de impozitele în natură, populația a mai fost obligată să subscrie la împrumutul pentru armată. Cel mai sărac a trebuit să dea 25 ruble. Moneda circulatorie în Basarabia este rubla. Leii n-au fost schimbați, populația îi păstrează”³⁰⁴.

În document mai este menționat că în rândul foștilor funcționari rămași și oamenilor suspectați ca fiind ostili regimului sovietic aveau loc *arestări*³⁰⁵. Spre exemplu, „a fost arestat locuitorul Vremeș Emilian, pentru motivul că era în bune relații cu șeful de post; Pavel Goanță – fost magaziner la Ferma Drăgănești, și Vasile Cojocar, denunțat că, la venirea trupelor române

³⁰¹ Ibidem, f. 78, 80.

³⁰² Ibidem, f. 78.

³⁰³ Ibidem, f. 78.

³⁰⁴ Ibidem, f. 80.

³⁰⁵ Ibidem, f. 80.

în anul 1941, a omorât un evreu, toți din Comuna Drăgănești, Județul Bălți, și fostul primar Vasile Popa din Comuna Cornova. Nu se știe unde au fost duși”³⁰⁶.

Aceeași sursă documentară reflectă elemente privind sistemul administrativ reinstalat de sovietici în teritoriul ocupat în nordul Basarabiei, identic cu cel din 1940, prin revenirea imediată a sovietelor comunale conduse de un președinte, având un secretar și cinci-șase membri³⁰⁷. În document este consemnat că în aceste funcțiuni erau promovate aceleași persoane care au fost și în anul 1940, iar în raioane erau aduși funcționari din URSS, tot din cei care au fost în anul 1940³⁰⁸. Totodată, se menționează că „în fiecare comună există o serie de agenți acoperiți, aceștia fiind recrutați din localnici – pleava satului”³⁰⁹.

Documentul se finalizează cu o concluzie care reflectă per ansamblu starea de spirit a populației din nordul Basarabiei în iunie – iulie 1944, conform căreia „în general populația este foarte abătută și nemulțumită, așteptând reîntoarcerea armatelor române. Totuși, sunt destule cazuri de simpatie din partea populației pentru soviete. Acestea sunt însă în minoritate și anume dintre cei care nu au nici un căpătâiu”³¹⁰, adică de o condiție socială precară.

Un alt document din care desprindem, deja din optica securității sovietice, elemente clare de nemulțumire și opunere a populației basarabene în raport cu colectările de grâne este directiva NKGB al RSS Moldovenești cu nr. O/D-45-100475 din 19 august 1944 privind „insuficiența colectărilor de grâne”³¹¹. În documentul menționat, conducerea NKGB și NKVD ale RSS Moldovenești atenționează asupra „desfășurării nesatisfăcătoare a colectărilor de grâne în raioanele eliberate ale republicii”³¹². Conform documentului, împotrivirea firească a populației basarabene față de colectările obligatorii de grâne la stat era privită ca acțiune de sabotare a autorității sovietice, iar cei care, în opinia securității contribuiau la tergiversarea sau eschivarea de la procesul de colectare, erau priviți ca elemente ostile orânduirii sovietice³¹³.

Alte grupuri sociale din nordul republicii, care se aflau în vizorul NKGB al RSS Moldovenești și se manifestau în spirit antisovietic față de reinstaurarea regimului în teritoriul ocupat de Armata Roșie, erau din rândurile preoțimii și reprezentanților diverselor confesiuni religioase. Conform directivei nr. 2/0600 din 11 august 1944³¹⁴, NKGB al RSS Moldovenești îi considera pe reprezentanții din rândurile preoțimii și ale confesiunilor religioase ca „elemente

³⁰⁶ Ibidem, f. 80.

³⁰⁷ Ibidem, f. 80.

³⁰⁸ Ibidem, f. 80.

³⁰⁹ Ibidem, f. 80.

³¹⁰ Ibidem, f. 80.

³¹¹ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 78.

³¹² Ibidem, f. 78, 79.

³¹³ Ibidem, f. 78, 79.

³¹⁴ Ibidem, f. 68.

ostile”, „care sub flamura serviciului divin desfășurau, de fapt, o muncă activă antisovietică”³¹⁵. Mai mult decât atât, urmare a cercetării unui document inedit de arhivă pe acest subiect îngust, au fost extrase date referitor la faptul că conducerea NKGB al RSS Moldovenești face referire la un șir de directive privind organizarea măsurilor operative în rândul preoțimii și reprezentanților altor culte religioase – „sectanți”:

- Directiva nr. 2/0167 din 16 iunie 1944 privind organizarea activității operative de agentură în rândul preoțimii și „sectanților”;
- Directiva nr. 2/600 din 11 august 1944 privind același subiect;
- Directiva nr. 2/01741 din 17 noiembrie 1944 privind același subiect;
- Directiva nr. 2/0550 din 8 august 1944 privind organizarea activității operative de agentură în rândul „sectanților inochentiști”³¹⁶.

La același subiect, în una din lucrările sale, istoricul Valeriu Pasat³¹⁷, referindu-se la perioada iulie 1944, în baza documentelor consultate, formulează o opinie contrară celor enunțate în „Directiva privind detectarea elementelor ostile în rândul cultelor religioase” nr. 2/0600 din 11 august 1944 a NKGB al RSS Moldovenești³¹⁸ și a celorlalte directive enumerate. Astfel, istoricul Valeriu Pasat cu referințe la documente de arhivă, stipulează că cea mai mare parte a preoților își declarau deschis atitudinea loială față de puterea sovietică. Din acest motiv, pe durata războiului, adică în decursul anului 1944, organele sovietice de securitate se manifestau cu o oarecare pasivitate sau inacțiune în raport cu preoțimea³¹⁹ în RSS Moldovenească. Luând în considerație noile materiale de arhivă cercetate, care reflectă multitudinea directivelor ale securității sovietice privind trasarea unui șir de măsuri operative de agentură și sarcini dispuse de conducerea NKGB al RSS Moldovenești către subdiviziunile operative³²⁰, necesar a fi întreprinse în raport cu preoțimea și alte culte religioase, stabilim că, totuși, în rândul reprezentanților acestui grup social dominau dispozițiile antisovietice odată cu reocuparea Basarabiei în martie – august 1944, iar prin urmare intrau în vizorul NKGB din RSS Moldovenească. Măsurile și sarcinile dispuse de conducerea NKGB al RSS Moldovenești în vederea de a fi întreprinse față de preoțime și cultele religioase vor fi analizate de autor mai detaliat în punctul 2 al prezentului capitol.

După 23 august 1944, în urma evenimentelor politice de la București, România a capitulat, și a ieșit din războiul împotriva URSS, iar regimul sovietic s-a extins asupra întregii

³¹⁵ Ibidem, f. 68.

³¹⁶ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 9; inv.6, d. 1, ff. 62-64, ff. 94-97.

³¹⁷ Pasat, Valeriu. *Biserica ortodoxă*, op. cit., p. 139, 140.

³¹⁸ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, ff. 68-69.

³¹⁹ Pasat, Valeriu. *Biserica ortodoxă*, op. cit., p. 140.

³²⁰ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 68.

Basarabii, fiind restabilită RSS Moldovenească din 2 august 1940³²¹. A fost restabilită și frontiera de est a RSS Moldovenești, conform Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 4 noiembrie 1940 privind delimitarea frontierei dintre RSS Ucraineană și RSS Moldovenească, iar frontiera cu România a fost fixată pe râul Prut, la fel cum era în 1940 – 1941. Autoritățile republicane s-au mutat de la Soroca la Chișinău³²².

Pe lângă faptul că, în răstimpul martie – august 1944, Basarabia a fost transformată în teatru de operațiuni militare în legătură cu invazia Armatei Roșii în contextul războiului sovieto-german, acest spațiu a fost cuprins de o epidemie de tifos exantematic. Despre situația sanitară precară din RSS Moldovenească, marcată de epidemia de tifos în perioada menționată, desprindem informații concludente din sursele noi de arhivă cercetate de autor. Așadar, conform materialelor de arhivă, în a doua decadă a lunii mai anul 1944, situația epidemiologică în teritoriul basarabean, ocupat de Armata Roșie, se înrăutățește considerabil, acutizată din cauza evacuării de către sovietici a unui număr mare de populație pe o distanță de până la 25 km de la linia frontului³²³. Documentele de arhivă cercetate relevă că starea epidemiologică în raioanele „eliberate” ale republicii era caracterizată de înregistrarea cazurilor multiple de îmbolnăvire cu tifos exantematic, precum și un număr mare de infectări cu sifilis și gonoree³²⁴. În contextul operațiilor militare în spațiul basarabean din primăvara anului 1944, „populația din preajma liniei frontului o perioadă îndelungată s-a aflat sub amenințare, ascunzându-se în gropi, beciuri, subsoluri [...] și o parte semnificativă a fost lovită de tifos exantematic”³²⁵. Spre exemplu, „populația din 9 raioane ale județului Orhei a fost evacuată în 2 raioane și jumătate”, iar strămutarea populației, la rândul său, crea mare aglomerație în localitățile unde locuitorii erau dislocați. În localitățile unde erau repartizați cei evacuați, „într-o casă țărănească erau stabilite a câte 6-8 familii de la 25 la 50 de persoane”, unde condițiile salubre elementare lipseau, „iar aceasta a servit drept cauză pentru răspândirea și mai intensivă a tifosului exantematic”³²⁶ în rândul populației.

Astfel, în baza surselor documentare cercetate putem urmări tendințele epidemiei de tifos exantematic în raza teritoriului reocupat de sovietici – nordul Basarabiei și raioanele din stânga Nistrului, în răstimpul martie – august al anului 1944, în contextul pregătirii terenului pentru instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în acest spațiu. Prin urmare, „au fost identificate și înregistrate cazuri de infectare cu tifos exantematic: în luna aprilie 1944 de

³²¹ Petrencu, Anatol. *Basarabia*, op. cit., p. 133, 136, 145.

³²² Moraru, Anton, Negrei, Ion. *Reinstaurarea*, op. cit., p. 32.

³²³ AOSPRM, f. 51, inv. 2, d. 73, f. 48.

³²⁴ Ibidem, f. 48.

³²⁵ Ibidem, f. 48.

³²⁶ Ibidem, f. 48.

infecțați, în luna mai 2282 infecțați și în luna iunie 1650 infecțați”³²⁷. Cifre similare ale numărului de infecțați cu tifos exantematic pentru cele 3 luni ne prezintă și istoricul Pasat Valeriu, cu referință la surse documentare din arhivele din Federația Rusă³²⁸. Și Beniuc Valentin în una din lucrările sale prezintă aceleași cifre de bolnavi înregistrați în lunile aprilie și mai, însă pentru luna iunie indică o cifră de 4351 bolnavi³²⁹, diferită de ceea ce am extras noi din sursele de arhivă. Astfel, în nordul Basarabiei și în raioanele din stânga Nistrului reocupate de Armata Roșie, „cele mai afectate județe de tifos exantematic erau: județul Orhei – în luna aprilie 730 infecțați, în luna mai 983 infecțați, în luna iunie 1300 infecțați; județul Bălți – în luna aprilie 306 infecțați, în luna mai 815 infecțați; județul Soroca – în luna aprilie 223 infecțați, în luna mai 241 infecțați; raioanele din stânga Nistrului ale republicii – Dubăsari în aprilie 167 infecțați, în mai 200 infecțați, în iunie 500 infecțați; în Grigoriopol – în iunie 200 cazuri, Rîbnița – în aprilie 107 infecțați, în mai 59 infecțați etc.”³³⁰.

Pe lângă epidemia de tifos exantematic, „o răspândire și mai mare în raioanele republicii o aveau infecțiile venerice, care în anumite cazuri înregistrau cifre catastrofale de infecțați. Numai conform datelor înregistrate în raionul Rîbnița, îmbolnăviți de sifilis se numără la 2 814 persoane, dintre care 2 516 sunt din orașul Rîbnița. Îmbolnăviți de gonoree în raionul Rîbnița au fost înregistrate 5 154 de persoane. În raza județului Soroca, numărul cazurilor de infectări cu boli venerice se ridică la 5 468 persoane. Cu toate acestea, de avut în vedere că nu toate cazurile de infectări cu boli venerice se înregistrează”³³¹, prin extensie deducem că cifrele în realitate erau încă mai mari decât cele raportate oficial.

Prin urmare, din sursele documentare de arhivă desprindem o creștere a numărului de infecțați cu tifos exantematic, cifre înregistrate oficial de către autoritățile sovietice în rândul populației locale, în răstimpul reocupării Basarabiei de către Armata Roșie, iar pentru perioada lunilor mai – iunie 1944 constatăm o evoluție spre o tendință ascensivă a epidemiei de tifos exantematic. Altfel spus, în baza numărului celor infecțați, considerăm că lunile mai și iunie 1944 a fost perioada de vârf a epidemiei de tifos exantematic în raza nordului Basarabiei și raioanelor din stânga Nistrului, teritoriu controlat de către sovietici. Adițional, escaladării epidemiei de tifos se suprapunea și numărul alarmant de creștere cu infectări de boli venerice: îmbolnăviri în masă de sifilis și gonoree în rândul populației basarabene, iar cifrele expuse sunt ilustrative în acest sens.

³²⁷ Ibidem, f. 48.

³²⁸ Pasat, Valeriu. *RSS Moldovenească în epoca*, op. cit., p. 94, 95.

³²⁹ Beniuc, Valentin. *Instituționalizarea puterii politice totalitare în Moldova postbelică (cercetare istorico-politologică)*. Monografie. Chișinău: USM, 1998, p. 51.

³³⁰ AOSPRM, f. 51, inv. 2, d. 73, f. 48.

³³¹ Ibidem, f. 49.

În contextul celor constatate legat de escaladarea epidemiei de tifos în Basarabia, în decursul cele de-a doua ocupații sovietice a acestui spațiu, autorul a identificat în fondurile de arhivă de la Chișinău un raport al Biroului Siguranței al orașului Cetatea Albă, care reflectă „darea de seamă asupra situației interne, starea de spirit, Siguranța Statului în intervalul 1 martie – 31 martie 1944”, precum și unele aspecte referitor la situația sanitară din regiunea sudului Basarabiei³³², care până în august 1944 s-a aflat sub administrația românească. Din raportul „dării de seamă” al Biroului Siguranței din orașul Cetatea Albă, desprindem date deosebit de relevante privitor la situația sanitară din regiune, conform cărora „în cursul lunii martie, nu s-au înregistrat epidemii, afară de cazuri izolate de gripă epidemică, produse din cauza timpului schimbător”³³³. Referitor la situația sanitară în rândul funcționarilor polițienești, „pe luna martie 1944, s-au găsit în tratament de sifilis 8 gardieni publici, pentru diverse 2 internați în spital, 4 scutiți medical, 3 în concediu medical, iar 3 au ieșit din spital. Alte cazuri nu au mai fost și personalul polițienesc a înregistrat și a avut o situație sanitară mult mai bună decât în lunile anterioare”³³⁴.

Dintr-un alt raport al „dării de seamă pentru luna martie 1944” al Biroului Siguranței orașului Cahul, extragem date relevante despre situația sanitară în raza teritoriului pe care îl acoperea acest birou³³⁵. Astfel, „în orașul și județul Cahul bântuie încă flagelul tifosului exantematic; cu toate măsurile luate de autorități, această epidemie nu a putut fi stârpică, însă a redus numărul bolnavilor”³³⁶.

Astfel, efectuând un exercițiu de coroborare a datelor înregistrate de către autoritățile sovietice, aflate în proces de reocupare a Basarabiei, cu cele expuse de Birourile Siguranței române din sudul Basarabiei referitoare la situația sanitară, constatăm, pe de o parte, că în teritoriul basarabean de sub administrația română, deși bântuia flagelul tifosului exantematic, numărul bolnavilor a fost redus, iar pe de altă parte, în nordul Basarabiei și în raioanele din stânga Nistrului situația epidemiologică rămânea a fi una critică, marcată de creșterea cazurilor de infecții.

Escaladarea epidemiei de tifos în spațiul RSS Moldovenești, controlat de Armata Roșie, începând cu martie 1944, a fost catalizată din cauza măsurilor întreprinse de sovietici privind strămutarea forțată și neorganizată a populației locale din adiacența liniei frontului, fără

³³² ANRM, F. 680, inv. 1, d. 4786, f. 56, 74.

³³³ Ibidem, f. 74.

³³⁴ Ibidem, f. 74.

³³⁵ Ibidem, f. 80, 85.

³³⁶ Ibidem, f. 85.

respectarea regulilor sanitare de bază, fiind, astfel, înregistrate perioade de vârf a numărului infectaților în lunile mai și iunie 1944.

În acest context, un șir de cauze privind creșterea numărului de îmbolnăviri, enumerate de autoritățile sovietice, le extragem din conținutul Hotărârii nr. 128 a Sovietului Comisarilor Poporului al RSS Moldovenești (Sovnarkom) din data de 10 iulie 1944 „Despre Măsurile suplimentare pentru eliminarea îmbolnăvirii în continuare de tifos exantematic în raioanele eliberate ale RSSM”³³⁷:

- „starea sanitară nesatisfăcătoare a populației (infestare în masă cu păduchi);
- aglomerații de populație în anumite localități în legătură cu evacuarea persoanelor din adiacența liniei frontului;
- neîndeplinirea la fața locului a Hotărârii Sovnarkom-ului RSS Moldovenești privind obligativitatea măsurilor de igienizare a populației în strămutarea dintr-o localitate în alta;
- desfășurarea incompletă și inoportună a măsurilor antiepidemiologice în focarele de infectare din cauza insuficienței de carde medicale la fața locului, precum și de băi și camere de dezinfectare în localități”³³⁸.

Complementar, evidențiem că nu ne-am oprit să trecem în revistă examinarea măsurilor întreprinse de autoritățile sovietice, în vederea combaterii epidemiei de tifos exantematic în spațiul controlat de URSS, din motivul că reprezintă o tematică pentru un subiect de cercetare separat, de care autorul se va preocupa într-un alt studiu.

Cu toate acestea, din Hotărârea nr. 128 a Sovnarkom-ului RSS Moldovenești din 10 iulie 1944, în care erau enumerate cauzele creșterii numărului de infectați cu tifos exantematic în rândul populației autohtone, observăm că autoritățile sovietice conștient își asumau eșecurile în gestionarea nesatisfăcătoare a situației sanitare în teritoriul „eliberat” al republicii.

În mod paradoxal, din sursele de arhivă observăm că, deși sovieticii, în mod conștient, au întreprins măsuri ce au cauzat escaladarea epidemiei de tifos exantematic în teritoriul basarabean, odată cu „eliberarea” acestui spațiu începând din martie 1944, dar Secretarul CC PC (b) al Moldovei – Salogor Nikita învinuia autoritățile române de acest fapt³³⁹. Altfel spus, sovieticii dislocați în nordul Basarabiei învinuiu autoritățile române care s-au retras, de izbucnirea pandemiei de tifos în acest spațiu, în timp ce dâșii înghesuiau populația locală, evacuând-o din apropierea liniei frontului, a câte „6-8 familii într-o casă țărănească”, fără a fi respectate norme elementare de igienă.

³³⁷ ANRM, F. R-2848, inv. 22, d. 4, ff. 82-83.

³³⁸ Ibidem, f. 82.

³³⁹ Ibidem, f. 47, 51.

De asemenea, constatăm că datele extrase din documentele de arhivă studiate ne permit să deducem că evacuarea populației din adiacența liniei frontului de către autoritățile sovietice a fost realizată forțat, în grabă și în mod neorganizat, ceea ce în final a generat în aceste localități un val de boli epidemice: tifos exantematic, precum și boli venerice: sifilis, gonoree etc., care în ansamblu a dus la degradarea considerabilă a situației sanitare în nordul Basarabiei și în raioanele din stânga Nistrului.

Totodată, remarcăm faptul că în sursele documentare consultate nu sunt reflectate date certe care să ne permită stabilirea cu exactitate a limitelor cronologice a bătăliei epidemiei de tifos exantematic în Basarabia în cursul anului 1944, decât doar cauzele și perioada creșterii exponențiale a numărului de îmbolnăviri în rândul populației basarabene, care coincide cu cea de a doua ocupație a spațiului basarabean de către Armata Roșie, în răstimpul martie – august 1944.

În contextul acutizării situației pandemice de tifos exantematic în a doua jumătate a lunii mai 1944, în nordul Basarabiei, aflat sub controlul Armatei Roșii, autoritățile sovietice cantonate la Soroca întreprindeau măsuri de vaccinare a exponenților săi. În acest sens, „conform ordinului NKGB și NKVD ale RSS Moldovenești din 22 mai 1944 nr. 3/2, întreg personalul NKGB al RSS Moldovenești urma să fie vaccinat contra tifosului exantematic”³⁴⁰. Vaccinarea propriu-zisă urma să aibă loc în data de 29 mai 1944 în clădirea centrală a NKGB la Soroca, începând cu ora 10.00. În sursa documentară citată se accentuează că prezența la vaccinare a fiecărui angajat era obligatorie³⁴¹. De asemenea, conform ordinului nr.10 din 12 iulie 1944, efectivul NKGB al RSS Moldovenești urma „să fie vaccinat în mod combinat contra bolilor gastro-intestinale și contra altor infecții”³⁴².

Prin urmare, având în vedere vaccinarea promptă a efectivului NKGB și NKVD ale RSS Moldovenești, desprindem preocuparea evidentă a autorităților pentru sănătatea cadrelor sale, în scopul neadmiterii periclitării activității organelor sovietice de securitate și celor de interne în republică din cauza epidemiei de tifos și alte boli. Această preocupare este justificată, întrucât în perioada respectivă organele NKGB, inclusiv și alte autorități, se aflau în plin proces de restabilire a aparatului instituțional în raioanele „eliberate” din nordul RSS Moldovenești, concomitent având ca obiectiv principal „purificarea” teritoriului basarabean de elemente ostile, care puteau constitui obstacole în calea reinstaurării și instituționalizării puterii sovietice, iar eventuale tergiversări ale acestui proces nu erau dezirabile.

³⁴⁰ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 10; inv. 8, d. 27, f. 113.

³⁴¹ Ibidem, f. 10.

³⁴² ASISRM, F. a. inv. 8, d. 7, f. 10.

Așadar, rezumând, în baza documentelor inedite ale structurilor de informații și contrainformații române care au fost studiate, ce provin din arhivele CNSAS România, dar și în urma cercetării materialelor noi din arhiva SIS, precum și altor fonduri din arhivele de la Chișinău, inclusiv documente edite, deducem că starea de spirit a populației băștinașe și contextul social-politic din Basarabia în toiu procesului de reinstaurare a puterii sovietice (martie – august 1944), erau caracterizate prin:

- La începutul lunii martie 1944, populația basarabeană era marcată de îngrijorarea privind situația de pe frontul de luptă, în cazul în care s-ar apropia de granițele țării;
- Nemulțumiri în legătură cu evenimentele de evacuare a autorităților române și haosul ce caracteriza procesul (specula, pierderea averilor, furturi, fărădelegi etc.);
- Nemulțumiri și confruntări violente între localnici și autoritățile sovietice în contextul strămutărilor forțate ale populației din preajma liniei frontului;
- Retragerea administrației române și reinstaurarea etapizată a sistemului administrativ sovietic similar celui din 1940;
- Opunere împotriva colectivizării organizate de către autoritățile sovietice;
- Nemulțumiri față de mobilizările forțate în Armata Roșie a bărbaților și femeilor fără îndatoriri familiale;
- Supunerea populației la devastări, jafuri, arestări, violuri și fărădelegi din partea autorităților sovietice;
- Nemulțumiri în legătură cu rechizițiile forțate și dările în natură impuse de autoritățile sovietice;
- Acțiuni de tergiversare și sabotare a colectărilor de grâne către stat, impuse de autoritățile sovietice populației basarabene;
- Manifestări active în spirit antisovietic din partea segmentelor sociale de „chiaburi”, preoțime și reprezentanților confesiunilor religioase față de reinstaurarea regimului sovietic;
- Simpatia în legătură cu (re)venirea puterii sovietice în Basarabia era manifestată în cazuri minoritare, preponderent de persoane cu condiție socială precară – „anume dintre cei care nu au nici un căpătâiu”;
- Situația sanitară precară în teritoriul basarabean marcată de epidemia de tifos exantematic și boli venerice, fiind escaladată din cauza măsurilor întreprinse de autoritățile sovietice privind evacuarea forțată, în grabă și neorganizată a populației din preajma liniei frontului, fără întreprinderea și respectarea unor reguli sanitare elementare. Învinuirea autorităților române de către autoritățile sovietice din RSS Moldovenească pentru escaladarea epidemiei de tifos exantematic în republică în primăvara – vara anului 1944.

- Confruntând datele înregistrate de către autoritățile sovietice, aflate în proces de reocupare a Basarabiei, cu cele expuse de Birourile Siguranței române din sudul Basarabiei referitoare la situația sanitară, constatăm că în teritoriul basarabean de sub administrația română, deși bântuia flagelul tifosului exantematic, numărul bolnavilor a fost redus, iar în nordul Basarabiei și în raioanele din stânga Nistrului situația epidemiologică rămânea a fi una critică, marcată de creșterea cazurilor de infecții;

- Preocuparea autorităților sovietice pentru prevenirea îmbolnăvirii și vaccinarea propriilor cadre (în speță a organelor NKGB și NKVD) venite în teritoriul basarabean odată cu Armata Roșie în legătură cu escaladarea epidemiei de tifos exantematic și altor boli, în contextul reinstaurării regimului sovietic în acest spațiu.

În concluzie, atmosfera care domina RSS Moldovenească în perioada martie – sfârșitul lunii august 1944, ce constituie prima etapă de restabilire a puterii sovietice cu instituirea temporară a capitalei RSS Moldovenești la Soroca, este caracterizată de o stare generală de insatisfacție a populației față de alternanța și transformările politice continue care aveau loc în teritoriul basarabean, retragerea administrației române și impunerea orânduirii sovietice.

3.2. Sarcinile organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească în primii ani postbelici

În paralel cu acțiunile de restabilire, edificare și organizare a aparatului instituțional al securității sovietice în RSS Moldovenească în primăvara – vara anului 1944, conducerea NKGB se preocupa și de punerea în funcțiune a muncii propriu-zise a direcțiilor operative ale structurii de securitate. În acest sens, chiar din luna martie, din primele zile ale instalării aparatului NKGB al RSS Moldovenești la Soroca, erau emise ordine și directive, multe dintre care la indicația expresă a Moscovei, care trasau prioritățile și sarcinile securității sovietice în teritoriul basarabean recent „eliberat”.

De la începutul activității instituției securității sovietice, din primele directive semnate de comisarul Mordoveț Iosif desprindem importanța pe care conducătorul NKGB al RSS Moldovenești o acorda realizării conștiincioase și în termen oportun a sarcinilor trasate. Astfel, la numai două luni de la restabilirea aparatului securității sovietice în RSS Moldovenească, la 25 mai 1944, Mordoveț Iosif, în capitala temporară Soroca, a semnat una dintre primele directive, generic intitulată, „directiva privind munca cu agentura”³⁴³. Documentul semnat de Mordoveț Iosif, secretizat cu parafă „strict secret”, chiar din primele rânduri transmite preocuparea

³⁴³ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 5.

comisarului NKGB al RSS Moldovenești privind performanțele contrainformative modeste obținute în primele luni de când teritoriul Moldovei a fost „eliberat”: „în pofida faptului că organele noastre activează timp de două luni pe teritoriul eliberat al Moldovei, activitatea operativă de agentură în republică se află la un nivel scăzut”³⁴⁴. Conducătorul NKGB al RSS Moldovenești își exprimă nemulțumirea față de abordarea formalistă și eforturile insuficiente ale organelor periferice în procesul constituirii rețelelor de agentură. De asemenea, colonelul Mordoveț Iosif remarcă, că „recrutarea agenților, de cele mai multe ori, se realizează fără o chibzuire prealabilă și fără a fi determinată oportunitatea operativă”³⁴⁵.

Preocuparea șefului NKGB al RSS Moldovenești de a dinamiza activitatea operativă de agentură era, cel mai probabil, dictată de condițiile de război în care se afla Basarabia și, respectiv, necesitatea imperativă de a obține în timp util informații pentru a se lua măsuri de „purificare” a teritoriului acaparat de elemente ostile în contextul reinstaurării puterii sovietice.

Una din primele directive emise de NKGB al Uniunii Sovietice, care viza teritoriul republicii unionale și, implicit, trasa sarcinile prioritare în activitatea NKGB al RSS Moldovenești, era „directiva NKGB al URSS cu nr. 1211/M din 31 martie 1944 referitoare la epurarea teritoriului RSS Moldovenești de agentura adversarului, complicilor și protejaților ocupanților germano-fasciști”³⁴⁶. Conform directivei menționate, toți protejații, trădătorii și complicii ocupanților germano-fasciști, a căror activitate ostilă era destul de clară și documentată, urmau să fie arestați imediat³⁴⁷.

În acțiunile de „epurare” a teritoriului RSS Moldovenești de agentura adversarului și de elementele antisovietice, „directiva NKGB al URSS cu nr. 1211/M din 31 martie 1944” a constituit un document de căpătâi pentru activitatea represivă a organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească, nu doar pentru perioada anului 1944, dar și pentru anul 1945, dovadă fiind referințele repetate la directiva menționată făcute de Mordoveț Iosif în indicațiile sale către efectiv³⁴⁸. Atragem atenția asupra faptului că conținutul integral al directivei NKGB al URSS cu nr. 1211/M din 31 martie 1944 nu a fost identificat în dosarele cercetate în arhivele de la Chișinău, fiind depistate doar unele referințe și completări cu ulterioare ordine ale conducerii NKGB al RSS Moldovenești la directiva în cauză³⁴⁹. Totodată, considerăm că „directiva NKGB al URSS cu nr. 1211/M din 31 martie 1944”, ar putea fi găsită în fondurile din arhivele de la

³⁴⁴ Ibidem, f. 5.

³⁴⁵ Ibidem, f. 5.

³⁴⁶ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 113; d. 3, f. 20.

³⁴⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 20, 21.

³⁴⁸ Malacenco, Alexandru. *First directives*, op. cit., p. 186.

³⁴⁹ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 113; d. 3, f. 20.

Moscova, Federația Rusă, dar care nu excludem că ar fi păstrată încă secretizată, deci inaccesibilă cercetării.

Așadar, având în vedere că restabilirea aparatului NKGB al RSS Moldovenești în primăvara – vara anului 1944 se desfășura în condiții de război, sarcinile primare trasate efectivului operativ erau dictate de realitățile ce reieșeau din acest context. Cum desprindem și din directiva nr. 1211/M din 31 martie 1944, cu indicații stricte de la NKGB al URSS, una din sarcinile prioritare ale securității sovietice în RSS Moldovenească era „curățarea” teritoriului de agentura serviciilor inamice și elemente ostile regimului sovietic.

Ținând cont de complexitatea și importanța realizării prompte a acestor sarcini pentru reinstaurarea regimului sovietic în Basarabia într-un mediu pe cât de posibil favorabil, aparatul de securitate sovietic își antrena întreaga garnitură a organelor sale represive în procesul de „epurare” a teritoriului nou „eliberat”.

În acest sens, este relevant de menționat că, pentru realizarea sarcinilor strategice în condiții de război, NKGB al RSS Moldovenești conlucra și cu celelalte organe represive ale regimului – NKVD și SMERȘ. Într-un studiu elaborat anterior la acest subiect – „Conlucrarea NKGB cu NKVD și SMERȘ în RSS Moldovenească (1944)”³⁵⁰ – evidențiem că în urma evoluțiilor pe Frontul de Răsărit al celui de-al Doilea Război Mondial, în activitatea de „purificare” a teritoriului basarabean pentru perioada primăvara – vara 1944, structurile sovietice de securitate se preocupau prioritar de identificarea și demascarea agenturii inamice, spionilor, trupelor adversare de partizani, diversioniștilor, „teroriștilor”, care subminau autoritățile sovietice ce se reinstalau în Basarabia³⁵¹.

În baza surselor documentare inedite cercetate, noi am extras informații privind confruntările pe frontul invizibil de pe teritoriul Basarabiei dintre NKGB al RSS Moldovenești și structurile de spionaj inamice. Astfel, conform documentului datat cu 16 august 1944, „practica de lucru demonstrează că spionajul german și român utilizează pe larg desantarea agenturii cu parașute din avioane, în spatele Armatei Roșii. De regulă, această categorie de agentură a fost recrutată din rândurile prizonierilor Armatei Roșii, a urmat școli speciale și era desantată cu sarcini de spionare, diversioniste, de rebeliune și acte teroriste. Important de menționat că agentura pregătită în asemenea mod era dotată cu diverse acte în numele unităților militare ale Armatei Roșii și se deplasa sub pretextul unei călătorii pentru recoltarea produselor agricole, sub pretextul suplinirii rândurilor (armatei), după însănătoșire și externare din spitale sau sub pretextul că erau lăsați în urmă.

³⁵⁰ Malacenco, Alexandru. *Conlucrarea NKGB*, op. cit., pp. 89-95.

³⁵¹ Ibidem, p. 91.

În condițiile Moldovei, spionajul român și german are o bază solidă pentru achiziționarea și pregătirea agenților de acest tip și camuflarea lor în spatele Armatei Roșii. Se au în vedere cei care au fugit cu românii în momentul retragerii, mobilizați în armata română, ale căror rude locuiesc pe teritoriul eliberat al RSSM, agentura siguranței și jandarmeriei lăsată în spate, diverse tipuri de grupări antisovietice etc. Indubitabil, aceste circumstanțe sunt utilizate de către adversar și parașutiștii cu sarcini speciale dotați cu radio-transmițătoare portative, care sunt desantați pe teritoriul eliberat al RSSM. Confirmarea acestui fapt este identificarea unei parașute la marginea satului Poiana, raionul Rezina, județul Orhei, indicii despre domicilierea clandestină în câteva localități a foștilor lucrători oficiali ai jandarmeriei etc.”³⁵². Măsurile care urmau să fie întreprinse de către organele teritoriale la indicația conducerii NKGB al RSS Moldovenești vizau „punerea la evidență și acoperirea cu agentură a tuturor persoanelor a căror rude, dintr-un motiv sau altul, se aflau în România”³⁵³. De asemenea, desprindem din aceeași sursă documentară că în activitatea de căutare a agenților parașutiști desantați pe teritoriul republicii, foștilor lucrători ai jandarmeriei și agenturii siguranței române, NKGB conlucra cu subdiviziunile NKVD al RSS Moldovenești³⁵⁴.

Din sursele noi de arhivă din care desprindem sarcinile NKGB al RSS Moldovenești determinate de condițiile de război din primăvara – vara anului 1944, ce vizau depistarea și contracararea spionilor inamicului, observăm că pentru realizarea lor era necesară coagularea eforturilor cu celelalte structuri represive sovietice, și anume:

- *Lucrul organelor securității sovietice privind detectarea agenților parașutiști reținuți*: „în temeiul directivei NKGB al URSS nr. 19 din 14.06.1943, parașutiștii arestați sau care s-au predat voluntar, după ce au fost supuși unui interogatoriu primar, trebuie să fie transmiși celei mai apropiate secții de contrainformații a SMERȘ-ului, iar la adresa NKGB al RSSM trebuie să fie remis un raport amănunțit cu informații despre agenții parașutiști reținuți”³⁵⁵. Din sursa documentară deducem că NKGB al URSS, prin acte normative interne, reglementa raporturile de conlucrare a structurilor sale la nivelul republicilor unionale cu alte servicii de securitate sovietice, în cazul dat – cu SMERȘ-ul.

- *Identificarea și arestarea agentului radist german desantat de spionajul german*: „conform datelor NKGB al URSS, în perioada 23 – 24 mai 1944, de către spionajul german, pe teritoriul RSS Moldovenești sau în unele regiuni ale RSS Ucrainene a fost desantat din avion un

³⁵² ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 72.

³⁵³ Ibidem, f. 73.

³⁵⁴ Ibidem, f. 73.

³⁵⁵ Ibidem, f. 24.

agent-radist^{356,357}. În contextul informației recepționate, NKGB al RSS Moldovenești și implicit direcția 2 (contraspionaj), antrenează NKVD și SMERȘ în acțiunile de căutare a radistului german, solicitând implicarea celei mai experimentate și mai calificate agenturi în proces, iar măsurile întreprinse și rezultatele obținute să fie comunicate către NKGB al RSS Moldovenești³⁵⁸.

- *Identificarea trupelor de partizani create de spionajul român:* „conform informațiilor NKGB al URSS, organele spionajului român creează, preponderent în raioanele de pe linia frontului, trupe de partizani formate din etnici români și ucrainenii care au fugit în România în momentul expulzării ocupanților din Bucovina și alte raioane”³⁵⁹. În vederea căutării și identificării trupelor de partizani menționate, NKGB al RSS Moldovenești intenționează să implice și NKVD al RSS Moldovenești. Documentul înregistrat cu nr. 2/0593 datează din 10 august 1944³⁶⁰.

- *Identificarea spionilor români desantați peste linia frontului:* „conform datelor Direcției Generale de Contrainformații SMERȘ a Comisariatului Poporului pentru Apărare, spionajul român pregătește un șir de agenți pentru a fi desantați peste linia frontului”³⁶¹. Informația dată a fost transmisă șefilor structurilor teritoriale ale NKGB al RSS Moldovenești, cu solicitarea de a întreprinde măsuri în vederea identificării agenților respectivi și, în caz de arestare, de a comunica despre acest fapt Secției 2 a NKGB al RSSM. Documentul datează din luna august 1944, fără a fi indicată în mod expres data³⁶².

- *Identificarea agenților instruiți de „ABWEHRGRUPPE 101”³⁶³ desantați în spatele liniei frontului:* „conform informațiilor Direcției Generale de Contrainformații SMERȘ a Comisariatului Poporului pentru Apărare, în iulie 1944 inamicul a desantat și pregătește pentru desantare în spatele nostru agenți care au fost instruiți în cadrul organului de spionaj «ABWEHRGRUPPE 101»”³⁶⁴. De asemenea, în documentul de referință sunt indicate numele și datele de recunoaștere ale agenților spionajului german. În baza informației oferite de SMERȘ,

³⁵⁶ Radist – persoană specializată în transmiterea și recepția informației prin frecvențele radio.

³⁵⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 42.

³⁵⁸ Ibidem, f. 42.

³⁵⁹ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 65.

³⁶⁰ Ibidem, f. 65.

³⁶¹ Ibidem, f. 71.

³⁶² Ibidem, f. 71.

³⁶³ ABWEHRGRUPPE 101 a fost înființată în mai 1941. Indicativele: Puma, Merder, Alligator. Până în august 1941, a acționat informativ pe lângă diviziile și corpurile Armatei a 11-a germane care, alături de Armatele a 3-a și a 4-a române, a participat la eliberarea nordului Bucovinei și Basarabiei (sectorul central al Basarabiei). Ulterior, odată cu înaintarea unităților Armatei a 11-a în adâncimea teritoriului Uniunii Sovietice, s-a deplasat în direcția Nikolaev, cu misiunea de a culege informații militare de la populația locală și prizonierii sovietici. O bună parte a agenturii a fost recrutată din rândul legionarilor și al prizonierilor sovietici aflați în România. A se vedea: Moraru, Pavel. *Serviciile secrete*, op. cit., p. 14.

³⁶⁴ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 82.

către structurile teritoriale ale NKGB al RSS Moldovenești a fost remisă solicitarea de a întreprinde măsuri „pentru identificarea agenților menționați, iar în caz de arestare, comunicarea despre acest fapt – Secției 2 a NKGB al RSSM”. Documentul datează din 26 august 1944³⁶⁵.

O altă sarcină prioritară a NKGB al RSS Moldovenești imediat după reocupare, începând cu martie 1944, pentru realizarea căreia era necesară conlucrarea cu celelalte structuri represive ale regimului, era combaterea elementelor ostile regimului sovietic pe teritoriul basarabean:

- funcționari care au făcut parte din administrația românească în Basarabia;
- foști membri ai formațiunilor politice românești;
- persoane care au activat sau au avut tangențe cu jandarmeria română;
- foști militari în armata română;
- țărani „chiaburi”, cei reveniți din România, cei care se opuneau dărilor în natură și rechizițiilor obligatorii către autoritățile sovietice;
- „teroriști”³⁶⁶ și acțiunile acestora, cei care manifestau pe căi armate rezistența antisovietică față de reinstaurarea regimului;
- clerici și reprezentanți ai altor culte religioase, numiți de sovietici sectanți etc.;
- combaterea fenomenului dezertării și neadmiterea persoanelor compromise în contextul mobilizărilor în Armata Roșie.

Evidențiem că elementele antisovietice enumerate mai sus, care serveau drept „obiect al muncii” al NKGB al RSS Moldovenești în perioada de referință, au fost extrase în urma cercetării de către autor a multiplelor surse noi de arhivă. În continuare ne propunem să prezentăm analiza informațiilor relevante desprinse din materialele consultate prin care să detaliem și să completăm cele enunțate mai sus.

În acest sens, „din directiva semnată olograf pe 26 mai 1944, nr. 03/17, de către șeful NKGB al RSS Moldovenești, Mordoveț Iosif, precum și de către comisarul NKVD al RSS Moldovenești, Mihail Markeev, deducem că atât NKGB al RSS Moldovenești, cât și NKVD al RSS Moldovenești erau antrenate „cot la cot” în procesul de identificare și contracarare a subiecților și acțiunilor orientate antisovietic³⁶⁷. Așadar, „organele NKVD, în comun cu organele NKGB, realizau arestarea:

³⁶⁵ Ibidem, f. 82.

³⁶⁶ Din analiza surselor noi de arhivă, deducem că sovieticii subscriau noțiunii de „teroriști” grupurile care efectuau atacuri armate asupra autorităților sovietice, reprezentanților sovietelor sătești etc., în contextul reinstaurării forțate a regimului sovietic în Basarabia în anul 1944. ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, ff. 12-13; *De facto*, conform surselor istoriografice, atacurile armate ale acestor grupuri reprezentau „cea mai violentă formă de manifestare a rezistenței antisovietice în Basarabia”, precum și nemulțumirea față de impunerea regimului sovietic și a măsurilor represive întreprinse față de populația ținutului. Postică, Elena. *Rezistența*, op. cit., p. 106; Țurcanu, Ion. *Moldova antisovietică*, op. cit., pp. 35-70; Șevcenco, Ruslan. *Viața politică*, op. cit., pp. 71-78.

³⁶⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, ff. 14-14v.

- „Din rândul persoanelor care au făcut serviciul în poliție, în „Straja Țării”¹², „Armata Rusă de Eliberare”, „Mișcarea Legionară” și alte organizații similare, create de ocupanții româno-germani pe teritoriul acaparat: – urmează să fie arestați întreg efectivul și conducerea organelor de poliție, precum și ale organizațiilor enumerate mai sus;

- Complicii și protejații ocupanților româno-germani;

- Polițiștii și membrii de rând ai organizațiilor enumerate mai sus, persoane care au participat la expediții represive împotriva partizanilor și patrioților sovietici, sau care s-au implicat activ în îndeplinirea sarcinilor din partea ocupanților;

- Foști militari care au trecut de partea inamicului sau care s-au predat benevol în prizonierat, trădători de patrie, care ulterior s-au angajat în organele de poliție sau alte organe represive create de ocupanții româno-germani;

- Prefecți sau alți funcționari de nivel înalt ai aparatului administrativ creat de autoritățile româno-germane, precum și colaboratorii deschiși și sub acoperire ai organelor de spionaj ale inamicului;

- Din rândul primarilor rurali, starostilor, erau supuși arestului cei în privința cărora erau identificate elemente de complicitate cu ocupanții: conexiune cu structurile represive sau de informații ale inamicului, predarea patrioților sovietici către ocupanți, impunerea populației la rechiziții etc.”³⁶⁸.

Totodată, în directiva menționată se face referire și la persoanele „care au acordat ajutor partizanilor, ostașilor Armatei Roșii, care s-au aflat în prizonierat sau au fost încercuiți de inamic sau au ajutat populația în sabotarea acțiunilor autorităților de ocupație – nu vor fi supuse arestului”³⁶⁹.

Altfel spus, directiva nr. 03/17 din 26 mai 1944 prezintă o categorisire a persoanelor din rândul populației băștinașe percepute de către NKGB al RSS Moldovenești, în comun cu NKVD al RSS Moldovenești, drept elemente ostile regimului sovietic, care se aflau în etapa incipientă de reinstaurare în nordului Basarabiei³⁷⁰.

Conceptul „dușmanului obiectiv” în regimurile totalitare, definit de Hannah Arendt în lucrarea sa monumentală „Originile totalitarismului”³⁷¹, era aplicat fără echivoc de către NKGB-ul sovietic în Basarabia, în raport cu unele segmente sociale, în special față de țăranii „chiaburi”. Prin prisma ideologiei comuniste, „chiaburii” făceau parte din clasa „inamicilor obiectivi” ai

³⁶⁸ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 14, 14v.

³⁶⁹ Ibidem, f. 14.

³⁷⁰ Malacenco, Alexandru. Primele directive ale poliției secrete sovietice în Basarabia (primăvara – vara 1944). În: *Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare*, nr. 2 (22), 2019, p. 169.

³⁷¹ Arendt, Hannah. *Originile totalitarismului*. trad.: Ion Dur, Mircea Ivănescu. Ed. a 3-a. București: Humanitas, 2014, pp. 522-524.

regimului sovietic, care nu neapărat amenințau direct sau indirect regimul, dar care prin definiție erau „purători de tendințe”³⁷² antagoniste paradigmei existențiale a sistemului comunist sovietic. Astfel, directiva nr. 1/00143 din 5 iunie 1944 vine să confirme faptul că una din sarcinile prioritare ale NKGB al RSSM era „purificarea” populației basarabene pe criterii de clase, și anume prin eradicarea elementului „chiaburesc”³⁷³. Conform directivei, „s-a stabilit că, în timpul ocupației Moldovei de trupele româno-germane, culacii s-au întors din exil și alte locuri, au revenit în satele, moșiile și la gospodăriile lor. De asemenea, a fost stabilit că culacii rămași se manifestă activ, împiedicând autoritățile locale în desfășurarea campaniilor politico-agrară”³⁷⁴. Prin urmare, comisarul NKGB al RSS Moldovenești, Mordoveț Iosif, propunea următoarele măsuri:

1. „De identificat toți chiaburii care au fugit din locul de exil și de arestat capii de familie;
2. Toți chiaburii, care în perioade diferite au fugit în România și care s-au reîntors la precedentul loc de trai, să fie arestați;
3. Referitor la componența familiei de întocmit o listă după forma: nume, prenume, patronimic, relația de familie (soție, fiu, nepot ș.a.), anul nașterii și o scurtă caracteristică. Listele de transmis imediat către NKGB al RSSM pentru o eventuală deportare. [...] Dosarele de investigații asupra culacilor vădiți de pregătit pentru a fi transmise către Tribunalul Militar și Consfătuirea Specială. Dosarele pe acest tip de persoane să fie încheiate în 5-7 zile. Lucrul de întocmire a listelor și colectare a informațiilor să fie efectuat fără a face public acest fapt. Despre cele executate de raportat nu mai târziu de 15 iunie 1944”³⁷⁵. Din antetul documentului menționat deducem că directiva nr. 1/00143 din 5 iunie 1944 privind arestarea „culacilor” care s-au întors din România era destinată către conducătorii tuturor organelor teritoriale ale NKGB al RSSM. Altfel spus, în baza datelor extrase din directiva din 5 iunie 1944, semnată de Mordoveț Iosif, putem deduce clar faptul că în procesul de lichidare a elementului „chiaburesc” era

³⁷² Hannah Arendt explică că „inamicul obiectiv” este definit prin linia politică a guvernului, și nu prin propria dorință de a-l răsturna. El nu este niciodată un individ ale cărui gânduri primejdioase trebuie provocate sau al cărui trecut să justifice bănuiele, ci „un purtător de tendințe”, tot așa cum alții sunt purtătorii unei boli. [...] Noțiunea de „dușman obiectiv”, a cărui identitate se schimbă după împrejurările date — în așa fel încât, îndată ce una dintre categorii e lichidată, poate începe războiul împotriva alteia —, corespunde exact situației repetate iarăși și iarăși de conducătorii totalitari: și anume că regimul lor nu este un guvern în vreunul din înțelesurile tradiționale, ci o mișcare, al cărei avans întâmpină mereu noi obstacole care trebuie eliminate. În măsura în care se poate vorbi de vreo gândire juridică în interiorul sistemului totalitar, „dușmanul obiectiv” este ideea ei centrală. Ibidem, pp. 522-524.

³⁷³ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 35.

³⁷⁴ Ibidem, f. 35.

³⁷⁵ Ibidem, f. 35.

antrenat *in corpore* aparatul instituțional al NKGB al RSS Moldovenești, cu toate subunitățile sale specializate: direcțiile județene, orașenești și cele raionale³⁷⁶.

De asemenea, NKGB al RSS Moldovenească, de comun cu NKVD al RSS Moldovenești avea sarcina de a identifica și neutraliza din rândul țăranilor, conducerii sovietelor sătești etc. a elementelor de „sabotare a colectărilor de grâne, tergiversare a procesului de treierare și ascundere a pâinii de autoritățile statului”³⁷⁷.

Din documentul nr. 2/049 din 26 mai 1944 desprindem măsurile NKGB al RSS Moldovenești în vederea realizării sarcinii de contracarare a „acțiunilor teroriste”³⁷⁸, care, în esență, se împotriveau cu arma în mâini față de revenirea regimului sovietic. Astfel, conform documentului, în data de 6 spre 7 mai 1944, un grup de „teroriști” din care făceau parte „ Carauș Dionisie, Tanachi Fedora, Ursu Dmitrie, Mordari Timofei și Mocan Galaramitina au tras focuri de armă din pușcă și au aruncat cu grenade asupra caselor activiștilor sovietici din satul Ciulucani, raionul Chișcăreni, județul Bălți. Urmare a antenatului terorist au fost grav răniți: președintele sovietului sătesc, Mordaev Mihail, fiica sa Mordaev Agafia, vicepreședintele sovietului sătesc, Belan Girgorii, secretarul sovietului sătesc, Polațu Stepan, împuternicitul agricol Polațu Ivan și Paina Timofei”³⁷⁹. Prin urmare, cetățenii care au săvârșit atacul armat asupra activului sovietic din sat au fost arestați de către direcția județeană Bălți a NKGB al RSS Moldovenești³⁸⁰. De asemenea, aceeași sursă documentară ne indică faptul că un „atentat terorist” similar a avut loc împotriva președintelui sovietului sătesc din Mîndîc, raionul Tîrnova, județul Soroca, casa căruia a fost atacată cu o grenadă, însă autorii atentatului nu au fost găsiți³⁸¹.

În același timp, un alt document al NKGB al RSS Moldovenești ne reflectă un șir de alte cazuri de manifestări antisovietice violente. În perioada pregătirii și desfășurării semănatului de toamnă în anul 1944, NKGB constată că, prin intermediul agitației anticolhoznice și antisovietice, elementele ostile sabotau agresiv și subminau activitățile partidului și autorităților sovietice în domeniul agriculturii³⁸². Astfel, NKB al RSS Moldovenești consemna că „cele mai active elemente antisovietice în mai multe cazuri au recurs la comiterea atentatelor teroriste împotriva activului de partid și colhoz, spre exemplu: la 30 octombrie anul 1944, în localitatea Malaia-Haruzino, raionul Vadul lui Vodă, un grup de culaci au ucis brutal un membru al

³⁷⁶ Malacenco, Alexandru. *Primele directive ale poliției secrete*, op. cit., p. 172.

³⁷⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 78.

³⁷⁸ Ibidem, ff. 12-13.

³⁷⁹ Ibidem, f. 12.

³⁸⁰ Ibidem, f. 12.

³⁸¹ Ibidem, f. 12.

³⁸² Ibidem, f. 2.

sovietului sătesc, Nuța Simion Andreevici. Nuța, în calitate de membru al sovietului sătesc, desfășura o activitate enormă pentru realizarea sarcinilor politice și agricole”³⁸³.

În contextul cazurilor descrise de manifestări violente antisovietice, denumite de NKGB „atacuri teroriste”, deducem că acestea nu erau niște cazuri izolate, ci se repetau în diverse localități, fiind executate de diferite persoane. Acest fapt ne ilustrează o stare de spirit de nemulțumire profundă trezită de regimul sovietic în rândul unor reprezentanți ai populației care, cu riscul de a fi supuși unor pedepse dure din partea securității sovietice, nu ezitau să recurgă la acțiuni armate și crime împotriva orânduirii sovietice și a acoliților regimului ce se reinstaura în Basarabia, începând cu primăvara anului 1944.

În adresa localnicilor care se manifestau în spirit antisovietic prin atacuri armate, NKGB al RSS Moldovenești întreprindea un șir de măsuri în vederea combaterii acestora, printre care:

- „Revizuirea evidenței elementului antisovietic; cei care manifestă intenții teroriste să fie luați în explorare activă prin agentură.
- Toate persoanele luate în vizor în temeiul clasificării „T” (*n.a.* terorism) să fie luate la controlul cu agentură calificată. În acest scop, să fie realizate recrutări punctate. Această categorie de agentură să fie în gestiunea lucrătorilor operativi experimentați [...].
- Să fie acordat suport activ organelor NKVD în vederea sechestrării armelor păstrate ilegal în rândul populației. În acest scop, să fie direcționată agentura NKGB. Persoanele care dețin ilegal arme, în mod detaliat să fie interogate, având în vedere eventuala lor conexiune cu grupările teroriste și cu structurile informative ale inamicului”³⁸⁴.

În contextul datelor din posesie, NKGB al RSS Moldovenești îi considera pe reprezentanții din rândurile preoțimii și ale confesiunilor religioase ca „elemente ostile”, „care sub flamura serviciului divin desfășurau, de fapt, o muncă activă antisovietică”³⁸⁵. În acest sens, conform directivei nr. 2/0600 din 11 august 1944, securitatea sovietică avea sarcina de a întreprinde măsuri operative de agentură în mediul preoțimii și a cultelor religioase, și anume:

- recrutarea agenturii capabile să asigure explorarea activă a mediului antisovietic din rândurile preoțimii și cultelor religioase;
- luarea la evidență strictă a bisericilor active, indiferent de confesiunea religioasă pe care o propovăduiesc, casele de rugăciuni ale sectanților, precum și alte grupuri de sectanți;

³⁸³ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 2.

³⁸⁴ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 13.

³⁸⁵ Ibidem, f. 68.

- NKGB avea sarcina de a stabili locația caselor de rugăciuni, datele biografice complete ale pastorilor, conducătorilor și propovăduitorilor sectanților, precum și numărul de membri care formează această comunitate³⁸⁶.

O altă sarcină a NKGB al RSS Moldovenești în mediul cultelor religioase, în speță, în rândul conducătorilor și propovăduitorilor acestora, era de a depista agentura străină³⁸⁷, adică a celor care erau clandestin în sarcina structurilor de spionaj străine. De asemenea, NKGB al RSS Moldovenești urma să „identifice și să organizeze căutări ale complicilor și trădătorilor în rândul preoțimii și al activului de sectanți, care în timpul retragerii ocupanților româno-germani au încercat să se ascundă, sau nu au reușit, precum și pe cei care s-au ascuns, să fie dispusă urmărirea prin agentură asupra rudelor și a altor legături ale acestora”³⁸⁸. Directiva indicată era adusă la cunoștința tuturor șefilor organelor teritoriale ale NKGB, fapt din care desprindem că în contracararea „elementelor antisovietice” în rândul preoțimii și a reprezentanților cultelor religioase era antrenat întreg aparatul instituțional al NKGB al RSS Moldovenești³⁸⁹.

O altă sarcină a NKGB al RSS Moldovenești, comună și pentru celelalte structuri represive sovietice, era organizarea mobilizării recruților în Armata Roșie din rândul populației băștinașe a RSS Moldovenești, în perioada lunii decembrie 1944³⁹⁰. Organele represive sovietice colaborau în vederea neadmiterii în armata sovietică „a persoanelor compromise/care au făcut parte din organizații profasciste și naționaliste”, combaterii fenomenului dezertării, culegerii datelor referitoare la starea de spirit a celor mobilizați, în scopul prevenirii manifestărilor provocatoare cu tentă antisovietică³⁹¹. De asemenea, structurile sovietice de securitate ale RSSM, prin intermediul organelor de partid și Komsomolului, desfășurau o „activitate în masă de profilaxie generală a populației băștinașe privind consecințele negative ale dezertării și măsurile de pedeapsă pentru această infracțiune”³⁹².

Astfel, conform directivei NKGB RSS al Moldovenești nr. 2072 din 4 decembrie 1944, emisă „în conformitate cu Hotărârea Comitetului de Stat al Apărării al URSS din 6 decembrie 1944”, pe teritoriul RSS Moldovenești urma să înceapă mobilizarea cetățenilor născuți în anul 1927 în rândul Armatei Roșii³⁹³. Prin urmare, în acest context, NKGB al RSS Moldovenești avea sarcina de a întreprinde măsuri operative de agentură în punctele de mobilizare a recruților și de

³⁸⁶ Ibidem, f. 68.

³⁸⁷ Ibidem, f. 68.

³⁸⁸ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 1, f. 69.

³⁸⁹ Ibidem, f. 69.

³⁹⁰ Ibidem, ff. 115-115v, 120, 121.

³⁹¹ Ibidem, f. 121.

³⁹² Ibidem, f. 115v.

³⁹³ Ibidem, f. 121.

a nu admite persoanele compromise în rândul Armatei Roșii³⁹⁴. Pentru realizarea acestei sarcini, în componența Comisiei militare de mobilizare a recruților urmau să fie incluși lucrători operativi ai NKGB. Totodată, în documentul menționat este transmisă indicația de a-i aresta până la mobilizare pe recruții în privința cărora existau date verificate privind activitatea dușmănoasă a acestora. De asemenea, erau prevăzute măsuri de recrutare de către NKGB al RSS Moldovenești a informatorilor din rândul recruților, pentru studierea stării de spirit a acestora și depistarea timpurie a manifestărilor antisovietice³⁹⁵.

Un alt document care prezintă interes din perspectiva sarcinilor NKGB al RSS Moldovenești este „Directiva privind depistarea persoanelor cu aspirații de emigrare” nr. 2/02357 din 26 decembrie 1944³⁹⁶, semnată la nouă luni de la „eliberarea” și reinstaurarea etapizată a regimului sovietic în Basarabia. Conform directivei, în urma analizei documentelor din posesia NKGB al RSS Moldovenești privind aspirațiile de emigrare și cazurile de emigrare a locuitorilor Moldovei, s-a observat că, în rândul elementelor antisovietice și a foștilor complici ai ocupanților, în ultima perioadă, au crescut intențiile de evadare ilegală peste graniță, adică în România³⁹⁷. De asemenea, „trupele de grăniceri ale NKVD al RSS Moldovenești sistematic rețin la linia frontierei atât grupuri, cât și persoane singulare, care încercau să plece în România”³⁹⁸.

În mod firesc, multitudinea de sarcini ale securității sovietice care vizau aproape toate segmentele sociale din Basarabia trezeau nemulțumiri constante în rândul populației prin natura lor intruzivă și coercitivă. În acest context, așa cum reiese și din directiva NKGB al RSS Moldovenești de mai sus, după nouă luni de la „eliberare”, la sfârșitul anului 1944, în rândul basarabenilor creșteau aspirațiile de a emigra în România. Din perspectiva NKGB al RSS Moldovenești, cei care intenționau să emigreze în România erau considerați ca „elemente antisovietice”, iar în privința acestora trebuiau luate un șir de măsuri represive. Astfel, conform directivei nr. 2/02357 privind depistarea persoanelor cu aspirații de emigrare din republică, NKGB al RSS Moldovenești avea sarcina de a mobiliza rețeaua de agentură și informatori în vederea detectării stărilor de spirit de emigrare în rândul localnicilor. Totodată, din document desprindem că, în satele limitrofe cu România, organele teritoriale ale NKGB al RSS Moldovenești aveau sarcina de a crea agentură de pază pentru identificarea și supravegherea

³⁹⁴ Ibidem, f. 121.

³⁹⁵ Ibidem, f. 121.

³⁹⁶ Ibidem, ff. 126-127.

³⁹⁷ Ibidem, f. 126.

³⁹⁸ Ibidem, f. 126.

tuturor persoanelor suspecte, care au apărut neautorizat în perimetrul zonei interzise a frontierei³⁹⁹.

De asemenea, în raioanele de graniță ale republicii, organele periferice ale NKGB urmau să identifice toți foștii barcagii, pescari, contrabandiști și alte persoane care cunoșteau bine punctele de trecere a graniței, iar în rândurile acestora, pe lângă urmărirea lor prin agentură, să fie derulate recrutări⁴⁰⁰. În cazul în care erau depistate tentative ale persoanelor care urmau să fugă peste graniță, organele NKGB urmau „să întreprindă măsuri instantanee de urmărire și de reținere a acestora, concomitent să notifice comandamentul trupelor de grăniceri pentru închiderea frontierei”⁴⁰¹.

După cum desprindem din analiza directivelor NKGB al RSS Moldovenești pentru anul 1944, securitatea sovietică a început în forță să execute sarcinile ce vizau „epurarea” teritoriului republicii de elemente dușmănoase și antisovietice, pentru a nu admite acțiuni de sabotare și periclitare a procesului reinstaurării în RSS Moldovenească a structurilor sovietice și orânduirilor impuse de regim. Astfel, dacă pentru anul 1944 sarcinile NKGB al RSS Moldovenești au fost determinate de această etapă incipientă a reinstaurării puterii sovietice în Basarabia, în continuare, în anii 1945 – 1946, când regimul sovietic deja era bine ancorat în întreg spațiul RSS Moldovenești, o parte din obiectivele și sarcinile NKGB al RSS Moldovenești erau adaptate la noile realități postbelice, altele rămânând neschimbate și fiind în continuare perfecționate.

Așadar, din ordinul nr. 104 din 29 martie 1945, deducem că una din sarcinile NKGB al RSS Moldovenești continua să fie eradicarea opozanților deschiși ai regimului sau a așa-numitelor „grupări teroriste” care se împotriveau pe căi armate regimului sovietic. Prin ordinul menționat, conducerea NKGB al RSS Moldovenești transmitea „mulțumiri” șefului direcției raionale Otaci a NKGB al RSS Moldovenești, maior al securității statului, tovarășul Avlasenko⁴⁰². Aprecierile oficiale ale conducerii NKGB al RSS Moldovenești adresate șefului Avlasenko se datorau faptului că „în luna februarie 1945, în raionul Otaci, județul Soroca al RSSM, operativ a fost lichidat un grup de „teroriști”, format din cinci persoane, care acționa sub conducerea dezertorului Armatei Roșii, Grossu Pavel. Membrii grupului în cauză, în data de 23 ianuarie 1945, au săvârșit o crimă asupra activistului sătesc Russu Sidor și pregăteau un act

³⁹⁹ Ibidem, f. 126.

⁴⁰⁰ Ibidem, f. 126.

⁴⁰¹ Ibidem, f. 126.

⁴⁰² ASISRM, F. a. inv. 8, d. 1, f. 135.

terorist contra președintelui sovietului sătesc din Cricicouț, Ciumac, și asupra miliționerului de sector Vorobiov”⁴⁰³.

Prin directiva nr. 3/1/0034 din 6 octombrie 1945, conducerea NKGB al RSS Moldovenești constată că lupta cu manifestările teroriste, prevenirea acestora, precum și identificarea și reținerea persoanelor care au participat la comiterea atentatelor de către organele periferice ale NKGB este la un nivel scăzut. Totodată, direcțiile județene ale NKGB – Cahul, Bălți, Bender – până în ziua de azi nu au descoperit 7 cazuri de atentate comise de la începutul anului 1945⁴⁰⁴. În acest sens, conducerea NKGB al RSS Moldovenești atenționează întreg efectivul operativ că „lupta zilnică a organelor noastre cu manifestările teroriste reprezintă un scop de importanță politică majoră”⁴⁰⁵.

Este relevant de evidențiat că directiva menționată era semnată nu doar de conducătorul NKGB al RSS Moldovenești, ci și de împlernicitul NKVD-NKGB pentru RSS Moldovenească⁴⁰⁶, general-maiorul Golubev⁴⁰⁷, ceea ce denotă importanța sarcinii trasate, de luptă cu manifestările antisovietice armate din RSS Moldovenească.

Așadar, analizând conținutul directivei menționate, spre finele anului 1945, desprindem o îngrijorare în creștere a securității sovietice față de fenomenul manifestărilor antisovietice pe căi armate în RSS Moldovenească, lupta cu care, la această etapă, deja a devenit de importanță politică. Faptul că la mai bine de un an de la reinstaurarea regimului sovietic în RSS Moldovenească manifestările armate antisovietice perpetuau, fiind înregistrate multiple cazuri de atacuri armate asupra activului sovietic din localitățile republicii, ne ilustrează clar că în rândul populației băștinașe exista un spirit antisovietic vădit față de regim, precum și nemulțumiri profunde față de transformările social-politice (rechizițiile obligatorii de grâne și în natură la stat, colectivizarea, mobilizările forțate în Armata Roșie, reprimarea țăranilor pe criterii de clasă, a preoțimii și a altor culte religioase etc.), în ciuda numeroaselor represiuni.

Pentru a nu repeta experiența din toamna anului 1944, când procesele în domeniul agricol derulate de autoritățile sovietice erau subminate violent de „elementele ostile”, directiva nr. 2/01212 din 7 martie 1945 prevedea un șir de măsuri pentru prevenirea acestor „manifestări teroriste antisovietice”⁴⁰⁸. Astfel, conform directivei, „în contextul campaniei de semănat din toamna anului 1945, care este extrem de importantă pentru asigurarea cu pâine a Armatei Roșii

⁴⁰³ Ibidem, f. 135.

⁴⁰⁴ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 92.

⁴⁰⁵ Ibidem, f. 92.

⁴⁰⁶ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 94.

⁴⁰⁷ Instituirea împlernicitului NKVD-NKGB-MVD-MGB pentru RSS Moldovenească a avut loc la 26 martie 1945, în această postură fiind desemnat N. A. Golubev, până în 14 mai 1947. Петров, Н. В. 1941–1954, op.cit., c. 86.

⁴⁰⁸ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 3.

și a poporului sovietic [...], în vederea depistării și curmării timpurii a manifestărilor antisovietice și a elementelor infracționale în timpul semănatului de toamnă în anul 1945”⁴⁰⁹, NKGB și NKVD ale RSS Moldovenești trebuiau să realizeze următoarele sarcini:

- „Materialele privind elementele antisovietice, suspectate de activitate teroristă, diversionistă, sabotaj și alte manifestări dușmănoase organizate, să fie transmise, concentrate și gestionate de organele NKGB.
- Materialele privind elementele infracționale, care se ocupă cu sustragerea, jefuirea, distrugerea și utilizarea neconformă destinației a semințelor, combustibilului, uleiurilor tehnice [...], inventarului și tehnicii agricole, atitudinea de neglijență din partea persoanelor care desfășoară activități de pregătire a semănatului de toamnă să fie transmise, concentrate și gestionate de organele NKVD.
- Organele NKGB și NKVD să verifice aparatul de agentură și informatori din posesie, să realizeze noi recrutări și să asigure cu agentură toate colhozurile, sovhozurile, organele raionale, județene și orășenești în sectorul funciar.
- Să fie instruită rețeaua de agentură și informatori a NKGB și NKVD și orientată spre depistarea activității subversive a elementelor ostile, care încearcă să perturbeze activitățile semănatului de toamnă”⁴¹⁰ [...].

Pe parcursul anului 1945, mediul preoților și al reprezentanților confesiunilor religioase continua să fie o prioritate în activitatea securității sovietice. Acest fapt reiese din directiva nr. 9/01678 din 29 martie 1945, în care conducerea NKGB al RSS Moldovenești menționează că, în ciuda faptului că pe parcursul anului 1944 au fost emise patru directive privind organizarea lucrului operativ de agentură în rândul preoților și al reprezentanților diverselor confesiuni, „indicațiile acestora sunt vădit ignorate de organele periferice, iar lucrul pe elementul religios continuă să aibă un caracter sporadic și neorganizat”⁴¹¹. În acest sens, conducerea NKGB al RSS Moldovenești realizează o trecere în revistă a stării de fapt la zi în acest domeniu și transmite un șir de indicații imperative pentru dinamizarea activității de combatere a elementului antisovietic în rândul preoțimii și a cultelor religioase, dintre care menționăm cele mai principale:

- Toate direcțiile județene imediat vor atribui unui lucrător operativ experimentat derularea activității operative de agentură în mediul preoțimii și al sectanților. În secțiile raionale, separarea liniei de activitate de altele și atribuirea acesteia ca linie de bază unui lucrător operativ experimentat, sub conducerea personală a conducătorului secției raionale;

⁴⁰⁹ Ibidem, f. 3.

⁴¹⁰ Ibidem, f. 3.

⁴¹¹ Ibidem, f. 9.

- Purcederea imediat la recrutarea agenturii capabile să lucreze activ elementele antisovietice din rândul preoțimii și al confesiunilor religioase;

- Având în vedere dificultatea pentru efectivul operativ de a relaționa cu agentura din mediul monahal, se considera necesar ca la fiecare mănăstire să fie create rezidenturi, care să gestioneze informatorii din această sferă. Pentru activitatea de rezident în mediul monahal și al cultelor religioase să fie selectate persoane riguros verificate din rândul profesorilor din sat, agronomilor etc., care vor putea vizita în mod firesc lăcașurile sfinte, fără a trezi suspiciuni, ca să se întâlnească în siguranță cu agentura;

- Crearea agenturii în rândul activului bisericesc și al liderilor „sectanților”. Recrutarea acestor categorii de agenturi să aibă loc în baza materialelor compromițătoare și să fie realizate personal de șefii direcțiilor județene ale NKGB și adjuncții acestora, precum și de șefii direcțiilor raionale;

- Organizarea lucrului de identificare a elementelor dușmănoase în mediul intelectualității reacționare și a tineretului care frecventează biserica și cultele religioase – „sectele”;

- Prin intermediul agenturii verificate din mediul religios, desfășurarea activității de dezrădăcinare a ideologiei profasciste, de influență românească asupra bisericii și educarea enoriașilor în spiritul sovietic⁴¹².

Analiza conținutului directivei nr. 9/01678 din 29 martie 1945 privind „activitatea operativă de agentură în mediul bisericilor ortodoxe și altor confesiuni religioase” și a măsurilor detaliate prevăzute de aceasta, ne permite să deducem că documentul menționat era fundamental pentru activitatea de combatere de către NKGB a elementelor antisovietice în rândul preoțimii și a cultelor religioase în RSS Moldovenească pentru perioada anului 1945.

În paralel cu încheierea celui de-al Doilea Război Mondial în decursul anului 1945, în timp ce în spațiul dintre Prut și Nistru se înrădăcina regimul sovietic, în Basarabia reveneau mii de locuitori ai acestui teritoriu, care s-au refugiat împreună cu autoritățile române în primăvara anului 1944⁴¹³. Acest fapt se datora cererii adresate României de către guvernul sovietic, care făcea apel la prevederile articolului 5 al Convenției de armistițiu⁴¹⁴. Din articolul 5 al Convenției de armistițiu reieșea că toți cetățenii care s-au refugiat în anii războiului în Regat din Basarabia și Bucovina de Nord erau considerați cetățeni sovietici, iar statul român era obligat să-i predea

⁴¹² Ibidem, f. 10, 11.

⁴¹³ Lisnic, Dumitru, op. cit., p. 88.

⁴¹⁴ După evenimentele politice de la București din 23 august 1944 și avansarea Armatei Roșii în teritoriul român, România a trecut de partea aliaților împotriva Germaniei hitleriste, iar la „12 septembrie 1944 a fost semnată Convenția de armistițiu între guvernul român, pe de o parte, și guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte” [citată la 28.01.2021]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/31>

Uniunii Sovietice⁴¹⁵. Astfel, deși autoritățile sovietice insistau să readucă în republica unională moldovenească cetățenii care au ales să urmeze autoritățile române în primăvara anului 1944, la revenire în RSS Moldovenească, aceștia erau supuși unui tratament și „regim special” din partea securității sovietice. Prin urmare, NKGB al RSS Moldovenești, de comun cu NKVD, îi revenea o nouă sarcină prioritară pentru anul 1945, „verificarea și trierea repatriaților reveniți la locul permanent de trai”⁴¹⁶ în republică.

În acest sens, prezintă relevanță ordinul nr. 1/1/005 din 27 iunie 1945, semnat de Mordoveț Iosif, care consemnează că „NKGB al RSS Moldovenești, în ultima perioadă, a deconspirat și arestat un număr semnificativ de persoane din rândul celor veniți din România în contextul repatrierii, care desfășurau o activitate ostilă pe teritoriul Moldovei”⁴¹⁷. Conducerea NKGB îi privea cu suspiciune pe refugiații reveniți în republică și atenționa că „persoanele din rândul repatriaților din România răspândesc intensiv zvonuri provocatoare despre presupusa ciocnire militară dintre URSS și Anglia, și reunificarea Basarabiei cu România, elogiază condițiile de viață și regimul din România, își exprimă predispozițiile teroriste, refuză munca în colhozuri și desfășoară agitație antisovietică”⁴¹⁸. În conformitate cu ordinul NKVD și NKGB ale URSS nr. 00706/00268 din 16 iunie 1945 privind ordinea verificărilor și trierii repatriaților care s-au întors la locul permanent de trai, conducerea NKGB și NKVD ale RSS Moldovenești dispunea realizarea unui șir de măsuri:

- Constituirea comisiilor de verificare și triere a repatriaților în orașele județene și raionale, președintele cărora în județe era șeful direcției județene a NKVD, iar membrii comisiei – șeful direcției județene a NKGB și șeful oficiului de pașapoarte, în raioane, președintele cărora în raion era șeful direcției raionale a NKVD, iar membrii comisiei – șeful direcției raionale a NKGB și șeful oficiului raional de pașapoarte⁴¹⁹.

- În sarcina comisiilor de verificare și triere raionale era derularea activității operative de agentură în rândul repatriaților, în vederea detectării în mediul acestora a:

- ✓ agenturii structurilor de spionaj și contrainformații germane, cu misiuni de a desfășura activitate informativă împotriva URSS în perioada postbelică;
- ✓ agenturii recrutate de către structurile de informații străine cu misiuni împotriva URSS;

⁴¹⁵ Gribincea, Mihai, op. cit., p. 22.

⁴¹⁶ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 35, ff. 40-41, ff. 42-43.

⁴¹⁷ Ibidem, f. 35.

⁴¹⁸ Ibidem, f. 35.

⁴¹⁹ Ibidem, f. 42.

- ✓ trădătorilor de patrie, complicilor ocupanților și altor elemente antisovietice care s-au refugiat din URSS odată cu retragerea forțelor inamicului [...] ⁴²⁰.
- Orientarea aparatului de agentură și informatori în vederea explorării repatriaților, iar materialele obținute să fie puse la dispoziția comisiei de triere și verificare;
- După înregistrarea repatriaților, înmânarea acestora a unor legitimații temporare, valabile șase luni. În cazul datelor insuficiente care să confirme data și locul nașterii, înmânarea unor legitimații speciale, valabile trei luni, cu dreptul de a domicilia doar în raionul înregistrării, cu interdicția de a se deplasa în alte raioane sau județe [...]. După finalizarea verificării repatriaților care nu trezeau suspiciuni și care dețineau acte ce conformau data și locul nașterii, acestora li se elibera pașaportul conform procedurilor ⁴²¹.

Rapoartele despre activitatea privind verificarea și trierea repatriaților urmau să fie prezentate conducerii NKGB al RSS Moldovenești de către organele periferice o dată la 10 zile ⁴²².

Totodată, noile documentele de arhivă studiate ne ilustrează explicit îngrijorarea autorităților sovietice din RSS Moldovenească în raport cu revenirea repatriaților din România la locul de trai în primii ani postbelici, luând în considerație anvergura măsurilor întreprinse de organele NKGB în comun cu NKVD în vederea trierii, verificării celor reveniți și supunerii unui regim special de supraveghere. Spre exemplu, academicianul Valeriu Pasat, bazându-se pe surse din arhivele de la Moscova, de asemenea consemnează „marea îngrijorare din partea autorităților” la acest capitol în una din lucrările sale, menționând că la „1 martie 1946, în republică au revenit până la 40 mii de cetățeni, dintre care circa 17 mii de persoane au trecut înregistrarea și verificarea în punctul de triere și verificare din Chișinău” ⁴²³.

Așadar, din sursele documentare analizate, deducem că, deși conform articolului 5 al Convenției de armistițiu, cei care s-au repatriat după război în RSS Moldovenească erau considerați cetățeni sovietici, la revenire, aceștia erau priviți cu suspiciune de autoritățile sovietice ale republicii – opinie împărtășită și de istoricul Lisnic Dumitru în una din lucrările sale ⁴²⁴, iar securitatea sovietică îi supunea unui „regim special” de „verificare și filtrare” până la înscrierea în rândul cetățenilor sovietici cu acte în regulă. Pentru a nu admite pătrunderea în interiorul RSS Moldovenești a elementelor destabilizatoare care să perturbeze orânduirea

⁴²⁰ Ibidem, f. 40, 41.

⁴²¹ Ibidem, f. 43.

⁴²² Ibidem, f. 42.

⁴²³ Pasat, Valeriu. *Трудные страницы*, op. cit., c. 31.

⁴²⁴ Lisnic, Dumitru. op. cit., p. 89, 90.

regimului sovietic, la cea mai mică suspiciune de manifestare cu tentă antisovietică din partea repatriaților, aceștia erau supuși arestării.

Luând în considerare că NKGB erau „ochii și urechile” puterii sovietice și „brațul înarmat” al partidului, în mod firesc securitatea sovietică avea un rol esențial în instituționalizarea și consolidarea regimului sovietic, atât la nivel unional, cât și la nivel republican. Prin urmare, în contextul alegerilor Sovietului Suprem al URSS preconizate pentru februarie 1946⁴²⁵, la ordinul NKGB al URSS, la adresa NKGB al RSS Moldovenești erau transmise un șir de indicații și sarcini pentru pregătirea încă din anul 1945 a campaniei și procesului electoral, dar și pentru identificarea și curmarea timpurie a tentativelor inamicului de sabotare a alegerilor.

Astfel, directivele nr. 6/1/0041 din 24 octombrie 1945, nr. 1/2/0060 din 7 decembrie 1945 trasează o multitudine de sarcini pe care organele NKGB al RSS Moldovenești trebuiau să le realizeze în contextul alegerilor Sovietului Suprem al URSS⁴²⁶:

- Mobilizarea și activizarea aparatului de agentură și informatori în direcția detectării elementelor antisovietice orientate spre perturbarea activităților legate de pregătirea alegerilor în Sovietul Suprem al URSS;
- Toate persoanele care s-au manifestat activ antisovietic, după o verificare riguroasă prin datele de agentură, fără tergiversarea investigației, să fie arestate;
- Atenția agenturii să fie orientată la explorarea elementelor aflate la evidență din rândul foștilor membri ai partidelor politice, activului bisericesc, sectanților și culacilor;
- Începând cu 1 noiembrie 1945, la fiecare 10 zile, să fie prezentate către NKGB al RSS Moldovenești buletine informative despre dispozițiile politice ale populației în legătură cu alegerile⁴²⁷.

În documentul nr. 1/2/0067 din 27 decembrie 1945, conducerea NKGB al RSS Moldovenești menționează că informațiile recepționate de la structurile periferice ale NKGB la subiectul alegerilor Sovietului Suprem din URSS sunt în mare parte nesatisfăcătoare, întrucât nu reflectă dispozițiile politice ale tuturor segmentelor sociale ale populației (intelectualitatea, tineretul, țăranii etc.)⁴²⁸. Mordoveț Iosif evidențiază că, conform materialelor prezentate de către direcțiile județene și raionale, „dispozițiile politice ale diverselor straturi ale populației nu sunt studiate. Practic, lipsesc date despre starea de spirit a intelectualității, iar activitatea elementelor

⁴²⁵ Alegerile pentru Sovietul Suprem în RSS Moldovenească au avut loc peste un an, în luna februarie 1947. Царанов, Владимир И. (ред.). *История Молдавской ССР с древнейших времен до наших дней*. Кишинев: Штиинца, 1984, с. 393.

⁴²⁶ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, ff. 107-108, ff. 135-136.

⁴²⁷ Ibidem, ff. 107-108, f. 135.

⁴²⁸ Ibidem, f. 156.

activului bisericesc și a sectanților, a membrilor partidelor naționaliste, culacilor etc. este puțin reflectată”⁴²⁹. De asemenea, „în ciuda numeroaselor semnale privind activitatea antisovietică a elementelor ostile, direcționată la perturbarea alegerilor – investigarea și reprimarea acestora se desfășoară extrem de lent”⁴³⁰.

Odată cu apropierea de ziua alegerilor în Sovietul Suprem al URSS, NKGB și NKVD ale RSS Moldovenești își concentrau eforturile pentru realizarea sarcinilor comune de importanță politică, în scopul curmării elementelor antisovietice care se activizau pe acest fundal. În vederea asigurării bunei desfășurări a campaniei electorale, precum și a alegerilor propriu-zise în Sovietul Suprem al URSS fără incidente sau provocări din partea elementelor ostile și antisovietice, la 6 ianuarie 1946, conducerea NKGB, NKVD și a direcției trupelor de grăniceri a NKVD ale RSS Moldovenești au semnat directivele cu nr. 2/2/68 și 5/1/009⁴³¹. Conform documentelor semnate, instituțiile erau responsabile de realizarea următoarelor sarcini:

- Șefii direcțiilor județene și raionale ale NKGB, NKVD și ai trupelor de grăniceri ale NKVD „să se informeze reciproc despre dispozițiile politice ale populației; cu acțiuni comune în mod decisiv să suprime eventuale atentate teroriste, intenții de rebeliune și alte tipuri de manifestări antisovietice.
- Să fie organizată paza oficială și neoficială a secțiilor de vot, paza candidaților pentru alegerile în Sovietul Suprem la locul de domiciliu, precum și în locurile unde se vor manifesta în fața alegătorilor⁴³².
- Să fie întreprinse măsuri în vederea consolidării pazei frontierei de stat. Șefii NKVD și NKGB imediat să informeze conducătorii trupelor de grăniceri și comandanții respectivi despre eventuala violare a frontierei de stat, pentru luarea măsurilor necesare”⁴³³.

Din directivele analizate privind sarcinile securității sovietice în contextul alegerilor în Sovietul Suprem al URSS din 10 februarie 1946, desprindem importanța pe care regimul sovietic o acorda legitimizării și instituționalizării puterii sale în primii ani postbelici și rolul jucat de NKGB în acest proces. Astfel, pentru a avea certitudinea că procesul electoral, în cazul dat, în RSS Moldovenească, se va desfășura fără perturbații din partea elementelor considerate

⁴²⁹ Ibidem, f. 156.

⁴³⁰ Ibidem, f. 157.

⁴³¹ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 4, ff. 1-2.

⁴³² Din sursele documentare identificate, desprindem că, conform indicațiilor suplimentare ale conducerii NKGB al RSS Moldovenești, la dispoziția fiecărui candidat la funcția de deputat în Sovietul Suprem al URSS era pus un lucrător operativ care să-i asigure paza fizică în regim non-stop, pentru care purta responsabilitate personală. În locurile unde staționa candidatul, apartamentul era asigurat cu pază din partea NKVD. În deplasările candidatului în raioane și sate, lucrătorul operativ NKGB făcea cunoștință în prealabil cu situația operativă din localitate, iar în baza materialelor de agentură din posesie, în comun cu direcția raională a NKGB și NKVD, întreprindea măsurile necesare pentru asigurare a securității candidatului. ASISRM, F. a. inv. 6, d. 4, f. 10.

⁴³³ Ibidem, f. 1.

ostile de regim, întregul aparat al structurilor represive sovietice era antrenat în proces. Totodată, din documentele cercetate desprindem îngrijorarea autorităților sovietice, atât la nivel unional, cât și la nivel republican în legătură cu activizarea elementelor ostile regimului, precum și preocuparea intensă a structurilor represive de a preîntâmpina provocări destabilizatoare în contextul electoral. Așadar, structurile represive sovietice – NKGB și NKVD – încă din anul 1945 aveau o multitudine de sarcini care urmăreau cunoașterea profundă și din toate straturile sociale a predispozițiilor politice ale populației basarabene.

3.3. Măsurile și mijloacele de acțiune ale organelor NKGB-MGB în procesul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească

Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a fost marcat de un șir de schimbări teritoriale în estul Europei, determinate de expansiunea metropolei sovietice. Efectele acestor metamorfoze teritoriale nu au ocolit nici pe departe Basarabia ruptă din teritoriul României, care a fost anexată pentru a doua oară în componența URSS. După luna martie 1944, Basarabia, reocupată de Armata Roșie în mod etapizat până în august 1944, a fost retransformată în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

Moscova era conștientă de faptul că sovietizarea teritoriilor anexate, implicit și a Basarabiei, era imposibil de realizat fără a utiliza, pe lângă ansamblul de măsuri politice ale regimului (deportări în masă, colectivizarea forțată, foametea organizată, reprimarea mișcărilor antisovietice, politici de deznaționalizare a populației băștinașe etc.) și *măsuri speciale*⁴³⁴ care să fundamenteze procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice. Atunci când ne referim la măsuri speciale, se are în vedere antrenarea în proces a aparatului sovietic de securitate, dintre care un rol semnificativ în primii ani postbelici revenea organelor NKGB - MGB.

Unul dintre obiectivele prioritare ale structurilor sovietice de securitate era formarea unei baze sociale în teritoriile (re)anexate de URSS la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial. În această ordine de idei, printre segmentele sociale asupra cărora organele securității sovietice își concentrau eforturile securității erau în mod firesc tineretul și intelectualii din RSS Moldovenească. Conform surselor documentare cercetate, atunci când ne referim la tineret și la intelectualii din RSS Moldovenească în primii ani postbelici, se are în vedere elevii școlilor medii, FZO, studenții instituțiilor de învățământ superior și ai tehnicurilor (instituții de

⁴³⁴ Prin termenul de *măsuri speciale*, utilizat în lucrare, autorul are în vedere un ansamblu de măsuri cu caracter extrajudiciar, care pot fi atât discrete, cât și publice, aplicate de serviciile de securitate și de informații în activitatea lor, cum ar fi: recrutarea informatorilor, crearea rețelelor de agenți și rezidenți, infiltrarea și controlarea mediilor de interes, profilaxia, colectarea informațiilor de interes etc.

învățământ mediu de specialitate în URSS), precum și profesorii școlilor medii, profesionale, FZO, din instituțiile de învățământ superior⁴³⁵.

Prin urmare, în prezentul subcapitol ne propunem să analizăm, în baza documentelor inedite identificate în arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, acțiunile și măsurile speciale ale organelor securității sovietice întreprinse față de tineret și față de unele segmente ale grupului social de intelectuali în primii ani postbelici în RSS Moldovenească, precum și factorii care au determinat necesitatea acestora. Examinarea și analiza acestor aspecte ne va permite să elucidăm care erau elementele de *modus operandi*⁴³⁶ – sau metodele și mijloacele NKGB-MGB, precum și rolul utilizării acestora față de aceste categorii sociale în RSS Moldovenească, în contextul instituționalizării și consolidării puterii sovietice în republică.

În contextul cercetării subiectului dat, am identificat în arhivă mai multe documente incluse în premieră în circuitul științific, dintre care trei au același subiect generic – „activizarea lucrului operativ de agentură în mediul tineretului și intelectualilor”⁴³⁷, care ne-au permis să elucidăm metodele și mijloace utilizate de NKGB-MGB în instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească. Aceste trei documente au fost emise de către conducerea NKGB al RSS Moldovenești, primele două documente fiind datate cu anul 1945, al treilea – cu anul 1946.

În urma analizei și confruntării acestor materiale de arhivă au fost consemnate anumite incoerențe legate de primul document – directiva nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945, care este cel mai important act din toate trei. În ordine cronologică, directiva în cauză a fost identificată în arhivă cu denumirea „Directiva privind activizarea lucrului operativ de agentură în mediul tineretului”⁴³⁸, anul 1945. Apoi, într-un alt document semnat de șeful NKGB al RSS Moldovenești, Mordoveț Iosif, înregistrat cu numărul 1/2/0012 din 25 iulie 1945, se face referință la aceeași directivă, dar în titlul acesteia apare și cuvântul „intelectualitate” – „Directiva privind activizarea lucrului operativ de agentură în mediul tineretului și intelectualității”⁴³⁹.

⁴³⁵ Referitor la acțiunile și măsurile întreprinse de NKGB al RSS Moldovenești în primii ani postbelici în mediul tineretului și intelectualității, autorul a elaborat și a publicat un studiu aparte pe acest subiect. A se vedea: Malacenco, Alexandru. *NKGB, tineretul și intelectualii în RSS Moldovenească în primii ani postbelici*. În: Liliana Rotaru, Ion Xenofontov (coord.), „O utopie devenită realitate: Învățământul Superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere”, Editura Lexon, 2020, pp. 122-140.

⁴³⁶ Autorul prezentului studiu utilizează noțiunea de *modus operandi* cu sensul de algoritm de acțiuni, metode și tactici caracteristice organelor de securitate realizate prin diferite mijloace.

⁴³⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, ff. 17a-176, 50, 51; d. 4, f. 70.

⁴³⁸ Ibidem, ff. 17a-176. A se vedea și opisul dosarului, unde este indicat anume numărul de înregistrare a directivei cu scris olograf.

⁴³⁹ Ibidem, f. 50, 51.

Ulterior, în al treilea document, datat cu anul 1946, făcându-se referire la directiva nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945, titlul acesteia a suferit din nou modificări, cuvântul „tineret” fiind exclus – „Directiva privind activizarea lucrului operativ de agentură în mediul intelectualității”⁴⁴⁰.

Aflându-se într-o nouă conjunctură atât pe plan intern, cât și extern, odată cu încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Uniunea Sovietică își „organiza structurile de securitate în așa fel încât să fie capabile să exercite controlul asupra unui număr în creștere de medii ale vieții sociale”⁴⁴¹ în teritoriile anexate. Unul dintre aceste medii era tineretul și intelectualii din RSS Moldovenească, care constituiau elemente esențiale în modelarea socială a populației republicii în spiritul „canoanelor sovietice” de formare și educare a „omului nou” – *homos sovieticus*.

Calamitățile care au lovit Basarabia în contextul celui de-al Doilea Război Mondial – anexarea Basarabiei de către URSS din 1940, revenirea în 1941 în componența României, apoi reanexarea în 1944 de către sovietici – au constituit evenimente ce au determinat exodul peste Prut a intelectualilor și represiunea și deportarea acestora în Siberia de către sovietici⁴⁴². „Structura demografică a restabilitei RSS Moldovenești, fiind preponderent rural-agrară, cu un strat foarte fin al intelectualității, a fost și mai mult afectată în sensul reducerii componentei demografice nonrurale și nonagricole”⁴⁴³, după atrocitățile comise de către sovietici în acest spațiu în primii ani postbelici: foametea organizată, deportările în masă, colectivizările forțate etc.

Având în vedere că în Basarabia primilor ani postbelici grupul social de intelectuali nu era unul numeros, parcursul sinuos al acestui teritoriu în anii războiului a dus în final la reducerea semnificativă a acestei categorii sociale. În pofida acestor vicisitudini care au marcat micșorarea grupului social de intelectuali în RSS Moldovenească în primii ani postbelici,

⁴⁴⁰ Ibidem, f. 70.

⁴⁴¹ Krzysztof Persak, Łukasz Kamiński, op. cit., p. 7.

⁴⁴² Spre exemplu, în Raportul NKGB RSSM nr. 908, datat 19 iunie 1941, doc. nr. 260, prin care se informa NKGB URSS despre rezultatele eradicării elementelor antisovietice din teritoriul republicii, planul inițial privind numărul celor care urmau să fie arestați era de 5 106 persoane, iar 14 469 familii urmau să fie deportate. Spre final, în ziua demarării operațiunii, pe 13 iunie 1941, au fost pregătiți pentru arestare 4 550 de persoane și spre deportare 13 980 de familii, printre care erau, cu certitudine, persoane și familii din categoria socială a intelectualilor. Toate persoanele și familiile au fost represate din motivul că făceau parte din categoria „elementelor contrarevoluționare și antisovietice” din punctul de vedere al autorităților sovietice. Documentul integral poate fi găsit în volumul de documente: *Органы государственной безопасности* (1 января – 21 июня 1941 г.), op. cit., c. 265-266; Desigur, numărul persoanelor și al familiilor basarabene supuse represiunilor între 1940 și 1941 de către sovietici depășesc considerabil cifrele indicate în documentul de mai sus. Pentru mai multe detalii a se vedea: Cașu, Igor. *Dușmanul de clasă*, op. cit., pp. 119-188.

⁴⁴³ Rotaru, Liliana. *Politica de recrutare și selecție a personalului academic în învățământul superior din RSS Moldovenească. 1944 – 1950*. În: „Studia Universitatis Moldaviae”, Revistă științifică (Seria Științe Umanistice), 2017; nr 4(104), 2017, p. 124.

autoritățile sovietice, menționa istoricul Șișcanu Elena cu referințe la surse de arhivă, au clasificat în 1945 intelectualitatea în câteva grupuri:

- I. Intelectualitatea pregătită în școlile românești, care era cel mai numeros grup;
- II. Intelectualii educați în școlile vechi rusești, „care au primit pozitiv sistemul sovietic și au rămas devotați lui până la capăt”;
- III. Intelectualii care în 1940-1941 „au acceptat sistemul sovietic, dar au fost represați de români în perioada ocupației româno-germane”;
- IV. „Intelectualii moldoveni”, promovați de puterea sovietică la posturi responsabile: agronomi, medici, directori de școli, învățători⁴⁴⁴.

Conform istoricului Șișcanu Elena, printre cei mai suspecți pentru autoritățile sovietice erau intelectualii care au făcut școala românească și dintre cei repatriați⁴⁴⁵. Istoricul Pasat Valeriu consemna că „organele ”de forță” vedeau sau căutau organizații și grupuri antisovietice, sau pur și simplu stări de spirit ”antisovietice” nu numai în mediul culăcimii, ci printre intelectualii și tineretul de la sate și orașe”⁴⁴⁶.

Cu toate acestea, remarcăm că tineretul și intelectualitatea nici pe departe nu au rămas fără atenție din partea Comisariatului securității sovietice în primii ani postbelici în RSS Moldovenească. Concludentă în acest sens este „Directiva privind activizarea lucrului operativ de agentură în mediul tineretului” cu numărul de înregistrare 2/1863 din 10 aprilie 1945, cu parafa „strict secret”, semnată de Mordoveț Iosif, șeful Comisariatului securității în RSS Moldovenească, care prevedea și măsuri orientate asupra mediului intelectualilor, în speță, asupra exponenților corpului didactic din rândul școlilor medii din RSS Moldovenească⁴⁴⁷. Documentul în cauză a fost elaborat în temeiul indicațiilor directivei NKGB-ului unional, de la Moscova, înregistrată cu numărul 12, datată cu 25 ianuarie 1945⁴⁴⁸.

Analizând structural directiva nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945, desprindem că conținutul acesteia a fost elaborat urmându-se trei repere:

- *descrierea situației* privind manifestarea/activizarea elementului antisovietic în rândul tineretului, tangențial și în mediul pedagogilor școlilor medii, profesionale, FZO⁴⁴⁹;

⁴⁴⁴ Șișcanu N., Elena. *Basarabia*, op.cit., p. 123.

⁴⁴⁵ Ibidem, p. 123.

⁴⁴⁶ Pasat, Valeriu. *Calvarul*, op. cit., p. 186.

⁴⁴⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, ff. 17a-176.

⁴⁴⁸ Ibidem, f. 17 б. Sursa documentară care ar reflecta integral conținutul „Directivei nr.12 din 25 ianuarie 1945 a NKGB-ului URSS” nu a fost identificată în materialele documentare consultate în arhiva SIS. Admitem cu o mare doză de probabilitate că ar putea fi găsită în arhivele de stat ale Federației Ruse.

⁴⁴⁹ Școli sovietice de meserii pentru fabrici și uzine (Школа фабрично-заводского обучения (ФЗО)– rusă), pentru mai multe detalii la acest subiect a se vedea: Cașu, Igor. *Dușmanul de clasă*, op. cit., p. 143-144; Tașcă, Mihai. *Arhivele comunismului: recrutarea tinerilor în „școli de muncă”, metodă de epurare etnică a Basarabiei*

- *evidențierea problemelor și neajunsurilor existente în lucrul privind detectarea și curmarea „elementului antisovietic” în aceste medii sociale;*
- *transmiterea indicațiilor și stabilirea măsurilor necesare în acest sens de șeful NKGB al RSS Moldovenești, Mordoveț Iosif.*

În prima parte a conținutului directivei nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945, comisarul NKGB al RSS Moldovenești semnalizează, în temeiul informațiilor deținute, „activizarea manifestării elementelor antisovietice și ostile în mediul tineretului”⁴⁵⁰. După cum menționează Mordoveț Iosif în directivă, „rolul tineretului în economia națională a crescut”⁴⁵¹, fapt exploatat de „agentura inamicului pentru a-și extinde influența asupra tineretului, folosind copiii represaților și din mediul ostil regimului ca bază pentru activitatea subversivă”⁴⁵². Totodată, șeful NKGB-ului RSS Moldovenești evidențiază că „în anii 1943⁴⁵³ și 1944, organele NKGB au identificat și lichidat un șir de organizații și grupuri antisovietice din rândul tineretului, inclusiv din rândul celor care studiază în școli medii, viziunile antisovietice ale cărora, de regulă, se formează sub influența maturilor”⁴⁵⁴. Referitor la tineretul implicat în activități antisovietice, Mordoveț Iosif consemnează că acțiunile cu tentă antisovietică ale acestora constau în:

- „răspândirea foilor pliante cu conținut antisovietic;
- derularea agitației profasciste;
- dezertarea sau eschivarea de la înrolarea în Armata Roșie”⁴⁵⁵.

Un alt aspect relevant expus în textul directivei este că „elementul antisovietic ce desfășoară activitate dușmănoasă în rândul tineretului studios parțial folosește ca acoperire pentru cei care învață, pe lângă organizații publice, diverse cercuri de literatură și de alt gen”⁴⁵⁶.

De asemenea, comisarul securității Mordoveț Iosif atenționează că în anii „ocupației temporare” a teritoriului RSS Moldovenești între anii 1941 – 1944, „organele polițienești și cele de informații ale inamicului au desfășurat o activitate intensă în rândul tineretului prin crearea organizațiilor antisovietice și utilizarea membrilor acestora pentru trimiterea în spatele liniilor frontului în calitate de teroriști, diversioniști și spioni”⁴⁵⁷.

[citat: 13.08. 2020]. Disponibil: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/arhivele-comunismului-recrutarea-tinerilor-in-scoli-de-munca-metoda-de-epurare-etnica-a-basarabiei>

⁴⁵⁰ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 17a.

⁴⁵¹ Ibidem, 17a.

⁴⁵² Ibidem, 17a.

⁴⁵³ Nu este clară referința la anul 1943 privind lichidarea grupărilor antisovietice, deoarece până în martie 1944 Basarabia era în componența României, după care a fost reocupată de către URSS. Prin urmare, referința la anul 1943 poate fi o eroare tehnică sau o greșeală de interpretare din partea autorului documentului.

⁴⁵⁴ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 17a.

⁴⁵⁵ Ibidem, f. 17a.

⁴⁵⁶ Ibidem, f. 17a.

⁴⁵⁷ Ibidem, f. 17a.

În continuare, Mordoveț Iosif remarcă câteva deficiențe în privința organizării și gestionării lucrului pe linia combaterii activității antisovietice în mediul tineretului. În acest sens, „nu toate organele periferice (direcțiile județene Cahul, Bender și direcția orașenească Tiraspol ale NKGB, precum și altele) realizează importanța organizării activității de curmare a elementelor antisovietice în rândul tinerilor și nu acordă atenția corespunzătoare acestui subiect. În rândul tineretului, rețeaua de agenți este slabă și puțin numeroasă, iar contingentul studenților școlilor medii, școlilor profesionale și FZO și nu este acoperit suficient cu rețeaua de agenți și informatori. Nu se acordă atenția cuvenită lucrului de instruire a agenților și informatorilor din rândul tineretului, nu se iau în considerare particularitățile specifice vârstei”⁴⁵⁸.

Cu alte cuvinte, în prima parte a documentului nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945, șeful NKGB-ului „moldovenesc” Mordoveț Iosif argumentează necesitatea emiterii directivei în cauză, precum și a măsurilor, pe care le va transmite către organele securității în contextul în care în RSS Moldovenească se înregistrează o „activizare a manifestării elementelor antisovietice și ostile în mediul tineretului”.

Ținând cont de neajunsurile constatate de șeful NKGB al RSS Moldovenească, Mordoveț Iosif, acesta a dispus întreprinderea unui șir de măsuri și indicații în vederea infiltrării în toate straturile mediului de tineret pentru asigurarea controlului social. Segmentele de tineret asupra cărora în mod prioritar erau orientate eforturile de consolidare a rețelei de agenți a NKGB erau „cei din mediul ostil”⁴⁵⁹ și copiii ai căror părinți au fost represați de NKVD și NKGB”⁴⁶⁰. Un aspect ce merită a fi menționat este că în cazuri specifice și cu aprobarea NKGB al RSS Moldovenești, era admisă inclusiv și recrutarea tinerilor cu vârsta de până la 16 ani.

Un interes deosebit prezintă faptul că în procesul lucrării discrete a tineretului pentru depistarea „spiritului antisovietic” printre aceștia, NKGB al RSS Moldovenești implica și unii reprezentanți ai intelectualilor. Ilustrative în acest sens erau indicațiile comisarului NKGB de „selectare a rezidenților”⁴⁶¹, în primul rând dintre membrii de partid, iar în cazuri particulare, în

⁴⁵⁸ Ibidem, f. 17a, 176.

⁴⁵⁹ Se are în vedere, din mediile ostile regimului sovietic.

⁴⁶⁰ Ibidem, f. 176.

⁴⁶¹ *Rezident* – „persoană, care, sub îndrumarea și cu sprijinul ofițerului de Securitate, ținea legătura cu maximum 10 persoane de sprijin, de la care primea informații pe care le preda ofițerului. *Rezidentul* putea fi recrutat dintre informatorii cu vechime în cadrul rețelei și care dovediseră talent în procurarea de informații; de asemenea, putea fi „racolat” dintre ofițerii de Securitate trecuți în rezervă”. Vezi: Mihai Albu, Informatorul. Studiu asupra colaborării cu Securitatea, Iași: Polirom, 2008, p. 15, 218; Într-un dicționar sovietic de specialitate „контрразведывательный словарь” (dicționar de contrainformații), găsim termenul *rezident* cu o definiție mai amplă, dar păstrând aceeași semnificație, după cum urmează: „personal criptic netitular în organele securității de stat, care gestionau un grup de agenți sau persoane de încredere. În calitate de *rezident* sunt recrutați membri ai PCUS și comsomolului, care nu ocupă funcții de conducere în organizațiile de partid și comsomol, foști lucrători KGB, precum și alte persoane”. Mai multe detalii în *Контрразведывательный словарь*, op. cit., c. 279-280.

condițiile mediului rural, din rândul intelectualității verificate minuțios”⁴⁶². De asemenea, sunt dispuse măsuri pentru „îmbunătățirea lucrului cu rețeaua de agenți-informatori din rândul corpului didactic al școlilor medii, orientarea agenților pentru studierea stării de spirit și a comportamentului pedagogilor, în vederea depistării posibilităților inițiatori în organizarea și desfășurarea activității antisovietice printre elevi”⁴⁶³.

Unul dintre scopurile principale ale controlului social asupra tineretului era de a identifica „germenii” manifestărilor antisovietice în rândul acestora, precum și „curmarea din fașă”⁴⁶⁴ a intențiilor și acțiunilor respective. Astfel, NKGB-ul era prezent și își extindea tentaculele oriunde tineretul se aduna în mod colectiv și își petrecea timpul privat: „ringuri de dans, stadioane, cluburi, săli de lectură”⁴⁶⁵.

În urma analizei măsurilor și indicațiilor dispuse de comisarul securității Iosif Mordoveț deducem că elementele de *modus operandi* prin care NKGB-ul lucra mediile de tineret erau utilizate din plin, cu accent vădit pe: crearea și consolidarea rețelei de agenți și informatori în rândul tuturor segmentelor de tineret, crearea și extinderea rețelei de agenți în mediul intelectualilor, în speță în rândul profesorilor, pedagogilor și organizatorilor diverselor cercuri extrașcolare, infiltrarea organizațiilor culturale, literare, filosofice create atât în perioada administrației românești, cât și a celor active la acel moment, recrutarea și cultivarea informatorilor specializați pe identificarea agenturii germane și românești⁴⁶⁶ din rândul tineretului din RSS Moldovenească, selectarea și recrutarea rezidenților, asigurarea conspirației în lucru.

Din antetul documentului se desprinde că indicațiile dispuse în directiva nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945 erau transmise către toate subunitățile teritoriale (direcțiile județene, secțiile raionale și direcția orașenească Tiraspol), rezultatele urmând a fi raportate direcției 2⁴⁶⁷ a NKGB al RSS Moldovenești⁴⁶⁸.

⁴⁶² ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 176.

⁴⁶³ Ibidem, f. 176.

⁴⁶⁴ Ibidem, f. 176.

⁴⁶⁵ Ibidem, f. 176.

⁴⁶⁶ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 4, f. 253. În anii 1944, 1945, prioritatea numărul unu a NKGB-ului RSS Moldovenești pe dimensiunea de contraspionaj era depistarea și curmarea agenturii române și germane rămase pe teritoriul republicii. Ulterior, în 1946, în contextul iminenței Războiului Rece, conform directivelor de la Moscova, accentele au fost schimbate, atenția prioritară a NKGB al RSS Moldovenești era orientată spre detectarea agenților anglo-americieni, iar demascarea agenturii organelor de informații române și germane rămâne de importanță secundă. Concluzia dată este bazată pe sursele documentare inedite consultate de autor în arhiva SIS, analizate mai detaliat în studiul: Malacenco, Alexandru. *Poliția Secretă a RSS Moldovenești*, op. cit., p. 179, 180.

⁴⁶⁷ Direcția 2 (a doua) a Comisariatului Poporului pentru Securitatea de Stat al RSS Moldovenești avea în atribuție activitatea de contrainformații și contraspionaj în republică. Activitatea ce ține de identificarea și curmarea elementelor antisovietice, de asemenea, intra în competența acestei subunități, iar din martie 1946, în urma schimbărilor organizatorice, ca urmare NKGB-ul a fost transformat din Comisariat în Ministerul Securității Statului

La 25 iulie 1945, la circa două luni de la emiterea directivei nr. 2/1863, vicecomisarul securității „moldovenești”, colonelul Kozachenko⁴⁶⁹, transmite la adresa subunităților teritoriale ale Comisariatului Securității RSS Moldovenești nota nr. 1/2/0012, din care se evidențiază nemulțumirea privind neîndeplinirea indicațiilor trasate prin directiva menționată⁴⁷⁰. În continuarea notei, conducerea Comisariatului reiterează în mod expres „necesitatea informării detaliate a NKGB RSSM, până la 10 august 1945, despre starea aparatului de agenți și informatori, cu indicarea numărului de agenți care lucrează în mediul intelectualității și de tineret, dacă au fost create rezidenturi⁴⁷¹ pe linia dată”⁴⁷². De asemenea, conducerea NKGB al RSS Moldovenești solicita informarea despre „numărul de intelectuali și tineri care erau trecuți la evidența operativă”⁴⁷³ a Comisariatului Securității. Revenirea conducerii NKGB RSS Moldovenești la directiva nr. 2/1863 prin nota din 25 iulie 1945 denotă importanța acordată subiectului și preocuparea continuă a Comisariatului Securității pentru consolidarea pârghiilor de control în mediul tineretului și intelectualității.

Un alt document care vine să confirme importanța deținerii controlului asupra mediului de tineret și intelectuali este directiva nr. 2/2 din 15 ianuarie 1946, cu parafa „strict secret”, semnată de șeful NKGB-ului RSS Moldovenești, Mordoveț Iosif⁴⁷⁴. Din conținutul directivei reiese că acțiunile întreprinse de NKGB al RSS Moldovenești în consonanță cu măsurile și indicațiile directivei nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945 produceau rezultate concrete. În acest fel, Comisariatul Securității avea un anumit nivel de cunoaștere în mediul de interes, fiind la curent despre „activizarea elementelor ostile în rândul tineretului, elevilor școlilor medii, studenților instituțiilor de învățământ superior și tehnicurilor”⁴⁷⁵ (colegiilor).

Șeful NKGB-ului RSS Moldovenești Mordoveț Iosif constată că situația dată se explică prin exercitarea unei anumite „influențe asupra tineretului din partea foștilor membri ai diverselor organizații de tineret antisovietice care au activat în perioada „ocupației:” „pregătire

(MGB) această competență a trecut în gestiunea direcției 5 a MGB al RSS Moldovenești. Pentru mai multe detalii a se vedea studiul: Malacenco, Alexandru. *Comisariatul poporului*, op. cit., p. 125, 127.

⁴⁶⁸ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 17a, 176.

⁴⁶⁹ Kozachenko Boris Grigorievich, născut în 1905, în orașul Batumi, Georgia, într-o familie de sudor, de etnie rusă. Și-a început cariera de „cekist” în organele sovietice de securitate în RSS Georgia în anul 1933, unde a activat până în februarie 1945. Ulterior, din februarie 1945 până în noiembrie 1948, a deținut funcția de vicecomisar/viceministru al securității în RSS Moldovenească. Pentru mai multe detalii a se vedea: Петров, Н. В. *1941–1954*, op.cit., c. 472.

⁴⁷⁰ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 3, f. 50.

⁴⁷¹ Rezidentura – include *rezidentul* și grupul de agenți transmiși la legătură. Pentru mai multe detalii a se vedea în *Контрразведывательный словарь*, op. cit., c. 280.

⁴⁷² Ibidem, f. 50.

⁴⁷³ Ibidem, f. 50.

⁴⁷⁴ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 4, ff. 3-5.

⁴⁷⁵ Ibidem, f. 3.

premilitară”, „extrașcolară”⁴⁷⁶ etc. și prin influența exercitată de alte elemente antisovietice”⁴⁷⁷. În continuare, în directiva nr. 2/2 din 15 ianuarie 1946, Mordoveț Iosif menționează că NKGB al RSS Moldovenești „a descoperit în unele segmente ale tineretului elemente de activitate naționalistă antisovietică și manifestări amorale”⁴⁷⁸, care sunt confirmate cu mai multe studii de caz înregistrate în diferite raioane ale republicii.

Spre exemplu, „în școala rusă din orașul Rîbnița se atestă o scădere a disciplinei și pervertire politică în rândul elevilor. Un grup de elevi ai acestei școli în frunte cu secretarul organizației de comsomol, Fixeli, se reunesc într-un apartament, unde abordează subiecte de compromitere a pedagogilor. De asemenea, la aceste întruniri sunt expuse viziuni antisovietice”⁴⁷⁹.

Un alt exemplu de manifestări amorale cu tentă antisovietică din septembrie 1946 se referă la un grup de tineri din satul Ulmu, raionul Kotovsk⁴⁸⁰, care „în frunte cu fiul „culacului” Budoian I. K., anul nașterii 1928, în cârdășie, pe înserate la școală au distrus portretele conducătorilor de partid și guvernului și au făcut inscripții cu caracter defăimător și necenzurat”⁴⁸¹.

Un alt caz consemnat de NKGB despre manifestarea unor adversități din partea tinerilor față de unele măsuri obligatorii ale regimului sovietic se referă la „unul din elevii școlii din s. Cojușna, județul Chișinău, Tudose, în discuție cu un grup de elevi din școală, s-a exprimat împotriva dărilor de pâine către stat”⁴⁸².

De asemenea, nu a scăpat atenției organelor sovietice de securitate în RSS Moldovenească „grupul de tineri din rândul artiștilor teatrului mobil moldovenesc, care pe fundalul atitudinii dușmănoase față de puterea sovietică se reuniau și laudau România și își exprimau ura față de statul sovietic. Ei (nu⁴⁸³) s-au înțeles să fugă ilegal în România. Toți

⁴⁷⁶ Organizațiile de tineret pentru pregătire premilitară și extrașcolară au fost constituite în România la sfârșitul epocii interbelice, în perioada regimului autoritar al lui Carol II-lea, între anii 1938 – 1940. În aceste organizații intrau tinerii români, în care erau educați în spirit național-patriotic într-un cadru de disciplină militară, fiindu-le cultivat spiritul de ordine și datorie cetățenească. De asemenea, acești tineri erau implicați în diverse munci obștești ale localităților unde se constituiau, în comunele rurale și urbane din România. Totodată, aceste organizații de tineret au fost active și în perioada conducerii României de către mareșalul Ion Antonescu, 1940 – 1944. Pentru mai multe detalii a se vedea: Gusti, Dimitrie. *Enciclopedia României. Vol. I.* București: Imprimeria Națională, 1938, p. 291, pp. 707-708; Moraru, Alexandru. *Basarabia mareșalului Antonescu 1941 – 1944. Documente și materiale.* Ed. Tipocart Print, Chișinău 2015, pp. 45-46.

⁴⁷⁷ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 4, f. 3.

⁴⁷⁸ Ibidem, f. 3.

⁴⁷⁹ Ibidem, f. 3.

⁴⁸⁰ Actualul raion Hîncești în perioada sovietică era cunoscut sub denumirea de raionul Kotovsk, iar în prezent satul Ulmu face parte din raionul Ialoveni.

⁴⁸¹ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 4, f. 3.

⁴⁸² Ibidem, f. 3.

⁴⁸³ În textul documentului s-a admis o greșeală de redactare prin scrierea negației „nu” în propoziția respectivă, care, de fapt, după conținut nu are nici un sens.

figuranții din dosar au fost arestați în drum spre frontiera de stat⁴⁸⁴, în urma investigării și supravegherii lor de către NKGB al RSS Moldovenești.

De asemenea, NKGB sesiza „pericol” din partea acțiunilor desfășurate activ de foștii membri ai partidului gărzii de fier și repatriați, care derulau activitate naționalistă antisovietică în rândul tineretului, procură arme și reunește un grup antisovietic al gărzii de fier⁴⁸⁵.

În contextul cazurilor enumerate mai sus au fost dispuse un șir de măsuri operative, fiind reiterată necesitatea respectării indicațiilor din directiva nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945, fapt ce denotă că aceasta reprezenta un document de referință pentru lucrul operativ în mediul tineretului.

Un aspect curios desprins din sursele documentare cercetate este că, printr-un raport al secretariatului MGB al RSS Moldovenești din decembrie 1947, cu trimitere la indicațiile conducerii Ministerului Securității, se solicita către toate structurile MGB al RSS Moldovenești restituirea către secretariatul centralei de la Chișinău a unui șir de directive din perioada 1944 – 1947 „care și-au pierdut actualitatea și se află în organele teritoriale fără nici o necesitate”⁴⁸⁶. Printre documentele solicitate se găsesc și directivele nr. 2/1863 din 10 aprilie 1945 și nr. 2/2 din 15 ianuarie 1946⁴⁸⁷. Pierderea actualității directivelor menționate generează în mod firesc anumite întrebări de reflecție: Care au fost cauzele ce au determinat lipsa utilității acestor directive în 1947? Oare securitatea obținuse un control total asupra mediului de tineret spre sfârșitul anului 1947? Se lucra asupra unor noi proiecte de directive în acest sens? Răspunsul la aceste întrebări depinde de sursele documentare care ar putea fi găsite ulterior în arhivele naționale din Republica Moldova, de asemenea, din Federația Rusă, precum și din Ucraina (Kiev).

3.4. Concluzii la capitolul 3

Primăvara – vara anului 1944 este începutul unor schimbări care au lăsat o amprentă semnificativă în istoria RSS Moldovenești. Cu toate acestea, segmentul temporal martie – august 1944, marcat de retragerea administrației române și reinstaurarea regimului sovietic în Basarabia, este foarte puțin studiat în istoriografia autohtonă.

În baza documentelor publicate, dar și a surselor inedite de arhivă ale structurilor de informații și contrainformații române studiate de autor în arhivele CNSAS România, a documentelor noi declassificate din arhiva SIS, precum și în baza altor fonduri din arhivele de la

⁴⁸⁴ ASISRM, F. a. inv. 6, d. 4, f. 3, 4.

⁴⁸⁵ Ibidem, f. 4.

⁴⁸⁶ ASISRM, F. a. inv. 8, d. 7, f. 113.

⁴⁸⁷ Ibidem, f. 114, 116.

Chișinău – AOSPRM și ANRM, deducem că contextul social-politic din Basarabia și starea de spirit a populației băștinașe, în toial procesului de reinstaurare a puterii sovietice (martie – august 1944) în condițiile războiului, era caracterizată de nemulțumire permanentă și îngrijorare față de transformările politice continue care aveau loc în acest spațiu. Principalele nemulțumiri vizau următoarele aspecte:

Linia frontului: iminența apropierii liniei frontului de luptă germano-sovietic; nemulțumiri și confruntări violente între localnici și autoritățile sovietice în contextul strămutărilor forțate ale populației din preajma liniei frontului; nemulțumiri față de mobilizările forțate în Armata Roșie a bărbaților și femeilor fără îndatoriri familiale.

Orânduirile specifice regimului sovietic: opunerea localnicilor împotriva colectivizării organizate; nemulțumiri în legătură cu rechizițiile forțate și dările în natură; populația basarabeană recurgea la acțiuni de tergiversare și sabotare a colectărilor de grâne.

Fărădelegi comise de reprezentanții puterii sovietice: supunerea populației la devastări, jafuri, arestări, violuri și fărădelegi.

Situația sanitară precară: epidemia de tifos exantematic și boli venerice apărute după revenirea Armatei Roșii, care a escaladat din cauza măsurilor întreprinse de autoritățile sovietice de evacuarea forțată, în grabă și neorganizată a populației din preajma liniei frontului, fără întreprinderea și respectarea unor reguli sanitare elementare. Confruntând datele înregistrate de către autoritățile sovietice cu cele expuse de Birourile Siguranței române din sudul Basarabiei, referitoare la situația sanitară, deducem că în teritoriul basarabean de sub administrația română, deși băntuia flagelul tifosului exantematic, numărul bolnavilor a fost redus, în timp ce în nordul Basarabiei și în raioanele din stânga Nistrului situația epidemiologică rămânea a fi una critică, marcată de creșterea cazurilor de infectați. Cadrele NKGB și NKVD ale RSS Moldovenești erau supuse vaccinării imediate, pentru a nu admite eventuale tergiversări în îndeplinirea de către efectivul securității sovietice din RSS Moldovenească a sarcinilor inerente procesului, aflat în plină desfășurare, de restabilire a aparatului instituțional în raioanele „eliberate” din nordul Basarabiei.

Pe fundalul nemulțumirilor enumerate, nu întârziiau să apară **manifestări active în spirit antisovietic** din partea segmentelor sociale de „chiaburi”, preoțime și reprezentanților confesiunilor religioase față de reinstaurarea regimului sovietic. Simpatia în legătură cu (re)venirea puterii sovietice în Basarabia era manifestată în cazuri minoritare, preponderent de persoane cu condiție socială precară – „anume dintre cei care nu au nici un căpătâiu”.

Așadar, luând în considerare faptul că restabilirea aparatului NKGB al RSS Moldovenești în primăvara – vara anului 1944 s-a desfășurat în condiții de război, într-o atmosferă de

nemulțumire generalizată din partea populației Basarabiei, sarcinile primare trasate efectivului operativ erau determinate de realitățile ce reieșeau din acest context. Din ordinele și directivele NKGB-ului unional și celui al RSS Moldovenești, deducem că sarcinile prioritare ale securității sovietice în RSS Moldovenească erau „curățarea” teritoriului de agentura serviciilor inamice, precum și de oricare elemente ostile regimului sovietic, care se manifestau deschis sau latent și sabotau reinstaurarea și consolidarea regimului sovietic. Ținând cont de complexitatea și importanța realizării prompte a acestor sarcini pentru reinstaurarea regimului sovietic în Basarabia într-un mediu pe cât de posibil favorabil și în termene cât mai restrânse, aparatul de securitate sovietic își antrena întreaga garnitură a organelor sale represive în procesul de „epurare” a teritoriului nou „eliberat”. În acest context, urmare a cercetării surselor inedite de arhivă, am stabilit că pentru realizarea sarcinilor strategice în condiții de război, NKGB al RSS Moldovenești conlucra și cu celelalte organe represive ale regimului sovietic – NKVD și SMERȘ.

Distingem că pentru episodul primăvara – vara 1944, perioada în care Basarabia era teatru de operațiuni militare al frontului germano-sovietic, structurile sovietice de securitate se concentrau prioritar pe identificarea, demascarea și curmarea agenturii inamice, spionilor (români și germani) desantați peste linia frontului, trupelor adversare de partizani, diversioniștilor, „teroriștilor”, agenților parașutiști care prezentau pericole majore ce subminau și periclitau reinstaurarea regimului sovietic în Basarabia.

Concluzionăm că specificul activității organelor sovietice de securitate se racorda la contextul politico-militar existent în RSS Moldovenească. Astfel, odată cu finalizarea reocupării integrale a Basarabiei de către Armata Roșie la sfârșitul lui august 1944, reieșind din necesitatea consolidării și înrădăcinării regimului sovietic în republică, eradicarea elementelor „ostile și antisovietice” în RSS Moldovenească în perioada imediat următoare după încheierea războiului devenea, în mod firesc, o prioritate majoră în activitatea organelor NKGB.

Din sursele de arhivă cercetate am desprins că manifestările violente (armate) ale localnicilor, calificate în ordinele și directivele interne ale NKGB ca „atacuri teroriste”, nu erau niște cazuri izolate, ci se repetau în diverse localități, fiind executate de diferite persoane. Acest fapt ne demonstrează persistența unei stări de spirit de nemulțumire profundă trezită de regimul sovietic în rândul populației, dintre care cei mai curajoși localnici, cu riscul de a fi supuși unor pedepse dure din partea securității sovietice, nu ezitau să recurgă la acțiuni armate împotriva orânduirii sovietice și a acoliților regimului ce se reinstaura cu forța în Basarabia, începând din primăvara anului 1944.

În cursul anului 1944, elementele ostile regimului erau căutate de către NKGB al RSS Moldovenești și în rândurile preoțimii și ale reprezentanților confesiunilor religioase, „care sub flamura serviciului divin desfășurau, de fapt, o muncă activă antisovietică”, se menționa în directivele NKGB. Totodată, organele represive sovietice colaborau pentru organizarea mobilizării recruților în Armata Roșie din rândul populației băștinașe a RSS Moldovenești, în perioada lunii decembrie 1944, precum și neadmiterea în armata sovietică „a persoanelor compromise/care au făcut parte din organizații profasciste și naționaliste”, combaterea dezertării, prevenirea manifestărilor provocatoare cu tentă antisovietică și neadmiterea elementelor ostile în rândurile Armatei Roșii. În mod firesc, multitudinea de sarcini ale securității sovietice care vizau aproape toate segmentele sociale din Basarabia trezeau nemulțumiri constante în rândul populației prin natura lor intruzivă și coercitivă. În acest context, după nouă luni de la „eliberare”, la sfârșitul anului 1944, în rândul basarabenilor creșteau aspirațiile de a emigra în România. Din perspectiva NKGB al RSS Moldovenești, cei care intenționau să emigreze în România erau considerați ca „elemente antisovietice”, iar în privința acestora erau luate un șir de măsuri represive: mobilizarea rețelei de agentură și informatori în vederea detectării stărilor de spirit de emigrare în rândul localnicilor.

Astfel, dacă pentru anul 1944 sarcinile NKGB al RSS Moldovenești au fost determinate de această etapă incipientă a reinstaurării puterii sovietice în Basarabia, în context de război, în continuare, în anii 1945 – 1946, când regimul sovietic era deja acomodat în întreaga RSS Moldovenești, o parte din obiectivele și sarcinile NKGB al RSS Moldovenești au fost adaptate la noile realități postbelice, altele rămânând neschimbate și fiind în continuare perfecționate.

Spre exemplu, manifestările violente antisovietice din partea țăranilor față de regimul sovietic au continuat și în 1945. Unele dintre directive NKGB privind lupta cu manifestările antisovietice armate din RSS Moldovenească erau semnate nu doar de comisarul NKGB Mordoveț Iosif, ci și de împuternicitul NKVD-NKGB pentru RSS Moldovenească, general-maiorul Golubev, ceea ce denotă importanța deosebită acestei sarcini, atât pentru consolidarea regimului în republică, cât și pentru Moscova, în ansamblu. Din directivele NKGB, spre finele anului 1945, desprindem o creștere îngrijorării securității sovietice față de fenomenul manifestărilor antisovietice pe căi armate în RSS Moldovenească, lupta cu care, la această etapă, deja a devenit de importanță politică. Faptul că la mai bine de un an de la reinstaurarea regimului sovietic în RSS Moldovenească manifestările armate antisovietice perpetuau, fiind înregistrate multiple cazuri de atacuri armate asupra activului sovietic din localitățile republicii, ne ilustrează clar că în rândul populației băștinașe exista un spirit antisovietic vădit față de regim, precum și nemulțumiri profunde față de transformările social-politice (rechizițiile obligatorii de grâne și în

natură la stat, colectivizarea, mobilizările forțate în Armata Roșie, reprimarea țăranilor pe criterii de clasă, a preoțimii și a altor culte religioase etc.), în ciuda numeroaselor represiuni. Pe parcursul anului 1945, mediul preoților și al reprezentanților confesiunilor religioase continua să fie o prioritate în activitatea securității sovietice. Acest fapt reiese din directivele NKGB din 1945, în care conducerea Comisariatului Securității al RSS Moldovenești își exprimă nemulțumirea față de lucrul realizat pe acest segment, în ciuda faptului că pe parcursul anului 1944 au fost emise patru directive privind organizarea lucrului operativ de agentură în rândul preoților și al reprezentanților diverselor confesiuni.

Deși autoritățile sovietice insistau să readucă în republica unională moldovenească cetățenii care au ales să urmeze autoritățile române în primăvara anului 1944, la revenire în RSS Moldovenească aceștia erau supuși unui tratament și „regim special” din partea securității sovietice. În consecință, NKGB al RSS Moldovenești, de comun cu NKVD, îi revenea o nouă sarcină prioritară pentru anul 1945, „verificarea și trierea repatriaților reveniți la locul permanent de trai” în republică. Altfel spus, elemente antisovietice și ostile erau căutate și în rândurile acestor categorii de locuitori care reveneau de peste hotarele republicii, care s-au refugiat de urgia războiului de la locurile de trai.

Din directivele analizate privind sarcinile securității sovietice în contextul alegerilor în Sovietul Suprem al URSS din 10 februarie 1946, desprindem importanța pe care regimul sovietic o acorda legitimizării și instituționalizării puterii sale în primii ani postbelici și rolul jucat de NKGB în acest proces. Astfel, pentru a avea certitudinea că procesul electoral, în cazul dat, în RSS Moldovenească, se va desfășura fără perturbații din partea elementelor considerate ostile de regim, întregul aparat al structurilor represive sovietice era antrenat în proces. Totodată, din documentele cercetate desprindem îngrijorarea autorităților sovietice, atât la nivel unional, cât și la nivel republican, în legătură cu activizarea elementelor ostile regimului, precum și preocuparea intensă a structurilor represive de a preîntâmpina anumite provocări destabilizatoare în contextul electoral. Așadar, structurile represive sovietice – NKGB și NKVD – încă din anul 1945 aveau o multitudine de sarcini care urmăreau cunoașterea profundă și din toate starturile sociale a predispozițiilor politice ale populației basarabene.

Ținem să evidențiem rolul structurilor sovietice de securitate în formarea unei baze sociale în teritoriul republicii unionale în primii ani postbelici, care să faciliteze înrădăcinarea și legitimizarea regimului sovietic cu participația populației locale a RSS Moldovenești. Așadar, din sursele de arhivă studiate, am stabilit că în vederea realizării acestui scop strategic de către URSS, printre segmentele sociale asupra cărora erau concentrate eforturile NKGB erau în mod firesc tineretul și intelectualii din RSS Moldovenească, fapt demonstrat de revenirea repetată la

acest subiect de-a lungul primilor doi ani postbelici prin directive și note cu indicații și măsuri de către conducerea NKGB. Atenția acordată de NKGB-MGB „moldovenesc” acestor medii sociale se explică prin faptul că tineretul și intelectualii reprezentau o sursă de capital uman valoros, fiind una dintre cele mai progresive categorii sociale, iar loializarea și transformarea lor în „aliați naturali” era esențială pentru instituționalizarea și înrădăcinarea regimului sovietic în RSS Moldovenească. Prin urmare, în primii doi ani postbelici, securitatea sovietică din RSS Moldovenească utiliza un spectru larg de măsuri speciale (recrutarea informatorilor, crearea rețelelor de agenți, rezidenți, informatori, profilaxia etc.) pentru infiltrarea în mediul de tineret și intelectuali. Din măsurile dispuse în directivele menționate observăm că securitatea sovietică urmărea să pătrundă în cele mai intime straturi ale mediului tinerilor, de la învățământ, activități extracurriculare, până la viața privată, având ca obiectiv stârpirea „din fașă” a oricăror porniri antisovietice, pe de o parte, și formarea unui teren fertil pentru creșterea și educarea unei noi generații profund sovietizate, pe de altă parte.

În urma cercetării documentelor inedite, am a desprins că, în primii ani postbelici, din rândul categoriei sociale de tineret, NKGB-MGB-ul „moldovenesc” îi avea în vizor în mod prioritar pe elevii școlilor medii, studenții instituțiilor de învățământ superior și din tehnicumuri, iar din rândul intelectualilor – pe profesorii școlilor medii, profesionale, FZO, instituțiilor de învățământ superior. De asemenea, din sursele documentare studiate, autorul a desprins un detaliu aparte, care definește caracterul intruziv al activității securității sovietice în RSS Moldovenească în primii ani postbelici, anume că, în caz de necesitate, se permitea recrutarea până și a elevilor minori, inclusiv a celor cu vârsta mai mică de 16 ani.

Altfel spus, metodele și mijloacele securității sovietice erau pârgii discrete de control social ale regimului în mediul de tineret și intelectuali pentru modelarea arhitecturii sociale în RSS Moldovenească și realizarea politicii secrete din spatele instituționalizării și consolidării puterii sovietice. Așadar, conchidem că aceleași măsuri și tactici erau utilizate de către organele sovietice de securitate din RSS Moldovenească în raport și cu alte grupuri sociale ale societății, spre exemplu, țăranii, preoțimea și reprezentanții altor confesiuni religioase etc., unele dintre care au fost analizate în teză, dar pentru care este loc de o lucrare separată în această direcție.

Concluzii generale și recomandări

În urma cercetării subiectului privind rolul și contribuția organelor securității statului în restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească între anii 1944 – 1946, am ajuns la următoarele concluzii generale:

1. Tematica serviciilor secrete sovietice în Basarabia a fost abordată fragmentar în istoriografia Republicii Moldova, pentru prima dată după destrămarea URSS. Urmare a analizei istoriografiei am concluzionat că nu au fost elaborate lucrări științifice ample consacrate problemei rolului și contribuției organelor securității statului la instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944 – 1946. Una din cauzele care justifică lipsa de cercetări privind problema lucrării noastre este accesul limitat la izvoare documentare relevante, care, încă sunt puțin accesibile, atât în arhivele de la Chișinău, cât și în cele de la Moscova. Totodată, desprindem o suprasaturație istoriografică pe dimensiunea cercetării aspectelor represive ale regimului sovietic în RSS Moldovenească, dintre care doar puține lucrări abordează tangențial elemente ale problematicii elucidate.

2. Baza documentară a cercetării problemei științifice a lucrării a constituit-o *materialele documentare inedite*, incluse pentru prima dată în circuitul științific, care provin, în mare parte, din fondurile ASISRM, dar și din fondurile ACNSAS, ANRM și AOSPRM. Totodată, au fost cercetate și multiple volume cu *documente edite* publicate după 1991, care, în mare parte, cuprind materiale declassificate din arhivele Serviciului Federal de Securitate (FSB) al Federației Ruse și din alte arhive de stat de la Moscova. Documentele publicate, cât și memoriile studiate au constituit o sursă importantă pentru investigarea științifică a problemei lucrării noastre și au contribuit la completarea datelor obținute ca urmare a valorificării surselor inedite din arhivele din Republica Moldova și din afara țării.

3. În urma cercetării, am periodizat procesul instituționalizării puterii sovietice în RSS Moldovenească, cu contribuția organelor securității statului, în două etape:

- I-a etapă, martie – august 1944, instituționalizarea puterii sovietice în condiții de război, marcată de avansarea grupelor operative ale NKGB, NKVD și PC(b)M în spațiul basarabean concomitent cu trupele Armatei Roșii, pentru „purificarea” de „elemente ostile” a teritoriului reocupat și pregătirea terenului pentru edificarea și restabilirea instituțiilor sovietice și a organelor de partid în contextul reinstaurării regimului sovietic în RSS Moldovenească.

- a II-a etapă, septembrie 1944 – martie 1946, marcată de restabilirea integrală, în mod arbitrar, pe teritoriul basarabean a RSS Moldovenești cu capitala la Chișinău; restabilirea și organizarea aparatului organelor de securitate în republică; readaptarea sarcinilor prioritare ale

NKGB în condiții de pace; consolidarea și instituționalizarea puterii sovietice în condiții postbelice; transformarea instituțională în martie 1946 a NKGB în MGB; modificarea sarcinilor contrainformative prioritare ale MGB al RSS Moldovenești în consonanță cu ordinele Moscovei, reieșind din conjunctura externă în anul 1946 în care se afla URSS.

4. Am concluzionat că restabilirea și instituționalizarea NKGB în RSS Moldovenească s-a desfășurat etapizat, simetric cu avansarea liniei frontului germano-sovietic, pe măsura „eliberării” teritoriului basarabean de trupele Armatei Roșii în martie – august 1944. La 18 martie 1944, NKGB era deja cantonată în nordul Basarabiei, fiind printre primele instituții sovietice care s-au stabilit inițial cu sediul la Soroca. Restabilirea aparatului NKGB-ului republican se desfășura în condiții de război, într-un climat de austeritate a resurselor. Un rol esențial în restabilirea și instituționalizarea NKGB-ului sovietic în martie – august 1944 l-au avut grupurile operative ale NKGB, care formau organele provizorii ale puterii sovietice ce se instaurau în RSS Moldovenească în condiții de război și aveau scopul de a organiza activitatea operativă de agentură, de „purificare” a teritoriului în procesul de „eliberare” a RSS Moldovenești de „elemente ostile”, de pregătire a terenului, a infrastructurii instituționale și logistice, de creare a unei atmosfere prielnice pentru cantonarea aparatului NKGB. Am stabilit că tiparul restabilirii organelor NKGB în RSS Moldovenească în cursul anului 1944, alături de alte instituții de stat și organele de partid, conține multiple elemente de similitudine cu aceleași procese din RSS Letonă, celelalte două Țări Baltice, Belarus și Ucraina, fapt confirmat și de documente care provin din Arhiva Centrală a FSB al Federației Ruse. Așadar, grupurile operative ale organelor securității statului ale URSS formau, de fapt, nucleul constituirii și multiplicării structurilor NKGB și a subunităților sale teritoriale, atât în RSS Moldovenească, în RSS Letonă și în celelalte republici unionale menționate, în contextul celei de-a doua ocupații sovietice în anul 1944.

5. Situația social-politică din Basarabia și starea de spirit a populației băștinașe, în toiul procesului de reinstaurare a puterii sovietice (martie – august 1944) în condițiile războiului era caracterizată de nemulțumire permanentă și îngrijorare. Totodată, situația sanitară precară cauzată de epidemia de tifos exantematic și alte boli venerice apărute după revenirea Armatei Roșii a escaladat din cauza măsurilor întreprinse de autoritățile sovietice, de evacuarea forțată, în grabă și neorganizată a populației din preajma liniei frontului, fără respectarea unor reguli sanitare elementare. Cadrele NKGB și NKVD ale RSS Moldovenești erau supuse vaccinării imediate, pentru a nu admite eventuale tergiversări în îndeplinirea sarcinilor inerente procesului în desfășurare de restabilire a aparatului instituțional în raioanele „eliberate” din nordul Basarabiei. De asemenea, acest segment temporal a fost marcat de manifestări violente (armate)

ale localnicilor față de activul sovietic, calificate în directivele interne ale NKGB ca „atacuri teroriste”, dar care ne evidențiază nemulțumirea profundă trezită de regimul sovietic în rândul populației, motiv din care cei mai curajoși localnici, nu ezitau să recurgă la acțiuni armate și crime împotriva orânduirii sovietice. Simpatia în legătură cu (re)venirea puterii sovietice în Basarabia era manifestată în cazuri minoritare, preponderent de persoane cu condiție socială precară – „dintre cei care nu au nici un căpătâiu”.

6. Aparatul de securitate sovietic își antrena întreaga garnitură a organelor sale represive în procesul de „epurare” a teritoriului nou „eliberat”, pentru a asigura reinstaurarea regimului sovietic în Basarabia într-un mediu pe cât de posibil favorabil. În această perioadă, NKGB-ul sovietic se concentra pe intensificării demascării și curmării agenturii inamice, spionilor (români și germani) desantați peste linia frontului, partizanilor, diversioniștilor, „teroriștilor”, agenților parașutiști. Pentru realizarea sarcinilor strategice în condiții de război, NKGB al RSS Moldovenești conlucra și cu celelalte organe represive ale regimului – NKVD și SMERȘ. Odată cu finalizarea reocupării integrale a Basarabiei de către Armata Roșie la sfârșitul lui august 1944, reieșind din necesitatea consolidării și înrădăcinării regimului în republică, activitatea NKGB se reorienta pe eradicarea elementelor „ostile și antisovietice”, ceea ce definea sfârșitul etapei I și începutul celei de-a II-a etape a instituționalizării puterii sovietice în RSS Moldovenească cu contribuția NKGB.

7. În 1945-1946, o parte din obiectivele și sarcinile NKGB al RSS Moldovenești au fost adaptate la noile realități postbelice, altele rămânând neschimbate. O nouă sarcină prioritară a NKGB al RSS Moldovenești pentru anul 1945 era „verificarea și trierea repatriaților reveniți la locul permanent de trai” în republică. În contextul alegerilor în Sovietul Suprem al URSS din 10 februarie 1946, desprindem importanța pe care regimul sovietic o acorda legitimizării și instituționalizării puterii sale în primii ani postbelici, rolul NKGB în acest proces, dar și îngrijorarea autorităților sovietice la nivel unional și la nivel republican, în legătură cu activizarea elementelor ostile regimului, precum și preocuparea structurilor represive de a preveni anumite provocări destabilizatoare în contextul electoral. Așadar, structurile represive sovietice, NKGB și NKVD, încă din anul 1945 aveau sarcini care urmăreau cunoașterea profundă și din toate straturile sociale a predispozițiilor politice ale populației basarabene.

8. Din punct de vedere al structurii organizatorice, NKGB-MGB al RSS Moldovenești reprezenta o copie în miniatură a „poliției secrete” sovietice a URSS, adaptată la mărimea și divizarea teritorial-administrativă a republicii în perioada 1944–1946. Numărul, denumirea și atribuțiile subdiviziunilor NKGB-MGB al RSS Moldovenești erau în mare parte similare cu cele ale NKGB-MGB al URSS, cu unele excepții. Una dintre diferențele semnificative consta în

faptul că organigrama „poliției secrete” din RSS Moldovenească nu includea Direcția 3 de Contrainformații militare (nu au fost atestate date care ar indica constituirea acesteia nici după reorganizarea instituțională din 1946). În opinia noastră, Direcția 3 de Contrainformații militare este specifică unui stat autentic, independent, cu structuri de securitate și forțe armate proprii. Având în vedere că RSS Moldovenească a fost creată ca o entitate statală artificială, la 2 august 1940 și nu dispunea de forțe armate și alte atribute inerente unui stat suveran, prezența subunității de contrainformații militare (Direcția 3) în structura NKGB-MGB în RSS Moldovenești nu era dezirabilă din perspectiva metropolei sovietice. Așadar, structura organizatorică a NKGB-MGB al RSS Moldovenești ne ilustrează clar că regimul sovietic era un regim de ocupație, iar rolul organelor de securitate era de a consolida și de a proteja puterea sovietică, (re)instaurată în republică, atât de factorii „ostili” interni, cât și cei externi.

9. Restructurarea instituțională în martie 1946 – transformarea NKGB în MGB – a fost efectuată în conformitate cu directivele Moscovei. Sarcinile prioritare pe dimensiunea de contrainformații și informații ale MGB-ului sovietic, de asemenea, au suferit modificări, atât la nivel central, cât și la nivelul republicilor unionale, și, începând cu anul 1946, se concentrau prioritar pe demascarea, infiltrarea și curmarea agenturii serviciilor de informații anglo-americiane. Așadar, deducem că din anul 1946 agenții anglo-americani încep a fi considerați adversarii numărul unu ai organelor contrainformative ale MGB al RSS Moldovenești, iar agenturile serviciilor de informații ale României, Germaniei naziste etc., care erau obiectul prioritar de activitate în anii războiului, în anul 1946 au trecut în plan secund. Reorientarea priorităților de activitate ale securității sovietice în anul 1946 conform noilor realități postbelice marca intrarea URSS într-o nouă eră a confruntărilor pe arena internațională – începutul Războiului Rece. Altfel spus, metamorfoza NKGB în MGB, în martie 1946, marchează o piatră de hotar în trecerea la o nouă etapă istorică a instituției, care determină necesitatea unei noi cercetări științifice pentru elucidarea subiectului.

10. În formarea efectivului structurilor de securitate ale RSS Moldovenești între 1944 – 1946, un rol semnificativ l-a avut politica de cadre gestionată de Moscova. În rezultatul unor calcule am stabilit că, la începutul anului 1945, statele de personal ale securității sovietice din RSS Moldovenească s-au majorat cu 25,6% după numărul de funcții și cu circa 18% după numărul cadrelor angajate *de facto*, comparativ cu mai 1944, atunci când instituția dată era în proces de restabilire. Creșterea numărului de cadre în acest interval relativ scurt relevă că în 1945 organele securității sovietice erau deja bine ancorate structural în teritoriul RSS Moldovenești. Informațiile din sursele documentare inedite și editate ne-au permis să identificăm un număr mare de cadre ale NKGB-MGB al RSS Moldovenești, care, deși nu este unul exact, ne evidențiază

tendința de formare a efectivului securității sovietice din RSS Moldovenească, în primii ani postbelici, preponderent din cadre alogene (ruși, ucraineni, bieloruși, evrei etc.), precum și limitarea la maximum a numărului de cadre din rândul populației autohtone - români-moldoveni. Puținele persoane din rândul populației băștinașe din RSS Moldovenească angajate în NKGB-MGB al republicii ocupau exclusiv funcții ierarhic inferioare: gardieni în penitenciarul securității, portari, șoferi, personal auxiliar, dactilografi și traducători. Totodată, am stabilit că întreg efectivul uneia dintre cele mai conspirate subunități – Direcția 1 a NKGB al RSS Moldovenești, avea onomastica evident străină spațiului basarabean, deci era formată din alogeni: ruși, evrei, ucraineni etc. Indicația expresă pentru întreg efectivul operativ din 21 noiembrie 1944 de a studia „limba moldovenească”, ne permite să ne consolidăm concluzia că personalul operativ al NKGB al RSS Moldovenești era *in corpore* adus din interiorul Uniunii Sovietice, cel puțin pentru anii 1944 – 1945. Această tendință se explică prin necesitatea regimului sovietic de a avea în cadrul aparatului său de securitate din RSS Moldovenească persoane loiale, libere de afinități național-culturale cu populația autohtonă, pentru a putea realiza, fără constrângeri morale sau de alt ordin, sarcinile NKGB-MGB al RSS Moldovenești, în vederea indigenizării și consolidării puterii sovietice în acest ținut într-o perioadă restrânsă. Totodată, concluzionăm că procesul de instituționalizare a puterii sovietice în RSS Moldovenească a fost însoțit de multiple abuzuri față de populația băștinașă și încălcări constante ale legislației sovietice de către cadrele NKGB-MGB, fapt care alimenta spiritul ostil față de regimul sovietic în republică, iar aceasta, prin extensie, trezea nemulțumiri inclusiv în conducerea RSS Moldovenești.

11. Rolul NKGB-MGB în RSS Moldovenească în primii ani postbelici era de a contribui din umbră la formarea unei baze sociale în teritoriul republicii unionale, care să faciliteze înrădăcinarea și legitimizarea regimului sovietic cu participația populației autohtone a RSS Moldovenești. În vederea realizării acestui scop strategic al URSS, eforturile NKGB erau concentrate pe tineretul și intelectualii din RSS Moldovenească, care reprezentau o sursă de capital uman valoros, fiind una dintre cele mai progresive categorii sociale, iar loializarea și transformarea lor în „aliați naturali” era esențială pentru instituționalizarea și indigenizarea regimului sovietic în RSS Moldovenească. Așadar, în primii doi ani postbelici, securitatea sovietică din RSS Moldovenească utiliza un spectru larg de metode și măsuri speciale (recrutarea informatorilor, crearea rețelelor de agenți, rezidenți, informatori, profilaxia etc.) pentru infiltrarea în mediul de tineret și intelectuali, urmărind să pătrundă în cele mai intime straturi, având ca obiectiv stârpirea „din fașă” a oricăror porniri antisovietice și formarea unui teren fertil pentru creșterea și educarea unei noi generații profund sovietizate. Astfel, tineretul și intelectualii,

treptat, erau transformați în emisari ai sovietizării, care, în consecință, declanșau procesul de autosovietizare (*self-sovietization*) a populației băștinașe din republică, creându-se, *de facto*, impresia falsă că regimul sovietic instaurat era o „emanație veritabilă a puterii poporului”. Concluzionăm că aceleași măsuri și tactici erau utilizate de NKGB-MGB-KGB al RSS Moldovenești și în raport cu alte grupuri sociale (țărani, preoțimea, reprezentanții altor confesiuni religioase etc.), aspecte analizate doar tangențial în lucrarea dată, motiv pentru care este loc de o cercetare științifică separată privind subiectele date.

12. Conchidem că metodele și mijloacele securității sovietice erau pârghii discrete de control social ale regimului în mediul de tineret și intelectuali pentru modelarea arhitecturii sociale în republică și realizarea politicii secrete din spatele instituționalizării și consolidării puterii sovietice în RSS Moldovenească. Astfel spus, organele sovietice de securitate aveau rolul unor „ingineri din umbră” ai regimului, responsabili de organizarea, regizarea și supravegherea, la indicațiile partidului, prin diverse mecanisme, a transformărilor social-economice, politice, etnoculturale, în scopul edificării și protejării puterii sovietice de „pericole interne și externe” în RSS Moldovenească. Așadar, rolul organelor de securitate a statului, în esență, era de a întări și de a menține imunitatea regimului sovietic în RSS Moldovenească, odată cu (re)anexarea acestui spațiu de către URSS. Considerăm că, de regulă, controlul unui teritoriu anexat de către Uniunea Sovietică se obținea prin utilizarea unui conglomerat de instrumente, având ca fundament *trinomul puterii sovietice: Armata Roșie, organele de partid și structurile de securitate*. În acest sens, RSS Moldovenească nu a constituit o excepție, astfel încât pentru instituționalizarea puterii sovietice, sau chiar simultan cu reocuparea teritoriului de către trupele Armatei Roșii, aparatul de partid și organele de securitate sovietice s-au reinstalat în teritoriul republicii, începând cu luna martie 1944. Organele de securitate sovietice fiind „sabia și scutul” partidului, au jucat un rol fundamental în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în teritoriile noi reanexate de Uniunea Sovietică, și implicit în RSS Moldovenească.

În baza rezultatelor științifice obținute, înaintăm următoarele **recomandări**:

1. Continuarea cercetărilor științifice în direcția studierii istoriei organelor sovietice de securitate din RSS Moldovenească în perioada postbelică, până în 1991, prin identificarea și valorificarea noilor materiale arhivistice, în vederea completării tabloului istoriei regimului sovietic din RSS Moldovenească.
2. Lucrarea noastră va servi drept suport științific pentru elaborarea unor cursuri universitare privind istoria organelor sovietice de securitate din RSS Moldovenească, în special pentru

instituțiile și centrele de instruire specializate – pentru pregătirea și perfecționarea cadrelor din sistemul organelor securității și apărării naționale.

3. Se va aduce un aport la dinamizarea dialogului și interacțiunii dintre societatea civilă și serviciile de inteligență ale Republicii Moldova, în vederea promovării și fortificării culturii de securitate în societatea din Republica Moldova, prin organizarea diverselor manifestări științifice (conferințe, mese rotunde pe tematici aferente subiectului).

4. Rezultatele teoretice ale demersului nostru științific pot fi utilizate la elaborarea tezelor de licență, master și doctorat în domeniul istoriei, securității și apărării.

BIBLIOGRAFIE

SURSE INEDITE

I. ARHIVE:

1. **Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova (ASISRM)**, Fond administrativ, inv. 6, d. 1, 3, 4, 9, 10, vol. 18; 15, vol. 30.
2. ASISRM, Fond administrativ, inv. 8, d. 27, 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10.
3. **Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității din România (ACNSAS)**, Fond documentar, dosar nr. 008911, vol. 28.
4. ACNSAS, Fond documentar, dosar nr. 013949.
5. **Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM)**, Fond R-2848 „Consiliul de Miniștri al RSSM 1940 – 1998”, inv. 22, d. 4.
6. ANRM, Fond 680, „Inspectoratul regional de siguranță din Basarabia 1919 – 1944”, inv. 1, d. 4786.
7. ANRM, Fond 2948, „Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM 1940 – 1986”, inv. 1, d. 87.
8. **Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova (AOSPRM)**, Fond 51, inv. 2, d. 45.
9. AOSPRM, Fond 51, inv. 2, d. 62.
10. AOSPRM, Fond 51, inv. 2, d. 73.

SURSE EDITE

II. DOCUMENTE PUBLICATE:

II.1. În limba română

11. TRONCOTĂ, Cristian, SPĂNU, Alin. *Documente S.S.I. privind spațiul sovietic. 22 august 1939 – 23 august 1944*. București, 2004, 379 p.
12. GUZUN, Vadim. *Problema transnistreană. Trecerea Nistrului și repatrierea românilor din Uniunea Sovietică: documente de politică internă și externă, 1941 – 1944*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2015, 890 p..

II.2. În limba rusă

13. КАШУ, Игор. *У истоков советизации Бессарабии. Выявление "классового врага", конфискация имущества и трудовая мобилизация, 1940 – 1941*. Сборник документов. Chișinău: Cartier, 2014, 458 с.
14. *Молдавская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941- 1945*. Сборник документов и материалов в 2-х томах. Кишинёв: Штиинца, 1976. 656 с.
15. ПАСАТ, Валерий. *Трудные страницы истории Молдовы 1940 – 1950-е гг.* Москва, Издательский Центр «ГЕРРА», 1994, 800 с.
16. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов*. Том I. Книга 1. Накануне (ноябрь 1938 г. – декабрь 1940 г.). Москва: А/О Книга и бизнес, 1995, 464 с.

17. *Органы государственной безопасности в Великой Отечественной войне. Сборник документов, Накануне.* Том I, Книга 2 (1 января – 21 июня 1941 г.). Москва: Книга и бизнес, 1995, 398 с.
18. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов.* Том II. Книга 1. Начало. (22 июня – 31 августа 1941 г.). Москва: Русь, 2000, 718 с.
19. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов.* Том II. Книга 2. Начало. (1 сентября – 31 декабря 1941 г.). Москва: Русь, 2000, 670 с..
20. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов.* Том III. Книга 1. Крушение «Блицкрига» (1 января – 30 июня 1942 года). Москва: Русь, 2003, 704 с.
21. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов.* Том III. Книга 2. От обороны к наступлению (1 июля – 31 декабря 1942 г.). Москва: Русь, 2003, 716 с.
22. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов.* Том IV. Книга 1. Секреты операции «Цитадель» (1 января – 30 июня 1943 г.). Москва: Русь, 2008, 814 с.
23. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов.* Том IV. Книга 2. Великий перелом (1 июля – 31 декабря 1943 г.). Москва: Русь, 2008, 810 с.
24. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов.* Том V. Книга 1. Вперёд на Запад (1 января – 30 июня 1944 года). Москва: Кучково поле, 2007, 728 с.
25. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов. Границы СССР восстановлены.* Том V, Книга 2 (1 июля – 31 декабря 1944 года). Москва: Кучково поле, 2007, 896 с.
26. *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне. Сборник документов.* Том VI. Победа (1 января – 9 мая 1945 г.). Москва: Кучково поле, 2014, 560 с.
27. ПЕТРОВ, Н. В., КОКУРИН А. И. *Лубянка. Органы ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ. 1917 – 1991.* Справочник. Москва: Издание МФД, 2003, 768 с.
28. БЕРЕЛОВИЧА, А., ДАНИЛОВ, В. *Советская деревня глазами ВЧК-ОГПУ-НКВД. 1923–1929, том 2, Документы и материалы.* Москва: Издательство РОССПЕН, 2000, 1168 с.

III. DICȚIONARE, ENCICLOPEDII, BIOGRAFII.

III. 1. În limbile română și engleză

29. MORARU, Pavel. *Serviciile secrete și Basarabia, dicționar 1918 – 1991.* București, Editura Militară, 2008, 319 p.
30. PARRISH, Michael. *Soviet security and intelligence organizations, 1917-1990: a biographical dictionary and review of literature in English.* 88 Post Road West, Westport: Greenwood Publishing Group, 1992, 704 p.

31. PRINGLE, Robert W. *Historical dictionary of Russian and Soviet intelligence*. The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland, Toronto, Oxford, 2006, 365 p.

III. 2. În limba rusă

32. ПЕТРОВ, Никита В. *Справочник, Кто руководил органами госбезопасности 1941–1954*. Москва: Звенья, 2010, 1008 с.
33. *Контрразведывательный словарь*. Москва: Высшая Краснознаменная Школа КГБ, 1972, 371 с.
34. ПЕТРОВ, Никита В., Скоркин, Константин. *Кто руководил НКВД СССР 1934 – 1941, Справочник*. Москва: Звенья, 1999 [citat 17.01.2021]. Disponibil: <http://old.memo.ru/history/nkvd/kto/biogr/index.htm>.

IV. MONOGRAFII, STUDII ȘI ARTICOLE:

IV 1. MONOGRAFII, STUDII

IV. 1. 1. În limbile română și engleză

35. APARASCHIVEI, Sorin. *Spionajul american în România: 1944 – 1948*. București: Editura Militară, 2013, 343 p.
36. APPLEBAUM, Anne. *Cortina de Fier, Represiunea sovietică în Europa de Est, 1945 – 1956*, București: Litera, 2015, 784 p.
37. ARENDT, Hannah. *Crizele republicii*. trad. Dur, Ion și Cenușer, I. D. București: Humanitas, 1999, 243 p.
38. ARENDT, Hannah. *Originile totalitarismului*. trad.: Ion Dur, Mircea Ivănescu. Ed. a 3-a. București: Humanitas, 2014, 641. p.
39. REES, Edward (Editor), APOR, Balazs (Editor), APOR, Péter (Editor). *The Sovietization of Eastern Europe, New Perspectives on the Postwar Period*. Washington, DC, New Academic Publishing, 2008, 364 p.
40. BANU, Florian. *De la SSI la SIE, O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948 – 1989)*. București: Editura Corint, 2016, 604 p.
41. BENIUC, Valentin. *Instituționalizarea puterii politice totalitare în Moldova postbelică (cercetare istorico-politologică). Monografic*. Chișinău: USM, 1998, 270 p.
42. BERGMANIS, Aldis, JANSONS, Ritvars, ZALITE, Indulis. *The Activities and the Main Repressive Tasks of Latvian SSR Agencies of National Security 1944 – 1956*. In: Valters Nollendorfs, Erwin Oberlander (eds.) *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations, 1940 – 1991: Selected Research of the Commission of the Historians of Latvia, Symposium of the Commission of the Historians of Latvia, vol. 14*. Riga, The Historical Institute of Latvia, 2005, pp. 271-285.
43. BIRSTEIN, Vadim J. *Smersh: Stalin's Secret Weapon*. London: Biteback Publishing Ltd, 2013, 598 p.
44. BOTNARU, Tudor, GANENCO, Alexandru. *Istoria serviciilor secrete (1940 – 2007) [Breviar]*. Chișinău: Museum, 2004, 220 p.
45. BRUHIS, Mihail. *Rusia, Romania și Basarabia. 1812, 1918, 1924, 1940*. Chișinău: Universitas, 1992, 362 p.

46. CAȘU, Igor. *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924 – 1956*. Ediția a II-a, Chișinău: Cartier, 2015, 387 p.
47. CAȘU, Igor. *"Politica națională" în Moldova sovietică, 1944 – 1989*. Chișinău: Cardidact, 2000, 213 p.
48. CHRISTOPHER, Andrew, GORDIEVSKY, Oleg. *KGB: The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*. New York: HarperCollins, 1992, 776 p.
49. CHRISTOPHER, Andrew, MITROKHIN, Vasili. *The sword and the shield: the Mitrokhin archive and the secret history of the KGB*. New-York: Basic Books, 2001, 700 p.
50. CHRISTOPHER, Andrew. *The Secret World: A History of Intelligence*. Yale University Press, 2018, 960 p.
51. COURTOIS, Stéphane, KRAMER, Mark. *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1999, 858 p.
52. DERRIDA, Jacques. *Archive Fever: A Freudian Impression*. Chicago: University of Chicago Press, 1996, 113 p.
53. DRAGNEV, Demir. JARCUȚCHI, Ion. NEGRU, Elena și alții. *O istorie a Regiunii Transnistrene din cele mai vechi timpuri până în prezent*. Chișinău: Civitas, 2007, 519 p.
54. GOGUN, Alexander. *Comandourile lui Stalin: partizanii ucraineni (1941–1944)*. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2018, 400 p.
55. GRIBINCEA, Mihai. *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944 – 1950*. Cluj-Napoca: Dacia, 1995, 188 p.
56. GUSTI, Dimitrie. *Enciclopedia României. Vol. I*. București: Imprimeria Națională, 1938, 1052 p.
57. GUZUN, Vadim. *Marea foamete sovietică, 1926 – 1936*. Baia Mare: Editura Universității de Nord, 2011, 380 p.
58. JANSONS, Ritvars. *Activities of the security services of the Latvian SSR (1944 – 1956)*. In: VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti, ed. K. Jarinovska, Rīga: LPSR VDK zinātniskās izpētes komisija, LU Latvijas vēstures institūts, 2016, pp. 97-115.
59. LISNIC, Dumitru. *Elitele Moldovei sovietice. Recrutare, rețele informale, identități sociale și etnice în Bălți, 1940 – 1941, 1944 – 1950*. Chișinău: ARC, 2019, 288 p.
60. MAIOR George. C. *Spionii, cine sunt, ce fac. O incursiune în spionajul contemporan*. București: RAO, 2013, 412 p.
61. MEMEI Alexei. *Teroarea comunistă în RASSM (1924 – 1940) și RSSM (1944 – 1947)*. Chișinău: Editura Serebia, 2012, 784 p.
62. MOLDOVAN, Silviu B. (ed.), *Testis Dacicus (George Manu), În spatele Cortinei de Fier, România sub ocupație rusească*, București: Editura Mica Valahie, 2011. 455 p.
63. MORARU, Anton. *Istoria românilor: Basarabia și Transnistria*. Chișinău: Editura Aiva, 1995, 559 p.
64. MORARU, Pavel. *Serviciile de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada anilor 1918 – 1944*. teza de dr. hab. în istorie. Chișinău, 2016, 342 p.
65. MORARU, Pavel. *SMERȘ în Basarabia 1944–1954*. București: Editura Militară, 2013, 334 p.
66. MORARU, Pavel. *Urmașii lui Felix Dzerjinski: organele Securității Statului în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. 1940–1991*. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2008. 272 p.

67. *Occupied Latvia, 1940 – 1990: Research of the Commission of the Historians of Latvia, vol.19.* Riga: Institute of the History of Latvia Publishers, 2007, 507 p.
68. OLIINYK, Anna (ed.). *Open access to the KGB archives in Eastern Partnership. Analytical report.* Kyiv 2017, 52 p.
69. PASAT, Valeriu. *Biserica ortodoxă și puterea sovietică în RSS Moldovenească (1940-1991).* Chișinău: Editura Cartier, 2019, 565 p.
70. PASAT, Valeriu. *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești, 1940 – 1950.* Moscova: ROOSSPEN, 2006, 456 p.
71. PASAT, Valeriu. *RSS Moldovenească în epoca stalinistă, 1940 – 1953,* Chișinău: Cartier, 2011, 684 p.
72. PERSAK, Krzysztof, Kamiński, Łukasz (eds.), *A handbook of the communist security apparatus in East Central Europe 1944-1989,* Warsaw: Institute of National Remembrance, 2005, 352 p.
73. POP, Adrian. *Componente ale politicii de deznaționalizare în Moldova Sovietică.* În: Adrian Pop, eds. *Sub povara graniței imperiale,* București: Recif, 1993, pp. 35-42.
74. POSTICĂ, Elena. *Rezistența antisovietică în Basarabia, 1944 – 1945.* Chișinău: Știința, 1997, 240 p.
75. PETRENCU, Anatol. *Basarabia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (1939 – 1945).* Chișinău: Prut Internațional, 2006, 224 p.
76. SAFTA, Marieta. *Drept constituțional și instituții politice. Vol. 1.: Teoria general a dreptului constituțional: drepturi și libertăți.* Ediția a 4-a, revizuită. București, Editura Hamangia, 2018, 328 p.
77. SANDU, Traian. *Istoria Gărzii de Fier. Un fascism românesc.* Trad. din fr. de Simona Modreanu. – Ed. a 2-a, Chișinău: Ed. Cartier, 2020, 480 p.
78. STĂVILĂ, Veaceslav. *De la Basarabia românească la Basarabia sovietică, 1939 – 1945.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2000, 152 p.
79. ȘEVCENCO, Ruslan. *Viața politică în RSS Moldovenească (1944 – 1961): Monografie.* Chișinău: Pontos, 2007, 227 p.
80. ȘIȘCANU N., Elena. *Basarabia sub regimul bolșevic (1940 – 1952).* București: Editura Semne, 1998, 184 p.
81. ȘIȘCANU N., Elena. *Regimul totalitar bolșevic în RSS Moldovenească (1940 – 1952),* Chișinău: Editura Civitas, 1997, 100 p.
82. TAȘCĂ, Mihai, POSTICĂ, Alexandru. *Accesul la arhive în Republica Moldova. Studiu și jurisprudență.* Chișinău: Pontos, 2011, 160 p.
83. ȚĂRANU, Mariana S. *Represiunea și rezistența din RSSM în perioada primei ocupații sovietice, 1940 – 1941.* Chișinău: Lexon-Prim, 2021, 416 p.
84. ȚURCANU, Ion. *Moldova antisovietică: Aspecte din lupta basarabenilor împotriva ocupației sovietice. 1944 – 1953.* Chișinău: Prut Internațional, 2000, 331 p.
85. TISMĂNEANU, Vladimir (coord.) *Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România. Raport Final.* București, 2005, 663 p.
86. STAN, Lavinia (ed.). *Transitional Justice in Eastern Europe and the former Soviet Union: Reckoning with the Communist Past.* London, Routledge. 2009, 307 p.
87. NOLLENDORFS, Valters, OBERLANDER, Erwin (eds.). *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations, 1940 – 1991: Selected Research of*

the Commission of the Historians of Latvia, Symposium of the Commission of the Historians of Latvia, vol. 14. Riga: The Historical Institute of Latvia, 2005, 383 p.

88. Văţulescu, Cristina. *Cultură și Poliție Secretă în Comunism.* Iași: Editura Polirom, 2017, 272 p.

IV. 1. 2. În limba rusă

89. КОРЖИХИНА, Татьяна Петровна. *Советское государство и его учреждения: ноябрь 1917 г. – декабрь 1991: учебник.* 2-е эд, Москва: РГГУ, 1994, 418 с.
90. ПЕТРОВ, Никита. В. *Сталин и органы НКВД-МГБ в советизации стран Центральной и Восточной Европы. 1945 – 1953 гг. Stalinisme en Sovjetisering 1945 – 1953: Een studie van archiefmateriaal over Stalin, de NKVD-MGB, Duitsland en andere landen in Centraal- en Oost-Europa.* Amsterdam, 2008, PhD thesis., 328 p.
91. ПЕТРОВ, Никита. В. *По сценарию Сталина: роль органов МВД и МГб СССР советизации стран Центральной и Восточной Европы. 1944 – 1953 гг.* Москва: РОССПЭН, 2011, 351 с.
92. ПЕТРОВ, Никита. В., КОКУРИН А. И. *ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ. 1917—1960.* Справочник. Москва: Издание МФД., 1997, 352 с.
93. ЧЕБРИКОВ, Виктор М. (coord.), *История советских органов государственной безопасности: Учебник,* Москва: Высшая Краснознаменная Школа КГБ, 1977, 639 с.
94. ШОЙГУ, Сергей К. (coord.), *Великая Отечественная война 1941–1945 годов, том. 11, Политика и стратегия Победы: стратегическое руководство страной и Вооруженными силами СССР в годы войны.* Москва: Кучково поле, 2015, 864 с.
95. СУРИЛОВ, Алексей В. *История государства и права Молдавской ССР (1917-1959).* Кишинев: Картеа Молдовенеаскэ, 1963, 336 p.
96. ЦАРАНОВ, Владимир И. (ред.). *История Молдавской ССР с древнейших времен до наших дней.* Кишинев: Штиинца, 1984, 551 с.

IV. 2. ARTICOLE

IV. 2. 1. În limbile română și engleză

97. BANU, Florian. „*Strămoșii*” *Securității – structuri de poliție politică din România în perioada 23 august 1944 – 30 august 1948.* În: Aurel Pentelescu, Gavril Preda (eds.), *Clipe in East Central Europe.* Edited by Krzysztof Brzechczyn, Series: Dia-Logos, vol. 26. Bern: Peter Lang Verlag, 2019, pp. 43-54.
98. CAȘU, Igor. *Începuturile resovietizării Basarabiei și starea de spirit a populației (martie – septembrie 1944).* În: Diana Dumitru, Igor Casu, Andrei Cușco, Petru Negura (editori), *Al Doilea Război Mondial: memorie și istorie în Estul și Vestul Europei.* Chișinău: Cartier, 2012, pp.121-140.
99. CAȘU, Igor. *Political Repressions in Moldavian SSR After 1956: Towards a Typology Based on KGB files.* În: *Dystopia. Journal of Totalitarian Ideologies and Regimes*, vol. I, 2012, no. 1–2, pp. 89–127.
100. ENCIU, Nicolae. *Considerații privind particularitățile regimului totalitar comunist din Moldova sovietică (1924 – 1991).* În: *Akadosmos, Revistă de știință, inovare, cultură și artă*, nr. 4(19), 2010, pp. 34-46.

101. GORIUC, Silvia, Crasnobaev, Adrian. *Unele aspecte ale puterii de stat ca formă instituționalizată oficială a puterii poporului*. În: *Revista Administrare Publică*, nr. 3 (103), 2019, pp.48-54.
102. GUCEAC, Ion. *Legislația în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească*. În: Liliana Corobca, eds. *Panorama Comunismului în Moldova sovietică: context, surse, interpretări*. Iași: Polirom, 2019, pp. 287-303.
103. ILINCA, Alina, Bejenaru, Liviu M. *Legislația privind accesul la documentele serviciilor secrete ale fostelor regimuri represive din Europa de Est. O analiză comparativă*. CNSAS, Colecția Studii, *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București, 2001, pp. 298-307.
104. POP, Adrian. *Componente ale politicii de deznaționalizare în Moldova sovietică*. În: Adrian Pop, eds. *Sub povara graniței imperiale*, București: Recif, 1993, 142 p.
105. MALACENCO, Alexandru. *Cine a activat în serviciul „spionajului moldovenesc” în anii 1944 – 1945?*. În: Rotaru, Liliana (coord.), *Latinitate, Romanitate, Românitare: Volumul conferinței științifice internaționale*, Ed. a 4-a, 6–7 noiembrie 2020, Chișinău: CEP USM, 2021, pp. 213 – 221.
106. MALACENCO, Alexandru. *Comisariatul poporului pentru securitatea statului al RSS Moldovenești: structura organizatorică (1944 – 1946)*. În: *Revista de Istorie a Moldovei*. 2020, nr. 1-2(121-122), pp. 118-132. ISSN 1857-2022.
107. MALACENCO, Alexandru. *Conlucrarea NKGB cu NKVD și SMERȘ în RSS Moldovenească (1944)*. În: *Akademios, Revistă de știință, inovare, cultură și artă*, nr. 4 (51), 2018, pp. 89 – 95.
108. MALACENCO, Alexandru. *First directives of the Soviet NKGB in Bessarabia, March – August 1944*. În: Dumitru-Cătălin Rogajanu și Gherghina Boda (coord.), *Istorie, Cultură și Cercetare – History, Culture and Research*, vol. IV. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2020, pp. 181-197.
109. MALACENCO, Alexandru. *Serviciile de securitate în teritoriile „eliberate” de către URSS în primii ani postbelici*. În: Cristina Preutu, Anatol Petrencu (coord.) „Fațete ale Comunismului în România și în R(A)SS Moldovenească. Politică, Societate și Economie”, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași 2020, pp. 57 – 75.
110. MALACENCO, Alexandru. *NKGB-ul sovietic pe frontul invizibil în Basarabia, martie – iunie 1944*. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)*. 2016, nr. 10(100), pp. 103-110.
111. MALACENCO, Alexandru. *NKGB, tineretul și intelectualii în RSS Moldovenească în primii ani postbelici*. În: Liliana Rotaru, Ion Xenofontov (coord.), „O utopie devenită realitate: Învățământul superior în RSS Moldovenească – de la planificare la reproducere”, Editura Lexon, 2020, pp. 122-140.
112. MALACENCO, Alexandru. *Poliția secretă a RSS Moldovenești– efectiv și sarcini în primii ani postbelici*. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)*, 2019, nr. 10 (130), pp. pp. 176-182.
113. MALACENCO, Alexandru. *Primele directive ale poliției secrete sovietice în Basarabia (primăvara – vara 1944)*. În: *Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare*, nr. 2 (22), 2019, pp. 164-175.

114. MORARU, Anton, NEGREI, Ion. *Reinstaurarea și consolidarea regimului comunist în RSS Moldovenească. Evoluția vieții politice (1944 – 1956)*. În: Cugetul, revistă de istorie și cultură, Chișinău, nr. 1-2, 1999, pp. 32-39.
115. MORARU, Pavel. *Organizarea și activitatea structurilor securității statului din RSSM (1940 – 1991)*. În: Liliana Corobca, editor, *Panorama comunismului în Moldova sovietică*. București: Polirom, 2019, pp. 305-335.
116. TAȘCĂ, Mihai. *Arhivele comunismului: recrutarea tinerilor în „școli de muncă”, metodă de epurare etnică a Basarabiei* [citată: 13.08. 2020]. Disponibil: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/arhivele-comunismului-recrutarea-tinerilor-in-scoli-de-munca-metoda-de-epurare-etnica-a-basarabiei>
117. PETRENCU, Anatol. *Cea mai fascinantă istorie a KGB-ului*. În: *În serviciul Zeiței Clio*. Chișinău, 2001, pp. 682-685.
118. ROTARU, Liliana. *Politica de recrutare și selecție a personalului academic în învățământul superior din RSS Moldovenească. 1944 – 1950*. În: „Studia Universitatis Moldaviae”, Revistă științifică (Seria Științe Umanistice), 2017; nr 4(104), 2017, pp.123-134.
119. ZAGAEVSCHI, Vladimir. *Nume de familie românești arhaice și derivatele lor în zone periferice și insulare*. În: Revista „Limba Română”, nr. 4(226), 2014, pp. 135-142.

IV. 2. 2. În limba rusă

120. ФУРМАН, Дмитрий. *Молдавские молдаване и молдавские румыны: влияние особенностей национального сознания молдаван на политическое развитие Республики Молдова // Доклады Института Европы № 206, Москва: Издательство «Русский сувенир», 2007, сс. 278-315.*

MEMORII

121. SUDOPLATOV, Pavel, SUDOPLATOV Anatol, SCHECKTER J. L., SCHECKTER L. P. *Misiuni speciale. Memoriile unui maestru al spionajului sovietic*. București: ElitLitera, 2013, 734 p.
122. ВОЛКОВ, Гавриил. *Взгляд через десятилетия. Очерки генерал-лейтенанта КГБ о личной жизни и чекистских операциях в России, Западной Украине, Казахстане и Молдавии*. Кишинев: СИБ РМ, 2004, 278 с.

ANEXE

**Tabel nr. 1: Personalul titular al Direcției 1 (sudivizarea de spionaj) a NKGB al RSS
Moldovenești în anul 1945**

Denumirea subunităților și funcțiilor	Număr de funcții	Nume, prenume, patronimic	Gradul
Conducere			
Șef de direcție	1	Breanțev Gheorghe Mihailovici	locotenent-colonel al securității statului
Șef adjunct de direcție (prin cumul, șef al secției 1)	1	Ciugueveț Evgheni Efimovici	locotenent-major al securității statului
Secretariat			
Secretarul direcției	1	Grineva Maria Nicolaevna	plutonier servicii speciale (старшина спецслужб)
Împuternicit operativ	1	Tișkov Nicolai Ivanovici	locotenent-inferior al securității statului
Dactilograf	1	Colesnicova Concordia Mihailovna	plutonier servicii speciale
Traducător	1	Ranov Alexei Vladimirovici	Fără grad
Secția 1 (activitatea informativă în România)			
Șef al secției (prin cumul, șef adjunct al Direcției 1)	-	-	-
Șef adjunct al secției	1	Madakian Nikolai Iakovlevici	căpitan al securității statului
Împuternicit operativ superior	1	Petrov Serghei Petrovici	locotenent-major al securității statului
Împuternicit operativ	2	Perev Vasili Nikolaevici	locotenent-inferior al securității statului
		Vainberg Grigori Samuilovici	sergent-major al serviciului special
Secția 2 (activitatea informativă în emigrație)			
Șef al secției	1	Logaciiov Semion Semionovici	căpitan al securității statului
Împuternicit operativ superior	1	Dragunov Mihail	locotenent al securității

		Danilovici	statului
Împuternicit operativ	2	Kovkov Gheorghe Gheorghievici	locotenent-inferior al securității statului
		Mordoveț Leonid Iosifovici	plutonier servicii speciale
<i>Secția 3 (evidență a informației)</i>			
Șef al secției	1	Salamatov Zosim Fedotovici	căpitan al securității statului
Împuternicit operativ superior	1	Muntean Andrei Efimovici	locotenent-inferior al securității statului
Împuternicit operativ	1	Oleksici Nina Ivanovna	locotenent-inferior al securității statului
<i>Total funcții</i>	17		

*Tabelul a fost elaborat de autor în baza surselor documentare din ASISRM, F. a. inv. 8, d. 1, f. 141, 140, 139; d. 27, f. 328.

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Numele, prenumele:

Semnătura:

Data: 10.02.2022